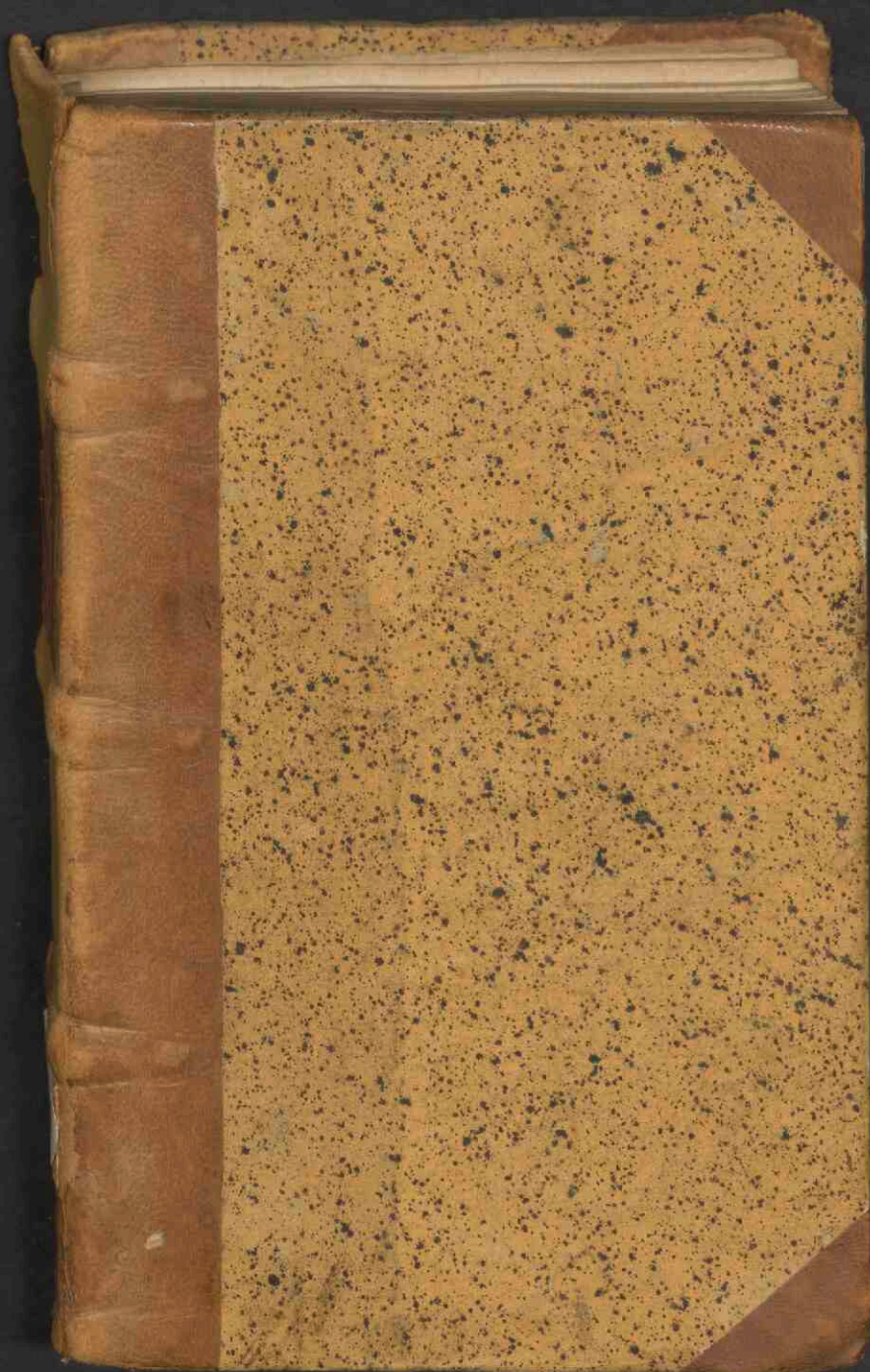

**Insignia aliquot et vere pia opuscula, digna quae a?
quocunque Christiano legantur continue: quorum elenchus
hic : In orationem dominicam commentarius. Precatio
dominica per Eras. Roter. Contiones de decem praeceptis
dominicis. Libellus consolatorius pro laborantibus & afflictis
in hac vita. Quomodo Christianus liber sit, & tamen omniu?[m]
servus officiosissimus.**

<https://hdl.handle.net/1874/430994>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

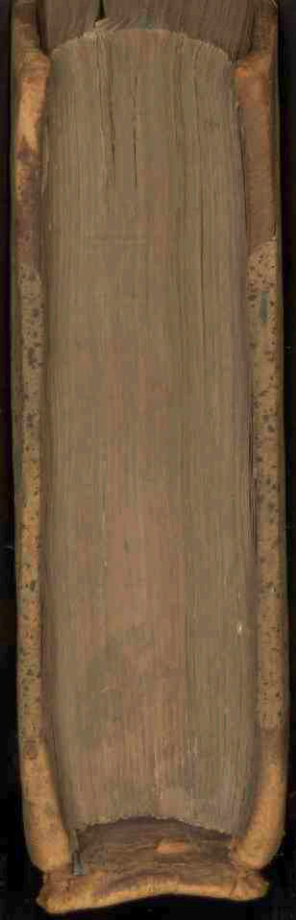
- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

Handwritten text on a brown paper label, possibly containing a title or author's name, though it is mostly illegible due to fading and bleed-through.

F oct.

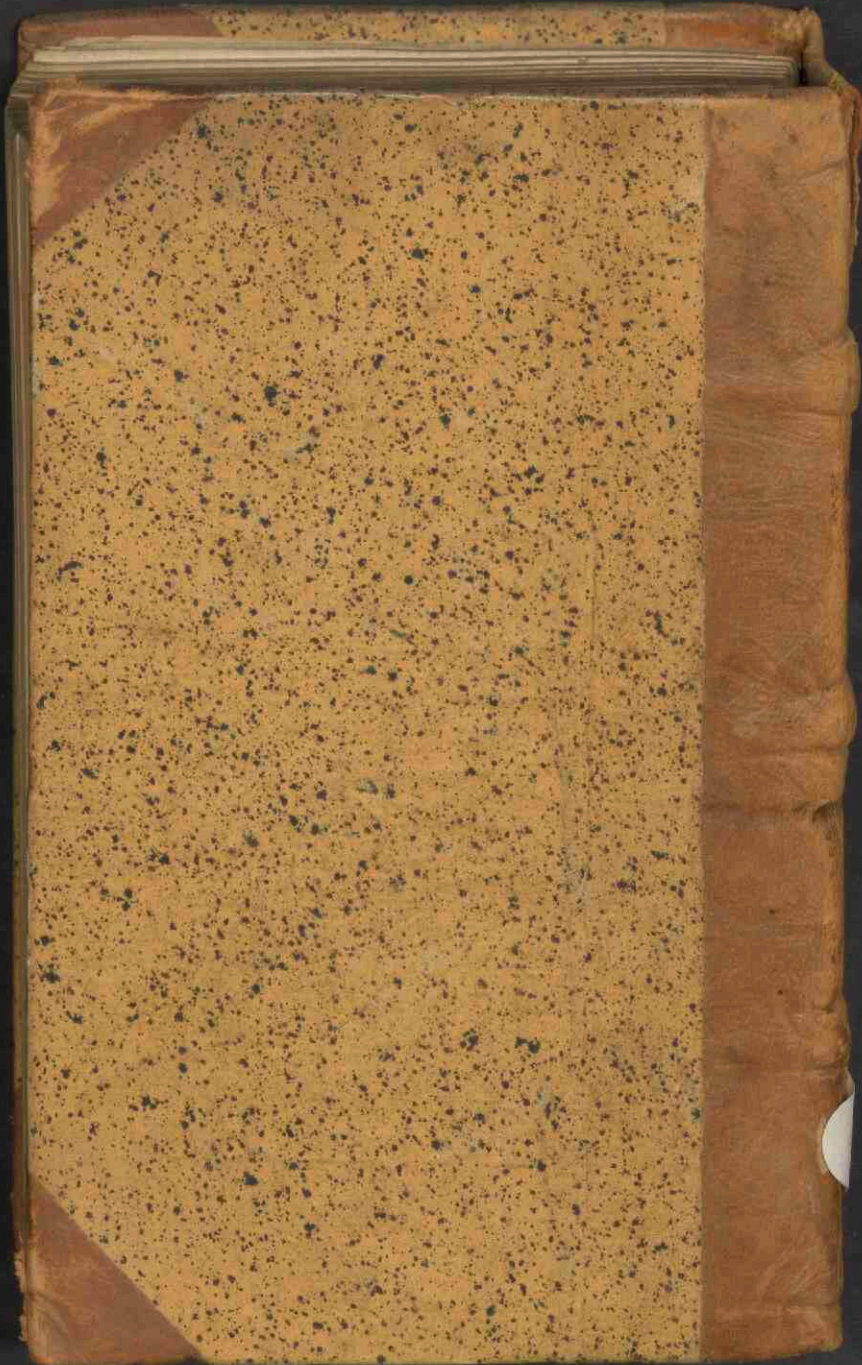
115

U.B.U.

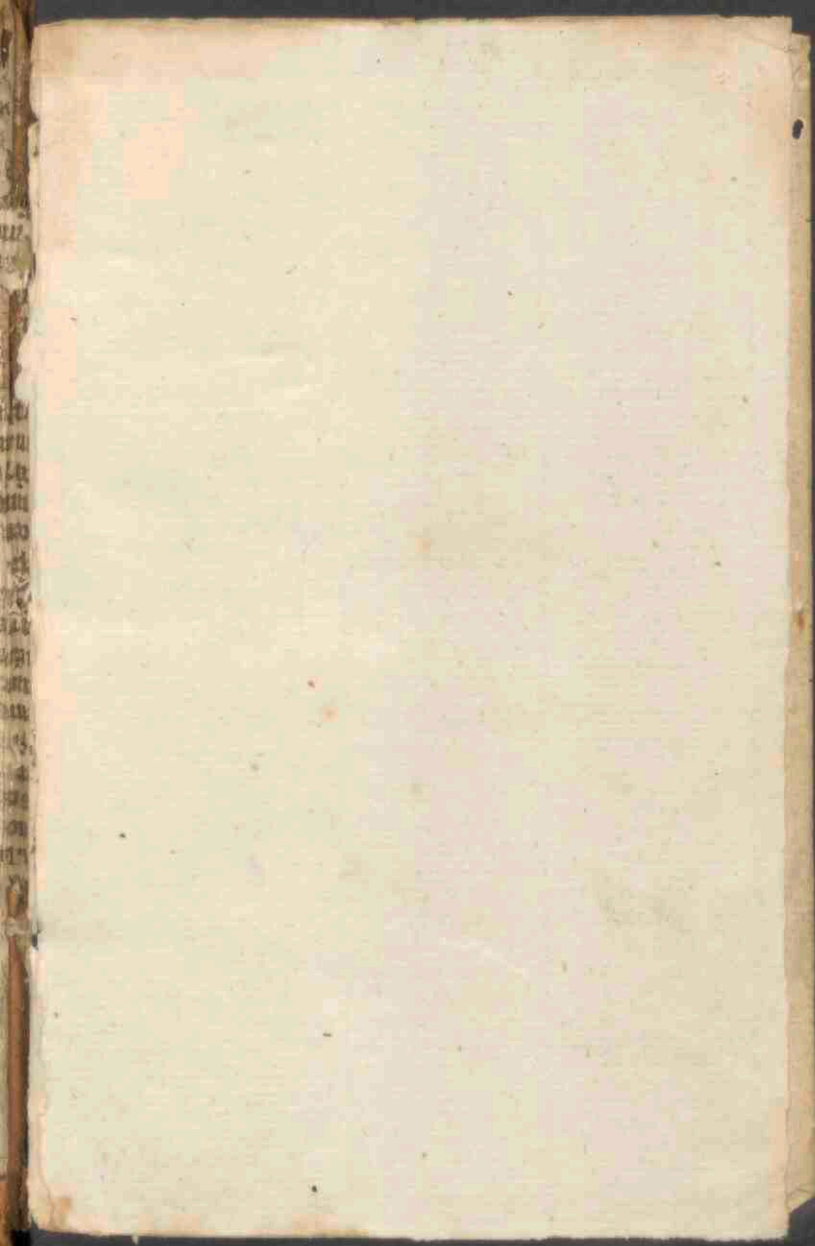

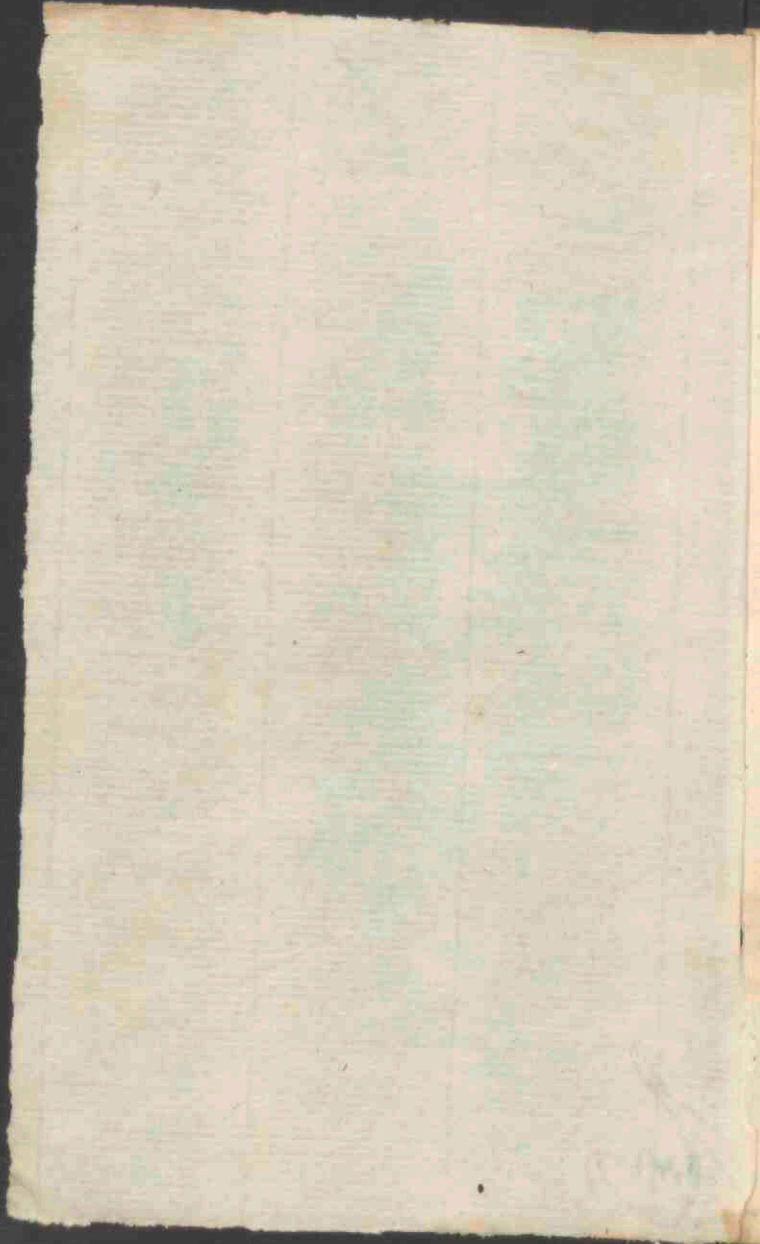

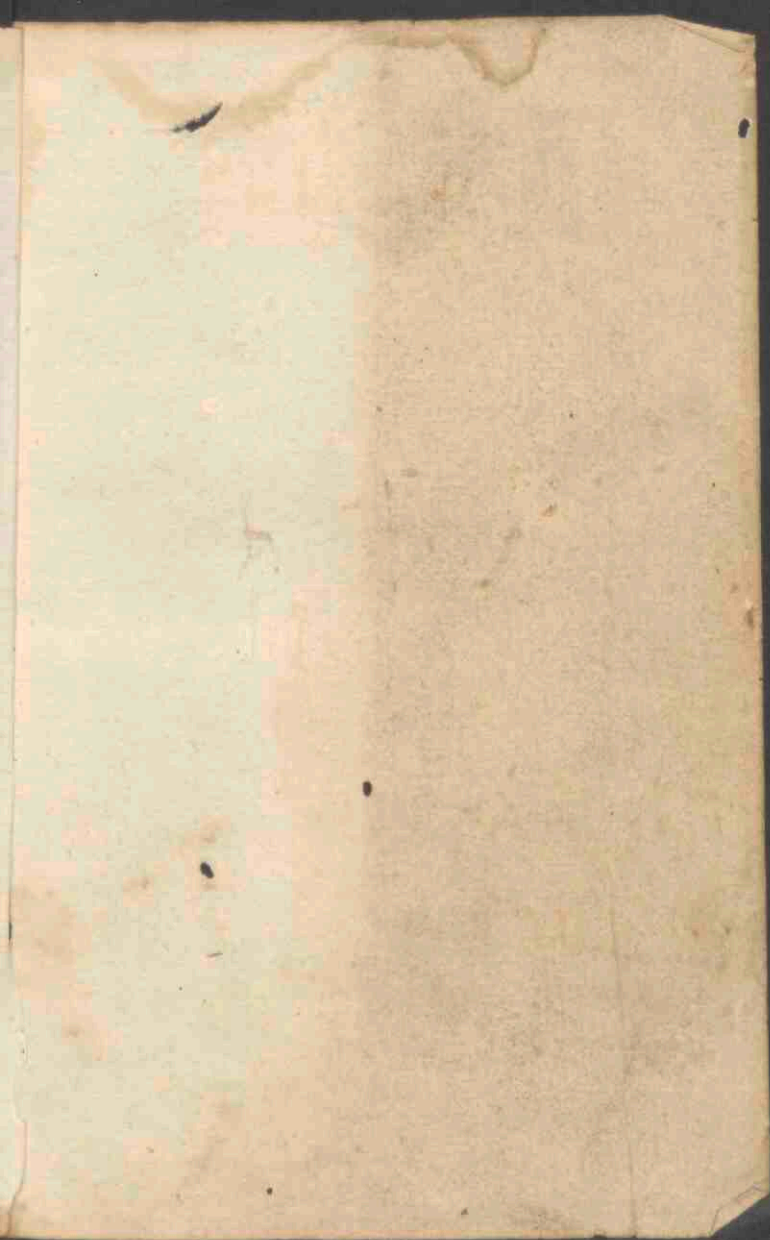

Miscellanea Theologica

Octavo n°. 115.

N. 47. A.

INSIGNIA

ALIQVOT ET VERE PIA

opuscula, digna quæ à quocunque
Christiano legantur conti-
nue: quorum elen-
chus hic.

In orationem dominicam commentarius.
Precatio dominica per Eras. Roterom.
Contiones de decem præceptis dominicis.
Libellus consolatorius pro laborantibus &
afflictis in hac uita.
Quomodo Christianus liber sit, & tamen
omniũ seruus officiosissimus.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
NATHANIEL BENTLEY

IN TWO VOLUMES.
VOL. I.
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE YEAR 1780.
LONDON: PRINTED BY
RICHARD CLAY AND COMPANY,
BUNGAY, SUFFOLK.
1856.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
NATHANIEL BENTLEY

PRAEFATIO.

NON ESSET opus per regio-
 nes terrarum praedicationes, ac ser-
 mones meos passim diuulgari, cum
 sint alij praemanibus libri, & digni,
 & utiles populo praedicari. Sed ne-
 scio, qua nam dei permissione in hac sortem ipse de-
 ueni, ut uerba mea quidam ob amicitiam, quidam etiam
 inimicitiarum causa captent, & agitent. Quapropter
 hunc dominicae orationis commentariolum, antea qui-
 dem per amicos meos, et quidem bonos, emissum, de-
 nuo in lucem adere, occasio digna persuasit, tum ut sen-
 tentiam animi mei latius declararem, si fieri pos-
 set, tum ut etiam aemulis meis morem
 gererem: quia propositum mihi
 semper fuit, omnibus
 prodesse, nocere
 nemini.

Finis Praefationis.

ORATIO

NIS DOMINICAE ENARRATIO,

antea ab authore adita solū lingua Germanica.

VM discipuli Christū rogaret, ut doceretur orare, dixit: Orantes nolite multū loqui, sicut Ethnici faciunt. Putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater uester coelestis, quid

opus sit uobis, antequā petatis eū. Sic ergo uos orabitis: Pater noster qui es in caelis, sancti fiat nomen etc.

Ex his uerbis Christi discimus tā uerba quā modum, id est, quemadmodum, & quid orare debeamus. Quae duo scitu necessaria sunt.

PRIMO de modo, quomodo debeamus orare.

Modus orandi.

Modus est, ut paucis oretur uerbis, multo autem, & profundo sensu, siue sententia. Quanto pauidora uerba, tanto melior oratio. Quo plura uerba, eo deterior precatio. Paucis uerbis & multo sensu precari, Christianum est, plurimis uerbis & modico sensu, Ethnicum. Idcirco ipse, Nolite, inquit, multum loqui orantes, sicut Ethnici faciunt. Et Ioannis. 4. ad samaritana[m] mulierem ait: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate. Nam & pater tales quae

Oratio spiritus, qui adorent eum. Sed iam in spiritu siue spiritualis oratio.

oratio, est cōtra eā quæ corporalis dicitur, et ea quæ fit tualis et cor-
in ueritate, contra illā quæ umbræ uocabulo censetur. poralis.

Siquidem umbratica et corporea precatio, est illa ex-
terior murmuratio & fabulatio, quæ fit ore tantum
sine affectu. Ea enim apparet hominibus, corporeoq;
exercetur ore, nō in ueritate. Spiritualis autem & ue-
ra oratio, est illud internum desiderium, gemitus, &
expectatio, ex intimo corde proædens. Illa uanum et
male securum efficit spiritum, hæc sanctos & timo-
ratos dei filios. Scienda tamen hic est differentia,
quia exterior illa precatio fit tribus modis.

Primo, ex mera obedientia, ut sacerdotes & cæno Oratio ex or-
bita cantant et orant, iniūctam quoq; pœnitentiam, bedientia.
& deuotas preas qui persoluunt. In hoc orandi mo-
do, obedientia est longe optima, perinde atq; aliæ cor-
porea functiones ex obedientia profectæ (si tamen
eiusmodi ex simplici intentione parendi fiant, non pe-
cuniæ, aut honoris, aut laudis gratia) quinimmo tam
ineffabilis gratia est in uerbo dei, ut illud ipsum ore uerbi dei
duntaxat & sine attentione (ex obediendi tamen stu fructus.
dio) prolatum, frugifera, & diaboli cruciatrix cen-
seatur oratio.

Secundo, sine obedientia, uel inuoluntarie & nau Oratio mer-
seanter, siue pecuniæ, honoris, laudis' ue causa. Ta/ cennaria.
lis oratio utilius intermitteretur: quam fundentes, su-
am in hac uita mercedem recipient, facultates aut
temporalem honorem, prout deus seruos remunerat,
non filios.

IN ORATIONEM DOMINI

Oratio inti- Tercio, cum attentione cordis. Tunc umbra in ue-
ma et digna. ritatem, & extimum trahitur in intimum. Imò recon-
 dita ueritas aperitur, atq; cum exteriore umbra collu-
 at. At uero fieri non potest, ut is plurimis utatur uer-
 bis, qui spiritualiter & intime orat, quia mens cum at-
 tendit quidnam dicat, atq; in eadem attentione uerbis
 & rebus cogitationem affigit, necesse habet posthabi-
 tis uerbis, sensibus adherere: uel e contrario postposi-
Vocalis ora- tis rebus ad uerba cogitatu aduertere. Quocirca eius
tio. modi uerbales preces non debent latius intelligi re-
 putariq; , quam ut sint menti quedam incitamen-
 ta, & adhortationes ad hoc, ut sensui pariter & af-
 fectioni que uerbis continentur, intendat. Hoc mo-
 do in plerisque Psalmis pro superscriptione & titu-
 lo habetur, Ad uictoriam, Alleluia &c. que quamuis
 paucis sint expressa uerbis, tamen pro representatio-
 ne & incitamento sunt animo, ut boni aliquid cogi-
 tet uel desideret. Sunt & alij Psalmi distinctim pre-
Sela. notati hoc uocabulo Sela (quod interpretatur requi-
 es) quod neque legitur neque canitur, ad commonen-
 dum, ubi quid singulariter in oratione animaduert-
 endum occurrat, subsistendum, ac quieti uacandum
 esse, tantisperq; dimittenda uerba, dum intentio be-
 ne pertractetur.

SECUNDO, de uerbis, quid orare debeamus.

Verba sunt hæc: Pater noster, qui es in cælis &c.

Oratio omni- Cum à Christo hæc oratio habeat originem, debet indu-
um optima. bitanter eminentissima, nobilissima, optimaq; censeri,
quasi

quasi meliorem sciisset integerrimus ac fidelissimus
 magister, eam quoq; nos ille docuisset. Quod nō ita
 intelligendū est, quod alie preces, que huiusmodi uer-
 ba nō habent, male sint, quandoquidē ante Christi na-
 tuitatem plurimi sanctorū preces effuderint, quibus
 hec uerba ne audita quidem fuerunt: sed quod oēs alie
 orationes suspecta debeāt esse, que huius oratiōis inti-
 mam uim et intentionē minime præ se ferunt, aut com-
 prehensibiles. Nam & Psalmi legitime sunt preces, sed
 nō adeo perspicue proprietatē huius orationis expri-
 munt, quāuis totā in se claudant. Idcirco errāt, qui ali-
 as quaslibet preces huic orationi exæquāt, aut etiam
 antepōnūt, eas præcipue, que ornamentū gratia rubris
 sunt clementis prænotatæ, ea duntaxat intentione, ut
 nobis in hac uita deus sanitatem & longum uiuendi
 spacium, diuitias & honores, aut etiā indulgentias ad
 redemptionem pœnarum, & his similia, concedat. In
 quibus precaminibus magis uolūtas & honor noster,
 quā dei queritur. In hunc modum quindecim ora-
 tiones diuæ Birgittæ, rosaria, coronæ, Psalteria, &
 his similia inualuerunt, pluriq; quā per se domini-
 ca oratio pendūtur. Non, quod eas reijciam, sed quod
 iusto maior sit cōfidentia ad eius modi uerbales precu-
 las: exindeq; legitima, religiosa, intima, ueraq; Chri-
 sti oratio posthabetur. Nam omnes indulgentiæ, oīa bēda uera &
 cōmoda, omnes benedictiōes, omniq; quibus indiget ratio,
 homo, tā in aīo q̄ in corpe, hic et in futuro copiosissi-
 me in hac oratiōe cōtinentur. Lōgeq; melius foret, ut

Oratiūcula
 Superstitiosa
 rum.

Non postha

IN ORATIONEM DOMINI

Nota q̄ mul̄ una tantū uice dominicam orationē diceris cum aff̄ctū cordis, & intentione uerborum, unde emendati oris tibi uitæ gratia succresceret, quā ut omnium aliarū precum cōsequeris indulgentias.

Iā uero hæc oratio diuiditur in duas partes: In prima est præfatio, principium, ac quædam præparatio. In secunda sunt septem petitiones.

PRINCIPIUM.

Pater noster qui es in cœlis.

Optimum sane principium atq; proœmium est, cum recte cognoscitur, quemadmodū nominari, honorari, atq; tractari qui orādus est, debeat, et quomodo se q̄libet erga ipsum exhibeat, ut gratioſus ac pronus ad exaudiendum effici possit.

Iam uero inter omnia nomina, nullum est nomē, quod nos magis idoneos erga deum reddat, quā Pater, quod est ualde amabile, dulce, profundum, mentibusq; plenum affectibus uocabulum. Nō eſſet adeo amabile & consolatorium, si diceremus, domine, uel deus, uel iudex: quia paternæ appellationis nomen natura est insitum, et naturaliter dulce. Ob id etiam idem nomen deo in se magis complacet, atq; ad nos exaudiendos ipsum quam maxime permouet. Similiter nos in cognitionem nostri perducit tanquam filios dei: per quod denuo deum intime permouemus: quia nulla uox amabilior, quā filij ad patrē. Huc ptinet, qd' diamus.

Qui es in cœlis. Quibus uerbis miserabiles angustias,

& cx

CAM COMMENTARIOLVS. 5

Exilium nostrum palam ostendimus, atq; tam nos ad precandum, quam deum ad miserandum affectuo se commouemus. Quicumque enim orare inapit, Pater noster qui es in coelis, idq; ex intimo cordis affectu facit, is confitetur se patrem habere, eundemq; in coelis esse. Se autem fatetur & exulem, & derelictum **Exules in** in terris agere. Exinde sequatur necesse est intima cordis affectu, quemadmodum filio contingit, qui extra patriam suam inter alienos in exilio & calamitate degit. Ac si diceret: O pater, tu quidem in coelis es, at ego miserabilis filius tuus longe abs te in terris, hoc est, in exilio, in periculis, in calamitatibus & angustijs, inter demones & maximos hostes ac inter uaria discrimina.

Qui sic orat, is stat directo, atque eleuato ad deum corde, idoneus ad orandum, & ad dei gratiam impetrandam.

Tantæ quidem sublimitatis est hoc uerbū, ut hoc proferre nullo modo hominis natura possit, nisi spiritus Christi in corde fuerit. Nam, si rem intime expendere & peruestigare uolumus, nemo est tantæ perfectionis, qui in ueritate dicere queat, sese in terris neque patrem, neque aliud quicquam habere, sed peregrinum esse, solumq; deum pro parente possidere, quia tanta malignitas inest peccatrici naturæ ut aliquid saltem quærat in terris, dum sibi deum sufficere non credit in coelis.

Tenemur in terra.

Demonstrat tamē hoc uerbū fiduciam erga deum,

a 5 quam

IN ORATIONEM DOMINI

quam super omnia in ipsum cōseruare debemus: quia prater unicū parentē illū, nemo nobis ad cœli conscen- sum auxilio potest esse, sicut scriptū est: Nemo ascen- dit in cœlum, nisi qui descēdit de cœlo filius hominis, super cuius pellē atq; dorsum impositos oportebit nos ascendere. Hoc modo possunt hanc orationem dicere uniuersi operarij, quiq; etiam nesciunt, quid ipsa uer- ba significēt. Atq; hanc ego precē omnīū optimā exi- stimo, quæ corde magis, quàm ore depromitur. Stat interea alius quisiā in ecclesia, qui uel paginas euol- uit, uel sacras religiosi gestaminis baccas etiam cum strepitu dinumerat, corde tamen longe ab ijs euaga- tur quæ labijs perstrepat. Hoc ærte nequaquam pro oratione censerī debet. Nam ad eiusmodi orantē deus per Prophetā Esaiam loquitur: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me.

**Præcipitan-
tes oratiōes.**

Tales etiam sacerdotes & coenobitæ reperiuntur, qui preces horarias sine intentionis affectu præcipi- tanter deblatterant, ausi postea impudenter dicere: Euge, nunc letor, persolutis domino precibus, pu- tamq; se hoc modo satis fecisse deo. At ego tibi re- spondeo: Præcepto quidem ecclesiæ te forsitan satis- fecisse, sed deum tibi dicturum esse: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Veren- dumq; male secuta fiducia taliū precū, nunquā aliās

**Qui minimū
maxime orat**

eos deū orare synceriter. Ita fit, ut qui minimū orat, quam maxime uideantur orare: atq; e contrario, qui plurimū orāt, quā pauāsimū orare uideātur. Sed iam

solatiū

CAM COMMENTARIOLVS. 6

solatium & fiduciam nostrā reponimus in multo strepitu, in clamoribus, in cantibus, quod tamē Christus uetuit dicens, neminem in multiloquio exaudiri. In causa sunt inordinatæ conciones, quibus nequaquam populus ad uerum fundamentum, et internam orationem perducitur, prout cum labore et fatigatione sancti olim patres fecere, sed magis ad exteriorem precationem in solo lingue usu, et præcipue, ubi ipsorum prædicantium uilitas quæriiur.

SED FORTE QVIS DICET.

Nōne scriptum est Luca. 18. Quoniam oportet **Quomodo**
semper orare, & non deficere? Respondeo, Attende **Semper orans**
ad uerba diligenter, quia nō dicit, oportet paginulas **dum.**
euoluere, baccas sacri gestaminis subducere, plurimis
uerbis uti, aut his similia, sed oportet semper orare,
& non deficere. Quid sit autem orare, satis iam superius dictum est.

Tales quondam hæretici, qui Proseuchitæ, id est, **Proseuchitæ**
petitores dicebantur, fuerunt, qui deblatteratione labiorum hæc Christi uerba effectui mancipare, & dicere nō
et uicque orare uolebant, nihil aliud agentes, qui quidem
stultitiā suā nō uidebant, quod cū uel cōmederent, uel
biberēt, uel dormirent, precationem intermittere cogere
rentur. Idcirco uerba Christi de spiritali prece dicta
sunt, quæ semper exerceri potest, etiā quando corporaliter laboratur. Quāuis hoc idē nemo queat proficere
et cōplere. Quis enim iugiter cor suū potest ad deum
leuare?

IN ORATIONEM DOMINI

Scopus pro- leuare? Proinde hæc eadē Christi uerba pro scopo sūt
 positus fragi posita, ad quem dirigere nos debeamus. Et si quando
 litati nostræ. uidemus cōpleri à nobis nō posse, cōfiteamur nos fragi-
 les et uitiosos esse homines, atq; sic humiliati, fragili-
 tati nostræ gratiā apprecamur. Vniuersi diuinæ scriptu-
 ræ doctores definiūt, nihil aliud esse rationē & natu-
 ram oratiōis, q̄ subleuationē mētis siue cordis in deū.
 Si ergo natura & ingeniuū orationis est animi subue-
 ctio, sequitur, quæcunq; alia quæ cordis intentionem
 sursum uersus non intendunt, orationē nō esse. Quæ
 propter cātus, sermones, & organici clangores, de-
 ficiente cordium intentā in deum affectione, perinde
 orationis nomine cēseri merentur, ut terriculamētā si-
 mulacrorum in hortis disposita, homines diā possunt.
 Nomen quidem adest & figura, sed res et ueritas nō
 adest. Hoc etiam diuus Hierony. defendit, scribens
 de quodam sancto patre Agathone, qui per triginta
 annos intra eremum, lapillum gestauit in ore, ut silen-
 tium obseruare disceret. Quonam modo is orabat?
 Haud dubie, intimo cordis affectu: id quod deus maxi-
 mi facit, quodq; solum intuetur, & requirit. Profunt
 tamen non mediocriter ipsa uerba cum audiūtur, ad
 hoc, ut occasio ex ijs desumatur cogitandi, ac recte o-
 randi. Vocalis enim oratio, ut superius dictum est, nō
 aliter existimari debet, quā tubarum cymbalorum,
 organorum, aut ceterorum huiusmodi symphonia,
 qua cordis affectio excitatur subrigiturq; in deum.
 Quinimmo, nemo intentioni cordis sui in tantū con-
 fidat,

Oratio quid sit.

Nomen ora-
 tiōis sine re.

Agathon.

Verba psunt
 prolata in o-
 ratione.

CAM COMMENTARIOLVS. >

fidat, ut absq; uerbis uelit orare, nisi probe exercita-
 tus in spiritu sit, habeatq; experientiam sinistras,
 cogitationes amoliendi, alioquin à diabolo pr̄sus per
 deuia distraheretur, eiusq; oratio in corde cito pertur-
 baretur. Quo circa tantisper est inhærendū, & per
 ea in sublime nitendum, donec ala plumescant, et uo-
 latus sine uerbis obtingat. Nec tamen ipse uocalem
 orationem reijcio, aut uerba precaria, sed nec quis-
 quam reijcere debet, immo cum gratitudine magna
 suscipere, sicut grande munus dei. Illud potius reijcē-
 dum est, quod uerba ipsa suo non permittuntur et fun-
 gi officio, & fructu perfrui, scilicet ut cordis excite-
 tur affectio, sed deceptrice confidentia in hoc solo
 spes reponitur, quod ore dumtaxat, et nudis uerbis re-
 center cōmurmuratum ac deblateratum est, sine omni
 fructu & emendatione, immo cum deteriore cordis
 habitu. Caueat etiam sibi quisq;, cum præter uerba
 uel alias, affectionis scintillam conāpit, aut intentio-
 nem sentit, ne antiqui serpētis uenenum, id est, mor-
 tiferam superbiam consecetur, dicentem: Ah, nunc
 corde & ore precor, tantamq; intentionem experior,
 quantam (ut reor) difficile est haberi ab alio, qui sic
 probe, ut ego, faciat. Hanc enim tibi cogitationē dia-
 bolus inspirauit: per quā longe deterior omnibus qui
 nihil orant, euades. immo, non procul à criminatione
 & maledicentia cōtra deum talis abest suggestio. Nō
 ergo te, sed deum collauda in bonis omnibus quæ sen-
 tis uel possides.

Error reijci-
 endus non
 uerba oratio-
 nis.

Absit oratio-
 ni superbia.

Postremo

IN ORATIONEM DOMINI

Postremo notandum est, quā ordinate hanc Christi orationem digesserit, quia non sinit, ut quis quā pro se tantum oret, sed pro tota multitudine cunctorū hominum. Non enim nos docuit dicere: Pater mi, sed Pater noster. Orationempe spirituale & cōmune bonum est, quo de fraudari nemo debet, atq; adeo ne inimicus quidem. Cum enim ille sit pater omnium nostrū, uult, ut nos etiam fratres mutuo simus, ut amicebiler conuiuamus, ut pro alijs perinde atq; pro nobis oremus.

Oratio bonū
communē.

PARTITIO DOMINICAE

orationis.

Partitio.

In hac oratione inueniuntur septem petitiones.

Prima. Sanctificetur nomen tuum.

Secunda. Adueniat regnum tuum.

Tertia. Fiat uoluntas tua sicut in caelo & in terra.

Quarta. Panem nostrū quotidianū da nobis hodie.

Quinta. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Sexta. Et ne nos inducas in tentationem.

Septima. Sed libera nos à malo. Amen.

Hæ septem petitiones etiam possunt totidem bonæ doctrinæ & admonitiones nominari: quia ut etiam diuus episcopus & martyr Cyprianus tradit, sunt septem inditia exilijs & indigentia nostra, quibus in sui cognitionem homo perductus, uidere potest quā periculosam ac miseram in terris uitam degat, quæ
nō sit

Vita in terris

CAM COMMENTARIOLVS. 8

non sit aliud quàm diuini nominis uituperatio, rebel-
lio contra dei uoluntatem, expulsio ab regno dei, re-
gio fame & penuria panis laborans, peccatrix, con-
uersatio, peregrinatio, discrimine & omni malo ple-
na, sicut & Christus ipse in hac oratione nominat,
quemadmodum in sequentibus audiemus.

PRIMA PETITIO.

Sanctificetur nomen tuum.

O Magnam & incomparabiliter profundā pe-
titionem, si ex cordis affectu proferatur. Bre-
uis quidem est in uerbis, sed ea tamen, ut nulla ceter-
rarum petitionum præstantior sit hac una, qua peti-
mus: Sanctificetur nomen tuum. Animaduerte nunc
dei nomen in seipso sanctum esse, atq; à nobis sancti-
us fieri non posse, immo ipsum esse, quod omnia &
nos etiã sanctificat, attamē (ut diuus Cyprianus ait)
idem nomen in nobis sanctificari debere. In eo siqui-
dem sit deus omnia in omnibus, & homo ipse ad ni-
hilum redigitur. Ad hoc etiã ualent & reducuntur
aliæ sex petitiones, ut scilicet nomen dei sanctifice-
tur. Quod cum effectum fuerit, tunc omnia sunt be-
ne peracta, ut audituri sumus. Vt autem perspiciat-
mus, quonam modo dei nomē in nobis sanctificetur,
placet prius intueri, quemadmodū execratione & de-
honestatione afficiatur in nobis, indeq; significāter,
et pingui minerua loqui. Duobus autē modis dehonestatur
in nobis. Primo, cū illo abutimur ad peccatum.

Nomen dei
dehonestatur

Secundo

IN ORATIONEM DOMINI

Secundo, cum illud furamur, & per rapinam auferimus, perinde atq; sacrū ecclesie uasculū quod similiter duobus modis execrationi subijcitur. Vno, quando per abusum nō ad dei cultū, sed ad carnalia desideria transfertur. Altero, cū furto et rapina subripitur. Itidē primo dei nomē execratione per abusum in nobis affiatur cum illud assumimus uel usurpamus, non ad utilitatem, emendationem, lucratiuāq; probitatem mentū nostrarum, sed ad earundē peccata & damna

Abusus non
minis diuini

cōplenda, sicut sæpenumero et uarie cōtingit ueneficis, benedictionibus, iuramēto, maledictis fraudibus, prout præceptum dei secundum ostendit. Nō assumes nomen domini dei tui in uanum. In summa & breuiter, cum non agimus ut decet filios dei.

DE NATURA FILIORVM DEI.

Filius pbus.

Probus integerq; filius dicitur, qui et honestis, et honoratis ortus parentibus, eosdem modis omnibus imitatur ac representat. Is iure optimo facultates, & appellationem parentum suorum hereditare, & possidere promeretur. Ita & nos Christiani per baptismum sumus regenerati, & filij dei effecti. Si ergo generosos patris nostri mores consecramur, tunc & nomen ipsius, & bona in perpetuam nobis conceduntur hereditatem. Porro, idem pater noster misericors & benignus est, sicut Christus ait: Estote misericordes sicut & pater uester misericors est. Item, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Est

item

itē deus, iustus, purus, uerax, fortis, simplex, æquus, sapiens &c. Et hæc omnia sunt dei appellatio, suntq; uniuersa sub his uerbis, nomen tuum, comprehensa: quia cunctarum uirtutum nomina, sunt dei nomen.

Dei nomen
cunctarū uir-
tutū nominis

Cum igitur in hoc nomine baptizati simus, consecratiq; et sanctificati, iamq; hoc ipsum nomē nostrū sit effectū, sequitur, qd' omnes filij dei et esse, & dici debeat benigni, misericordes, casti, iusti, ueraces, simplices, beneuoli, pacifici, dulciq; cordis affectu erga uniuersos homines, eos etiam qui inimici sunt. Nam dei nomē in quo baptizati sunt, has in eis uirtutes exerat. Quinimmo tales iugiter orare debent, ut hoc modo nomen dei in ipsis sit, operetur, & sanctificetur. Qui uero iracundus, morosus, inuidus, acerbus, maleuolus, crudelis, libidinosus, maledicus, mendax, temerarius iurator, fraudulentus, & obtrektor est, is dehonestat, dedecorat, execratur diuinum nomen, in quo benedictus, baptizatus, atq; uocatus est, interq; Christianos annumeratus, ac dei populo aggregatus: sed magis sub titulo diuini nominis, nomen honorat diaboli, qui & ipse mendax est, impurus, detractor, inuidus &c. Sequuntur autem illum (inquit sapiens) qui sunt ex parte eius. Ecce, hi non aliter agūt atque sacerdos, qui suem ē sacro calice potaret, uel qui eidem putrē fimum imponeret. Hoc modo & isti corpus & animam suam tractant, in quibus habitat quo sanctificati sunt dei nomen, atque in ijs diabolo famulatur, quæ omnia contemptū diuini nominis quo
b sunt

IN ORATIONEM DOMINI

**Sanctificatio
nostra i quo
consistat.**

Sunt consecrati prae se ferunt. Eae nunc intelligis quid sanctificare, quid ue sit sanctum esse. Nihil enim aliud est, quam omnimoda renunciatio, per quam abusus in diuinum transfertur usum: sicut ecclesia dedicatur, atque in diuini duntaxat cultus usum aptatur. Itidem et nos per omnem uitam sanctificari debemus, ut in nobis nullus sit usus alius quam diuini nominis, id est, benignitatis, iustitiae, ueritatis &c. Ergo dei nomen non tantum lingua, uerumetiam omnibus uiribus membrisque; animae & corporis uel sanctificatur, uel execratione profanatur.

De hypocrisis.

SECUNDO, dei nomen afficitur execratione per rapinam & furtum. Et quamquam hic modus apud eos qui acuto sunt ingenio, sub priore continetur, tamen hoc ipsum subtilius est, quam ut ab simplicioribus intelligi queat. Hic enim modus suggillat superbos, qui probi & sancti suo iudicio reputati, non putant ita ab se ut a prioribus dei nomen dedecorari, sibi metipsis nomen iustitiae, sanctitatis, & ueritatis imponentes. In deo suum nomen audacter, & sine timore per rapinam ac furtum auferunt. Taliu hodie maximus est numerus, praesertim apud homines, qui figuram duntaxat integritatis, ac spiritualis uitae praeserunt. Eiusmodi enim inani persuasione corrupti de suis sermonibus, factis, sapientia, iudicio, quae sibi met arroganti, ac lebrari honoreque affici uolunt. Id si minime contingat,

Homines p/ fundi cordis tum praerira ad insaniam & rabiem efferuescunt. Et hi in scripturis profundi cordis nominantur, de quibus cognoscere

scire & iudicare solius est dei, cui cū talibus non mediocre negoāū insumitur. Sic enim magnificā adorna re nouerunt uniuersa, ut etiam ipsi non aliud sciant, quā ritē benēq; intra mētium suarū recessus omnia cōsistere. Quæ quidē peculiaris persuasio, internāq; gloriationis, celebritatis, et laudis appetētia, maximē illis ac periculosissimū affert damnum. Vt ergo tales agnoscantur, ac sibi quisq; à tali cauere queat infortunio, latior nobis sermo est habendus.

QUINAM PERNICIOSISSIMI DE
terrimiq; sint hominum inter Christianos.

PRIMO, Qui semper in ore uersant, iactantq; sibi met arrogānt hanc sententiā, dicendo: O quam bona mihi est intentio, quæ cordi meo penitenti me insedit. Non me imitantur hic & ille. Ego ipsis cor meū frustillatim dispartiri paratus essem. Ohe caue, caue tibi à lupis, qui in huiusmodi uestimentis ouium incedunt. Rosarum sunt aculei, sed nullas ferūt ficos, magis autē meras spinas. Ideo Christus ait: Ex fructibus eorū cognoscetis eos. Qui aut sunt fructus? Nēpe spinæ, aculei, scabere, lacerare, offendere, nihil boni sermonis aut operis. Quonā id modo cōtingit?

ADVERTE.

Cum eiusmodi iā sibi met persuaserint, integros se esse, bonā intentionē habere, uitamq; suam sic apud se existimari, uelut qui plus alijs hominibus orent, ie iunēt, aliāq; bona opera faciāt, plus etiā intelligāt, ac

Fucati san
cti.

IN ORATIONEM DOMINI

maiores sint à deo gratiam consecuti: non est ipsis
tantilla facultas, ut sese ad illos metiantur, qui subli-
miores sunt ac meliores, sed illis se comparant, qui
peiores ac uiliores uideantur esse, quàm sunt ipsi. Ci-
to etiam obliuiscuntur, dei esse dona, quæcunque ha-
bent. Ex his statim sequi oportebit suspitiones, teme-
raria iudicia, conuidia, detractiones, uilipensiones,
quodq; se supra ceteros extollant, atq; ita in superbia
pompaticæ aurigentur, diuiniq; timoris expertes, in
seipsis indurentur, deniq; nihil aliud agant, quàm ut
aliena peccata reuoluendo & cor & linguã deturpèt.

Nomen dei luporum ululatus, & ouium uestimenta. Ecce, hoc est
suffurari. dei nomen & honorem suffurari, ac sibimet ascriber-
re. Si quidem solius dei interest iudicare, sicut Christus
ait: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Solū quoq;
dei nomen & sanctum & integrum & bonū est, nos

Nota. autem omnes pariter peccatores ante deum, unus ut al-
ter sine discrimine. Cum autem quod quispiam præ
ceteris habet, suū nō sit, sed solius dei, talis debet de
suo tantummodo habere nomen, complacenciam, fa-
mam, existimationem &c. Qui ergo eiusmodi non
ad obsequium, sed ad cōtemptum utitur proximi sui,
ille diuini honoris fur est, atque hoc uult esse & dii,
non quod suum, sed quod deus & dei est. En, horum
Dedecorato- spirituum perniciosorum, peruidacum, indomitorū,
res diuini no- ac deum non timentium, hodie plenus est mundus,
minis. qui per bonam uitam suam dei nomen dedecoriosius
execrantur,

CAM COMMENTARIOLVS . II

execrantur, quàm omnes a ij per malam uitam. Tales ego superbos sanctos, & martyres diaboli nomino, qui non sunt sicut cæteri hominum, ad instar Euangelici pharisæi. Tales, inquam, perinde ac si non essent ipsi peccatores & iniquitatis rei, nolunt iufferre malos & iniustos, aut cum ipsis commercium habere, ne forte dicatur: O, ego hunc integriorem existimauerim, quàm ut cum talibus conuersaretur. Non uidem itur eo pra cæteris à deo maiorem sibi collatam esse gratiam, ut eadem similiter per humanitatis obsequium impartiri, ac ueluti ad usuram dent, id est, ut cæteros precibus & consilio iument, atque ita ut cum talibus agant, quemadmodum cum ipsis deus egit, abs quo gratiam illam neque uituperante, neque iudicante gratis acceperunt. Sed iam non solum gratie munus apud se sine fruge detinent, uerumetiam persequuntur eodem munere eos, quibus auxilio esse deberent. Hi sunt, quos scriptura nominat peruersos. Psal. 17. Cum peruerso peruerteris.

Humanitatis obsequio proximo adesse debemus.

SECUNDO, Dum hec omnia audiunt, id est, soli deo nomen & honorem attribui debere, iterum se pulchre comparant, ac semetipsos per umbratlem apparentiam multo magis decipiunt, & dicunt sese in omnibus quæ agunt solum dei honorem querere, au dentque iuramento quoque confirmare, honorem suum abs se non queri, adeo ingentosa, recondita, profundaque est illorum malicia. Hac in re amplius animaduertit, & inuenies, quoties illorum sententia & iudicium

Superbia hypocritarum.

IN ORATIONEM DOMINI

effectu frustratur, ipsos in querelas prorūpere, admirariq; ita ut nemini nō sint morosi. Hinc euenit, male ab ijs agi, qui ipsis sunt impedimento. Nec eiusmodi sciunt indignationem obliuione delere, obijcientes & dei honorem impediri, & bonum quod quæsiuerant & conæperant, impugnari, atq; ita maledictam temerarij iudicij pestem, detractiōemq; suam cohibere non ualentes. Tum animaduersa illorum intentione, uidere licet non iccirco ipsos indignari, quod bonū & dei honor præpedita sint, sed quia iudicium & intentio quæ conæperant, non habuere successum. Veluti si quod habent iudiciū, malum esse non possit: tantūq; sit bonitatis, ut ne deus quidem id reprobare ualeat. Nam si nihil horum sibi metipsi admetirentur, non egrefferent animi sui sententiam præpediti. Sed uidelicet abyssalis illa superbia non sustinet mala, aut stulta reputari. Ob id cæteros omnes pro stultis & malis habet. Vide quā profunde diuini nominis uituperatio in huiusmodi spiritibus delitescit, qui prorsus hoc ipsum esse & dici uolunt quod deus est, ut sunt sapientia, iustitia, nomen & honor.

TERTIO, Si quādo cōtingit prædicari, aut diuulgari, iccirco tribuendū honorē deo esse & nomē qd' et omnia creauerit, et oīa ipsius sint, tūc illi ipsi doctiores sunt condonatoribus uniuersis, ipso etiam spiritu sancto, immo & quos cunq; docere possunt, nō indigentes ad scholasticorum conditionem redigi, dicuntq; pape, quis hoc nescit? Existimantq; se apprime rem

Doctoribus
doctiores,

me rem ipsam intelligere. Cum uero se occasio dede-
rit, ut honor ipsorū uellicetur, aut ipsi pro uilibus cō-
tēptisq; habeantur, aliquidūc rei familiaris furto per-
dant, aut alia quæuis aduersitas occurrat, tum ecce,
continuo ars omnis obliteratur, ac sentiatum profert
fructus suos, spinas scilicet, & aculeos. Tum aures asi-
ni per leonis pellem conspiciæ transpārem. Tum pro-
loquuntur: O deus in caelis aspice desuper, quā
ingens mihi irrogatur iniuria. Saliēt in eam prola-
buntur dementiam, ut dicere audeant, sibi coram deo
quoque iniuriam inferri. Vbi nunc est grande illud in-
genium uestrum, quo dicitis omnia & dei, & à deo
esse? Si dei solius sunt, cur o miser hominū nō idem
tibi eadem adimeret impune, conferret, ultro citroq;
iactaret? Si quod habes bonum, dei est, siste gradum,
ac permittit illum in eo munere quomodocūque uult,
agere. Cum enim ille quod suum est recipit, nulla
tibi sit iniuria: sicut sanctus Iob post amissionem fa-
cultatum & liberorum loquitur, dicens: Dominus
dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita fa-
ctum est, Sit nomen domini benedictū. Ecce tibi iustū
hominē, cui nemo quicquā posset auferre, quia nihil
quod suū erat, habebat. Nā deus Iob. 14. ait: Omnia
quæ sub cœlo sunt mea sunt. Ego uniuersa condidi.
Quid tu uelut de tuo gloriaris, iactasq; iniuria te af-
fectū esse? Si honor, fama, facultatesq; tuæ, & omnia
quæ habes carpuntur & uiolantur, non id in tua, sed
in Christi agitur bona, qui ut hanc tibi doctrinam

IN ORATIONEM DOMINI

persuadeat, permittit, ut ea quæ tui iuris esse credis, auferantur, quo cognoscas eadē non tua sed dei esse.

Ecce, hoc modo semper inuenire contingit, honorem & nomen dei nequaquam pure queri, præsertim apud superbos, qui aliquid saltem esse & habere uolunt, quod ad solum deum pertinet.

SED DICES.

Si hæc uera sunt, consequitur, neminem in mundo esse qui dei nomen digne sanctificet, omnes quoque iniustos esse, qui iudiciali strepitu iniuriam controuersantur, pro re familiari, uel honore, alijs uel causis.

RESPONDEO.

PRIMO, Ob id superius dixi, hanc primam petitionem eminentissime transcendere, maximāq; esse, cæteris in se inclusis. Nam si quispiam foret, qui nomē dei plenissime sanctificaret, is decreto dominicæ orationem dicere non indigeret, tanta uidelicet puritate præditus, ut nihil sibi rerum, nihil honoris uendicet,

*Nō huius uirtutis est, nominis diuini con-
summata sanctificatio.*

is omnino purus esset, ac dei nomen in ipso perfectissime sanctificaretur. Hoc autem non est huius uirtutis, sed futuræ & cœlestis. Ideo necesse habemus orare, ardentēq; desiderare, quamdiu uiuimus, ut suum in nobis deus nomen sanctificet, quia nemo est qui nō deprehendatur diuini nominis uituperator, alius plus alio, tametsi hoc ipsum credere superbi illi sancti deo dignantur. Icarco etiam dixi hanc orationem non solum

Solum petitionem esse, uerum etiam salutarem doctrinam, ac quandam representationem calamitose & damnatae in terris uitae nostrae. Quae quidem representatio, hominem deorsum uersus in sui cognitionem detrudit, quia cum petimus, ut illius in nobis nomen sanctificetur, argumentum consequens est, idem nomen necdum in nobis sanctificatum esse. Nam si esset sanctificatum, non indigeremus propterea rogare. Latius denique exinde consequitur, quod quamdiu uiuimus, nomen dei contumelijs, de honestatione, irreuerentia, execratione, prophanationeque afficimus, precaturque proprio & ore testamur, de honestatores nos dei esse.

Iam uero in omni scriptura nullam scio inesse doctrinam, quae potentius & fusius contemptui ducit, ac uilipendit uitam nostram, quam haec petitio. Quis ergo iam non optaret mori quamprimum, & uitae huius hostem se profiteri (si tamen diuini nominis ex corde amicus est) cum non osatanter animaduertit uitam suam in ea uersari conditione, in qua dei nomen & honor deonestatur? Qui etiam nihil aliud praeterquam solam orationem dominicam bene intelligeret, is satis doctrinarum contra omnia probra uitiorum haberet, praecipue aduersus superbiam. Quis iam poterit letus aut superbus esse, qui ex dominica oratione tam magna et horrenda uitia recognoscit in seipso, quod saluet dei nomen inhonoret, ac quotidie contra secundum dei praecipuum agat, nomen ipsius accipiendo in uanum.

Vilipensio uitae nostrae.

Studium in oratione dominica sanctissimum,

IN ORATIONEM DOMINI

*Strepitus iu-
rium.*

SECUNDO respōdeo, Strepitus iudicialium negotiorum esse, non est quid optimum. Melius foret, si nihil tale extaret. Attamen ad uitanda maiora mala sunt admissa iudicia, propter imperfectos, qui necdum possunt uniuersa dimittere, ac deū proprie demereri. Nihil tamen minus præfixa nobis meta est ad quam nitamur, id est, ut de die in diem per exercitij magisterium ad hoc erudiamur, ut dei nomen, honor, bona, & omnia à nobis alienentur, sicq; sanctificemur omnino.

*Homo ad ni-
hilū redigen-
dus.*

Ad exercitium nobis hæc oratio collata est, ut sine intermissione totis præcordiorum affectibus, nomen dei sanctificari desideremus. Et si forte Christianorū cuipiā, facultates, honor, amici, incolumitas, sapientia, atq; id genus alia auferrētur, id pro miraculo habendū non esset: quandoquidē eo finaliter deueniatur necesse est, ut uniuersa quæ hominis sunt, ad nihilū redigantur, ipseq; homo disiungatur separeturq; ab omnibus, anteaquā idem ipse uel sanctus fiat, uel nomen dei sanctificat. Quousq; enim inibi aliquid est, tamdiu & nomen adesse certum est. Nihil autem remanere oportebit, ut solus deus et quicquid nominis, quicquid bonorum habet, permanere possit. Tunc uerum esse constabit, quod in scripturis iusti nominantur pupilli & orphani, qui suis orbatū parētibus, nullum habent solatium.

DICIS ITERVM

Cum ex omnibus nemo sit, qui sufficienter dei nomen

men

CAM COMMENTARIOLVS. 14

men sanctificet, sumus uniuersi in mortalibus peccatis constituti, atq; ideo damnationis rei.

RESPONDEO.

Esent quidem uniuersa mortalium peccatorum in-
star, & damnationi obnoxia, si deus districtè agere
uellet. Nullum enim peccatum quantumuis etiam ui-
deatur leue, sustinere deus potest. Duplex tamè est ge-
nus hominum. Quidam recognoscunt & conquere-
runtur hoc ipsum, quod sanctificando dei nomini pa-
res non sint, & ideo præcordialiter orant, atq; hanc
suam infelicitatem uehementer exaggerant. Tales de-
us in omnibus exaudit, & quia se ipsos redarguunt et
iudicant, absoluit, eisq; dimittit, quicquid insufficien-
ter exercent. Alij sunt infrænes illi & insignes le-
uitate spiritus, qui eiusmodi sua uitia leuia ducunt, &
in auras abiiciunt, aut etiam prorsus non uident, sed
nec preces quidem fundunt. Hi sub finem persentient,
quã ingens sit peccatum, quod ipsi tam leue putau-
erunt, inde damnandi, unde quã maxime salutem cõ-
sequi crediderunt. Hoc modo Christus ad hypocritas
ait, quod ob prolixas orationes accepturi essent maius
iudicium damnationis. Ecce sic te docet oratio do-
minica primo cognoscere exilij & damnationis tuæ
grauitatem, quodq; sis dehonestator dei, adeo, ut ex
propria prece tua perire fieri cogaris, cum attendis
quid nam sit quod oras. Nam necesse est uerum sit, Dehonestato
nec dum abs te sanctificatum esse nomen dei, Verum res dei nomi-
quoque sit oportet, dei nomen dehonestari ab illo, qui nis omnes
hoc mini sumus.

Grãdia sunt
oĩa peccata

IN ORATIONEM DOMINI.

hoc minime sanctificat. Denique uerum itidem sit necesse est, in honorationem diuini nominis, peccatum esse graue, ac sempiterno dignum incendio, si dei iustitia sententiã ferre deberet. Quo nunc ergo te conferes? Tua te coarguit oratio, tibiq; obnitiur, te accusat, te conuincit. Hic iaces, quis tibi laturus est opem? Et ecce, cum in hunc modum penitissime deiecto es animo, atq; in exilij tui cognitione humiliatus, tum secundo cõsolatoria tibi doctrina oboritur, quæ te subrigat, id est, eadem te docet oratio ne desperes, sed dei gratiã & opem desideres. Et tunc certissime firmissimeq; credere debes, icarco tibi orare à deo permissum esse, ut te exaudiret. Sic causam dat oratio, ne peccata tibi deus impuret, ne ue districtius tecum agat. Porro, deus illos solummodo pro bonis hominibus habet, qui intime cognoscunt, nullum à se nomine diuino deferri honorem, assidueq; ut idem nomẽ sanctifiaur, orant. Eos uero, qui cognitioni suæ confidentes, non credunt ab se dei nomen de honestari, nõ est possibile saluatum iri. Sunt enim adhuc effrænes, male securi, superbi, ac dei timore uacui. Nec dum enim sunt in eorum numero, quibus loquitur Christus. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Si quidem dominicam orationem non intelligunt, atque ideo quod orant nesciunt.

CONCLUSIO.

Sensus ergo, et summa petitionis huius est hæc.
 O'chare pater, fac sanctifiaur in nobis nonẽ tuum,
 hoc est,

Optimi homines.

CAM COMMENTARIOLVS. IS

hoc est, Heu confiteor, quod nomen tuum inhonoraui, hodieq; illud per superbiam, proprij q; honoris et nominis mei affectionem dehonesto, quo circa per gratiam tuam adiuua me, ut abolito nomine meo, in nihilum redigar ipse, tuq; solus cum tuo nomine & honore in me persistas. Spero autem te satis super que intellexisse, quod hec uerba, nomen tuu, idem significent quod honor uel gloria, quia in scripturis nomen bonum, gloria & honor nominatur, malum uero nomen, de decoris et infamiae uocabulo denotatur.

Nomē tuum

Vult igitur hæc petitio nihil aliud, quam ut dei honor ante omnia, super omnia, & in omnibus rebus queratur, tota q; uita nostra ad dei tantummodo honorem perpetuo dirigatur, non ad nostram utilitatē aut etiam salutem, siue ad aliud quodcunq; bonum, temporarium, aut æternum, nisi ad dei honorem & gloriā finaliter sit ordinatum. Iccirco primum occupat hæc petitio locum, quia dei honor est quiddam primum, ultimum, & eminentissimum, quod eidem exhibere possumus, ultra quod nihil amplius à nobis exiget, aut requiret. Nec est aliud quippiam quod ei reddamus, cum reliqua bona ipse nobis conferat uniuersa, præter honorem, quem sibi tantum reseruat. Ergo quicquid intelligimus, loquimur, canimus, uiuimus, operamur, & omnia que agimus & patimur, argumento sunt, omnia dei ipsius esse, ut confirmetur authoritas Psal. i. 20. Confessio & magnificentia opus eius: & iustitia eius manet in seculum seculi. Quod dictum sic intellige.

Vnde uera p
fiat scatur p
tencia.

IN ORATIONEM DOMINI

intellige. In quorundam cordibus hominum deus inhabitat & uiuit, horum opera nihil aliud agunt, quod summam deo laudem et honorem tribuunt, uniuersaque illi bona referunt accepta. Proinde qui talis est homo, non angitur grauaturue de honestari atque contemni: scit enim hoc iustum esse. Qui, si a nemine contemnatur & inhonoretur, hoc ipsum sibi met irrogat, nec suam ipse laudem & honorem sustinere aequaliter potest. Propterea iustus est, tribuens deo quod dei est, & sibi quod suum est, deo saluet honorem & omnia, sibi met dedecus & nihilum. Ibi est iustitia quae manet in seculum seculi, quae non solum hominibus temporariam uitam agentibus placet, quemadmodum lampades fatuarum uirginum, & hypocritarum imaginaria sanctitas, uerum etiam perenni deo, apud quem etiam perpetuo subsistit.

Cōtra super
biam prima
petitio.

Iam uides, hanc petitionem aduersus detestandam pugnam superbiā, quae caput, uita, et tota substantia est peccatorum omnium. Nam sicut nulla uirtus uiuit, aut bona est cum superbia, sic e contrario nullum peccatum uiuit, aut non periret superbia. Et quemadmodum serpens omnem in capite uitam gerit, quo mortuo neminem laedit, ita superbia de medio sublatā, peccata uniuersa foret innocua, immo non mediocri emolumentum. Quocirca sicut nemo est superbiae, propriisque nominis, et honoris expertus, ita nemini non magnope est necessaria et utilis haec petitio.

Notabile.

SECUNDA PETITIO.

Adueniat regnum tuum.

Hæc

Hæc secūda petitio (sicut aliæ) duo facit, humiliat, et exaltat. Humiliat, cū nos cogit ppria fateri lingua magnam exlij nostri calamitatem. Exaltat uero, cum nobis demonstrat, quemadmodum nos in eiusmodi humiliatione gerere debeamus. Sic unumquodq; dei uerbum hâc habet ingeniosam naturam, ut exterreat et consoletur, percutiat & sanet, destruat & ædificet, euellat & plantet, humiliet & exaltet.

Natura uerbi diuini.

Primo humiliat, ut manifeste cognoscamus, regnum dei necdum ad nos uenisse. Quæ quidem sententia serio cogitatu reuoluta intimoq; affectu per orationem exprompta, terrificata est, meritoq; penetrabilia cuiuslibet probi cordis mœstitudine, & ingenti dolore afficere debet. Nam exinde consequitur, in exilium nos actos, adhuc inter hostes terribiles uersari, amenissimâq; patriæ spoliatos esse. Quæ quidē duo detestanda & lugubria damna sunt.

Primū est damnum, quod deus pater suo in nobis regno spoliatus est, & qui rerum omnium dominus est & erit, eiusmodi sua potestate & titulo per culpam duntaxat nostræ impedimentū minime potitur. Quod quidem nō mediocriter ad ipsius inhonorationē facit, perinde ac si dominus sine ditione foret, & famatissimū omnimodæ potestatis nomen de spectui esset in nobis. Id necesse est haud dubie doleat omnibus, qui et amore, et fauore deū psequuntur. Ad hæc etiā terroris pleniū est, nos saliet eos esse q̄ de spectu et impedimento dei regno ob sistimus, Quos merito deus si uellet, seuerissimâ

Deū regno suo spoliatus.

IN ORATIONEM DOMINI

rissima anima uersione posset percellere, & tanquã regni sui hostes ac prædones condemnare.

Inter hostes exiliũ pati / *mur.* Secundũ damnum respicit, quo peregre & in
 Nam si horrendum, ac lamentabile putaretur esse cũ
 filius cuiuspiam terreni principis, uel tota natio in di-
 tionem Turcarum redigeretur, plurimo etiam con-
 tẽptu & cruatibus, ac denique ignominiosissima af-
 fieretur morte, quanto magis miserabili dignum est
 querela, qd' inter malignos spiritus in hoc exilio uer-
 samur, quod uaria discrimina corporis & animæ, &
 ad extremum sempiternam mortem singulis momen-
 tis operiri habemus, a deo, ut sua cuilibet uita maiori
 posset terrori esse, quã centũ mortes, si rem ipsam
 exacte consideraret.

SECUNDO. Postquam ista nos recogitatio hu-
 miliauerit, nostramq; nobis calamitatem commonstra-
 uerit, tunc sequitur consolatio, qua benignus magis-
 ter Christus nos docet orare, ut ex hoc demigremus
 exilio, & ne desperemus. Talibus enim qui se dei re-
 gno impedimentum attulisse cognoscunt, ac lamenta-
 biliter petunt, ut idem regnũ aliquando adueniat, ob
 eiusmodi dolorem & precem non imputabit deus, qd'
 aliã merito puniri posset. Illos uero male liberos &
 effrenos spiritus, quos nõ multũ cura tangit de regno
 dei, ubi nam remoretur, qui que pro eius aduentu ne-
 quaquam ex affectu cordis orant, profecto deus cum
 tyrannis, & uastatoribus regni sui secundum distri-
 ctionẽ

tionem iudicabit. Cum ergo cuilibet hanc petitionem dicere sit necesse, sequitur, neminem ab iniuria regni dei innocentem esse. Ad quod intelligendum, scire cōuenit duplex regnum esse.

Primum est regnum diaboli, quem dominus in Regnum diaboli, Euangelio principem huius mundi nominat. Hoc autem est regnum peccatorum & inobedientiae, quod pietatem sectantibus pro ingenti exilio et carcere existimari debet, quemadmodum figuraliter expressum est de filiis Israël, quondam in Aegypto per magnos labores misere coactis eandem regionē exaedificare, cum tamen exinde nihil emolumēti consequerentur, sed magis ipsorum perniciēs & exitium quæreretur. Sic qui diabolo subditur ac seruit, multa sustinere habet, praesertim in cōscientia, & tamē ad extremū eius modi seruitio aeternā mortē pmeretur. In hoc regno tādīu sumus uniuersi, donec regnū dei adueniat, at tamē differēter. Nā pietatē colētes ita sunt in hoc regno, ut quotidie aduersus peccatū pugnent, carnisq; uoluptati et inātamētis mundi, nec nō diaboli suggestiōibus pseuerāter ac firmiter resistāt. Ceterū quantum uis pietatē colamus, nihilominus tamē pniciosa uoluptas aliqd dominij exercet ī nobis, auidēq; conatur in uniuersū dominari, et ius potestatis in se solā transferre. Sic dei regnū aduersus regnum diaboli assidue pugnat. Qui hoc modo pietatem excolunt, ideo beatitudinem consequendo saluabuntur, quia in seipsis Pugnandum hanc pugnam gerunt contra regnum diaboli propter cōtra regnū regnum peccati.

IN ORATIONEM DOMINI

regnū dei ampliandū. Et hi quidē sunt, qui hanc petitionē uerbis, corde & opere depromunt. Sic sanctus Paulus apostolus admonet, ne permittamus, ut peccatū regnet in nostro mortali corpore ad obediendū cōcupiscentijs eius. Ac si diceret: Sentietis quidē ac sustinebitis iniquā uoluptatē, amorē & pronitatē ad irā, ad lasciuiam, ad luxuriā, & id genus alia, quæ uos in regnū diaboli pellicere conabūtur, id est, ad peccata, quæ inde prodierūt, & per se tamē mala sunt, sed ne quaquā sequi debebitis incitāmēta uitiorū, magis autē assumpto repugnādi certamine, eadem haud secus atque proditorias ueteris & diaboliā regni reliquias coherere sopirēque, sicut Israëlita cum Iebusæis & Amorrhæis fecerunt, sicq; dei regnum (quod recte re-promissionis terra est) in uobis dilatare.

Ciues in regno satana

Alij uero sunt ita in hoc regno, ut oblectentur in eo, se cētentūque oīa de sideria carnis, mūdi, diaboli, cupiant quoque, si fieri posset, inibi semper cōsistere. Hi à diabolo insūcti uilipendunt, ac etiam deuiant dei regnum. Ideo corradunt diuitias, ædificant sumptuose, inuestigant quicquid conferre mūdus potest, tanquā in æternū hic permanere uelint, neq; minerūt nos hic nō habere pmanētem ciuitatē, ut ait diuus Paulus. Tales hanc petitionē ore dicunt, corde uero eidem obnituntur, similes tinnitium organorū fistulis, quæ passim clamoris tinnitibus perstrepūt in tēplis, nullum tamē habent neq; sermonē neq; intellectum. Et fortassis eadem organa talium cantorum et
petito

petitorū sunt figura et representatio. Secundū, est Regnum iu-
dei regnū, Hoc est, regnū iustitiæ et ueritatis, de quo sitia.

Christus ait: Primū querite regnū dei, et iustitiā eius.

Quenam est iustitia dei, uel regni ipsius? Ea nempe,
qua sumus ab omni peccato immunes, ut omnia mem-
bra nostra, uires et potentie sint deo subiecta, eiusq;
usui mācipata, ut cum Paulo dicamus: Viuo ego, iam
nō ego, uiuit uero in me Christus. Et ad Corinthios:
Nō estis uestri. Empti enim estis precio, glorificate &
portate deum in corpore uestro. Ac si diceret, Christus
per semetipsum uos emit, ideo pprie ipsius esse debe-
tis, ipsumq; permittere, ut in uobis et uiuat et regnet.
Id autē tunc fit, cum nullū in nobis peccatū, sed tan-
tūmodo Christus cum sua gratia dominium exercet.

Atq; hoc modo regnū dei nihil aliud est, quā pax, mo-
destia, humilitas, castitas, charitas, aliæ que id genus
uirtutes, ut ibi non sit ulla ira, ullum odium, ulla ama-
ritudo, ulla libido, aut quæuis alia pestis. Iam se pro-
bet unusquisq; an huc uel illuc magis propēdeat, tū
intelliget, utro in regno consistat. Porro nunc nemo
est, qui non aliquid in se de regno diaboli deprehen-
dat, ideo petere necesse habet, adueniat regnum tuū.

Regnum dei hic quidem incipit & augeſat, sed in fu-
tura uita consummatur. Breuiter hæc petitio, adue-
niat regnum tuum, hoc indicat, Ne nos diutius
chare pater agere in hac uita permittite, quo tuum in
nobis regnum perficiatur, nōsque ex diaboli reg-
no penitus liberemur. Sed si tuæ uoluntatis est,

IN ORATIONEM DOMINI

ut longius in hoc exilio degamus, confer nobis gratiam tuam, qua tuum in nobis regnum inchoare, eiq; accessionem indefinenter adiungere, deniq; regnum diaboli minuere ac deuastare ualeamus.

*Superstitiosi
discursores.* Iam uide duos in hac materia errores non paruos inesse. Vnus illorum, qui hincinde discurrunt, is Romam, ille ad diuum Iacobum, ut probi et regno dei acquirendo apti euadant, saluique fiant. Hic sacellum edificat, iste hoc, ille aliud quippiam, rei tamen ipsius legitimum centrum continere, hoc est, intra penetralia cordis semetipsum deo in seruitute dedere, eiusque regnum effici nolunt. Hi forissecus talium operum multa faciunt, satisque pulchre clarent, interius tamen manent pleni malis affectibus irae, odij, superbiae, impatienciae, libidinis, et aliorum criminum. Christus aduersum istos loquitur, cum interrogatus, quando uenit regnum dei? respondit. Non ueniet regnum dei cum observatione, neque dicet, ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum dei intra uos est. Sicut etiam Matthaei. 24. dicit: Si quis uobis dixerit, ecce hic est Christus aut illic, nolite credere. Sunt enim pseudoprophetae. Ac si diceret: Si nosse regnum dei uultis, non habetis necesse ex longinquo petere, aut peregre uagari. Prope te est dum uoles, immo non solum apud te, sed etiam in te, quia modestia, humilitas, ueritas, castitas et omnes uirtutes (quae uere sunt regnum dei) nemini peregre aut trans mare afferuntur, sed intra cordis arcana oriuntur, necesse est. Proinde non sic oramus: Chare pater permitte nos tuo propinquare regno, perinde quasi ad illud currendum

currendum nobis esset, sed adueniat nobis regnū tu-
um. Nam gratia dei ac regnum ipsius, uniuersæq; uir-
tutes ad nos ueniant necesse est, ut regnum illud adi-
piscamur, cum nobis illuc perueniendi nulla omnino
sit facultas, quemadmodum Christus ad nos in terras
coelitus descendit, non autem nos ad ipsum è terris in
coelum consandimus.

Alter illorum est error, qui hanc petitionem dicen-
tes, tantūmodo ad hoc solliāti sunt, ut salui fiant, ex-
istimantes regnum dei nihil aliud esse, quā lætitiā et
uoluptatē in coelis, prout ex appetitione sensitiua
partis excogitare possunt. Quo fit ut gehēnā expaue-
sere cogantur, atq; ita solūmodo se suā q; cōmodita-
tē in coelis querant. Tales nesciūt, regnū dei nihil ali-
ud esse, quā integrū, modestū, mūdū, piū, māsuētū,
omnibusq; uirtutibus & gratijs plenū esse, ut ita de-
us quod suū proprie est, in nobis possideat, solusq; in
nobis sit, uiuat et regnet. Hoc summopere et cū pri-
mis desiderandū foret, quia hoc est beatū esse, cū deus
in nobis regnat, nosq; sumus regnū ipsius. Porro gau-
dium & uoluptas, & quæcunq; alia desiderari pos-
sunt, nec querenda, nec petenda, nec appetenda sunt,
quandoquidē hæc omnia per se prouenient, ipsumq;
dei regnum assequuntur. Vt enim excellens uinū bibi
non potest, quin secū afferat etiā nō quæsītā uolupta-
tē suā & iucūditatē sine impedimēti intercessione,
ita multo magis quādo dei gratia et uirtutes (dei uideli-
et regnū) perficiuntur, necesse est, absq; industria no-

Gaudium
pientes.

Beatum esse
quid sit.

IN ORATIONEM DOMINI

stra cōsequi naturaliter, ac libere gaudiū, pacē, salutem & omne delectamentū. Ideo Christus ad immutandum falsum, ac sui commodi prospectorem oculū, suadet non ea quæ regnum consequuntur, sed ipsum dei regnum petendum & querendum esse. Isti autem quod est posterius & consequens in primis querunt, quodq; priorem sibi locum uendicat non curant, uel si curant, id posterioris causa faciunt tātummodo, ideo q; neutrum assequuntur: quiq; antecedens rite non desiderarunt, minime etiā consequēs habebūt.

TERTIA PETITIO.

Fiat uoluntas tua, sicut in cælo & in terra.

Hæc petitio similiter exercet illa duo, de quibus in præcedēti petitione dictum est. Nempe, humiliat et exaltat, impios ostendit, pios facit. Siquidem dei uerbum omni tempore iudiciū & iustitiam operatur, sicut scriptum est: Beati qui faciunt iustitiā & iudicium in omni tempore. Iudicium, nihil est aliud, quàm ut homo semetipsum cognoscat, iudicet, atq; condemnet. Et hæc quidem est tam uera humilitas, quàm est non falsa suimet humiliatio. Iustitia, nihil est aliud, quàm cum homo seipsum talem cognoscens, gratiam & opem à deo postulat & querit, per quæ tunc apud deum exaltabitur.

Iudicium &
iustitia.

DE HIS DVOBVS IN HAC PETITIONE uidebimus.

PRIMO, dijudicamus nosipsos, proprioque sermone

sermone accusamus, quod deo sumus inobedientes, et uoluntatem eius non facimus. Nam si eo in statu esse uoluntatem dei non facimus, ut diuinum beneplacitum perficeremus, frustra hæc petitio poneretur. Icaro horrendum est auditu, cum dicimus, fiat uoluntas tua. Quid enim terrificum magis esse poterit, quam quod dei uoluntas ad rem non confertur, & madata eius non curatur, id quod aperte in hac petitione aduersum nos ipsos confitemur? Si quidem necesse est uerum esse, quod dei uoluntatem nequaquam facimus, aut sciamus, quando quidem adhuc ut fiat, oramus. Neque enim iocularium uasramentorum ineptias, aut prestigias ante dei oculos proderit effundere, sed necesse omnino est, ita penitissime uerum esse, ut oratur. Cum ergo ad exitum usque uita nostra, hæc nobis sit oranda petitio, sequitur, etiam nos ad mortem usque transgressores diuinæ uoluntatis inueniri. Quis iam superbiam præ se ferre, aut constanter precii suæ confidere potest, in qua cognoscit sese ut inobedientem, ac suomet ore confessum atque conuictum, à deo secundum iustitiæ rigorem iudicante, per omnimodam æquitatem singulis momentis posse reprobari atque damnari? Hoc modo profundam humilitatem operatur hæc petitio, deique timorem, ac propriæ censuram iudicij, ita ut gaudeat homo, dei sese iudicio taliter eximi, solaque gratia & misericordia saluari. Istud est semetipsum iudicare, ac iudicium exercere ante conspectum dei sese penitissime cognoscere, atque in ijs quæ hac petitione continentur, accusari.

Voluntatem
dei non facimus.

Transgressores
semper sumus.

Semetipsum
iudicare.

IN ORATIONEM DOMINI

SECUNDO, iustitia est, ut posteaquā nos ipsos hoc modo dijudicauerimus, ac intime explorauerimus nequaquam de speremus ob dei iudicium, quod promeruisse nos indido petitionis huius inuenimus, magis autem ad dei gratiam confugiamus, firmissime in eum confidentes, quod nos ab inobedientia, et à trāsgressione uoluntatis suæ uelit liberare. Is enim iustus est ante deum, qui suam rebellionē, præuaricationem, promeritam quoque iudicij districtiōnem humiliter agnoscit, ac propterea omnibus præcordijs gratiæ expetit, quam & acapturum se esse non ambigit. Sic & apostolus docet, hominem iustum non cuiuslibet alterius, sed propria in deum fide atq; fiducia posse subsistere, ut ita eidem homini non sua operatio, sed nuda dei misericordia refugium sit et solatium. Vide nunc, quā uiuidam alapam caducā huic & miseræ uitæ hæc inuitit petitiō, ut hæc eadem uita nihil aliud esse censeatur, quā aduersus diuinā uoluntatem rebellio, ac proinde certissimus status æternæ dānationis, hoc solo sustentata leuamine, qd' hoc ipsum agnoscimus, conquerimur, ac propterea præcordialiter preces fundimus. In hunc modum si quis hanc petitionem unā cū cæteris diligenter cogitando reuolucet, is profecto uitæ huius oblectationibus non multum afficietur, quibus qui adhuc irretitur, is sese neque de dominica oratione, neque de periculis uitæ suæ quicquam intelligere testatur.

Iustus coram deo quis sit.

Quid

QVID SIT, VOLVNTATEM DEI
fieri, uel non fieri.

Voluntatem dei fieri, nihil aliud proculdubio est, quàm ipsius seruare mandata. Per illa siquidem suam nobis deus manifestat uoluntatem. Hoc in loco considerandum est, quæ nam sint dei mādata, & que modum intelligantur, quæ res latissimi sermonis est. Breuiter, hæc omnia nihil aliud continent, quàm ut uetus Adam occidatur in nobis, sicut pluribus in locis sanctus nos docet apostolus. Porro, uetus Adam *Vetus Adā.* aliud nihil est, quàm quod in nobis malas inclinatioēs ad iram, ad odium, ad libidinem, ad ambitionē, ad superbiam, & id genus similia, sentimus. Hi enim scelerati motus atq; affectus à primo parente sunt hereditario malo in nos transfusi, atq; ab materno utero nobis inditi: ex quibus oriuntur quælibet impia facinora, homicidia, adulteria, rapina, similesq; præceptorum dei transgressiones, atq; ita per inobedientiam non fit dei uoluntas,

DVOBV5 MODIS VETVS ADAM
occiditur, taliq; modo fit dei uoluntas,

PRIMO, per nos ipsos, cū uitiosas nature nostræ affectiones premimus & sopimus, libidinēq; ieiunijs, uigilijs, precibus, & laboribus edomamus, cū eleemosynis & gratuito obsequio beneuolētiam inimicorum nostrorum captantes, odium & similtates frāgimus, ac breuiter, omnibus in rebus mortificandæ
 c 5 uoluntati

IN ORATIONEM DOMINI

uoluntati studemus. Si cui uero hominum magister ac eruditor deest, huic est animaduertenda exercendaq; hæc doctrina, ut semetipsum probando exploret, ad quid propensa sit uoluntas, ne illud exequatur: utq; illud cui uersa est affectio, faciat, sempq; suæ uoluntati repugnet. Id enim certum habeat, suam uoluntatem nunquam esse bonam, quantumuis pulchrâ præferre uideatur faciem, nisi coherceatur & compellatur ad bonum quod libentius omitteret. Verum, ut dictum est, si bona in nobis uoluntas esset, hac petitione non indigeremus. In hûc modû homo seipsum exercitio doceat, ut habeat supereminentem uoluntatem aduersus suam uoluntatem, utq; hanc auersari, illam uero amplecti & imitari consuescat, neq; unquam minorem sibi met securitatē polliceatur, quàm cum unam tantummodo in se uoluntatem esse, nō duas sibi inuicem contrarias persentit. Nam qui suam tantum uoluntatem habet & facit, is proculdubio diuinae uoluntatis est aduersarius. Tam uero nihil est homini uel ad retinendum charius, uel ad omittendum difficilius, quàm sua uoluntas. Multi bonorum operû non parua præferunt exercitia, nihilo tamen minus uoluntatem suam, & omnes inclinationes laxè et indulgenter sequuntur, existimantes bene secum agi, nihilq; propterea mali ab sese perpetrari. Persuaserunt enim sibi met, suam ipsorum uoluntatem & bonam et iustam esse, prorsusq; hac petitione se nō indigere. Tales etiam absq; dei timore sunt.

Secundo,

Voluntas nostra
nunquã
bona.

SECVNDO, per alios homines, qui nos auer-
 santur, impugnat, inquietat, nostraq; uoluntati nō so-
 lū in spiritalibus et pijs operibus, sed etiā in terrenis
 facultatibus semper reniūtur, ut sunt illi, qui nostras
 preces, ieiunia, bona opera uituperāt, et pro fatuitate
 ducūt, deniq; nulla in re pacate nos agere permittūt.
 O quā hęc inestimabili precio digna res est. Tal-
 les impugnatores omnibus fortunis emēdi essent. Ipsi
 enim sunt, qui petitiōis huius efficientiā in nobis exer-
 cent, quorū ministerio nostrā deus uoluntate frāgit,
 ut sui beneplacitū fiat. Ideo Christus dicit Matth. 2.
 Esto consentiens aduersario tuo atō, dum es cū eo in
 uia. Quorum uerborū sensus est, ut uoluntate nostrā
 abnegemus, permittamus q; aduersarij uolūtatem in
 suo iure persistere. Tum uolūtas nostra frāgitur, qua
 demū cōfracta, sit dei uolūtas, cuius beneplacitū est,
 ut uolūtas nostra eneuetur, ac nihili fiat. Quapro-
 pter cū te quispiā uituperat, et pro morione incessit,
 noli cōtra uelle niti, sed magis affirma dictum, idq; o-
 mnino sic iustū esse tibi et ipse psuade, quod reuera
 iustū esse apud deū censetur. Si quippiā tibi auferre,
 aut damnū inferre conabitur, sine faciat, perinde ac
 si iuste id ipsum in te fieret, quia pro certo hoc ipsum,
 et coram deo iustum est, et tibi nullā affert iniuriā,
 etiam si iniurius est ille qui facit. Nā cum dei sint oīa,
 potest ea tibi uel per malū hominē uel per bonū aufer-
 re. Tum uolūtate tua ne repugna, sed dicito: Fiat uolū-
 tas tua. Itē in oībus alijs corporalibus et spūalibus re-

Inimicos hi
 lariter ferre

Cōfracta no-
 stra, sit dei
 uoluntas.

bus,

IN ORATIONEM DOMINI
bus, tunicā tollēti, et palliū relinque, ut Christus diāt.
SED DICIS ITĒRVM.

Si hoc est dei uoluntatem fieri, quis iam salutē cōsequi, quis arduū hoc præceptū seruare poterit, ut uersa relinquat, & in nulla re suā habeat uoluntatē?

RESPONDEO.

Vel hinc disce, quā magnifice, quā necessario, quā seria industria, deniq; quāto cordis affectu hæc sit dicenda petitio, quā sit magnum, nostram mortificari uoluntatem, solumq; fieri beneplacitum dei. In hunc modū necesse habes teipsum cognoscere, & peccatorem fateri, qui tali ac tantæ uoluntati per inobedientiam resistis, auxiliumq; & gratiam postulare, ut tibi deus condonet quicquid minus egisti, auxilieturq; ut perficere possis. Omnino enim necesse est, si dei uoluntas fieri debeat, nostram uolūtatem pessum ire, quod hæc duæ sibimet cōtrariæ sint. Huius rei exemplum in Christo domino nostro animaduerte, qui cum in horto patrem suum cœlestem oraret uti ab eo calicem auferret, tamen addidit: Nō mea uoluntas sed tua fiat. Si Christi uoluntas omissa est, quæ sine dubio bona, imò optima semper fuit, ut diuina fieret uoluntas, quid nos inopes uermiculi tanto studio nostrā præferimus uoluntatē, quæ tamē nunquā expers iniquitatis est, semperq; præpediri digna? Ad quod intelligendum, aduerte uoluntatem nostram duobus modis malam esse.

Christi uolūtas omissa est.

Voluntas nostra dupliciter mala.

PRIMO, aperte ac sine ulla simulatione, cum
prona

prona uoluntate ad id ferimur, quod apud omnes scandali præbet exemplum, æu, furore perciri, fallere, mentiri, proximo nocere, libidinari, atq; his similia perpetrare. Quæ quidem maleficæ uoluntatis promptitudo in quouis hominum sese aperit & ostendit, præsertim occasionis æstro male cõcitata. Aduersus hæc uoluntatem orandum est, ut dei uoluntas fiat, quæ uult pacem, ueritatem, puritatem, benignitatem.

SECUNDO, latenter & sub specie boni, quæ admodum Iacobus & Ioannes Luce. 9. contra Samaritanos Christum hospitio recipere nolentes, dixerunt: Domine uis, dicamus, ut ignis descendat de cœlo & consumat illos? Qui conuersus increpauit illos, dicēs: Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis non uenit animas perdere, sed saluare. Hoc ingenio sunt omnes, qui propter iniustitiã, aut stultitiã quæ ipsis aut alijs contingit, toto (ut dicitur) capite perrumpere contendunt, uolentes quicquid ipsi præsumunt processum ire debere. Conqueruntur etiam, dicentes: Ah quàm fida et integra mihi erat intentio. Ah quàm uolui totam auitatem meo iuuisse consilio, id quod diabolus permittere noluit. Existimãt sanè se iuste, & ex debito agere, quod irascuntur & morosos sese exhibent, quod se & alios perturbant, ac ueluti rumorem inde disseminant, quod ipsorum bona uoluntas sit intercepta. Quod si rem ipsam clara (ut dicitur) luce dispicerent, profecto inuenirent meram esse simulationem, seq; in ipsa bona uoluntate, nihil aliud quàm propriam utilitatem,

IN ORATIONEM DOMINI

tatem, uel honorē, uel saltem beneplaciti sui sententiam qua siuisset. Nō enim fieri potest, ut bona uoluntas, si tamē in ueritate bona est, uel ira, uel inquietudine perturbetur, si quando ipsam præpediri cōtingat. Hoc autē diligenter attende, indubitātū malæ uolūtatis argumentū esse, cum sibi impedimentū afferri de dignatur. Quæ quidē indignatio ipsissimus est fructus quo simulata & decepticis, genuināque prauitate prædita uolūtatis bonitatē cognoscas. At uero præcordialiter bona uoluntas, si quando impedimento quouis illi resistitur, sic orat: O' deus, existimauerā quidē bonum quod cōcēperam bene succēsurū esse, sed quia sic non est futurū, placide omniū compono, fiat uolūtas tua. Vbi enim incōpositæ mētis indignatio feruet, ibi nullū est bonū, quantūuis etiā uideatur aut queat bonum esse. Ultra & supra has binas uoluntates, est alia quædam legitima & bona uoluntas, quam ne ipsam quidem fieri oportet: cuiusmodi fuit uoluntas Dauid quando templū deo edificare conabatur, laudatus propterea cœlitus, nec tamē ut effectui manciparetur uoluit deus, quemadmodum & Christi uoluntas erat. caliam in horto deprecantis, & nihilo tamē minus eadem bona uolūtas ut post haberetur, fuit necesse. Similiter si mundū cōuertere uniuersum postes, exātare mortuos, te et alios cœlis i'ferre, et omnia miracula facere, nihil tamen ex his uelle deberes, nisi prius prætulisses dei uoluntatem, talemq; tuam uoluntatem in nihilum redactam eidem subicasses dicendo:

Argumentū
malæ uolun-
tatis.

Legittima
bona uolun-
tas.

Præferre sē/
per dei uolū-
tatem.

do:

do: O mi bone deus, hoc et hoc pro bono, iudicij mei
 censura cōprobauit, si tibi placet, fiat, sin minus, ma-
 neat infectū. Hanc deus bonam uoluntatē frangit
 etiā in electis suis, ne sub specie boni, fallax & subdo-
 lus male bonæ uoluntatis genius subrepat, utq; disca-
 mus, nostrā uoluntatē quantumuis bonam incompat-
 rabiliter tamē uiliore esse dei uoluntate. Proinde me-
 rito eiusmodi uilitas bonæ uoluntatis cedere immense
 bonitati diuinæ uolūtatis, eiq; humiliter subdita, pro-
 nihilo reputari debet. Quin et tertio in nobis pro-
 pterea impedienda est bona uoluntas, ut melior fieri
 queat. Nam proculdubio ob hoc tantummodo deus bo-
 nam impedit uoluntatem, ut melior euadat. Tunc au-
 tem fit melior, cum diuinæ uoluntati (per quam præ-
 pedita est) subdita efficitur atq; conformis, idq; tanti-
 sper, donec penitus deserta, libera, & expers uolen-
 di fiat, nihilq; aliud sciat, quàm quod dei uoluntatem
 expectet. En hæc est ueræ obedientiæ forma, quæ
 nostra etate heu penitus ignota est. At uero nunc
 in mirabilibus obambulant infœcundi blaterones,
 qui totā Christianitatem inconditis impleuere clamo-
 ribus, miserosq; mortales suis seduxere doctrinis, Recta inten-
 tio, bona uo-
 qui de suggesto uocalissime uociferantur, quemad-
 modum bona uoluntas, recta intentio, sanctum pro-
 positum, sint habenda & comparanda, quibus ri-
 te comparatis securi sint, bonæque omnia censean-
 tur quæ egerint. Quæ quidem doctrina nihil aliud ef-
 ficiunt, quàm homines propriæ uoluntatis amantes,
 sensitius

IN ORATIONEM DOMINI

sensitiuæ appetitionis cultores effrænes, ac male securos spiritus, qui semper diuinæ uoluntati reniti laborant, suamq; uoluntatem neq; frangunt, neq; subiugandam curant: quia putant suam intentionem iustam esse, & profectu dignam, tum si quid repugnauerit, à diabolo id esse, non à deo. Eæ sic excrescunt & subrepunt lupi, ouino tegmine uestiti, superbi illi sanctuli, omnium super terram mortalium perniciosissimi. Hinc euenit, ut episcopus contra episcopum, ecclesia aduersus ecclesiam, sacerdotes, monachi, sanctimoniales mutuo digladiantur, cõtendant, rixentur, utq; per uniuersos terrarum angulos nulla sit pax. Et tamen qualibet secta, bonam sibi adesse uoluntatem, rectam intentionem, diuinumq; propositum dicit, atq; ita ad laudem et honorem dei, meras diabolicorum operum impuritates exercet. Tales docendi sunt, diuino timore præditam habere uoluntatem, & nequaquam suæ ipsorū uoluntati et intentioni confidere, sed ab se procul amoliri maledictam præsumptionem, qua se putant bonam uoluntatē uel intentionem possidere aut efficere posse. Omnino enim diffidendum est facultati propriæ, qua nobis uidemur bonam uoluntatem, bonā intentionē, bonūq; propositū habere aut facere posse. Igitur, ut superius dictū est, ibi uerissime est bona uoluntas, ubi nullum est uelle. Vbi autem nullum est uelle, ibi solummodo dei est uoluntas, omnium præstantissima. Plurima sanè loquacissimi præcones illi nouerunt de uoluntate, quando uel bona sit, uel mala, eaq; confidentia

uolūtas per
denda est.

confidentia ueluti pennata raptati efficiunt, ut iã nos ore dicamus: Fiat uoluntas tua, corde uero, Fiat uoluntas mea. sicq; deum et nos ipsos subsannemus.

TVM OBIICITVR.

Ohe, nunquid non deus nobis arbitrium liberae uoluntatis contulit?

RESPONSIO.

Contulit reuera tibi liberam uoluntatem. Sed cur tu illam proprii iuris esse facis, & in seruitutem a seris, nec liberam manere permittis? Cum enim tu illa ad tuum abuteris libitum, non est libera, sed magis seruitutem apud te seruit. Deus autẽ nec tibi, nec ulli mortalium propriam contulit uoluntatem, sed ea potius ex diabolo et primo parente sumpsit originẽ, qui ambo concessam à deo liberam uoluntatem, sibi metipsis propriam fecere. Atqui libera uoluntas est, quae propriũ uelle non habet, sed se totam diuinæ committit uoluntati, per quam & ipsa libera permanet, nusquam adherens uel affixa.

CONCLUSIO.

Iam uides quemadmodum deus in hac petitione iubet, ut contra nos ipsos oremus, per quæ nos docet, neminem nobis capitaliorem esse hostem præterquã nos ipsos. Maximum etenim quiddam in nobis est uoluntas nostra, cõtra quam orare nos oportet. O pater, ne rem eo plabi permittas, ut secundũ meã uoluntatẽ quod fiat. Frãge potius meã uoluntatẽ, amolire et phibe cor

IN ORATIONEM DOMINI

dis mei sententiā. Quoquo modo mihi res cedat, tamē
ne iuxta conceptum uoluntatis meæ, sed secundum tu
am duntaxat uoluntatem fiat. Sic enim est in cœlo,
ubi nulla est propria uoluntas, ut hoc ipsum etiā in ter
ra fiat. Quæ quidem petitio, aut etiā rei ipsius cōditio
uehementer naturam affligit. Nam propria uolun
tas, est abditissimum et maximum in nobis malū, nec
quicquā nobis propria uoluntate charius est. Proinde
nihil aliud in hac petitione queritur, præterquā crux,
martyriū, aduersitas, et quicquid malorū ad mortificati
onem uoluntatis nostræ adaptari potest. Quocirca si
hoc propriæ uolūtatis amatores expēderēt, quæ admo
dum cōtra omne beneplacitū suū petāt, aut ipsius peti
tionis inimici fierēt, aut ad eius terrore cōtremiserēt.

Iā ergo has tres petitiones primo positas in unū cō
trahamus. Prima est, ut dei nomē sanctificetur, eiusq;
honor et laus in nobis sit. Ad hoc autem nemo perue
nire potest, nisi sit integer, atq; in regno dei constitu
tus, quia mortui & peccatores confiteri deo non pos
sunt, ut Dauid psalmo. 6. dicit. Porro, nisi peccatis sit
uacuus, nemo esse potest integer, à peccatis autem ua
cui fieri datur, cū nostra uolūtas radiatus euulsa, ac
soliis dei uoluntas in nobis est. Nā cum uoluntas (quæ
caput & uertex quidam est omnium membrorum)
de cætero neque nostra, neque mala est, tūc et omnia
membra nequaquā nostra & mala sunt. Quare hæc
petitio caput ipsius malignitatis corripit, id est, non
manus aut pedes, sed ipsam uoluntatem nostrā, quæ
caput

Maximum
in nobis ma
lum propria
uoluntas.

caput est & princeps iniquitatis.

QVARTA PETITIO.

Panē nostrū quotidianū da nobis hodie.

Hucusq; usurpauimus hanc partialē, tuū. Iam de/ Tuum.
inceps utemur hac uocula, nostrum etc. Huius rei cau/ Nostrum.
sam libet inuestigare. Cum nos deus in prius positis
tribus petitionibus exaudit, suumq; in nobis nomē san-
ctificat, tunc in regnum nos suum reponit, gratiamq;
nobis suam infundit, quæ nos integros facere incipit.
Quæ quidem gratia mox ut inceperit dei facere uolun-
tatem, experitur reluctantem Adam, quemadmodum
conqueritur diuus Paulus ad Ro. 7. sese non agere
quod uelit. Propria siquidem uoluntas à primo paren-
te agnata cum uniuersis membris, bonæ inclinationi
repugnat. Tunc ad deum clamat in corde gratia, ad/
uersus eundem Adam, & dicit: Fiat uoluntas tua. Ve-
hementer enim homo semet suo pondere inuenit gra-
uari. Cum autem deus eiusmodi clamorem audit, ad-
opem ferēdam suæ dilectæ gratiæ acingitur, ut in-
choatum imperij sui regnum dilatet, statimq; cum seue-
ritate & potenti facultate caput iniquitatis, ueterem
scilicet Adam aggreditur, eiq; uarias incommodorum
molestias ingerit, omnem eius perfringens sententiā,
ipsumq; excæcat, & traducit quàm celerrime. Id autē
fit, cum nobis ille uarias molestias & aduersitates im-
mittit, cui rei necesse est pestifera lingue malique ac-
perfidii homines famulentur, immo his minus suffici-
entibus, ipse quoq; diabolus, ut sic saltem uoluntas

IN ORATIONEM DOMINI

nostra cum uniuersis perniciosis affectibus suis iuguletur, atq; ita dei uoluntas fiat, et gratia regnum sibi uendicet, tantumq; ibi dei laus & honor perseueret.

**Derelictio
sancti.**

Quod ubi factum erit, tum ingenti pressura & angustia homo discrucietur, ac nihil minus quam eiusmodi statum id esse, quod uoluntatem dei fieri cogitat, sed derelictum se, ac diabolo malignisq; hominibus seruiliter addictum putat, ueluti non sit deus in caelo, qui ipsum uel agnoscere, uel audire dignetur. Haec est anima uera esuries & sitis, in qua se comparat, dirigitq; ad solatiū & auxiliū. Lōge autē molestior est haec esuries, quam corporis. Atq; hic inapit qd nostrū est, ut petamus indigentiae nostrae leuamen, dicamusq;: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

QVOMODO AUTEM FIET ISTVD?

Multas profecto nobis deus molestias in terris reliquit, atq; cum iisdem, nullum aliud quam diuini uerbi sui solatium, sicut Christus nobis praedixit. Haec locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habetis. Proinde qui animum induxit, ut regnum dei penitissime adueniat, deiq; uoluntas fiat, is modo caueat subterfuga moliri, & deinceps diuerticula quaerere, id enim frustra omnino fiet. Dei uoluntas sit, cum tua non sit, id est, eo magis dei uoluntas sit, quo tu confertiores pateris aduersitates, in morte praesertim. Pulchre sane quadrat, & apud omnes immutabile est, in mundo perturbationem, in Christo pacem esse.

In hoc

CAM COMMENTARIOLVS. 27
IN HOC PRESSVRARVM ANGO/
re mali abiugatur à bonis.

Mali, qui cito à gratia exadunt, et ab inchoato dei regno, non intelligunt dei uoluntatem, ne sciant etiam quid eiusmodi pressuræ utilitatis afferant, uel quomodo sese in ipsis gerere debeant. Ideo de integro ad propriam conuersi uoluntatem, reijciunt dei gratiam, ceu ualitudinarij stomachi qui cibum continere non possunt. Nonnulli ad impatientiam prolapsi conuiciantur, maledicunt, criminantur, ac penitus in furorem aguntur. Alij hincinde discursantes, humanum querunt solatium & consilium, tatummodo ut presentium rerum molestia & incommodo liberi, aduersarios suos uincant & opprimant, breuiterque, ut ipsi sibi met auxiliatores sint & liberatores, opperiri nolentes tantisper, dum illos de cruce deus liberet. Hi omnes ineffabilem iacturam sibi met inferunt, quod cum deus ipsos assumpserit ut eorum uoluntatem mortificaret, regnumque suum in eis fundaret, gloriam & honorem nominis sui in ipsis erigeret, ac suam uoluntatem exerceret. Illi salutarem ac diuinam ipsius manum ferre nolentes, retrorsum labuntur, retinentque maliciosum ueteratorem, suam uidelicet uoluntatem, immo ad instar Iudeorum dimittunt sceleratum Barrabbam, gratiam uero dei ueluti innocentem dei filium occidunt, qui crescere in eis iam operat, prout de eisdem loquitur. Psal. 101. Non sustinuerunt consilium eius.

Mali impatientes malorum.

Probi & integri, sapientiores sunt, qui probe noterunt quam bona sit dei uoluntas, id est, coaceruata moti obsequium

IN ORATIONEM DOMINI

lestiarum uarietas. Sciūt etiam perbelle, quid ipsis factū sit opus, uel quomodo sese inter molestias gerere debeant, quia persuasi sunt, neminem unquam hostiū ab eo qui fugam iniit, deuictum esse. Proinde neque aduersitates, neq; pressura, neq; mors ipsa, per impatientiā, per fugā, per cōquisitum solatiū superari possunt, sed per hoc tantūmodo, ut firmissime perstetur ac perseueretur, immo ipsis aduersæ fortune casibus ac morti uiuaciter obicitur, quæ uerū est adagiū: *Quisquis timet infernū, illo pperat: ita, qui pauet ad mortē, ab eadē in perpetuū deuoratur. Qui metuit aduersitates, uinatur.* Eiusmodi metus nihil agit boni. Quocirca in omnibus istiusmodi malis alacriter, audacter, ac firmiter persistendum est.

QVIS AUTEM HAEC POTERIT?

Id te præsens docet petitio, quemadmodum uel solatium quæras, uel eiusmodi perturbationē in tranquillitatem conuertras. Dicit ergo: *O pater, panem nostrum quotidianum da nobis, id est: O pater, solare et conforta me miserum homināonem in tribulatione cōstitutum diuina uirtute uerbi tui. Manum tuam sufferre nō possum, quæ tamen damnationē mihi affert si non sufferā, ideo mi pater conforta me, ne desperē. Sic uult deus, ut in sua uoluntate, hoc est, in nostra pressura nusquam festinemus, aut respiciamus præter quā ad ipsum, nequaquā desiderādo liberari: id enim damnū afferreret, esset que impedimento & diuinæ uoluntati & utilitati nostræ, sed confortari ad finaliter*

*Panis quotidianus uir-
tus est uerbi
dei.*

finaliter prosequendam eiusmodi uoluntatem. Caterum cum nemo queat timorem aut mortem (quæ sine deo uult) sustinere, nisi ad ea confortetur, nec possit ulla creatura, præcipue homo, uniuersum uel singulatim, robur & solatium cum id ibidem queritur, asferre, sed magis desolationem & emollitas uires incutere. Iairu solum & unicum est dei uerbum, uel panis noster quotidianus, quo necesse habemus confortari. Sicut deus ipse loquitur per Esaiam: Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lassus est uerbo. Et Matthæi. ii. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Et David Psal. us. Confirma me in uerbis tuis. Et Psal. 129. Sustinuit anima mea in uerbo eius. Huiusmodi testimoniorum tota diuinarum literarum eloquia sunt copiosa, referta, plena.

QUIBVS AVTEM ET PER QVOS
uenit hoc uerbum?

Duobus sanè modis uenit. Primo per hominẽ, cum per concionatorem in ecclesia, uel aliàs per alterum audiri facit consolatorium uerbum, quod audientem cõfortet, ita ut sentire possit in animo illud quod dicitur: Confortare, & esto robustus. Nam huiusmodi sono certissime clangit in corde uerbum dei, cū rite aduenerit. Quapropter mulieres, & muliebrium naniarum deblateramenta ab egrotis ac morientibus quàm longissime amandari & abigi deberent, cum dicunt: Mi dilecte compater, mi chare Ioannes, nihil

IN ORATIONEM DOMINI

Infirmi quo
modo conso
landi.

adhuc tibi adest periculi. Facile conualefcēs, incolu-
misq; & opulentus euades Quibus uerbis timida, et
mollita, dissolutaq; corda redduntur, cū tamē de uer-
bo dei scriptū sit: Panis cor hominis confirmet. Pro-
inde uicissim respondero: Mi chare compater, ipsemet
tuam immundissimam pulterē deuorato. Ego panem
quotidianum expecto, qui me confirmet. In hūc mo-
dum, infirmi tantummodo ad mortem uiriliter confor-
tati, & in tribulationibus constituti, ad maiorē dunt
taxat tolerantiam animari deberent. Et si obijcerent,
se non posse, proponenda est eis hęc petitio, ut deum
qui propterea rogari desiderat, pro tali munere depre-
centur. Secundo per seipsum, cū deus homini pres-
surarum angustijs obuallato uerbum suum infundit,
per quod ad omnia toleranda cōfortatur, quia dei uer-
bum rerum omnium potentissimum est.

Q VOD NAM AVTEM EST VER-
bum istud, cum plurima sint dei uerba?

Responsio, Nemo certi quippiam definire potest,
sed quemadmodum ægri tudines et pressuræ multipli-
ces sunt, ita uaria quoq; sunt dei uerba. Aliud sanē uer-
bum formidolosis proferendum est, & aliud contuma-
cibus. Hos exterreri, istos cōfortari oportet. Cum au-
tem nunc de ijs loquamur, in quibus sit dei uoluntas,
id est, qui tribulationibus & angustijs premūtur, ne-
cesse est ea proferri uerba quæ cōfirmet, prout Pau-
lus ad Hebræos. 12. facit. Sed quia dei uerbū non est
in hominis

in hominis potestate, neq; ad proferendum, neq; ad est in homi-
tractandum frugifere, sed tantummodo in manu dei, nis potestat.
ideo necessarium est, ut eius impetrandi gratia ro-
gemus, ut hoc nobis sanctum uerbū uel per seipsum,
uel per hominum quempiam concedat. At nunc uerum
esse constat, quod qui nunquam adhuc pressuris exer-
citus est, necdum expertus diuini uerbi uirtutem, quā
sit ad confortandum effiex, is penitus ignorat, quid
hac petitione desideretur. Sed nec saporem illi potest
afferre, quod is solummodo creaturarum & suū ipsi-
us solatium & auxilium nouit, gustauitq; neq; un-
quam finaliter in angustijs perstitit, neq; omni solat-
io destitutus fuit. Iam ordine singulas particulas
tractabimus, intimumq; petitionis huius sensum rima-
bimur, quia profunda est petitio.

DE PRIMA PARTICVLA PANEM.

Sanctum dei uerbum propter innumerabiles uirtu-
tes & efficiēcias suas, multis in scriptura nominibus Verbum dei
panis sancto-
rum.
appellatur, quia profecto ipsum est omnia, & omnium
potens rerum. Vocatur spiritalis gladius, per quem
diabolo, & omnibus spiritalibus inimicis resistitur.
Nominatur lumē, imber matutinus & serotinus, cœ-
lestis ros, aurū, argentum, mediāna, uestis, ornamen-
tum, & multa id genus similia. Ita etiam nuncupatur
Panis, ideo quod illo nutritur, confortatur, grandæ-
scit et impinguatur anima. Nec solummodo intelligen-
dus est hoc loco nudus panis, sed quem admodū scri-
ptura

IN ORATIONEM DOMINI

ptura corporei panis nomine, omnem cibum corpo-
ris quantumuis etiam preciosum exprimit, ita per
spiritualem panem, omnes animæ cibos qui innumera-
biles sunt, designat, quia multæ ac variæ sunt animæ
super terram, & unaqueq; singulatim non semper
eandem indigentiam, eundemq; habitum præ se fert,
& tamen dei uerbum, omnium & singularum neces-
sitatibus animarum abundantissime suffiat ac præ-
bet. Nam si omnium regum cibi, qui unquam aut fue-
runt, aut futuri sunt, in unam coaceruarentur con-
geriem, non possent ad minimum dei uerbum uel mi-
nimum cõparari. Itcirco nominat illud dominus Chri-
stus in Euãgelio Regale conuiuũ &c, & per Esaiã
epulum preciosum, celebre & electum.

QVIS ERGO HIC PANIS AUT
hoc uerbum dei est?

Hic panis, hoc uerbum, hic abus, nemo est alius, ni-
si ipsemet dominus noster Iesus Christus, prout idem
ipse Ioannis. 6. diat: Ego sum panis uiuus qui de cœlo
descendi, ut uitã m'ndo cõferret. Quapropter nemo
se uerbis, aut hypocrisis eos fucos, in errorẽ abduci per-
mittat. Omnes cõdones & doctrinæ quæ nobis Chri-
stum Iesum non asserunt & representant, non sunt
quotidianus panis, animæq; nostræ pabulum, neque
possunt eidem in minima necessitate aut tentatione
suffragari.

DE SECUNDA PARTICVLA,
nostrum.

Declarat

Declarat hæc uox, nō hunc cōmunem panem à nobis prināpaliter peti, quē etiam Ethnīa comedunt, Panis filiorum. quēq; deus uniuersis hominibus etiā nō rogatus subministrat, sed illum proprium panē filiorum (qui nos sumus) cœlestis patris. Idcirco non tanquam à terreno parēt, sed sicut à cœlesti & spiritali patre, nō quidem terrenū, sed uere cœlestem ac spiritualem panē, qui noster est, nobisq; cœlestibus filijs attinet ac necessarius est, rogamus: alioquin superuacūū esset dicere: Panem nostrū quotidianū &c. Nam corporeus panis abunde his uerbis designaretur: Quotidianū panem da nobis hodie. Sed deus docere uult filios suos, ut pro animæ quàm pro corporis dō ampliorem curam gerant, imò ne solliati sint quid eis corporaliter sit manducandum aut bibendum uetat.

DE TERTIA PARTICULA,
quotidianum.

Hæc particula, quotidianum, sui loco, apud Græcos ἐπιούσιον habet, qd' uarie exponitur, quibusdā superessentialē, alijs electū ac peculiare interpretantibus, alijs deniq; ex Hebræo crastinū uertētibz, id est, qd' ad sequētis diei necessitatē sit paratus. Hæc interpretādi uarietas nemini scrupulo esse debet, quādo quidē in unū eundemq; sensum omnia recurrūt, modo genuina uis & natura panis huius, recte differatur.

PRIMO, uocatur superessentialis panis, ideo, quia Superessentialis panis. uerbū dei hominem reficit, non secundum corporis naturā in statu mortalitatis, sed immortaliter superessentialiter,

IN ORATIONEM DOMINI

essentialiter, & longe ultra hunc statum in uitā eter-
nam, prout Christus dicit: Qui manducat hunc panē
uiuet in aeternū. Proinde petitionis huius est sensus:
Pater da nobis superessentialē, immortalēq; ac
sempiternum panem.

Panis sele-
ctus.

SECVNDO, nominatur electus, tener, ac sapi-
dus panis, qui plenus sit omni uoluptate & iucundis-
simo sapore, prout de cœlesti mannâ scriptum est Sa-
pi. 16. quod de seruiēs uniuscuiusq; uoluntati, ad quod
quisq; uolebat conuertebatur. Ita noster hic panis cœ-
lestis longe est nobilior, deliciaior, sapidior, atque in
omnibus uirtutibus & gratijs opulentior terreno pa-
ne. Quin & ideo potest dici selectus panis, quod sit
egregius, peculiaris, proprius, id est, singulariter ac
proprie solummodo nobis dei filijs destinatus atq; cō-
cessus, prout apostolus ad Hebræos dicit: Habemus al-
tare, de quo edere non habent potestatem qui taberna-
culo deseruiunt, atque hoc modo pealiarem ac pro-
prium panem habemus.

TERTIO, iuxta hebraicū appellatur crastinus
panis. Est autem hæc Hebræa linguæ proprietates, ut

Quotidia-
nus semp ne-
cessarius no-
bis.

qd' nos quotidianū uocamus, hoc illa crastinū nomi-
net. Porro illud quotidianū appellatur, qd' per singu-
los dies ad manum esse paratum consuevit, etiamsi il-
lud continuo in usu non esse contingat, quemadmodū
dici solitū est. Hoc uel illud necesse est mihi hodie uel
cras & quotidie habere, ut si quando illius indiguer-
o, eius mihi copia suppetat, cum nesciam qua potis-
simum

simum hora usurpare oporteat. Similem sensum Hebraica sermonis idioma representat hac uoce cras uel crastinū, quomodo Iacob dixit ad Laban in Genesi: Cras respondebit mihi iustitia mea. Id est, hodie aut cras, aut quandocunq; opus erit, iustitia mea pro me respondebit & satisfacet. Est ergo hic sensus, ut oremus: O deus, digneris nobis dare superessentialem, peculiarem, proprium, quotidianū panem, quotidianum inquam, quem ad manū ac præuia industria prouisum habeamus, si quando angustia nobis & tribulationes acciderent, (id quod omnibus diebus opperiri nos oportet) quo confortari possimus, ne forte præoccupemur, & ex defectu eius desperemus, contabescamus, & æterna morte pereamus.

Hic aduerte, quemadmodum nos Christiani diuites esse deberemus, & ingentem huiusce panis prouisionem habere, exerataq; & instructi esse, adeo, ut dei uerbum in omni tentatione quotidie nobis ad manum suppetret, quo tam nos quàm alios confortaremus, prout in epistolis & uitis sanctorum, quemadmodum ipsi egerint, uidemus. Sed profecto culpa in nos deriuatur, quod quia deum ob eam causam non petimus, etiā nihil habeamus. Quod quia cogimur etiam

Clerus indoctus.

episcopos, sacerdotes & monachos imperitos habere, qui nihil nobis conferre possunt. Quod cum acciderit, tunc quod malum est deterius facimus, & tales odio persequimur, sinistro sermone carpimus, despectuiq; habemus. Ecce, quo nos ira dei ducit. Icaro

hæc

IN ORATIONEM DOMINI

Orandū pro
doctoribus.

hæc petitio animaduertenda est diligenter, quod in eâ nos Christus doceat orare pro uniuerſis prælatis ſpiritalibus, præcipue pro illis quorū intereſt uerbum dei impartire nobis, quod tamē eiſdē non cōcedetur, niſi nos & digni ſimus, & ob id deū orauerimus. Quapropter cum uideris indoctos & incōpoſitos pōtiſias, ſacerdotes aut cœnobitas, noli maledicētia temerario iudicio, aut cōtumelijs intonare, ſed tales nō aliter contemplare, quām terrificā diuinæ ultionis ſpedem, quæ & te affligendo corripit, & nos omnes, quia nec do minicam orationem profudimus, nec deum pro pane noſtro quotidiano ſuppliāter adiuimus. Nam ſi ex deſiderio quotidiani panis noſtri dominicā orationem legitime funderemus, haud dubie nos deus exaudiret, idnecoſq; & compoſitos nobis prælatos concederet. In nos culpa magis quā in prælatos reſertur. Nec tamē deſunt, qui ſacerdotum imperitiā non ſolū pro uindictā nō recognoſcūt, uerumetiam delectantur tales cōtemptui habere, & ſubſannationum ſuarū licētiam in tam notabili diuinæ ultionis argumento exerce re, cum magis deberent, ſi poſſent, cruentas lachrymarum guttas profundere, quod ſic grauē ſeuerāq; nobis plagam deus immittit. Nec te præterire debet, nunquā à deo mundum grauioribus afflictoſum plagis, quā cū cæcantes & indoctos rectores dominari permisit, per quos dei uerbum, & panis noſter inter mittitur, noſq; fame iterimus. Sint Turcæ, ut Turcæ, hæc plaga lōge maior eſt. Et uæ nobis, quod eā neq; cognoscimus,

Grauiſſima
dei pœna.

cognoscimus, neque precibus amolimus. Econtrario, nunquam magis propitius fuit deus, quàm cum eruditos & oculatos pastores concessit, per quos diuini uerbi magna prouisio & quotidianus usus fuit. Quilibet enim Christianus, ac quæuis anima Christiana uerbo dei progenita est, atque ideo etiam necesse habet eodem dei uerbo enutriri, subsistere ac defensari, alioquin pereundum illi est multo calamitosius, quàm corpori, cum sui panis usu priuatur.

DE QVARTA PARTICVLA, DA.

CHRISTVM Iesum qui panis est, neq; p̄ studia literarũ, neq; per auditũ, neq; interrogando, neq; disquirendo quisquam à seipso habere potest, ad quem cognoscendum sunt omnes libri pauiores, omnes magistri inefficaces, omnes rationis nerui obtusiores, utpote à patre solo reuelandum, ac nobis concedendũ, prout idem Christus dicit Ioannis . 6. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Itẽ: Nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Item: Omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me. Idcirco idem nos Christus docet, ut pro hoc salutari pane orare debeamus, da nobis hodie.

DVOBVVS aut̄ modis panis noster q̄ Christus est, nobis datur. Primo, forinsecus, p̄ homines, ut sunt sacerdotes & doctores, et hoc etiã duobus fit modis.
Primo,

IN ORATIONEM DOMINI

Magnum do-
num si Chri-
stus prædica-
tur.

Celebrationi
missarum as-
sit uerbi dei
prædicatio.

Primo, per sermonem, Secundo, per sacramentum al-
taris, de quibus multa dicenda essent. Breuiter, Ma-
gnum quoddam gratiæ donū est, cum à deo cõceditur,
ut Christus prædicetur atq; doceatur. Quãquã ubiq;
terrarum nihil aliud fieri congruebat, quã Christū
prædicationibus euulgari, panemq; duntaxat hunc
quotidianum passim erogari. In sacramento Christus
sumitur, quod tamen omnino frustra fieret, nisi uer-
bi quoq; distributio atq; instructio simul adhiberetur.
Nam doctrina uerbi Christū affert in populū, cuiusq;
cordibus cognitum reddit, quem alioqui è sacramen-
to nunquã intelligeret. Qua propter hodie res ple-
na grauis scrupuli est, toties missarum celebrationes
fieri, atq; ad eas instituendas tantummodo festinari,
illud uero principale, propter quod missæ sunt insti-
tutæ, id est, diuini uerbi prædicationem (proh dolor)
omitti, cum tamen Christus iubeat, & dicat: Hoc faci-
te in meam commemorationem. Quod si et ipsa præ-
dicatio nequaquã intermittatur, tunc ipsa quidē missa
de Christo est, prædicatio uero de Theoderico de Beri-
na, uel de alijs id genus anilibus fabulamentis. Isti-
usmodi nos deus plagis diuexat, quia pro pane no-
stro quotidiano minime rogamus. Quo fit, ut tandē
excelsissimæ dignitatis sacramentum non solū ad ina-
nem & sterilem redigatur usum, uerumetiam contem-
ptui habeatur. Quid enim prodest, inibi Christū adesse,
nobisq; panis uicæ representari paratum, nec tamē
nobis conferri, aut in utilitatem nostrā & usum ue-
nire?

nire? Tum perinde res agitur, ac si in apparatus splen-
didi conuiuij nemo esset, qui uel panem impartiret,
uel abum apponeret, uel potum misceret. Tunc enim
cōiuiua solo pasci odore, uisūq; possunt. Ideo de Chri-
sto tantummodo prædicationes fieri deberent, omniã
q; ad ipsum referri trahi que, ipsūmque in omnibus
scripturis representari, tradēdo, ad quid ille uenerit,
quid nobis importauerit, qua fide, quibus moribus nos
erga ipsum geramus, ut ita populus per doctrinæ uer-
bum præcordialiter Christum disceret cognoscereq;
nec ita inanis è missa rediret, ut neq; Christum, neq;
semetipsum cognosceret.

Prædicanda
de Christo.

Secundo, intime, cum per seipsum deus doctrinam
suam largitur. Hanc autem intimam diuini uerbi com-
munionem prorsus oportet ei qui forinsecus cōfertur,
adiungi, alioquin & ipsa foris impensa omni fructu
uacat. Porrò exteriore (ut decet) rite succedēte, etiam
interior non absistet: quia non permittit deus suum si-
ne fructu uerbū pertransire, prope adest, et hoc in-
tus per seipsum docet, quod per sacerdotem foris con-
fert, prout ipse per Esaiam. 55. dicit: Quomodo de-
scendit imber, & nix de cœlo, & illuc ultra nō reuer-
titur, sed inebriat terram & infundit eam & germi-
nare eam facit, & dat semen serenti, & panem co-
medenti, sic erit uerbum meū quod egredietur de ore
meo. Non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quæcū-
que uolui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud.

Panis intime
datur.

Hinc ueri Christiani fiunt, qui & Christum cognos-
cant, & ni-

Veri christia

IN ORATIONEM DOMINI
Scant, et eundē experientia saporis intimi persentiāt.

SED DICIS.

Quid est Christum cognoscere, & quid rei eadē
cognitio representat?

RESPONSIO.

Christum discere, & cognitione perāpere, est,
cum intelligis quod apostolus 1. Corinth. 1. dicit de
Christo: Qui factus est nobis sapiētia à deo & iustitia
& sanctificatio & redemptio. Hoc tunc intelligis,
cum cognoscās omnem sapiētiam tuam esse damnabi
lem stultitiam, tuam iustitiam damnabilem iniustitiā,
tuam sanctificationem, damnatam immundiciem, tuā
redemptionem esse miserabilem damnationem, atq;
hoc modo per intellectu inuenis temet in ueritate ho
minem stultum, peccatorem, immundum & damnatū
esse, id q; non tantum uerbis, sed ex intimo corde etiā
operibus ostendis, nullam tibi consolationem & salu
tem remanere, quā sit ea, qua Christus tibi concessus
à deo est, in quē credere debeas, atq; ita ex ipso emo
limentum reportare, ut sola ipsius iustitia te saluet, p/
pter quod eādē inuocas & eidem penitissime confi
dis, nec alia tibi fides est, quā ut hunc panem edas,
quem admodum ipse Ioannis. 6. dicit: Pater meus dat
uobis panem de caelo uerum.

SED DICIS.

Quis nescit peccatores nos et nihili esse, atq; per
solum Christum saluari?

Responsio

CAM COMMENTARIOLVS. 34
RESPONSIO.

Magna certe gratia est, hoc ipsum scire, uerbis profiteri, & audire posse. Sed pauci eorū sunt, qui in intellectu pariter & affectu asequantur et sentiant. Id probat experientia. Nam contempui si quando habeantur, ceu fatui et peccatores aequi animis ferre nō possunt, & statim sapientiam & probitaculam quā Cause de
piam extra Christum reperiunt, quæ ipsorum est pro sperationis.
pria, idq; præcipue, cum eos cōscientia uel in uita, uel in morte redarguit, tunc eos prorsus latet, ipsorū iustitiæ se Christum, proinde ultro atrog, disquirūt, quem idmodum suam ipsi cōscientiam solentur et cōfortent proprijs suarum uirtutū functionibus. His autē opem nullam afferentibus (sicut reuera non afferūt) in desperationis barathrum prolabantur.

Vides, quā hinc multa dicenda essent, & quā merito de hac re omnes personare cōdones deberent. In hūc igitur modū si Christus prædicaretur, et eximius ille panis distribueretur, animæ illum complecterentur, eiusq; usu in uniuersis tribulationibus, quæ ipsis diuina permissione obueniunt, semet exercere niterentur, ac ppter ea sic fortitudine fideq; replerentur, ut exinde neq; sua peccata, neq; ppriā cōscientiā, neq; diabolu, neq; mortē timerent. Nā uides, qd fiat hoc quoniam A deo nobis
diano pane, q ueraciter Christus est. Ex quo tamē ne panis in uer/
quaquā poteris utilitatē, aut emolimētū cōseq, nisi hūc bū redigitur.
tibi deus in uerbū redigat, ut ipsum audire, sicq; intellectu percipere possis. Nam quod in cœlo residet,
e 2 uel, ub

IN ORATIONEM DOMINI

vel sub specie panis occultatur, quidnam prodest tibi? Neceſſe eſt illum diſtribui, apponi, atque in uerbum redigi, per uerbum quod intus docet, & foris ſonat. En tibi dei uerbum in ueritate. Chriſtus eſt panis, dei uerbum eſt panis, utrobique; tamen una res, unus panis. Siquidem & ipſe in uerbo eſt, & uerbum in ipſo eſt. Denique credere in ipſum uerbum, eſt mādūcare hūc panē, quē ſi cui deus dederit, is in æternū uiuet

DE QUINTA PARTICULA, NOBIS

Pro ſacerdotibus poſſime orādum.

Hic quilibet mortalium admonetur, ut in uniuerſam Chriſtianitatem cor ſuum latiffime expandat, orētque pro ſe, & pro tota multitudine hominum, præcipue pro ſacerdotibus, qui uerbum dei tractant. Ut enim in tribus petitionibus primo loco poſitis, ea quæ dei ſunt deſiderādo querimus, ut ſuum ipſe regnum in nobis recuperare ac uendicare dignetur, ita nunc pro Chriſtianitate deprecamur. Nihil autem inter oīa magis neceſſarium eſt, utiliūſque Chriſtianitati, quā panis quotidianus, id eſt, ut ſacerdotibus eruditionis gratiam cōferre dignetur, ſuumque uerbū toto terrarū orbe prædicari faciat, et audiri. Cū enim ſacerdotalis dignitas, ac dei uerbum in ſui tenore & ſanctitate conſiſtunt, tum uiret floretque Chriſtianitas. Id etiā ut petamus nobis ipſe cōmiſit, dicens: Rogate dominū meſiſ, ut mittat operarios in meſſem ſuā. Quapropter ſecundū charitatis rectum ordinē in primis orare pro Chriſtianitate debemus, in quo maius quiddam faciūmus, quā ſi pro nobiſmetiſ deprecaremur. Nam, ut

vis Chriſtianitatis in uerbo Chriſti.

Chriſo

CAM COMMENTARIOLVS. 35

Chrysoſtomus ait: Oranti pro tota Chriſtianitate, preces eiusdem Chriſtianitatis rependuntur, quod in eadē precē cum ipſa Chriſtianitate pro ſe quoque deprecatur. Nec eſt legitimæ bonitatis oratio, qua quiſpiam pro ſe tantum rogat. Neq; menti meæ admodum ſe det (ſi errore non labor) tanta copia uarietasq; fraternitatum, præſertim apud eos qui ſibi met conſiſi, rem iſtam perinde pertinaciter gerūt, ac ſi nobis poſt terga dimiſſis, ſoli ipſi conſequi cœlorum regna uellent. Sed tu uelim cogites atq; cōſideres Chriſtum non fruſtra docuiſſe, ſic ab omnibus orandum eſſe. Pater noſter: non ſic. Pater mi. itēq; Panem noſtrum quotidianū da nobis hodie, non ſic, Panem meum quotidianum da mihi hodie. Deinceps quoq; multitudinis numero ponit debita noſtra, debitoribus noſtris, ne nos, libera nos &c. Eccleſiam uult audire, non te aut me, aut tranſſugam quempiam ſegregatumq; phariſæū. Quia uult deus aut propter eam eccleſia concinne, et rite beneq; cantabis. Et ſi forte abſona uoce perſtrepis, tamen quia multitudinis aſſonas concentui, pro legitimo cantus tui tenore conſebitur: at ſi canere ſolitaria uoce tentabis, non effugies ſannas & cauillationes.

DE SEXTA PARTICVLA, HODIE.

Hæc particula (prout etiam ſuperius traditū eſt) docet, non eſſe in noſtra poteſtate uerbum dei. Ideo deædat & abſiſtat neceſſe eſt omnis falſa cōſidentia, acumen ingenij, ratio, peritia, ſapientia. Siquidem

IN ORATIONEM DOMINI

in tempore tētationis oportet deū per semetipsum nos
affari, suoq; nos uerbo cōsolari, & incolumes cōser
uare. Nam etiā si amplissima scripturarū supellex ali
cui ad manum suppetat, ita ut mundū docere possit
uniuersum, in trāquillitate & pace consistens, nisi de
us ipse ueniat sc̄uientibus fluctuū procellis, nobisq;
interius per seipsum tātūmodo, uel per hominē loqua
tur, facile cūcta obliuioni tradūtur, ac tandē obruitur
et pessū it nauicula, quē admodū psal. 107. scriptū est.
Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrui, & omnis sapi
entia eorū deuorata est. Id est, ita prorsus absorpta,
ut nihil penitus scientiæ ipsis relinqui uideretur. Cum
ergo periculis plena sit uita quā agimus, habeamusq;
omni tempore opperiri uarias tribulationes, etiā mor
tis angustias, et gehennæ cruciatus, oportebit nos in tē
more persistere & orare, ne diutius differat uer
bum suum deus, sed hodie iamiam, & quotidie prope
ac uiciniissime adsit, ut nobis det panē nostrū, et quē
admodū Paulus inquit ad Ephesios, efficiat, ut Chri
stus in nobis uideatur, habitetq; in interiore homine
nostro, atq; ideo non cras aut pendie, tanquā si hodie
securi ac timore uacui agere uellemus, sed hodie. Quē
& ipsa res docet, melius hodie quā cras dici, si quan
do ratio ingruit, ut dei in nobis uolūtas fiat, & nostri
arbitriū beneplacitū presentissimis angustijs pessum
eat. Immo reuera tunc nostra uolūtas optaret, ut non
solum hodie, uerum etiam ipso eodem horæ momento
illum nobis panem deus largiretur.

Conclusio

CONCLUSIO PETITIONIS HUIVS

Sensus ergo petitionis huius est. O pater cœlestis, ex quo tuam sustinere uoluntatem nemo præualet, det bilioresq; sumus. quàm ut nostram uoluntatem, et ueterem in nobis Adam æquanimiter trucidemus, petimus, ut nos cibare, confortare, & consolari uerbo tuo sancto digneris, tuamq; conferre gratiam, ut cœlestem illum panem Iesum Christum prædicationibus diuulgari per uniuersum terrarum orbem audire, ac præcordialiter cognoscere possimus, ut tãdem perniciose, hæreticæ, errabundæ et omnes humana doctrinæ desinant, solumq; uerbum tuum, quod uera ueritas panis uitæ est, dispartiatur.

SED DICIS: PETIMVS SI NE NVNC

etiam pro terreno pane?

RESPONSIO, Potest certe non incongrue etiam corpori necessarius panis in hac petitione intelligi, principaliter tamen spiritualis panis animarum Christus subauditur. ideo nos docuit, ne solliati simus propter corporis cibum & uestem, sed tantummodo super hodierni uictus præsentis necessitate cogitemus, prout ipse dicit Matthei. 6. Nolite solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibiipso. Sufficit diei malicia sua. Et hæc quidẽ bona esset fidelis exercitatio, si quis pro hodierno tantum pane precari disceret, ut postea sciret in amplioribus deo confidere. Non quod labores exerceri non debeant pro

IN ORATIONEM DOMINI

temporario uictu aut quaestu, sed ne sollicitudo nos distendat, perinde ac si pasā non possemus, nisi curis nosmet affecāremus et angustijs, ut labor ipse plus ad seruiendum deo, atque ad oīa uitanda geratur, itemq; ad implendum dei præceptum quod primo parenti dedit: In labore uultus tui uesceris pane tuo, quā ut curis et angoribus atteramur, solliciti quomodo sustentemur. Id enim deus cōmode prouidebit, modo simpliāter iuxta præceptum ipsius laboremus.

QVINTA PETITIO.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

In sanctulos
nostros.

Quis unquā crederet hac petitione tam multos hominum uellicari et accusari? Primo, quid orarent grandes illi æuo nostro sancti, qui semet integræ probitatis esse reputant, præcipue post confessionem, absolutionem, & satisfactionem: iam que ita uiuunt, ut pro suis minime deprecantur peccatis, ad exemplum ueterum sanctorum, de quibus dicit Dauid: Pro hac orabit ad te omnis sanctus, sed tantummodo magna coaceruant merita, præcōsissimum in cælo palatium haud procul à diuo Petro constructuri operum multitudine bonorum. Tentabimus tamen iuante nos deo, an peccatores ipsos esse possimus ostendere, atque in nostram miserabilem & peccatricem colluuiem adnumerandos fore, ut discant nobiscum hac petitione uti, non solum ante confessionem et penitentiam,

nitentiam, uerum etiam post ingentes illas indulgētiās à pœna & à culpa, atq; post omnium culparum remissionem orare nobiscum: Domine dimitte nobis delicta nostra. Nam cum ioco & mendacio deum eludere nemo possit, uere, uere, oportet in graui ac notabili serio culpam inesse, quàm indulgētiæ, uel nō abstulerint, uel auferre non præualuerint. Huius rei gratia non bene conueniet indulgentiis cum hac petitione. Si per indulgētiās omnis ablata est culpa, omitte hanc petitionem, ne corā oculis dei pro eminentia deprecando culpa, & deū irrideas, & perniciam tibi asāsas. Sin autem petitio hæc in ueritate subsistit, iamiam deus auxilio sit penuriæ indulgentiarum, quæ adhuc ita grauem relinquunt culpam, ut propter eam deus merito damnaret hominem, si non pro gratia rogaretur. Verū hæc nimio plus dicuntur. Probe enim noui glossata illa callidissima, per quæ ex diuinis literis cæreus quidam nasus effingi consuevit.

Penuria indulgentiarū.

HAEC PETITIO DVOBVS MODIS intelligi potest.

Primo, quod deus nobis culpam condonat occulte, cum eius rei nulla nobis experiētia relinquatur, quæ admodum plurimis hominum culpas imputat & reseruat, illis hoc ipsum nō sentientibus aut curantibus.

Secundo aperte & experimentaliter, quomodo et quibusdā experimento id ipsum discentibus culpas admetitur, ut puta per correptiones, atq; conscientiarum

e s terrores.

IN ORATIONEM DOMINI
terrores. Prior cōdonatio semp est necessaria. Postere
riore nonnunquā opus est homini ne desperet.

Q V I D R E I E S T H O C ?

Condonatio
duplex pecc
torum.

Aio sic, quod deus multis hominibus amantiſſime
fauet, & omnia illis delicta præcordiali affectu remittit,
nec tamen de hoc ipſo quicquam eis dicit, ſed ita il
los interius exteriusq; tractat, ut ſe minus gratioſum
habere deum autument, quiq; ipſos & temporaliter
& æternaliter damnare uelit, foris percutiens, intus
terroribus perturbans. Horum unus Dauid erat, cum
Pſal. 6. inquit: Domine ne in furore tuo arguas me
&c. Sic & e contrario, non paucis culpas clam reſer
uat, utpote inimicus ipſorum. Nec tamen quicquam
iſtis de hoc dicit, ſed ita cum eis agit, ut ſe ſe chariſ
ſimos eſſe filios exiſtimēt. Foris perbelle degūt, intus
eſt gaudiū, & cœleſtis regni ſecuritas. Hi Pſal. 6. de
ſcribūtur. Nō mouebor à generatiōe in generatiōem
ſine malo. Scio (inquit) quod me nemo in perpetuum
uiolento rotatu exagitabit, arietabit ue. Periculorum
et omnis infortuny expers ero. Porrò, deus interdum
conſolationem, experimentūq; hilareſcentis fiduæ
ad ſuam gratiam dignanter conſcientiæ largitur, ut
per eandem gratiam homo confortetur, eiusq; largi
tori conſidat, ſi quando anguſtijs conſcientiæ ſue
uexabitur. E contra deus permittit interdum exterre
ri conſcientiã, ac mœrore deiſci, ut homo hilaritatis
etiam tempore deū timere non omittat.

Prior

Prior condonatio, amarior nobis est et molestior, sed reuera nobilior & gratior. Posterior est magis vulgaris, ideoq; faalior. Vtranq; Christus in Maria Magdalena ostendit. Priorē, cum eidē dorsum aduertit, & tamē Simoni loquitur. Remittuntur ei peccata multa. Tum pacis expers adhuc erat. Alterā, cum uersa ad illam facie dixit: Remittuntur tibi peccata tua, uade in pace. Tunc pacis effecta compos est. Sic prior mundat, altera pacem affert. Prior laborat & importat, altera quiete agit & accipit. Et est profecto inter utranque immensum ualde discrimen. Prior nuda est fidei, & meretur multum. Altera in experimēto est, quod meritum præripit. Priore deus utitur ad eximij spiritus homines, altera ad infirmiores, & initio ad huc laborantes.

Iam libet intueri efficiatissimum indulgentiarum diploma, quale necdum toto terrarum orbe uisum est, nō quidem pecunia redemptum, sed uniuersis mortalibus gratuito concessum. Cæteri doctores satisfactio- nem nobis iniungunt in marsupio & cista. Christus uero non nisi in corde, id est, loco, quo nullus omnino potest esse intimior uiciniōr ue, ut tibi necesse non sit Romam uel Hierusalem petere, uel diuum adire Iacobum, uel hincinde propter indulgentias discursare, cum indulgentiam Christi æque inops ut diues, æque egrotus ut sanus, æque prophanus ut sacris iniciatus, æque seruus ut dominus redimere possint. Cuius quidem indulgentiæ diploma his uerbis descriptum

Nobile di-
ploma indul-
gentiarum.

IN ORATIONEM DOMINI

Breue sum/
mi pōtificis.

descriptū est: Si dimiseritis hominibus peccata corū,
dimittet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra.
Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester
dimittet uobis peccata uestra. Hoc diploma, uel nunc
Christi annulo diligenter obfirmatum, morteq; ipsius
confirmatum, iam penè obliteratum & obrutum est
ingenti nymbo Romanarum indulgentiarum. Iam ue
ro excusare semet de peccatis sibi necdū remissis, uel
de retentiōe peccatricis cōscientia nemo potest, quā
doquidem Christus non dicit: Tu pro peccatis tuis tan
tum ieiunare, tātum orare, tantum de re familiari clar
guri: hoc uel illud facere debes: sed si desideras satisfac
ere, & debita tua persolvere, amoliriq; peccata tua,
audi consilium meum, imò præceptum meum, & hoc
tantum faato: Dimitte omnia, & muta cor tuum, ubi te
nemo potest impedire. Sis fautor eius qui te quouis
malo affecit. Tu tātummodo remitte, et omnia remis
sa & plana sunt. Cur non etiam huiusmodi prædican
tur indulgentiæ? An Christi uerbum, consiliū, & pro
missio tanti reputari non debent, quanti condones cu
iuslibet legitime prædicantium? Imò uero hæc indul
gentia non construit ecclesiam sancti Petri (cui mire
fauet diabolus) sed ecclesiam Christi, quam diabolus
summopere detestatur. Ligna enim & lapides nō ad
modum diabolum impugnant, sed unanime ac proba
mentes penitissimis illū doloribus compungūt. Hæc
dane indulgentia gratuito concessa persuaderi non po
test, cum illa preciose proueniens sacietatem non affe
rat

Stationes
quas quere
re debemus
pro indulgē
tijs.

Romanensi
um persona

rat? Nec tamē Romanas indulgētias reiicio, sed opto,
ut unaquæq; res pro sui dignitate censeatur, & ubi
quis probatum aurum nancisci gratuito poterit, ne au-
prum pluris auro pendat. A colore tantum & fulgo-
re gnauiter tibi caueo.

DVO SVNT HOMINVM GENERA,
qui nō possunt hanc petitionē fundere, neq; maximā
hanc indulgentiam redimere, promereri ue.

Quidam satis enormi ruditate, qui proprijs de-
bitis obliuioni traditis, proximorum debita sic exag-
gerando multiplicant, ut impudenter etiā audeāt di-
cere, sese neq; uelle, neq; posse unquam remittere, fa-
uoremq; placiti cordis exhibere. Isti profecto in suis
oculis trabem, imò plurimas trabes gestant, nec tamē
aduertunt: at minutulam in oculis proximi festucam
memorie non patiuntur elabi. Hoc est, Propria pecca-
ta, quæ nepharie in deū admiserunt, nō curāt, proxi-
morum uero debita magnopere expendūt, et cum si-
bi maxima sælera remitti à deo postulent, sã aliora ta-
men ipsi non permittunt impune aliorum trāsire deli-
cta. Qui etiā si nullo alio debito aut peccato implicat-
rentur, cum magna prorsus esset trabs in oculis talitū,
quod ex confesso aduersus dei præceptum inobediens
fiunt, nolētesq; remittere, ulcisci semet (quod so-
li deo competit) quærūt. Vere mirabilis deus in iusti-
tia & iudicio suo, quia maiore culpa qui non remittit
constringitur, quàm is qui iacturam & iniuriam intulit.

In inexorabi-
les maluo-
los.

Mirabile dei
iudicium.

IN ORATIONEM DOMINI

Oratio inuidi
hominis.

tulit. Proinde tali homini hæc petitio ad delictum deputatur, prout Psal. 108. continet: Oratio eius fiet in peccatum. Sic enim sibi met maledicit, & hanc petitionem in contrarium uertendo deprauat, eaq; indignationem meretur, qua gratiam cõsequi deberet. Quid enim aliud est, cum dicis: Nolo remittere offensam, & nihilo tamen secus coram deo astans cum preadoso sacrarũ bacularũ gestamine, ac uolubilitate lingue cõmurmurās: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, quàm si diceres: Debitor tuus sum ó deus, et mihi quidam debitor est. Cui cū nolim quod in me peccauit remittere, & tu quoq; mihi ne remitte. Parere tibi, etiam à te condonare iussus, nolo. Te potius ac cœlos tuos omniaq; deserere, atq; ad diabolum commigrare sempiternaliter uolo. O te miserum hominãonem. Vide nunc, an talem habeas hostili in te animo inimicum, aut pati queas, qui te corã hominibus sic maledictis proscinderet, sicut tu ipse propria tua prece, corã deo sanctisq; omnibus, temet maledicētissime despondes. Et qd tibi fecit ille? Damno te forsitan rei familiaris affecit. Eya, cur rei tēporariæ tantillũ detrimentũ, sempiterna uis ultro exaggerare iactura? Prouide tibi cautius ó homo. Neque enim is qui te perturbat, sed tu ipse alienam offensam non remittendo incomparabile tibi damnum affers, quale quantumq; ne mundus quidem uniuersus posset afferre.

Alij argutiores sunt, qui spiritualiter affliguntur à
proximis

proximis suis, id est, quibus nihil irrogatur molestia, Aversantes
 praterquam quod eis praeordialiter displicent proximi phar
 mi, id est, ex uehemēti (uti confidum) zelo iustitia & risaico zelo,
 sapientia, quia peccatū & fatuitatem delicati & for
 mosuli sancti ferre non possunt. Hi sunt quos sacra li
 terae aspides nominant & dracones, quos adeo pro
 funda caetas tenet, ut nec ab ipsis experimento cog
 noscatur, nec ab alijs persuaderi queant, sese esse,
 qui proximis suis condonationē non impartiant, quin
 potius magnopere demereri deum, probeque agere se
 putant, si cōtemptim proximos suos auersentur. Hu
 iusmodi hoc indiāo cognosces. Quicquid ab alijs fit,
 suggillant, deprauant, dijudicant, nec tacent quādiu
 aliquid de proximis sciūt. Hi Graece, diaboli, Latine
 criminatores, Hebraice satanas, teutonice achterklep
 pers nominantur. Breuiter, hoc est maledictū agmē,
 quod omnes canino dente rodit, cōtemnit, execratur,
 id est, totū sub specie boni facere uult uideri. Quae qui Digna tēpo
 dem diabolica, gehēnalis, & profligatissima uexatio, ribus nostris
 iam (proh dolor) per uniuersam Christianitatem cru lamentatio.
 delius multo, quā unquam quæuis pestilentia gras
 satur, inualescit, innumerabilesque linguas ueneni con
 tagione corrumpit, neque tamen hoc ipsum (quod apud
 deum lamentabili querimonia deponi debet) ulla uel
 sollicitudine, uel uigilantia attēditur. Hi sunt qui pec
 catis obnoxios non modo nulla dignantur gratia, ut
 ipsos (æu decet Christianos) uel preabus promouer
 rent, uel beneuola doctrina imbuerent, uel fraterno
 zelo

IN ORATIONEM DOMINI

zelo redarguerent, uerum etiam perinde atq; malefici
 eos in diuino pariter atq; seculari iudicio & accusa-
 tionibus, & iudicum sententijs damnandos esse con-
 sent. Ibi necesse est ab huiusmodi uenenatis & infer-
 nalibus linguis, tot iudices, tot iudicia, tot accusatio-
 nes sustinere, quot aures offeruntur, etiam si mille per
 diem offerretur. Ecce, hi sunt calamitosissimi sanctu-
 li, qui proximorum culpas, neq; remittere, neq; obli-
 uione sepelire nouerunt. Horum ingenium est, nulla
 unquam precordiali beneuolentia erga quemuis ho-
 minū moueri, ut & ipsi quoq; digni sint, quibus de-
 us non solum debita non remittat, sed etiam eiusmodi
 indignationem exhibeat, ut nunquam debita sua no-
 scant. Tum elegans excusationis ornamentum præten-
 dunt, dicentes: Non hæc profecto dixerim, uel ex af-
 fectu malefico, uel intentione peruersa. Ego isti præ-
 cordiali fauore quicquid boni est, precor. Hic uide,
 quàm tenero ac molli pilo minutula feles operta sit.
 Quis hoc uel cogitaret tam acutos uidelicet ungues,
 & tam acres linguas, sub glabra cute lateres? O hypo-
 crita & mendax, si amicus homini fores, non tanta
 cum uoluptate, & complacenti affectione diuulgares
 infortunium ipsius, sed magis silentio premeres, imò
 damnabilē animi tui contemptum in affectum com-
 passionis & misericordiæ mutares, ipsum excusando
 tegeres, & alios ne proloquerentur compesceris, pro
 ipso deum orares, ipsum fraterne præmoneres, atq;
 ad emergendum iuuares, deniq; compunctionem, &
 affectuo-

Velamen ma-
 ledicorum.

affectuosam cōtationem susciperes atq; cum tremore propriam fragilitatem tuam reuolueres: prout diuus Paulus dicit: Qui stat uideat ne cadat. dicesq; cū sancto illo ac uetulo patre: Ipse heri, et ego hodie. Ipse heri:
Cras ego.
 Cogita etiam, quemadmodum tibi cordi futurū esset, si uicario tecū rigore deus ageret, quo tu in proximū ueris, iuxta tenorem petitionis huius, teq; traduceret, ac toti mundo tua peccata diuulgaret. Quo etiam sustineres animo, si alius quispiam tua quoq; scelera disseminaret in uulgus? Optares profecto, ut omnes sese intra silentium tenerēt, te excusarent, te gerent, ac precibus adiunarent. Nunc autem agis contra natura legem, qua dicit: Quod tibi uis fieri, hoc etiam alteri ut fādas ipse cura. Neq; credas unquā obtrectatori, profanoq; ac temerario iudici sua remitti peccata, siue parua sint siue magna, aut ipsum boni aliquid operis meritorie agere posse, nisi uirulentam mutet linguā. Sic enim diuus Iacobus inquit: Si quis uidetur religiosus esse inter uos, qui nō frenat linguam suam, sed aberrare sinit cor suum, huius uana est religio. Si tamen non potes nō occupari aīca peccata proximi tui, obserua nobilem, preciosam, & auream illam Christi Aurea Christi
sua regula.
 regulam, ubi ait: Si peccauerit in te frater tuus, uade & corripe eum inter te & ipsum solum. O' quā non tantum nō ait, dic alijs hominibus, sed inter te et ipsum solum, ac si diceret: Si non uis soli dicere, conpescce linguā et silentiū age, sinitoq; intra cordis secreta sepulcrū iri. Nō enī te dirūpet, ut Ecclesiasticus docet. O' q̄
f faale

IN ORATIONEM DOMINI/

facile posset pro peccatis suis pœnitentiam agere, quæ
semet hoc tam egregio opere uellet exerare, etiã si
aliã nō admodum multa faceret. Qui etiã si denuo
in peccatum laberetur, tamen deus dicturus esset: Sa
nè hic proximi sui debita contexit ac remisit, adeste
nunc omnes creaturæ. & uicissim hunc cooperite, au
ius etiã peccata nullo unquã sermone prodetur in lu
cem. Hodie uero uariæ quæruntur uia ac modi, quibus
satisfactio & pœnitentia pro peccatis agantur. Te
norè autè quotidianæ petitionis nostræ nec uidemus
nec audimus, quod saliat maxima pœnitentiã, præstan
tissima satisfactio, ac summa indulgētiarū impetratio
sit, remittere debitoribus nostris. In hęc obliuionē et
incuriam perducunt nos pompaticæ cōciones condo
nationū, & terrificæ impositiones quæ in cōfessione
fiunt. Adhuc tamē obtrectatores illi aliud cōmisan
tur, proximisq; suis insuperliminari portarum fronti
spicio diabolū depingūt, ac ueluti quidã encauste sese
candefaciunt, dicētes: Ohe, nunquid non uerum est?
Cur ergo nō dicerē, cū sic se habeat rei ueritas? Ego
id ipsum uidi, et procul dubio noui.

RESPONSIO.

Et te quoq; peccasse uerū est. Cur nō etiã tua sale
ra profiteris, quādoquidē uniuersam tibi proferendæ
ueritatis prouinciã esse cōmissam uis uideri? Sin autē
tua uis flagitia silentio celare, itidē naturali lege &
alijs facere arato. Nec tamē, etiã si uerum quod di
cis esset, meliore es cōditione, quã pditor et sanguinis
uenditor,

Notatu dig
nissimum.

Neglectus
fructuose
predicatio
nis.

Excusatio in
peccatis.

uēditor, qui sæpe numero misellis etiā hominibus nimis uerū deblaterāt. Ad hæc agis cōtra Christi regulam, prohibētis ne faciās nisi soli. Quē tibi nō auscultātem adhibito adhuc uno, iterū admonebis, ac deniq; inobediētē tu cum teste deser ecclesiæ. Verū regula hæc abolita est, ideo dei uerbum post habentibus ea contingunt, quæ iustum est contingere. Ceterū in uni uerso terrarū orbe flagitium calamitosissimū est illa hodie calamit uagissima criminosisimāq; detractio, ac alienorum tofissima orscelerum reputatio. Nam cætera peccata contaminant bē peruagat & perdunt agentē solummodo, detractor uero miser tur impune, ac damnabilis aliorum etiā peccatis sordidari habet atq; damnari, id quod hoc argumēto cognosces. Quo maior est in peccatis delectatio & complacentia, hoc enormior est culpa. Peccator autem cum in totum propter cōmissa flagitia uerecūdatur, seq; ipsum pro iniusto iudicat & redarguit, uellet à nemine sciri, atq; hoc modo peccati dedecus quantotius abolere, cum eæ detractor aduolās in eandē cœni uoraginē prolabitur, inibiq; socia alacritate ueluti sus semet uolutat, auide gaudēs, esse admissa scœlera, quæ lacrarare, dijudicare ac deridere gratulatur. Proinde dixi, qd' q' libēter obloquijs & detractiōni uacat, neminē recte diligit, sed est cōmunis inimicus humanæ naturæ, ad istar diaboli. Nihil enim plus amat, quā audire, narrare, uellicarēque scœlera & dedecora hominum, quorum exhilaratur ac pascitur malis. Cui autē hæc peffis cordi est, is profecto nihil boni optat homini, sed

Detractio

IN ORATIONEM DOMINI

magis eidem infortunium imprecatur, quod & ipse
deniq; imprecatori mercedis loco præstabitur.

Ideo præmonendi gratia persuaderi debemus, qd
quilibet homo aduersus deum peccator est, habetq;
contra se itidem peccatorem siue debitorem.

Peccatores i
gravioribus
oēs sumus.

Primo peccatores sumus in grauioribus ac damna-
biliores delictis, à quibus pauci inueniuntur immu-
nes. Quod si acripiam tanta est probitas, quod necdū
maioribus sit ataminatus peccatis, is tamen adhuc de-
bitor dei est, eo qd' semper iusto minus diuina præci-
pta complet, sed ne tātillum quidem officiū ostēdit,
ut pro multis dotibus & gratijs, quas præ cæteris ac-
cepit, uel minimam uicariae gratitudinis uirtutē per-
solueret, qui etiam deum satis laudare nō potest pro
tunica uel pallio quod singulis gestat diebus, ut præte-
ream, pro uita, pro sanitate, pro honore, pro fortunis,
pro rationis usu, pro amicis, & pro innumerabilibus
beneficijs dei. Quocirca si cū eo rationem ponere de-
us uoluerit, id futurū est, qd' sanctus Iob dicit, ut sā-
liet homo nō possit deo pro mille unū respōdere. Et
forsitan illud magis cōtinget, ut gratiosū iudicē depre-
cari habeat, prout Dauid ait: Ne intres in iudiciū cū
seruo tuo domine, quia nō iustificabitur in conspectu
tuo omnis uiuēs. Neq; enim quisquā hominū ita pbus
et integer est, ut nō habeat adhuc ueteris Adā putorē
ac feces, propter quas merito deus illū reprobare pos-
set. Ideo sola humilitas conseruat, etiā eos qui in gra-
tia degunt, quibus propria debita non imputantur,
quod

quod illa iudicent ipsi ueniamq; postulent, ac suis debitoribus clementer ignoscant.

Secundo, & nobis quoque sunt debitores. Sic enim dei ordinatio permittit, ut existat quispiam, qui uel fortunis, uel fame, uel alijs id genus rebus nostris molestiam & iniuriam inferat, ut nobis occasione præbeat agende pro peccatis nostris poenitentiae, ignoscendiq; debitoribus nostris. Quod si forte quis est grauissimis molestijs nihil habet quod ab alijs patiat (id quod nequaquam bonum representat in diuina) tamen in se inueniet fastidia, suspensiones et tædia, quibus aduersus aliquos commouetur. Atq; ita breuiter discimus, uere deum quod beatus Aug. scribit: Omnis homo debitor dei est, et debitorum habet hominem. Si autem nullum habere se putat, uere caecus est animi, ac semet non recte introspicit.

Debitores
habemus non
paucos.

Iam uide, quam faciem præferat hæc calamitosa uita, ubi neque abusus, neque solatium, neque sustentatio est anime, pro ut præcedens insinuat petitio. Huc accedit status ille noster, singulariter pensandus, propter quem merito damnationi addiceremur, si non præsentibus hac petitione sustentaremur, recrearemurq; per meritam & gratuito concessam dei misericordiam, & gratiam, adeo maiestas dominice orationis totam hanc uitam nobis refertam flagitijs & dedecore ostendit, ut parum absit, quin eius nos pigere incipiat ac tædere.

Iamã detractor attende, in teipsum iudicij censuram conuertere, de te sermocinare. Vide qui, et qualis sis, in sinum tuum immitte manum, & tunc obliuioni trades mala

IN ORATIONEM DOMINI
proximi tui, quia malorum ipse tuorum ambas ma-
nus geris præfersq; plenas, immo satis super quo
plenissimas.

SEXTA PETITIO.

Et ne nos inducas in tentationem

In hac petitiuncula iterum disāmus, quā misera
sit uita super terram, cum sit mera tentatio, adeo, ut
qui sibi in ea pacem ac securitatem pollicatur, demen-
tissimus sit, cum nō possit eo tranquillitatis unquā per
uenire. Esto, eiusæ rei desiderio flagremus uniuersi,
tamen frustra conabimur. Tentationis est hæc uita, sic
q; permanebit. Ideo nō dicimus: Aufer à nobis tētatio-
nē, sed, ne nos inducas in ipsam. Ac si diceret, Circa
dati sumus undiq; tentationibus, sed tu o parēs noster
subsidiō nobis esto, ne inducamur, id est, ne uoluntate
cōsentiamus eis dē, atq; ita deuicti opprimamur. Qui
enim uolūtatem eo per cōsensum inclināt, peccat, ser-
uusq; effiatur peccati, ut Paulus diāt. Itaq; iuxta sen-
tentiam beati iob, nihil aliud est hæc uita, quā militiā,
& irrequieta aduersus peccatū pugna, ubi tartareus
ille draco sine intermissione nos oppugnat, suaq; in-
satiabili ingluuie deuorare cōtendit, prout sanctus Pe-
trus diāt: Sobrii estote, & uigilate, quoniam aduer-
sarius uester diabolus tāquam leo rugiens arcuit, qua-
rens quem deuoret. Animaduertite, quemadmodū di-
lectissimus pater, et fidelissimus episcopus noster, di-
uus uidelicet Petrus diāt, nos quæri ab aduersario
nostro, idq; nō una in parte, sed undiq; per arcuitum.
Quod

CAM COMMENTARIOLVS. 44

Quod fit, cum omnia membra nostra et sensus, intus malis suggestionibus, foris per illicibles formas & imagines, per uerba, per facta speciem malam presentia, per homines, per uniuersas creaturas inatant, comouet, irritatq; ad libidinē, ad irā, ad superbiam, ad auaritiā, atq; ad alia id genus uitia. Utitur strophā omni & uersutia, qua hominem in uoluntatis cōsensum abducit. Quæ cum homo sentit animaduertitq;, celeriter ad deū oculos leuare debet ac dicere. Aspice o deus pater, quemadmodū comoueor stimuloq; ad hæc probra, utq; impediatur ab eo quā in presentia uero opere bono, abige ista dilecte pater, auxilioq; tuo mihi subueni, ne me permittas succūbere & induci. O quam beatus esset, qui ad hanc petitionis formā consuesceret, taliq; modo precaretur. Caterum sunt non pauci, qui expetunt scire an tententur, & quid agere debeant in tentatione.

QVID SIT TENTATIO.

Duplex est tentatio. Vna ab sinistris, quæ ad irā, odium, amaritudines, desidiā & fastidium, atque ad impatientiā instigat, idq; in aduersa ualitudine, in penuria, in dehonestatiōe & in omnibus alijs quæ dolorem & molestiam inferunt, & præcipue si quādo uoluntas, propositum, sententiā, consiliū, sermo, factū cuiuslibet hominis reprobatur, atq; cōtēnitur. Hæc enī trita sunt et quotidiana in hac uita, quæ deus uel p malignos hoīes, uel p diabolu fieri pmittit. Cū autē

Tentatio à sinistris.

IN ORATIONEM DOMINI

istiusmodi cōmotio sentitur, opus est sapiēti circumsp̄ctione: nec admiratio quenquam subire debet, cum ea sit natura uitae praesentis, sed tunc magis expromēda est oratio, & legitime dinumeranda bacularū grana, dicendūq;: Hae profecto tentatio o pater mihi est permissiue destinata, ser opem, ne me seducat & supplantet. In qua quidem tētatione stulte duobus modis erratur, vno, cum dicitur: Vellem sanē libenter probitati ac pietati uacare, irāq; uitare, si tranquille agere pmitterer. Alij nō cessant irrequietis precibus & deū & sanctos eius fatigare, nisi a tentatione liberetur. Huic crux sanandū est, isti sua permittēda iustitia, illi accumulandae facultates. Nec intermittūt quibuscūq; possunt modis conari, tam p̄ semetipsos, quā p̄ alios, ut ex praesentibus malis extricētur emergātq;: desides hoc modo facti, & insignes trās fugae & in honori milites, qui nec tentari uolunt, nec pugnare, ideoq; coronari nō merētur, quin magis in eam tentationē quae a dextris est, prolabantur, prout audiemus. Verum si res agenda rite esset, hoc modo praesumenda erat, ne quis importunus anticipator amoliri ab se, tentationem niteretur, sed militari magis industria superare proponeret. cuiusmodi sunt de quibus sanctus Iob dicit: Militia siue tentatio est uita hominis.

Alij sunt, a quibus tentatio nec superatur, nec auferatur. In quam ipsi magis inducti, ira exultant, odio turbescunt, impatientia debacchantur, seq; fidentissime, diabolo dedunt, uerbisq; & operibus demonstrant,
quod

Impatientes
pœnarum.

quod sint latrones, prædatores, contumeliosi, maledi-
a, detractores, ac deniq; totius infortunij authores ef-
fecti, quia tentatio illos superauit, qui & pessimam
in omnibus uoluntatē sequuntur, quiq; nec deum, nec
sanctos eius inuocant.

Cum ergo uita nostra à deo quoq; ipso tentatio no-
minetur, sitq; omnino necesse, in corpore, facultati-
bus, honore, nos aduersitatibus & iniurijs exerceri, de-
bemus easdem & æquanimiter expectare, et pruden-
ter suscipere, dicendo: Heu, hæc natura proprietatisq;
uitæ est, quid inde eliciendo fabricabor? Tentatio est,
& tentatio permanebit. Aliter esse foreq; nec debet,
nec potest hæc uita. Adiuua o deus ne me tentatio sic
commoueat, ut prosternat. Vide, ut nemini permitta-
tur tentationibus carere. Facile tamē potest homo his
malis repugnare, et prudenter obuiare, tum precibus,
tum opis diuinæ imploratione. Sic scribitur in uitis an-
tiquorum patrum de iuniore quodam fratre, qui mole-
stiam cogitationum suarum euadere desiderabat. Ad-
quem senior quidam: Nō potes (inquit) mi chare fra-
ter prohibere, quin aues in aëre supra caput tuum uo-
litent, uetare tamen potes ne in capillo tuo nidulentur.
Itidem ut beatus Augustinus ait, aduersitates & tent-
tationes uitare non possumus, sed curare ne nos de-
uincant, precatu & inuocatione diuini adiutorij pro-
be ualemus. Altera quæ à dextris agit tentatio, est
illa, quæ inatāt ad libidinem, uoluptatem, superbiam,
& auaritiā, inanēq; gloriam, deniq; ad omnia quæ

Tentatione u-
tendum bene

Tentatio à de-
xtris.

IN ORATIONEM DOMINI

suauia sunt & commoda, præcipue cum pro arbitrio
 laxis frenis sinitur quicquid quæ uult agere, cum eius
 uerba, consilia, & facta laudantur, cum honor ei de-
 fertur, cum plurimi æstimatur ipse. Hæc est pernici-
 sissima tentatio, quæ proprie Antichristi tempora re-
 præsentat, de qua Dauid psal. 90. dicit: Cadent à la-
 tere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Hæc ten-
 tatio in totum obtinuit æuo nostro. Iam enim mun-
 dus solummodo diuitias, honores, & uoluptates an-
 helat. Et præcipue iuuentus hodie nõ discit libidin-
 osæ uoluptati & tentationi repugnare, ideòque facile
 prolabitur. Id iam dedecoris loco non habetur, cum
 totus mūdus refertissimus sit fabellarum, dicterij, can-
 tilenis amatorij, lenocinio & meretricatu, perinde
 ac si probe fiat. Quæ omnia pro terrificæ dei habentur
 ira, qui sic mundū in tētatiōes permittit induci, quia
 ipsum nullus inuocat. Est quidem adolescenti gravis
 ac permolesta tentatio, cum in ipsius carnem diabolus
 insufflans, medullas, ossa, & omnia membra inflam-
 mat, necnon forinsecus per aspectum, per gestus, per
 choreas & tripudia, per uestes, per colloquia, per spe-
 ciositatem mulierū aut uirorum prolecat, sicut Iob
 dicit: Halitus eius prunas ardere facit. Iamq; mūdus
 uniuersus irritamenti uestium & ornamentoꝝ in-
 sanit, at tamen non est impossibile hæc omnia supera-
 re, si quis consuescat deum implorare hac prece: Pa-
 ter, ne nos inducas in tentationem. Si ergo agēdum est
 in tentatione superbiæ, cum quis laudibus euehitur,
 honore

Abusus mise-
 rabiles æuo
 nostro.

Oratio.

CAM COMMENTARIO LV. 46
honore amulatur, accessione fortunarum, aut aliarum mundi uoluptatum locupletatur, oppleturq; & cætera.

Q V A E S T I O.

Cur deus tentationibus ad peccatum incitari hominem permittit?

R E S P O N S I O.

Vt uidelicet homo discat in suamipsum, ac dei cognitionem peruenire, eamq; de se notitiã adipisci, ut sciat sese nihil aliud posse, quã peccare & inique agere, at uero dei gratiam potentio rem omnibus creaturis esse, deniq; ut hoc modo condiscat & semet contemptui habere, & diuinam gratiam honore & laudibus prosequi. Fuere siquidem nonnulli, qui proprijs uiribus, ieiunio, labore, conati sunt libidinem debellare, nec tamen effecerunt quod uolebant etiam posteaquam squallida macie uires corporum exanclarent. Non enim quicquam præter cœlestem rorem et imbrem diuinæ gratiæ restringere sopireq; ardẽtem ingeniosæ libidinis flammam præualet. Ieiunia quidẽ laboresq; & uigilia sicut adesse necessario debẽt, ita sola sufficere non possunt.

Libidinis fæces cœlestiã tum rore restringuntur.

C O N C L U S I O.

Postquam ergo deus debita nobis remisit, nihil ita summope providẽdũ est, quã ne in easdẽ sordes recidatur. Cũ igitur, sicut Dauid ait, ï mari magno et spacio so mudi huius innumera sint reptilia, id est, tẽtatiões & aduersi

IN ORATIONEM DOMINI

Tentatio utilis est.

et aduersitates, quæ nos denuo debitis obnoxios red-
dere laborant, necesse est nobis ut sine intermissione
ex intimo cordis affectu dicamus: Pater, ne nos indu-
cas in tentationem. Non oro, ut omni profus tentatio-
ne exonerer, id enim extimescendum foret, longeque
perniciosius decem tentationibus, si quando à dextris
tētatio agitur, sed ne corruā, et uel aduersum te, uel
contra proximum meum delinquam. In hunc modum
et diuus Iacobus cohortatur. Omne gaudium existi-
mate fratres mei, cum in tentationes uarias incideri-
tis. Cur hoc? Quia exercent hominem, cumque humilita-
te et patientia imbuunt, deoque instar charissimi filij ac-
ceptabilem reddunt. Beati qui hanc doctrinam in pe-
ctus admittunt. Sed (proh dolor) omnes hodie quiete-
tem, amœnitates, pacem, et commoditates in uita no-
stra querimus. Quapropter Antichristi principatus
cominus appetit, si tamen in presentiarum non uiget.

SEPTIMA ET VLTIMA PETITIO.

Sed libera nos à malo, Amen.

Aduerte diligenter, quod ad postremum hac prece
amoliamur, et amoliri doceamur ipsum malum, hoc
est, in cændia, seditiones, caritudinē, bella, pestilentias,
morbos, inferos quoque ac purgatorium ignem, omnia
denique crudamina mentis et corporis. Hæc enim ut
absint uel auertantur peti potest, ordinate tamen, et
ultimo loco. Cur? Est inuenire non paucos, qui deum
et sanctos ipsius ob id tantummodo honorant, et pre-
cibus

ūbus adeunt, ut à malo liberentur, neq; aliud quærūt.
 Ac ne semel quidem primæ petitionis meminerunt, ut
 dei saltem præponerent honorem, nomen & uoluntatem.
 Iccirco suam quærunt uoluntatem, totâq; ser-
 riem huius orationis peruertunt, inchoantes à fine,
 & ad prinâpium non pertingentes. Volūt enim à suis
 erui malis, uelit nolit deus, faciat ad honorem ipsius,
 nec ne. At uero legitima pietate præditus homo sic
 orat: Mali huius afflictio ó chare pater me angit &
 grauatur, plurimūq; infortunij & molestiarū partior. De
 niq; gehennā quoq; metuo, libera me ex his oibus, nec
 tamē aliter, quàm ut tuæ uolūtati, honori, ac laudi con-
 gruatur, alioquin tua, non mea uolūtas fiat. Nam tuæ di-
 uinitatis honor & uoluntas charior mihi est omni
 mea quiete & commoditate, temporali & æterna. En
 tibi bene congruā ac legitimam præcē, quæ proculdu-
 bio sit exaudiēda in cœlis, quàm si alio modo, aliaq;
 inuentione fundas, ea neq; placita erit, neq; exaudietur.

Iustorum
 oratio.

Cum igitur uita præsens nil aliud sit quàm infelix
 malum, unde etiam reuera tētationes enascūtur, debet
 mus ideo petere à malo eximi, ut tentatio & peccatum
 pariter cessent. sicq; dei uolūtas fiat, eiusq; adue-
 niat regnum, ad sancti nominis eius laudē & gloriā.

DE HAC PARTICVLA, AMEN.

Hæc particula, Amen, Hebraicum est uocabulū, &
 interpretatur, pro certo, uel uere. Dignum attentioē
 notabili uerbum, quia eam fidem exprimit, quam ha-
 beri

IN ORATIONEM DOMINI

*Fide inter o/
radum neas/
saria.*

beri per omnes petitiones sit neesse. Siquidē Christus locutus est: Quicquid orātes petitis, credite, quia accipietis & fiet uobis. Item alio in loco: Omnia quęcumque petieritis in oratiōe credētes, accipietis. Sic enim Ethnica illa muliercula quod petebat accepit, dum orare nō destitit, dum firmiter credidit, adeo ut & dominus ad eam diceret: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut uis. Similiter & diuus Iacobus diāt: Si quis uestrū indiget sapientia, postulet à deo, qui dat omnibus affluenter & non impropert, et dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hēsitans. Qui enim hēsitat, similis est fluctui maris qui à uēto mouetur & arcumfertur. Non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid à domino. Quapropter ut sapiens ait, finis orationis melior est, quā initium eius: quia cum in fine Amen dicis præcordiali magnanimitate & fide, tunc pro certo ratificata & exaudita est oratio. Et ubi istius modi finis non fuerit, ibi nec in prināpio precis nec in medio, rite & utiliter oratum est. Sic ergo debet oraturus probare seipsum & explorare, credāt ne, an dubitet exauditum iri sese. Si inuenerit se in ancipiti pendere & inæta opinione fluctuare, res ipsa uelut cuiusdam euentui permissa, tunc in nihilum recidit oratio. Non enim quiete & tranquillitate firmat cor suū, sed huc & illuc diuagari et circūferri sinit: ideo in ipsum nihil arti conferre deus potest, perinde atq; tu non potes cuiusdam homini recte quiduis rei in manum indere, quam ille agtādo quietam esse nō permittat

*Signū exau/
ditionis.*

*Infidelitas
deum prohi/
bet.*

permittat. Cogita quæso, quemadmodum tibi placidum foret, si quispiam post diligentissimas preces ad te factas, finaliter adderet, ut diceret, se non credere, abs te accepturum esse postulata, cum tamen tu antea firma pollicitatione concessurum spopodisises. Numquid non eiusmodi preces pro contemptu & irrisione iudicares, & quæcumque per te prius promissa reuocares, & præterea ipsum quoque precatorem acriter redargueres? Quomodo ergo placebit deo, qui nobis certissime promisit, accepturos esse nos quicquid orantes petiuerimus, cum nos illum nostra incredulitate, mendacij arguimus, atque in tota præce contra ipsam præcem agimus, ueritatemque ipsius inficiamur, quam in ipsa præce inuocamus?

Igitur particula hæc, Amen, significat, pro certo, pfe Amen, esto, firmiter: & est uocabulum solidæ ac præcordialis fidei, quasi diceret: Nō ambigo o diuine pater, quin pro certo uera sint hæc quæ orauimus, fiantque & completantur, non icarō, quod ego ista deprecando profudi, sed quia tu ut peterentur iussisti, & firmissime concessurum te promissisti. Certus ergo cum sim, ueracitate esse, & mentiri non posse, ideo non meæ precis dignitas, sed tuæ ueritatis certissima securitas facit, ut firmissime credam, & omni dubitatione postposita mihi persuadeam, ex his omnibus, et esse & futurum esse, Amen.

vehementer hic errant nonnulli, qui suam huc præcem non promouent, plurimumque lingua, nunquam corde fundunt

IN ORATIONEM DOMINI

de fundunt preces, idq; iccirco, quia non antea crede-
re uolunt, quàm exaudiantur, uel sciant aut existimēt
digne ab se oratum esse, atq; hoc modo ædificant su-
per seipsos & super arenam, qui omnes damnationi
adiudicantur. Neq; enim possibile est talem oratiōem
ex sui natura sufficientem ac dignam esse, quæ exau-
diatur à deo, sed necesse est eā super ueritate et pro-
missione dei fidentissime fundari. Nam si deus non
iussisset orare, nec exauditionem antea promississet,
non possent uniuersæ creaturæ uel minimum frumen-
ti granum omni suarum precum instantia impetra-
re. Quocirca diligenter aduerte, non iccirco bonam
& iustam esse orationē, quia multa, deuota, iucunda
& prolixa est, siue illa pro temporarijs, siue pro æter-
nis bonis fundatur, sed quia firmissime ædificat, &
fidentissime credit, exauditur (quantumuis etiam
uulgaris & indigna in se esse uideatur) ob uera&ssi-
mam promissionem ac prædictionem dei. Verbum dei
& promissio, non tua deuotio, bonam effiāt orationē
tuam. Eadem nanq; fides super uerbo ipsius fundata,
est etiam recta intentio, sine qua omnes aliæ intentio-
nes sunt mera deceptiones & errores.

Aduerte dili-
genter.

EPITOME ET ORDINATA SE-
ries omnium prædictorum.

Anima. **O** Pater noster, qui es in cœlis, nos filij tui su-
per terram, abs te in exiliū acti sumus. Quam
magnum est cahos inter te & nos. Quomodo unquā
ad te

CAM COMMENTARIOLVS. 49

ad te, & ad patriam nostram reuertemur?

Filius honorat patrem, & seruus dominum Deum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Zacha. 1. & si dominus ego sum, ubi est timor meus? Quia iugiter tota die nomen meum blasphematur, & à uobis, & inter uos.

Verum quidem (proh dolor) est o pater, proficetur culpam nostram. Tu nobis misericors pater esse digneris, et ne intres in iudicium positurus rationem nobiscum, sed tuam confer gratiam, ut ea sit uita nostra, per quam dignissimum nomen tuum sanctificetur in nobis. Ne nos permittas cogitare, loqui, facere, habere, aut proponere, nisi quod gloriam & honorem tuum in se contineat, ut sic præ omnibus honor et nomen tuum, non inanis & proprius honor, nomenque nostrum in nobis queratur. Concede nobis, ut sicut patrem filij, ita nos te amemus, timoreque & ueneratione prosequamur.

Quomodo poterit honor & nomen meum in uobis sanctificari, cum in impietate captiui sitis, sensus que & cogitatio cordis uestri in malum prona sint, nec quisquam ualeat in terra aliena cantium meum cantare?

Vera sunt hæc o pater, experimur membra nostra in malum esse prona, mundumque & carnem, & diabolum in nos dominari uelle, sicque honorem & nomen tuum profligare. Quapropter oramus ut ex hoc exilio liberatis nobis regnum tuum aduenire permittas, ut peccato longius pulso nos integri, probi ac tibi placati euadamus,

IN ORATIONEM DOMINI
damus, utq; tu solus in nobis regnes, nosq; regnū tuū
efficiamur per obedientiam omnium nostrarum uirū
um, tam intus quam foris.

Deus. Ego quem adiuuare destino, hunc perdo, et quem
Deutero. 32 uiuificaturus sum, beatumq; & diuitem & probum

Psal. 101. facturus, eum ocādo, reijāo, atq; ad inopiam et nihī
lum prorsus redigo. Sed hoc meum consiliū et factum

Esā. I. sustinere nō uultis. Quomodo ergo uobis auxiliabor,
& quid ultra facere debeo?

Anima. Pœnitet nos facti huius, quod salutarē manū tuā
neq; intelligimus, neq; sustinemus. Confer gratiā ò pa
ter, & asser opem, ut diuinitatis tuæ fieri in nobis per
mittamus uoluntatem. Et tu quidem etiam si nobis do
leat, age quod agis, argue, punge, seca, ure. Effice qđ
tu uis, ut tantummodo tua, nunquam nostra uoluntas
fiat. Resiste ò pater, & ne per mitte nos sententiam,
uolūtatem, consiliū & intentionem nostram præsu
mere atq; complere. Tua enim ac nostra uoluntas in
uicem sibi aduersantur. Tua sola est bona, etiam cum
non apparet, nostra uero mala, quantumuis eximie
resplendeat.

Deus. Sæpe numero accidit, quod quidam dilexerūt me
ore suo, & lingua sua mentiti sunt mihi, cor autem il
lorum non erat rectum mecum, utpote lōge ab me dis
situm. Quos cum reformandos susciperem, illi retror
sum acti, in medio opere, atque adeo inter manus mi
hi sunt elapsi, sicut legis psal. 77. Cōuersi sunt in die
belli. Hi cū probe inchoantes, me ad cōuersandum fa
miliariter

miliariter secum permouissent, tamen auersi ab me sunt, atq; de integro in peccatum et nominis mei dehonestationem relapsi.

Ah pater, uera profecto sunt ista. Nemo uiribus suis fortis est. i. Reg. 2. Et quis poterit coram manu tua subsistere, si non tu ipse nos confortaueris, & consolatione recreaueris. Anima.

Quapropter amantissime pater assume nos ac comple uoluntate tua, ut ad gloriam & laudem tua regnum efficiamur tui. Robur in hoc negocio da nobis o chare pater, & per sanctitatem uerbi tui panem nostrum quotidianum comunica nobiscum. Imprime cordibus nostris imaginem dilecti filij tui Iesu Christi, ueri coelestisq; panis, ut per eum confortati, alacriter uoluntatis nostrae detractionem ac mortificationem, tuiq; beneplaciti prosecutionem ferre ac sustinere ualeamus. Quin et gratiam toti Christianitati confer, mitte ad nos doctrina praestantes sacerdotes & concionatores, qui nobis, non quiesquilias, paliasq;, & anilium fabularum deliramenta, sed sanctam euangelij tui doctrinam, ac Iesum Christum in docendo proponant.

Non est bonum, sanctum dare canibus, panemq; Deo filiorum. Vos quotidie nequiter agitis, & cum me aurore praedicationis uobis die noctuq; ingeratur, eam uos neq; auditis, neq; opere completis. Atq; hoc modo uerbum meum posthabetur.

Nobis hoc malo implicitis o pater miserere = Anima.
cordiam impende, & noli ob id eximium nobis

IN ORATIONEM DOMINI

panem denegare. Ah pœnitet nos non satisfecisse sanctissimo uerbo tuo, rogamusq; , ut patientiam habeas in nos miserabiles filios, & remittas nobis huiusmodi debitũ nostrum, imo ne intres in iudicium nobiscum, quia nemo iustificabitur in conspectu tuo. Attẽ de promissionẽ tuam, iuxta quam debitoribus nostris præcordialiter remissionẽ impartiuimus, quodq; taliter condonantibus concedendam esse ueniam prædixeris. Non quod remittẽdo digni simus tuæ remissionis gratia, sed quia tu uerax es, & eam condonationem gratiose prædicendo promiseris omnibus qui in proximos suos sunt benigni remissores. Cui promissioni confidenter adhaeremus.

Deus. Equidem plene uobis ignosco, & liberationem impendo, sed uos constanter nequaquã perseueratis. Modice fidei estis, & ne paulisper quidem uigilare ac perdurare mecum potestis, celeritẽrque in tentationem relabimini.

Anima. Viribus destituti, atq; infirmi sumus ò pater, & tentatio magna et uaria est in carne & in mundo. O chare pater conserua nos & ne permittes in tentationem prolabi atq; iterum peccare, sed da nobis gratiã ad perseuerandum & uiriliter decertandum usq; ad terminum uite nostræ, quia sine gratia et auxilio tuo nihil possumus.

Deus. Et iustus sum, et rectum iudicium meum. Ideo peccatum sine correptione remanere non potest. Oportet igitur uos malum tollerare, ut exinde uobis tenta
tionum

CAM COMMENTARIOLVS. SI
tionum seges increſcat. Id autem ueſtra culpa contin-
git, quæ me cogit ad corripiendum & obuiandum.

Cum ergo malum & tētationis & transgreſſionis *Anima.*
ocaſionem nobis præbet libera nos inde ò chare pa-
ter, ut à peccatis et malis omnibus eruti ſecundum be-
neplacitum diuinæ uoluntatis tuæ regnum tuum eſſe,
teq; perpetuo laudare, benedicere, ac ſanctiſſimum eſ-
ſe prædicare poſſimus, Amen. Quoniam autē tu nos
in hunc modū orare et docuiſti et iuſiſti, in ſuperq; ex
auditionē promiſiſti, ideo arte ſpei fiducia ò amā-
tiſſime pater ſperamus, te honorādæ ueritatis tuæ gra-
tia, benigne & miſericorditer hæc omnia conæſu-
rum eſſe.

Ad ultimū obijcere quiſpiam poſſet: Quid ſi cre-
dere non poſſum exauditum me eſſe?

RESPONſIO.

Fac quod obſeſſi filij pater ſeāt Marci. 9. Cui cū
Chriſtus diceret: Si potes credere, oīa poſſibilia ſunt
credenti, continuo exclamans pater pueri cum la-
chrymis aiebat. Credo domine adiuua incredulitatē
meam.

Finis Martiniæ explanationis.

DES. ERASMVVS ROTERODAMVS
Iodoco Ludouico Vuiffenburghensi sereniss.
Poloniae regis à secretis, & oratori. S. D.

NON abs re multis iam seculis Mimo
illi applauditur, uir absolutissime:
Rogando cogit, qui rogat potètiior.
Verũ is haud scio, an in quenquam
magis cõpetat quàm in te, qui tam
eruditæ epistolæ, munus tam elegans addideris, idq;
sic è longinquo missum, ut recusare nõ liceret, nisi uo-
luissem abijcere. Quid autẽ non dicam à me, qui sum
plus satis expugnabilis, sed à quantumuis etiam dis-
fiali, nõ extorqueat talis epistola, tot machinis ad ex-
pugnandum animum instructa, blandicijs petax, ar-
gumentis urgens, eruditione perstringens, eloquen-
tia rapiens: sed nulla re uiolentior, quàm mira quadam
& amabili modestia, quæ tantum apud me ualet, ut
non solum hanc rem & facilem & piam, uerum eti-
am aliquid iniquius impetrare potuerit. Mox igitur
ut tuæ mihi redditæ sunt literæ, redditæ sunt autem
serius, hoc est, sub Calendas Septembres, arrepto
calamo præstiti quod uolebas. Erit hoc qualecunq; &
nostræ amicitia, & meæ erga Polonicam, aut si prisco
uocabulo magis aperis, Sarmaticam gentem, beneuo-
lentiæ felix auspiciũ. Genti gratulor, quæ quum olim
ob barbariẽ male audierit, nunc & literis, et legibus,
& moribus, & religione, et si quid aliud est, quod à
Barbariẽi probro uindictet, sic floreat, ut cum præ-
pulis

ERASMI ROT. EPISTOLA. 52

puis ac laudatissimis natiōibus certare possit. Quan-
 quam & olim quum inter feros ac barbaros censerentur
 Sarmatæ, tamen à morū cēsore Iuuenale, integri-
 tatis nomine prælati sunt cultissimis Atheniensibus:
 neq; Sarmata, inq̄t, nec Thrax, q̄ sumpsit pēnas, me-
 dijs sed natus Athenis. Ne cōmemorem interim ditio-
 nis amplitudinem, Russos etiam albos, & Lituanos
 complectentis, quibus omnibus latissime imperat à Vi-
 stula flumine ad Tauricam Cheronesum, à mari Bal-
 thico ad Carpathum mōtem Sigismundus rex, quum
 omnibus magno principe dignis dotibus excellēs, tum
 multis ac magnis ex hoste Tartaro Moschoq; relatis
 uictorijs clarus, quibus haud scio an ulla magis fue-
 rint necessaria tuendis Christianæ ditionis limitibus.
 Verum hæc aliàs forta sse tempestiuus dicētur. Nunc
 accipe precationem dominicam, in septē parteis dige-
 stam, ut et tu iubebas & ab alijs factitatū uideo: quan-
 quā mihi duæ postremæ: Et ne nos inducas in tētatio-
 nem, sed libera nos à malo: nihilo rectius uidentur
 distractæ, quàm si quis ex proxima: Et remitte nobis
 debita nostra, sicut et nos remittimus debitoribus no-
 stris: duas facere uelit. Quod si tuæ pietati parum erit
 septem diebus totam absoluerè, potes, quod etiā à ma-
 ioribus uideo factum, singulos dies in septem precan-
 di tempora partiri. Bene uale. Basileæ, nono Calend.
 Nouemb. An. M. D. XXIII.

DOMINE DOCE NOS ORARE:

Luce. 11.

PRECATIO

DOMINICA DIGESTA IN SE/
PTEM PARTEIS, IUXTA
SEPTEM DIES, PER D.
ERASMVV ROTEM

rodanum.

PATER.

VDI pater in caelis habitans
uota filiorum tuorum, corpore
quidē hoc mortali adhuc in ter
ris hærētium, ceterum animis
ad cœlestem patriam ac domū
paternam anhelātium, ubi in-
telligūt sibi repositum thesau-
rum eterne felicitatis, hæreditatem uitæ immortalis.
Agnosce tuā sublimitatem, conditor, seruator, ac
moderator omnium quæ in caelis sunt, et quæ in terris:
agnosce nostrā humilitatē. Nec auderemus te pa-
tris uocabulo cōpellare, indigni q̄ serui dicamur tui,
nec honorificentissimū nomē filiorū nobis uindicare,
quo nec angelos tuos dignatus es, nisi tua gratuita bo-
nitas nos in huius nominis honorem adoptasset. Eras-
mus serui peccati, infeliciter geniti ex Adam: eramus

DIE DO
MINICO

PRECATIO. DOMINICA

filij satanæ, cuius spiritu ad omne flagitiorum genus
 agebamus. Sed tu nostri misertus per unigenitum fi-
 lium tuum Iesum exemisti nos à seruitute peccati, emanã
 passi à patre diabolo, uindicasti ab æterni ignis hære-
 ditate, ac per fidem et baptismum in filij tui corpus in-
 sitos, adoptare dignatus es, & in nominis, & in
 hereditatis consortium. Ac ne quid diffideremus tuæ
 erga nos pietati, ueluti pignus quoddam tuæ erga nos
 charitatis, cœlitus immisisti in animos nostros spiri-
 tum filij tui, qui propulsato timore seruili, non uere-
 tur in cordibus nostris assidue clamare: Abba pater.
 Docuit & hoc nos filius tuus, per quem nobis largi-
 ris omnia, ut iam tuo spiritu renati, posteaquam in
 baptismo renunciauimus patri diabolo, posteaquam
 desijimus habere patrem in terris, solum patrem cœle-
 stem agnosceremus, cuius potētia conditi sumus, quū
 nihil essemus, cuius bonitate restituti sumus, quū pe-
 rissimus, cuius sapientia gubernamur & conserua-
 mur, ne reuoluamur in exitium. Addidit ille tui cōpel-
 landi fiduciam, præscripsit precandi formulam. Agno-
 scæ filij tui precationem, agnosce filij tui spiritum, te
 pro nobis per nos interpellantem. Non dedignaberis
 ab his appellari pater, quos filius tuus, tui simillimus,
 dignatus est appellare fratres. Nō est quur nobis pla-
 ceamus, sed est quur tuã filijq; tui benignitatem glo-
 rificemus, quum nihil hic sibi uindicare possint nostra
 merita, sed totum hoc tuæ gratiæ sit liberalitatis.
 Placuerūt tibi magis charitatis & pietatis uocabula
 quàm

quàm timoris, pater audire mauis, quàm dominus. Redamari præoptas à filijs, quàm à seruis timeri. Amasti prior, & hoc ipsum tui muneris est, quod te redamamus. Audi pater spirituũ, filios tuos spirituales, te in spiritu adorâtes. Talibus enim adoratoribus delectari te, docuit nos filius tuus, in hoc abs te missus in mundũ, ut doceret nos omnẽ ueritatem. Audi uota cõcordiã. Non enim conuenit, ut inter fratres, quos tua bonitas acquauit in honore gratuito, ambitioẽ, contentione, odio, liuore inter sese dissideãt. Omnes ex eodẽ patre pendemus, oẽs eadẽ petimus. Nec sibi quisq; peculiariter rogat aliquid, sed uelut unius corporis mēbra, eodẽ animata spiritu, qd̃ in cõmune omnibus expedit at, postulamus. Nec enim auderemus aliud abs te petere, quàm quod iussit filius tuus, nec auderemus aliter petere, quàm ille præscripsit. Sic enĩ petētibus promisit filius tuus fore, ut qcquid peteremus in ipsius nomine, impetraremus. Quoniã aut̃ quũ dominus noster Iesus filius tuus ageret ï terris, nihil ardētioribus uotis exoptauit, quàm ut nomẽ sanctũ tuũ nõ solũ in Iudæa, sed p̃ uniuersas orbis nationes inclaresceret, nos quoq; huius & hortatu et exẽplo flagrãtibus desiderijs optamus, ut adorãdi nominis tui gloria cœlum ac terram impleat, ut omnis creatura tremat tuã ineuitabilem potentiam, ueneretur æternam tuam sapientiam, amet ineffabilem bonitatem. Tua quidẽ gloria ut immensa, ita nec initium habens, nec finem habitura, semper florẽs in sese, neq; crescere potest, neq; des-

crescere,

N
O
S
T
E
R.

SANCTI
ficetur nomẽ
tuum.

P R E C A T I O D O M I N I C A

crescere, sed humani generis refert, ut illa cunctis inno-
 tescat. Nobis enim uita aeterna est, nouisse te solum ue-
 rum deum, & quē misisti, Iesum Christum. Tui nomi-
 nis splendor obscuret & extinguat in nobis omnē hu-
 manā gloriā. Ne quisquam sit, qui sibi uel minimam
 aliquam gloriæ portionem ausit usurpare. Nam glo-
 ria quæ est extra te, uera est ignominia. Efficit hoc pie-
 tas naturæ in filiis iuxta carnē progenitis, ut ingenti
 affectu desiderent honestā famam parentum suorū.
 Videmus quā gestiāt gaudio, quā exultent, quā
 sibi placeant, si contingat aliquis egregius honos his
 unde prognati sunt: puta si triumphus, si statua in fo-
 ro cum honorifica inscriptione, si principatus. Paren-
 tis enim gloriam pro sua ducunt. Rursum quā moe-
 rent, quā deijciuntur animo, si quid ignominie con-
 tingat inuri nomini patrno. Adeo penitus inseuit hoc
 animis hominum naturæ affectus, ut parentes in filiis
 et filij glorientur in parētibus. At nos, quo uehemen-
 tior est pietas diuina, quā affectus humanus, hoc ar-
 dentius sitimus tui nominis gloriam, ac discruciamur
 unice, si, cui soli debetur omnis gloria, ignominia affi-
 ciatur. Non, quod ullo probro possit inquinari tuæ glo-
 riæ splendor, sed quod ad nos attinet, quodammodo
 fit iniuria tuo nomini, quum gētes uel ignorato uel cō-
 tempto rerū omnium conditore, uenerantur & adorāt
 contemptissimas etiam creaturas, ueluti saxneas aut li-
 gneas, aut coloribus fucatas imagines, boues, arietes,
 simias, porrum, cepe, et in his omnibus impuros dæ-
 mones.

mones. His ueluti dijs canuntur hymni, immolatur uictima, incenduntur thura. Hæc uidentes filij tui, discerniamur duplici nomine: & quod tu fraudaris debita gloria, & quod illi miseri pereunt sua demetia. Quin & Iudæi non desinunt in synagogis suis filium tuum unicum obominandis probris afficere. Quicquid autem probri confertur in filiū tuum unicū Iesum, qui splendor est tuæ gloriæ, in te confertur. Nobis probri loco impingunt gloriosum cognomē filij tui, ignominiosus ducentes, appellari Christianū, quā si furem aut homicidam: nobis exprobrāt crucē filij tui, quæ nostra est gloria. Nos hoc tuæ debemus misericordiæ qd te salutis omnis authorem agnoscimus, quod tibi æquale filium tuum adoramus, quod utriusq; spiritum hausimus. Misereatur et istorum tua clementia pater celestis, ut gentes relicto simulacrorum cultu, te solum uenerentur: Iudæi relicta superstitione legis, spiritu tuo docti, si agnoscunt deum, ex quo omnia, agnoscant & dei filium, per quem omnia, agnoscant & spiritū sanctum, diuinæ naturæ cōsortem: in tribus personis adorent eandem maiestatem, & in simplici essentia agnoscant triplicem personarum proprietatē, ut omnis natio, omnis lingua, omnis sexus, omnis ætas ubiq; cōsentiat in gloriā & laudem tui sanctissimi nominis. Vt nam autem & nos, qui filij tui uocamur, apud hos qui te ignorant, non simus dehonestamento tuæ gloriæ. Quemadmodū enim gloria patris est filius sapiens, ita filij degeneres ignominiam conciliant parentibus suis.

PRECATIO DOMINICA

suis. Nō est autem germanus filius, qui pro sua uirili
 nō imitatur ingenium ac mores patris sui. Filius tuus
 Iesus germanissimus est filius, quia perfectissima est
 imago patris, quē totum refert ac representat. Nos q̄
 adoptione, nō natura filij sumus, cōformantes nos ad
 exemplū filij tui, pro uiribus accēdere conamur ad ali
 quā tui similitudinem, ut quemadmodum perfectissi
 me glorificatus es in filio tuo, ita pro modulo nostræ
 imbecillitatis glorificeris & in nobis. Glorificaris au
 tem, si mundus conspiciat nos iuxta filij tui doctrinā
 uiuentes, te super omnia diligentes, si proximū perin
 de ut nos ipsos diligimus: diligentes, si bene uolētes q̄
 nobis uolunt male, beneficientes, qui nobis male faci
 unt. Hęc enim nos docuit filius tuus, prouocās ad imi
 tationē patris cœlestis, qui solem suum iubet oriri su
 per bonos ac malos. Quantū autem de decus inuehūt
 gloriæ tuæ qui quū Christiani uocentur, furātur, mœ
 chantur, litigant, belligerantur, ambiunt, ulciscuntur,
 fraudant, peierant per adorandū nomen tuum, non
 nunquam & blasphemijs incessunt: uentrē habēt pro
 deo, te contempto, Mammonæ seruiunt. Nam hominū
 unguis deū ex ipsius cultoribus æstimat. Etenim quē
 uidēt tui nominis professores impie uiuētes, dicūt: Va
 leat ille deus, q̄ tales habet cultores, ualeat ille domi
 nus, qui tales habet seruos, ualeat ille pater, qui tales
 habet filios, ualeat ille rex, qui talem habet populū.
 Eoq̄; filius tuus nos docuit, ut quemadmodum ipse et
 uiuens & moriens glorificauit nomen tuum, ita nos
 quoq̄;

quoq; pro nostro modulo castis et inculpatis moribus
 gloriam tui nominis illustremus. Luceat, inquit, lux ue
 stra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona,
 & glorificent patrem uestrum, qui in caelis est. In no
 bis o pater caelestis nihil ist lucis, nisi fuerit abs te pro
 fectum, qui perennis es fons omnis luminis: nec ex no
 bis quicquam proficisci potest bonorum operum. Itaq;
 tua bonitas in nobis operetur, tua lux in nobis luceat,
 quemadmodum lucet in rebus omnibus abs te cōditis,
 aeterna tua potentia, inscrutabilis sapiētia, inestimabi
 lis benignitas, quā praecipue tamen erga genus huma
 num declarare uoluisti. Itaq; quocunq; uertimus ocur
 los, omnia canunt nominis tui gloriā. Aetherei spiri
 tus die noctuq; regem suum laudibus celebrāt. Iā hęc
 tam admirāda caelorum fabrica quam suspicimus, ele
 mentorum discors cōcordia, statū maris accessus ac de
 cessus, fontium scatebræ, perennes amnium cursus, tot
 rerum, tot arborum, herbarum et animantiū species,
 ac singulis quibusq; sua quædā uis insita, ut magnes
 ferrum attrahat, herbæ morbis praesens remedium ad
 ferant. Hęc, inquam, omnia quid aliud nobis loquunt
 tur, quàm nominis tui gloriam? te solum esse uerum
 deum, solum aeternū, solum immortalem, solum potē
 tem, solum sapientem, solum bonum, solum misericor
 dem, solum iustum, solum ueracem, solum admirabile,
 solum amabilem, solum adorandum. Iniuriā facit tuo
 glorioso nomini pater, qui ex his titulis, qui tibi soli
 debentur, quicquam sibi decerpit. Nam si quid harum
 uirtutum

PRECATIO DOMINICA

uirtutū in nobis est, id omne abs tua proficiscitur munificentia. Da igitur pater, ut undiquaq; glorificetur nomen tuum. Reluceat & in moribus nostris, non minus quā in angelis ceterisq; rebus abs te cōditis, tui nominis gloria: ut quemadmodum qui mundum hunc contemplantur, ex admirabili opificio colligunt opificis magnitudinem: ita qui te non norunt, exemplo nostro commoti, & suam agnoscant turpitudinem, & tuam admirentur benignitatem: & hac ratione cōuersi, simul nobiscum glorificent sanctissimum nomē tuum, ac filij tui Iesu, & ab utroq; proficiscentis spiritus sancti, quibus ex aequo debetur omnis gloria per omnia secula, Amen.

ADVENIAT REGNUM TVVM.

Die Lunæ.

PATER cœlestis, author, conditor, conseruator, instaurator, & gubernator omnium quæq; in cœlis sunt, quæq; in terris, à quo uno manat omnis authoritas, potestas, regnum, imperium & cōditis & non conditis, uisibilibus pariter & inuisibilibus: cui cœlum thronus est, cui terra scabellum pedum, cui sceptrum æterna atque immobilis uoluntas, cui nulla potentia potest resistere, olim per prophetas tuo spiritu afflatus pollicitus est tuis ad salutem humani generis regnum quoddam spirituale, quod in te renatos assereret in libertatem, exemptos à tyrannide diaboli, qui iam pridem regnabat in hoc mundo peccatis obnoxio, & ad hoc regnum asserendum

dum filium tuum unigenitum è cœlis in terras mitte
 re dignatus es, qui nos morte sua redemptos, è seruis
 diaboli, redderet filios dei. Nam & Euangelicam do
 ctinã suam, dum in terris esset, solitus est appellare
 regnum cœlorum. & regnum dei, quod occultum &
 inter nos abditum esse docuit: optant et illud tui filij,
 uotisq; ardentibus flagitant, ut hoc regnum quod do
 minus noster Iesus cœpit tibi uindicare, indies magis
 ac magis sese proferat, & quotidie latius propagetur
 in terris, donec illud tibi plenum & integrum tradat
 idẽ filius tuus, subiectis omnibus quos æterna tua uo
 luntas huic regno destinarat: sublataq; iam omni re
 bellione spirituum ac malarum cupiditatum, quæ nunc
 quoq; militant aduersus maiestatem tuã, tuæq; repu
 blicæ tranquillitatem infestant, undiq; pacatũ ac tran
 quillũ sit regnum tuũ. Adhuc enim mundus hic omni
 bus machinis oppugnat filios tuos, mortali corpore
 onustos: adhuc humanæ cupiditates, ueterisq; peccati
 reliquie rebellionem moliuntur aduersus spiritum: ad
 huc noxij spiritus, quos tu è ciuitate tua cœlesti detur
 basti, è sublimi aère telis igneis impetunt, quos tu gra
 tuita tua bonitate ex huius mundi regno selectos, coo
 ptasti in regnũ tuũ filij tui coheredes. Da pater omni
 potens, ut quos tua pietas semel à peccati tyrannide
 liberatos, tuoq; regno ascriptos esse uoluit, eiusdẽ tuæ
 pietatis beneficio persistant in libertate sua: neq; quis
 quam abs te filioq; tuo deficiens, reuoluatur in diabo
 li tyrannidem. Ita fiet, ut & nos feliciter per filiũ tuũ
 b regnemus

PRECATIO DOMINICA

regnemus in te, et tu ad nominis tui gloriam regnes
 in nobis. Tua enim gloria, nostra erit felicitas: & nos-
 tra felicitas, tua erit benignitas. Docuit nos filius tu-
 us Iesus huius mundi regnum contemnere, quod opi-
 bus, quod satellitio, quod copijs & armis cōstat, quod
 fastu uiolentiaq; geritur, quod crudelitate & paratur
 & defenditur. Nam ille spiritu cœlesti uicit impiū spi-
 ritum huius mundi prināpem, innocentia superauit
 peccatum, mansuetudine uiat ferociam, per summam
 ignominiam recuperauit æternam gloriam, per mor-
 tem restituit uitam, per crucē de spiritibus impijs egit
 triumphum. Sic mirabiliter bellasti, sic uicisti, sic tri-
 umphas ac regnas p.ater in filio tuo Iesu, per quē nos
 in huius regni consortium allegisti. Sic regnas ac tri-
 umphas in sanctis martyribus tuis, in castis uirgini-
 bus tuis, in incorruptis cōfessoribus tuis. Nec enim il-
 li suis uiribus aut præsidijs uicerunt tyrannorum sa-
 uitiam, aut carnis lasciuam, aut huius mundi malici-
 am: sed tuus spiritus, quē illis impertire dignatus es,
 ad tui nominis gloriam, & ad humani generis salutē
 hæc omnia cœpit, puxit, ac perfecit. Optamus ut in
 nobis quoq; semper efflorescat regnū tuum, qui tamen
 etsi nō ædimus miracula, quoniā tempus aut res non
 exigit, si non includimur, excruciamur, secamur, uris-
 mur, suffigimur in crucem, demergimur in mare, aut
 decollamur, tamen illustrabitur et in nobis uis ac splē-
 dor tui regni, si mundus conspexerit nos tui spiritus
 præsidijs inuictos aduersus omnes insultus satanae, ad
uersus

uersus carnē ad ea quę sūt inimica spiritui solidatē,
 aduersus mundum omni machinarum genere prouo-
 cantem, ut deficiamus à fiducia, quam semel in te fixi-
 mus. Quoties amore tui spreto huius mundi regno, se-
 quimur promissa regni cœlestis, quoties reiecto mam-
 mona, unicum illud margaritum Euangelicum ample-
 ctimur, quoties repudiatis omnibus, quę iuxta carnē
 ad tēpus dulcia uidentur, eternę felicitatis spē, omnia
 quamuis dura, fortiter perpetimur, quoties uehemen-
 tissimos naturę affectus, & ea quę nobis sunt charis-
 sima, ueluti parentes, liberos, uxorem, cognatos amor-
 re tui negligimus, quoties comprimentes æstus iracun-
 dię, pro cōuicō sermonem amicum, pro maleficio bez-
 neficium tui respectu repēdimus, toties debellas in no-
 bis regnum satanę, ac tui regni potentiam aperis. Sic
 uisum est pater tuę sapiētia, ut hac graui perpetuaq̃
 colluctatione uirtutem tuorum & exerceres & con-
 firmares. Auge uires filijs tuis, ut semper ē prælio di-
 scendant firmiores, ac paulatim imminutis aduersario-
 rū opibus, tu indies magis ac magis regnes in nobis.
 Sed nondum tuo iugo pater optime totus mundus ar-
 uicem submisit. Multas nationes ad huc occupat tyrannus
 ille satanas. Nondum est unum ouile, & unus pa-
 stor, quod futurum expectamus, Iudæis etiā in regnū
 Euangelicum sese aggregantibus, multis adhuc igno-
 tum est, quanta libertas sit, quanta dignitas sit, quan-
 ta felicitas, tuo cœlesti regno subijci, & ideo malunt
 esse manāpia diaboli, quā filij tui, coheredes Iesu.

PRECATIO DOMINICA

consortes regni cœlestis. Et inter hos quoq; qui nunc
 intra ecclesie tuæ mœnia uersantur, tuiq; regni insi-
 gne præ se ferunt, heu non parū multi sunt, qui cōspi-
 rant cum aduersario: regniq; tui gloriā, quod in ipsis
 est, dedecorant, ac robur labefactant. Optamus igitur
 unice tempus illud, quod tibi soli notum esse uoluisti,
 quo iuxta filij tui promissum, missi angeli tui pur-
 gabunt aream ecclesie tuæ, ac sublatis zizanijs purū
 triticum colligent in horreum, ac de regno tuo tollent
 omnia scandala, quū iam nec erit fames, nec pauper-
 tas, nec nuditas, nec morbus, nec mors, nec persecu-
 tor, nec ullum omnino malum, aut mali metus, sed totū
 corpus unigeniti tui simul agglomeratum capiti
 suo, regni cœlestis feliciſſimo consortio perfruatur.
 Qui uero interim diabolo tyrāno seruire maluerint,
 cum suo domino supplicijs æternis addicentur. Nimi-
 rum hoc est regnū Israël, quod Iesu Christo filio tuo
 relicturo terras, & ad te redituro discipuli mature re-
 stitui postulabant. Reddidisti cœlum ab omni rebello-
 ne tranquillum eiccto Luifero cum sua factioe. Sic
 olim resuscitatis in uitam corporibus hominum, sepa-
 rabis oues ab hœdis: & qui regnū Euangeticum hic
 pro sua uirili sunt amplexi, ad æterni regni possessio-
 nem inuitabuntur, quo illis destinarat tua bonitas an-
 te conditum mundum. Hūc diem à filio tuo Iesu pro-
 missum, optamus pater in cœlis habitans ac regnans,
 filij tui in terris, hoc est, in exilio habitantes, grauati
 hoc domicilio terreni corporis, et ingemiscētes, quod
interim

interim obnoxij multis incommodis distrahimur à tuo consortio: unde nobis tum deniq; perfecta felicitas p̄ficiſcetur, quum aperta iam facie uidebimus regē ac patrem nostrum in decore glorie suae. Hanc fiduciā non nobis præbēt nostra merita, quæ scimus esse nulla: sed tua benignitas, quæ filium totum nobis impendit, quæ spiritū cœlestē uelut arrabonē huius hæreditatis impartit. Quod si dederis, ut constanter perseueremus in filio tuo Iesu, nō poteris nos à regni tui cōsortio se iungere: cui cū eodē filio te spiritu sancto debetur omnis honor, decus, et gloria in aeterna secula. Amen.

FIAT VOLVNTAS TVA.

PATER altor ac moderator omniū quos tuus *Die martis.*
 filius agnoscit fratres: agnoscit autem quicunq; sincera fide nomen ipsius in baptismo professi sunt, clamant è terris filij tui ad te cœlos inhabitantem, & ab omni rerum conditarum mutabilitate procul semotum: optantes quidem uenire in consortium regni tui cœlestis, quod nullo malorum admixtu uitiatum erit: sed intelligunt ad eam tranquillitatem non redpiendos, nisi qui hic interim pijs studijs meditantur esse, quod illic futuri sunt. Idem enim regnum est, eadem ciuitas cœlestium ac terrestrium, nisi quod hic interim colluctatio grauis est cum carne, cum mundo, cum satana. Et isthic tametsi non est quod cruciet, aut contamineſcit felicitatem beatorum spirituum, est tamen quod ad consummationē felicitatis desideretur: nimirum ut omnia filij tui membra colligantur in unum,

P R E C A T I O D O M I N I C A

totumq; corpus purum & integrum suo iungatur ca-
 piti, itaq; fiet, ut neq; Christus ullum suorum mēbro-
 rum desyderet, nec animæ piorum desiderent sua cor-
 pora, quæ ut in terris habuerāt cōfortia afflictionum,
 ita capiunt in cœlis à gaudiorum consortio non sepa-
 rari. Porrò regni cœlestis concordiam hic in terris me-
 ditantur, qui quandiu uersantur in mortali corpore,
 uelut germani & obedientes filij, student ea facere,
 quæ tua dicat uoluntas, non ad quæ sollicitat cupidi-
 tas, non dijudicantes quare tu hoc aut illud uolueris,
 sed satis habentes quod ita sit tua uoluntas, quem si-
 bi persuasum habent nihil uelle, nisi quod est optimū.
 Quæ sit autem uoluntas tua, ex unigenito filio tuo
 didicimus. Ille uolūtati tuæ fuit obediens usq; ad mori-
 tem, & hanc uocem nobis deprompsit: **Pater**, si fieri
 potest, transfer à me poculū hoc, ueruntamē fiat quod
 tu uis, non quod ego, ut iam pudeat quemuis hominē
 suam uoluntatem præferre tuæ. Habet caro uolunta-
 tem suam, quam tenere deamat homo, habet mundus
 uoluntatem suam, habet satanas uoluntatem suam à
 tua multum diuersam. Caro enim concupiscit aduer-
 sus spiritum, quem nobis impertisti, & mundus solidā-
 tat ad amorem rerum fluxarum, & satanas uult ea,
 quæ pertrahunt homines in æternum exitium. Nec sa-
 tis est in baptismo nos esse professos fore dicto audien-
 tes tuis iussis, ac renunciasse imperio satanæ, nisi per
 omnem uitā constanter id præstamus, quod sumus pro-
 fessi. Sed hoc præstare non possumus, nisi tu uires ad-
dideris

dideris conantibus, ut iam non nostra uoluntas, sed tua
 pater in nobis operetur, quod tua sapientia iudicauit
 esse optimū. Qui carni uiuūt, tibi mortui sunt, et iam
 filij tui non sunt. Quia & filijs tuis quamdiu corpus
 hoc terrenum circūferimus, subinde negoatū facit
 carnis uoluntas, tuæ præire gestiens. Da ut semper tua
 uincat uoluntas, siue mori nos uis, siue uiuere, siue af-
 fligi, ut corrigamur, siue subleuari, ut tuæ benignitati
 gratias agamus. Satana uoluntatem sequuntur, qui
 sacrificant idolis, qui conuicijs inaccessunt adorandum
 filium tuum Iesum, qui diffidit illius promissis, qui re-
 bellionem parant Euangelio, qui per inuidiam exitiū
 moluntur proximo, qui per fas, per nefas in hoc mun-
 do properat ditescere, qui fœdis uoluptatibus inquiritur.
 At tua uoluntas est, & corpus & animū ha-
 bere purum & castum ab omnibus inquinamentis hu-
 ius seculi: tuum, filijq; tui honorem antepone re ceteris
 omnibus: nemini irasci, nemini inuidere, neminem
 ulcisci, sed pro malefactis repēdere beneficiū, denique
 famem, exilium, carcerem, cruciatum, mortem perpeti-
 citius, quā à tua sancta uoluntate discedere. Hoc ut
 indies magis ac magis præstare ualeamus, adiuua pater
 celestis, ut idies caro minus reluctetur spiritui no-
 stro, ut spiritus noster magis ac magis unanimis fiat
 spiritui tuo. Et quēadmodū nūc multis in locis parēt
 uoluntati tuæ, qui obediunt Euangelio filij tui, ita idē
 fiat per uniuersum terrarum orbem, ut omnes intelli-
 gant te solum esse rerum omnium monarcham, tuisq;

PRECATIO DOMINICA

diuinis legibus uolentes ac lubētes obediant in terris, quemadmodum in caelis nullus est, qui tuæ uoluntati repugnet. Nec possumus efficaciter uelle quod tu uis, nisi tua diuina uoluntas nos atraxerit. Iubes ut tuæ morē geramus uoluntati, neq; enim filiorū nomē promerebimur, nisi paternis iussis per oīa fuerimus obsequentes. Sed tua pietas, quæ nos nihil promeritos ad hoc honoris adoptare dignata est, eadem dignabitur & promptam & constantem largiri uoluntatē, ne qua in re diuinæ uoluntatis tuæ præscriptum prætergrediamur, sed mortificata carne nostra, tuo spiritu agamur ad omnia quæ pia sunt, grataq; oculis tuis, ut & tu pater agnoscas filios non degeneres, et filius tuus agnoscat fratres germanos, hoc est, uterq; suum in nobis agnoscat beneficium, quibus est cōmunis cum spiritu sancto gloria in æterna secula Amen.

PANEM NOSTRUM.

Die Mercurij.

PATER noster cœlestis qui tua ineffabili benignitate largiter pascis omnia, quæ mirabiliter condidisti, prospice & nobis tuis filijs in cœlestem familiam selectis, & ex te pendentibus, spiritualem ac cœlestem alimoniam, ut tuæ uoluntati seruiētes, adulescamus & grandescamus quotidianis uirtutum ætibus, donec iuxta naturæ nostræ modulum perueniamus ad perfectum robur plenitudinis, quæ est in Christo Iesu. Filij huius mundi quandiu non sunt abdixati, sed parentibus utuntur propitijs, non sunt solliciti de

ti de uictu, nimirum prospiciente ipsis benignitate paterna. Nos aut multo minus soliatos esse conuenit, quos Iesus filius tuus docuit abijcere omnem sollicitudinem crastini, confirmans patrem tam opulentum, tam benignum, tam amantem, cui tantopere acce sumus, non commissurum, ut quum passerialis etiam uagus de uictu prospiciat, quum lilia pratensia tanto decore uestiat, nobis ad filiorum honorem cooptatis uestis desit aut cibus corporis. Sed illa potius omnibus neglectis quaerenda, quae pertinent ad regnum tuum, eiusque iustitiam. Neque enim tibi placet iustitia pharisaorum, quae carnalis est, quum tui regni iustitia spiritualis sincera fide constet, et charitate non ficta. Non magnum est tuae largitati corpusculum hoc pane frumetium pascere, quod etiamsi non pereat fame, tamen morbo, senio, alioque casu breui sit periturum, sed filij spirituales a patre spirituum spiritualem illum ac coelestem panem flagitamus per quem uere uiuimus omnes, qui filij tui uere nominamur. Is est sermo tuus omnipotens uita largitor et altor, quem nobis de caelo mittere dignatus es fame pereuntibus. Non enim explebat animum nostrum panis philosophorum aut pharisaorum, sed panis ille tuus, quem nobis misisti, uitam reddidit mortuis, de quo quisquis ederit, non morietur in aeternum. Per hunc panem reuiximus, per hunc alimur ac saginamur, et adolescimus ad perfectum robur spiritus. Hic nobis quotidie traiecedus in anima uiscera, nec salutaris est, nisi tu pater quotidie dederis. Corpus unigeniti tui panis est, cuius parti-

PRECATIO DOMINICA

cipes sunt omnes, qui uersantur in magna domo tua, quæ est ecclesia. Vnus panis est, omnium communis, quemadmodum & nos unum corpus sumus, cõstans ex membris diuersis, sed eodem spiritu uegetatis. Verũ hic quanquam ab omnibus sumitur, multis tamen adfert mortem. Non enim adfert uitam, nisi tu dederis quotidie, addens tuæ gratiæ cœlestis condimentũ, ut sumentibus sit salubris. Veritas est filius tuus, & ueritas Euangelica panis est, quem nobis reliquit in alimoniam spiritualem. Et hic panis multis amarus est, qui animi palatum feбри malarum cupiditatum habet infectum. Quod si tu pater eũ porrexeris, suauis erit, reficiet afflictos, eriget collapsos, robur addet infirmis, eriget pusillos, denique & uitam conferet eternam. Quoniã autem infirmitas humanæ naturæ semper in deterius prolabitur, quoniam animus quotidie multis impetitur arietibus, quotidie tuo pane filios cõfirmes oportet, impares alioqui futuros tot tam ualidis hostibus, tot assaultibus, tot terriculamentis. Quis enim ferat esse mudi ludibrium, relegari, protrudi in carcerem, uindari, damnari, torqueri, exui facultatibus, spoliari uxore charissima ac dulcissimis liberis, denique crudeli morte perimi, nisi fuerit tuo cœlesti pane subinde cõfirmatus? Qui docet Euangelicũ sermonẽ, porrigit nobis hunc panẽ, sed frustra porrigit, nisi tu dederis. Complures sumunt corpus filij tui, complures audiũt sermonẽ Euãgelicũ, sed nihilo uegetiores discedunt, quàm uenerãt. propterea quod non prome
rentur,

PER ERASMV M ROTEROD. 62

rentur ut tu pater illis porrigas inuisibiliter. Hūc igitur panē benignissime pater impartī filijs tuis quoti- die donec eo uesci cōtigant in mēsa tua cœlesti, quæ regni filios feliciter explebit perenni copia ueritatis æternæ, quæ perfrui perfectæ felicitas est, nesciēs desi- deriū alterius rei, siue quæ in cœlis est, siue quæ in ter- ris. In te enim uno sunt oīa, et extra te nihil est, quod sit expetendum, qui cum filio tuo Iesu, cumq; spiritu sancto uiuis & regnas in omnia secula, Amen.

ET REMITTE NOBIS.

EST quidem illud tuæ uolūtatis pater cœlestis, Die Iouis.
author pacis, & amator concordie, ut filij tui quos tua bonitas tot unanimatis uinculis copulauit, quos eodem animas spiritu, eodē baptismo purgas, in eadē domo, quæ est ecclesia, socias, cōmunibus eccle- siæ sacramētis foues, ad eandē hereditatē regni cœle- stis ex æquo uocasti, quo sint firmiores, in tua familia uiuant unanimes neq; quicquam dissidiij sit inter eius- dem corporis membra, sed mutua charitate copulen- tur: tamē quoniā adhuc mortale corpus circunferūt, fieri uix potest, quin per imbecillitatē naturæ quædā inadant offēsa, quæ fraternæ cōcordie serenitatem si non extinguant, certe obnubilent, extincturæ tandē nī tua clementia quotidie condonet, quotidie peccanti- bus. Quoties autē fratres nostros offendimus, offendi- mus et te pater, qui iussisti, ut proximū nostrū nō ser- uis diligamus, quān nos ipsos. Sed filius tuus non
ignorans

PRÆCATIO DOMINICA

ignorans imbecillitatē membrorū suorū, & huic malo cōmonstrauit remediū, in certam spem uocans nos, fore ut tua clementia remittat nobis peccata nostra, si nos uicissim ex animo condonauerimus, quod frater peccauit in nos. Est autē exquisita impetranda ueniæ cōditio, quā præscripsit filius tuus Iesus. Etenim qua tandem fronte deprecatur uindictā patris, qui leuem offensam in fratre suo parat ulāsā? Quo tādē ore tibi dicit: remitte irā, quū ipse perseueret irasci proximo? Qua fiducia se iactat membrū filij tui, qui quē īmunis esset ab omni delicto, te pro parricidis in cruce deprecatus est, ut ignosceres, qui ipse peccatis obnoxius non uult ignoscere fratri, in quē & ipse subinde peccat, ut hic sit potius mutua ueniæ permutatio, quā ignoscētia? Ingratū est oculis tuis sacrificiū, qd' offert iræ memor, et cōcordiæ sarcieda negligēs. Ita nos docuit filius tuus, etiā ad altare relicto munere, properandū ad fraternæ pacis reconciliationem. En pater optime, sequimur quod tuus docuit filius, imitamur quod ille præstitit, si agnoscis à filio præscriptā cōditionem (nec dubiū est quin agnoscas) largire quæsumus cuius ille spem certā nobis præbuit. Sic ille nos iussit orare, neque semel cōfirmauit nos exoratos, quæquid abs te in ipsius nomine peteremus. Præbuit ille petēdi fiduciam, tu per illum largire petentibus ueniam. Agnoscimus imbecillitatem nostram, & hinc intelligimus quō turpitudinis essemus prolapsuri, nisi tua custodia nos arceret à uitijs grauioribus.

Et hanc

PER ERASMV M ROTEROD. 63

Et hanc ipsam infirmitatem tua pietas reliquit in nobis aduersus insolentiam periculum, remedium. Quotidie labimur, ut quotidie tuam glorificemus clementiam. Da pater ut possimus ex animo condonare fratribus nostris, ut concordet inter nos te semper habeamus propitium, & si quid offendimus, sicut offendimus frequenter in multis, emendet nos tua paterna correctio, modo ne abdicet, modo ne exheredes, modo ne conijctas in gehennam. Semel in baptismo condonasti peccata omnia, non erat isthuc satis tua erga nos pietati, quotidianis etiam filiorum tuorum delictis ostendisti certum ac paratum remedium. Pro quo tuae benignitati gratias agimus, qui per filium tuum ac spiritum sanctum tantis beneficijs nos dignaris in gloriam sanctissimi tui nominis perennem, Amen.

ET NE NOS INDVCAS
in tentationem.

PATER noster coelos inhabitans, quãquam nihil est quod te propitio uehementer extimescimus, & mutua charitas nos filios tuos firmiores reddidit aduersus omnem malorum incursum, tamen considerantes humanae naturae imbecillitatem, et incerti, quos tua bonitas dignos iudicet, ut ipsos in amore tui confirmet usque ad huius uitae finem, in qua quãdiu uersamur, mille modis sollicitamur ad ruinam, non possumus esse securi. Tota haec uita undique diaboli laqueis est plena. Nusquam cessat tentator ille, qui

Die Ven
neris.

PRECATIO DOMINICA

non ueritus est, & filium tuum Iesum technis suis ag-
 gredi. Reputamus quot satanae machinis impetitus
 sit seruus tuus Iob. Recordamur Saulem prius electum,
 post reiectum à cōspectu tuo. Meminimus Dauid, qui
 dictus erat uir secundum cor tuum, eò turpitudinis per-
 tractum, ut adulterum hominibus copularet. Videmus
 Solomonem, cui in principio regni dederas sapiētiam
 ultra mortales omnis, eò dementiæ perductum, ut pe-
 regrinis simulacris immolaret. Venit in mentem, quid
 acciderit apostolorum tuorum prināpi, qui fortē usq;
 ad mortis societatem animum professus ter dominum
 suum abiurauit. Hac atque huiusmodi multa cum con-
 sideramus, non possumus non horrescere tentationis
 periculum. Atque in hoc metu nos tua paterna pietas
 esse perpetuo uoluit, ne dormitantes et oscitantes in-
 ciperemus nostris praesidijs fidere: sed iugiter aduer-
 sus tentatoris assultus, sobrietate, uigilantia, precatio-
 ne nos muniremus, ut nec hostem prouocaremus, met
 mores imbecillitatis uirium nostrarum, et tamen aduer-
 sus ingruentem tentationis procellam infractis animis
 consistamus, tuo freti praesidio, sine quo nihil possu-
 mus. Pateris tu quidem nonnunquam inādere tenta-
 tiones, uel ut explores, spectatamq; reddas tuorum tol-
 lerantiam, quemadmodum tentatus est Iob & Abra-
 ham, uel ut huiusmodi flagellis castiges & emendes
 delicta nostra: sed quoties id pateris, rogamus, ut idē
 tentationis facias felicem exitum, ac uires impartias
 ponderi malorum irruentium pares. Ingens periculi
 est,

PER ERASMVM ROTEROD. 64

est, quoties intentatur bonorum direptio, exilium, pro-
bra, carcer, uinacula, diri cruciatus corporum, mortes
horredæ. Sed nõ minus discriminis est à prosperitate
blandiente, quàm ab aduersis terrorem ingerentibus.
Cadunt à dextris pariter ac sinistris innumeri. Alij
metu pœnarum territi sacrificant dæmonijs, alij fracti
malis, blasphemijs afficiunt adorandum nomen tuũ.
Rursus alij ueneno poalo felicitatis mundana in e-
briati, spectis tuis dotibus, reuoluuntur in uolutione
cœni prioris, uelut Euangelicus ille filius, qui proda-
ta cum scortis omni paterna substantia, eò miseria
perductus est, ut poras etiam suas siliquas inuideret.
Scimus aduersarium nihil in nos posse, nisi tu permis-
seris. Proinde non recusamus obijã quibuscunq; peri-
culis, modo tua clementia, & aduersarij insultum, &
nostras uires modereris. Sic enim fiet, ut etiã si quan-
do fuerimus inferiores in congressu, tamẽ hoc tua sa-
piẽtia uertat in bonũ nostrũ. Sic uicit filius tuus sem-
per adorandus satanam, sic carnem, sic mundum, ut
quum maxime uideretur oppreßus, triumpharet ma-
xime. Ac nobis ille pugnavit, nobis uicit, nobis trium-
phauit. Vincamus & nos illius exemplo, tuo præsi-
dio per spiritum sanctum ab utroq; procedentem in om-
nia secula, Amen.

SED LIBERA NOS A' MALO.

PATER omnipotens, tua gratuita benignitas nos Die Sab-
semel à peccatis expiatis, ab impurissimo pa-
tre diabol

PRÆCATIO DOMINICĀ

tre diabolo liberauit per Iesum Christum filium tuū,
 & in honorem nominis ac hereditatis adoptauit: sed
 ita, ut quādiu uersamur in terris, perpetua lucta sit cū
 hoste, nihil nō moliente, ut nos quibus inuidet tuum
 beneficiū in suum ius retrahat. Horrescimus animo,
 quoties recordamur, quā fœdum patrē habuerimus,
 quā essemus mancipia peccati, quā infelici hæredi-
 tati fuerimus destinati, quā immiti seruerimus domi-
 no. Nec ignoramus illius obstinatam maliciam, non so-
 lum uiribus, sed mille etiā artibus ac dolis instructā
 in nostrā perniciem. Nūquam dormit, nunquā cessat,
 sed semper obambulat, ueluti leo fame rugiēs, captās,
 queritans, ac uenans quē deuoret. Nimirum tui pater
 est dissimillimus. Tu enim natura bonus ac beneficus,
 ouem erraticā reportas ad ouile, morbidā sanas, ex-
 tinctā ad uitā reuocas, inimicos etiā tuos blasphemos
 in sanctum nomen tuū, amore tuo præuenis, & ad sa-
 lutē eternā inuitas. Ille odio insatiabili erga nos à qui-
 bus nūquā læsus est, nihil aliud molitur, quā ut quā-
 plurimos secum in exitium pertrahat. Insignis au-
 iusdā maliciæ est, gratis nulloq; suo cōmodo uelle per-
 dere, à quo quis non est iniuria laceffitus. At hic suo
 etiā malo imminet in malum eorum, quos tu in tu-
 telam tuam seuocasti. Nō tu illum talem condideras,
 sed eò malitiæ delapsus est, posteaquam sibi placens,
 tuæ maiestati subiectus esse noluit. Proinde stimula-
 tus inuidia, primos nostri generis parentes, arte cir-
 cūuentos pellexit in mortē, inuidens illis paradisi uol-
 luptates,

PER ERASMV M ROTEROD. 65

Luptates, quum ipse sese cœli gaudijs spoliasset. Nunc
etiam acrioribus inuidiæ stimulis uritur, quod paradisi
exclusos subuehis in cœlum, quod morti destinatos
per fiduciam in Iesum filium tuum ad beatam
immortalitatem inuitas, quod ipsius etiam maliciam
uertis in acumulum tuæ gloriæ, nostræ salutis.
Proinde quanquam ille multis merito formidabilis
est, tamen consolatur nos tua bonitas, quæ plus potest
ad salutem, quàm uniuersa illius maliciâ ad perniciem.
Agnoscamus nostram imbecillitatem, sed non
expauescimus hostis incursum, siue uiuimus, siue morimur,
quandiu te merebimur habere protectore. Non
metuimus exitium ab illo malo, quandiu continget
adherere bono. Hæc uota filiorum tuorum pater æternus Amen.
ne si pia sunt, si iuxta formam à filio tuo Iesu
præscriptam cõcepta, certa nos habet
fiduciâ, tuam bonitatem præstaturam quod
petimus.

DOMINICÆ PRECA
tionis per Erasmus finis.

AD LECTORES.

VI sermones legetis R. P. Martini Lutherij de decē præaptis, qui proxime sequuntur, meminisse debetis ad populum fuisse dictos: cui nisi rudi, quod aiunt, Minerua res tradatur, sic doctorem audit, ut lyram asinus.

Pronunciã.

Itaq; uel sententiarum acumen, uel uerborum elegantiam ne expectetis. Siquidem hi sermones ea dictionis simplicitate, nimirum extemporali, qua ad populum è sacra contione fuere Germanice pronunciati, hic triviali stilo sunt æditi, nõ ut doctos delectent, sed ut rudioribus cum laicis tum sacerdotibus prosint: quorum utilitatis præcipue rationem is habuit, qui inuulgãdos curauit. Igitur quicquid hoc est tumultuarium contio-

Laus Martini Lutherij.

num, boni consulite candidi lectores, & Lutherium non minus purum ac synæru Christianæ pietatis doctore, quàm uitæ prorsus inculpata uirum, amate, & Bene valete.

Decem

CONTIO

NES IN DECEM PRAE/
CEPTA DOMI/
nica.

PRAECEPTVM PRIMVM.

Non habebis deos alienos.

PRIMVM queritur, cur non
praecipit affirmatiue, sic: Habe
beto proprium uel unum deũ,
uel adora me unicum deum? Se
cundo, Cur nõ imperatiue ma
gis quã indicatiue dicit: Non
habeto deos alienos?

Ad utrumq; simul respondeo, Quod omne praec
ptum dei magis positum est, ut ostendat iam prete
ritum & praesens peccatum, quã ut futurum probi
beat. Siquidem iuxta Apostolum: Per legem nihil nisi
cognitio peccati. Et iterũ: Conclufit deus omnes sub
peccatum, ut omnium misceatur. Ideo praecipũ dei,
ueniẽs inuenit peccatores, et auget, ut amplius abun
det peccatum, Ro. 5. Leges uero hominum propter fu
tura peccata ponuntur. Ideo spiritus, ut est benignif
simus magister, magis loquitur indicatiue q. d. O mi Quid i praec
i 2 ser

CONTIONES DE PRIMO.

ceptis nobis ser homo ecce tuā tibi ostendo prauitatem. Talis esse loquatur de deberes, qui nullos deos haberes, non assumes nomē dei tui frustra, Sabbatū sanctificares, Non occideres, Non concupisceres &c. Nunc autem totus es alius & peruersus. Ideo denique & negatiue præcipit, quia negatiua est uehementior quā affirmatiua. Si quidem & Samaritani olim coluerunt unum deū, sed simul deos suos. Et nunc Iudæi atq; gentes, heretici & mali, imò omnis homo mundi, unum deum colit, quem omnes cognouerunt, ut Ro. 1. Apostolus dicit. Sed ibi peccant, quod hunc sic colunt, ut simul & sua idola colant. Ita nullus est hominum in mundo, qui nō in aliquo gradu, quodlibet præceptum faciat, qui nemo est qui non aliquando nomē dei non in uanū assumat, qui non aliquando non occidat, non mœchetur, non furetur, sed simul tamen omnia etiam contra ria faciat, ut uidebimus latius infra.

COROLLARIUM.

**Idololatria
duplex.**

Omnes filij Adæ sunt idololatræ, & primi huius præcepti rei. Verum sciendum, quod idololatriæ duo sunt genera. Alterum exterius, alterum interius. Exterius, quo homo lignum, lapidem, bestias, stellas adoratur, ut notum est ex Vet. test. et libris gentilium. Hoc autem procedebat ex interiori. Interius, quo homo uel timore pœnæ, uel amore commodi affectus, foris quidem omittit culturam creaturæ, sed intus manet amor & fiducia in creaturam. Quæ est enim religio,
non

PRÆCEPTO DOMINICO 67

non flectere genua diuitijs & honoribus &c. & tal
 men cor ac mentem, nobilissimam sui partem, offerre
 illis? hoc est deum adorare in corpore et carne, intus
 aut adorare creaturam in spiritu. Hæc idololatria do-
 minatur in omni homine, donec sanctetur per gratiam
 in fide Iesu Christi. Sicut dicit Psal. 80. Audi populus
 meus & contestabor in te, Israël si audieris me, Non
 erit in te deus reus, neq; adorabis deum alienum. Quod
 est dicere: Tuis studijs & uiribus nunquam eò perue-
 nies, ut deum alienum non adores, quia & si non co-
 les imagines, corde tamen mihi præferes creaturam.
 Tunc autem non adorabis alienum, si me audieris, id *Si me audie-*
 est, fides uerbi mei te faciet liberum à dijs alienis, & *ris.*
 uerum cultorem dei. Hæc enim abstrahet te à cupidi-
 tate & fiducia rerum, & trahet ad creatorem.

QUOMODO FIET ISTVD?

Ita fiet, Fides Christi tollit omnem fiduam sapien- *Quid fides*
 tiæ, iustitiæ, uirtutis propriæ, docēs, quod nisi ipse pro *in homine o-*
 te mortuus esset, teq; seruaret, nec tu, nec omnis crea- *peretur.*
 tura tibi posset prodesse: ac sic oritur omnium contem-
 ptus. At ubi audis quod pro te passus est, & credis,
 iam oritur fiducia in eum, & amor dulcis, & sic pe-
 rijt omnis rerum affectus ut inuutilium. Et oritur esti-
 matio solius Christi, ut rei necessariæ uehementer, re-
 mansitq; tibi non nisi solus Iesus, solus satis & suffi-
 ciens tibi, ita ut de omnibus desperans unicum habeas
 huc, in quo omnia speres, ideoq; super omnia eum di-
 ligas.

CONTIONES DE PRIMO

ligas. At Iesus est uerus, unus, solus deus, quē cum habes, non habes alienum deum. Iudaei uero timentes ne alienum deum haberent, si hominem Christum adorent, eò peius adorant alienum deum, scilicet idola cordis sui, quae sibi de deo fingunt. Recte ergo dicit: Si audieris me. q. d. impossibile est ut non adores alienum, si non audieris me, quia nō humiliaberis, nec auferetur tibi fiducia creaturae. Nō humiliatus autē, non adorabis me, sed te & tua.

Qui nam impleat primū praeceptum. Clare ergo patet, quod nemo implet hoc praeceptū, nisi credens in Christum, sperans, diligēs, nudatus ab omnium rerum affectu. Quod sine gratia dei est impossibile.

Quomodo dinoscēdi idololatrae. At sunt multi, qui cum interrogantur, an alienū deum habeant, & idololatrae sint, constanter respondent, quod nequaquam. Hos ut deprehendas manifesto mendacio, id obserua, Num sint rebus ita mortui, & in Christo ita securi, ut nec diuitijs inflentur, nec paupertate deiciantur, nec honore tumeant, nec ignominia marcescant, nec uita letētur, nec morte terreatur, nec uoluptate gaudeant, nec passionibus tristentur. Et prorsus ita sint ad utrunq; immoti & quieti, ut quoquo modo illa cadant, satis eis sit, quod Iesum Christum habeāt, immo ut paupertatem, ignominiam, passiones, mortem ament & optent, diuitias, gloriam, uoluptatem, uitam, fastidiant praesiderio sui dei Iesu Christi. Sicut ille Psal. 41. Quemadmodum desiderat ærius ad fontes aquarum &c. Et sponsa in Canticis,

P R A E C E P T O D O M I N I C O . 68

Canticis, Filiae Hierusalem, nunciate dilecto, quia amore languo. Et Paulus: Cupio dissolui & esse cum Christo. Qui uero hunc in se affectum nondum sentit, confiteatur se nondum esse purum dei cultorem, sed multa mixtum idololatriam, quia dolet, cupit, amat, odit, non sicut debet, nec ea quae debet. At hic dicitur, haec pertinent ad perfectos, non ad omnes, non est necessaria tanta perfectio. Respondeo: Et nos scimus hoc esse perfectorum, (id est, non Iudeorum, sed Christianorum) Non quod damnati sint omnes, qui tam perfecti non sunt, sed quod ista meta et finis est nobis propositus, a cuius assecutione nemo excusatur, nisi is, qui cum gemitu agnoscit, & confitetur sese non esse talem, & quotidie laborat, ut fiat talis. Et quod minus facit humiliter petit ignosci, dicens: dimitte nobis debita nostra. Et illud: Cor mundum crea in me deus. His, inquam, timoratis, & confitentibus, querentibus, petentibus, non imputatur ista idololatriam suam mixtura, propter Christum, in quem credunt. Illis uero, qui sine timore, sine sollicitudine proficendi in securitate stertunt, omnino imputatur, & sunt uere idololatriae. Nec excusabuntur, quod non sit necesse esse perfectum. quasi praecipit illud lapidibus aut lignis, ac non potius hominibus sit positum, & ita implendum plenè atque perfecte, ut nec unum iota, aut unus apex sit praetereundus.

PRO clariore notitia, ita ut inferiores possint Peccatis concipere, quae & quomodo contra hoc praecipit peccata primum cent, latissime ponam exempla, non tamen omnia (nisi praecipitum.

CONTIONES DE PRIMO

uelim infinitum numerare) sed multa, ut eorum com-
paratione possint reliqua facilius intelligi.

Primo, Sunt aliqui adeo rudes, ut uideatur diabo-
lus non serio, sed uelut moriones suos ioco illudere, in-
ter quos sunt. Sortilegi, diuini, malefici, incantatores,
superstitiosi. Et horum multiplex species, sed in copen-
dium eos redigam, atque ut facilius teneatur memoria,
iuxta et tatum differentias distinguam.

Adolescen-
tia.

Gladius, te-
lū, & similia
ne ledant.

Prima est Adolescētia per se procliuis in seductio-
nem hostis. Primo sunt, qui cōceptis uerbis, certisq;
signis nouerūt consecrare, id est, execrari, gladios, te-
la, boardas, & omne ferrum, ita ut nō possint ladi ab
illis, siue in bello, siue aliās. Vidi ipse ego adolescen-
tem, qui stricto gladio, in uentrē nudum fixo, tam ua-
lide urgebat aduersum seipsum, donec capulus reflexus
copularetur acumini super uentrem, & nihil la-
sus. gladium rursus remisit.

Destructo-
res.

Secundo, Qui possunt hęc soluere, arculo descri-
pto, ductisq; in puluere signis, & ita alter alterius sa-
cramenta irrita faciēns, sese occidunt.

Quid faciāt
amatorculi.

Tertio, Sunt qui literas aut characteres super ui-
trum scribunt & ad ignem ponunt, torqueri soli-
ti hac machina puellas ad sui amorem. At illae rur-
sum, aliae ollam ad ignē ponentes, suos Adonides per
multa miliaria uocare possunt. Aliae caput asini in
medio foco ponētes, urgent ad se uenire quotquot uo-
lunt, sui mysterij uel amulos uel cōsortes. Et mirū di-
ctū, quod non sit salus nec remissio uenire coactis,
donec

PRAECEPTO DOMINICO. 69

donec igne potiri eis licuerit, a sinini capitis coctore.

Quarto habentur literæ, multis sacris & uerbis **Literæ Leo-
nis papa.**
& signis replete, quas Carolo dicunt à Leone papa
missas in bellum, quod ultra uanitatem, etiam menda-
cium est, ut ex Chronicis patet, cum non fuerint syn-
chroni Leo et Carolus. His tamē tā tū tribuūt, ut nec
ocādi, nec lædi, nec iniuriā pati possit, q̄ illas portau-
erit, ita ut præsumāt, et iniqs causis uictorias forenses.

Quinto obseruant menses pro uxore ducenda. A- **Quando u-
xor ducēda.**
lij ne nascatur proles, alij contra ut prole abundant.
Ita nō deo, sed mensibus tribuūt hominis creationē,
in felici insipiētia, & tamē sunt libri his nugis referti.

Sexto, Sacra illa cera, paschalis cerei, à multis fur **Cereus pas-
schalis,**
tim abādatur, nescio in quot & quanta uel maleficia,
uel superstitiones.

Septimo, Sunt qui accepta aqua benedicta, cū pre-
calis suis sperant se in fornicario ouum inuenturos,
quod gestantes sint inuisibiles.

Octauo, furem querunt, dum suspecta nomina in **Furem in qui-
rere.**
chartulis inscripta, iaciūt in aquam benedictam, ut cu-
ius nomen in imaruat, ipse sit fur quaesitus.

Nono, vxore ducta, stultis obseruatiōibus itendūt, **Quis coniu-
gii prius ma-
riatur,**
uter utri sit superuicturus, ut qui prior obdormiat
nocte prima, prior morietur. Item uxor primo ingres-
su domus uiri, superius limen tāgat manu, adiunctis
uerbis, quibus se dominā uiri diuinet. Secundum hæc
iudicentur similia, quanquam sint stulta magis quàm
mala, & ludus demonū, ut dixi, uidetur, sed qui tan-

CONTIONES DE PRIMO

dem in nimium serium uergat. s. ut assuescant ijs minutis in creaturam confidere, et inde nec in magnis deo credant. Excusant se sane, quod sint sacra signa, sacraque uerba, quasi non ideo magis sint accusandi, quod rebus, signis, uerbisque dei, in re prophana et diabolica utantur.

SECUNDA HOMINUM AETAS.

SECUNDA est, iuuentus, et eorum qui coniugio iam sunt astricti, ubi affectus proles et rerum mulierculas mire seductiles reddit in hoc opere diaboli.

Quomodo
curent pue-
ros

Albugo mor-
bus.

Primo, Curare nituntur infantes superstitiosis quibusdam ritibus. Nam sunt, qui fascino curant pueros (quod malum apud nos frequentissimum est, adeo abundant pestilentes uetule, et demonum analla in hunc usum) ignoto quodam morbo, quem teu. die elbe, uocant. His quidam sacerdotes et editui rustici a magicis meretricibus edocti, literas scribunt pensiles ad collum. Sed non communi atramento neque papyro, nec omni die, nescio an et calamo et pulpito et loco usuali (habet enim res ea sua occulta mysteria) et fit tamen quod faciunt, quia credunt. Alij alium morbum, quem Teu. das heritzgepanst, id est, pectoris distensionem, quem eo probant argumento, scilicet si mensura a cubito ad cubitum, non sit equalis mensura, a poplite ad collum pueri. Deinde nescio quot modis murmurandi angulo metientes, capitis dolorem mitigent, sic et alios omnium membrorum dolores. Hic ego uelle pueros intelligere et loqui ut matres suas tam insignis

PRAECEPTO DOMINICO. 70

gnis stultitiæ arguerent. Non enim est dubium, quin resisterent, & sapientiores se matribus probarent.

Dicunt autem, Quis non misereatur infantis & filij uteri sui? Respondeo, Misereandum, sed nõ usq; ad seruitutem diaboli, uel naturalem quære medicinam, uel deum exora in simplici fide. Cur eum quem deus creauit, diabolo seruandum & sanandum offers? Verum deus ad tentationem incredulorum permittit talia fieri in infantibus, per maleficos, ut diabolum quærant, qui deum neglexerunt. Neq; enim dubitandum est, infantium eiusmodi uexationes, quandoq; non esse naturales, sed demones per maleficos adiurati, ita crudãt parêtes eorũ, ocaulto dei iudiãio, sed iustissimo, ut pbet fidẽ, uel illorũ uel aliorũ, aut utrosq; puniat.

Quomodo morbi curandi.

Secundo, patres insufflãt paruulis in palatum, uel guttur, nescio quo morbo laborãtibz, adducũt autem uerba ad adiurationem idonea septem uicibus.

Tertio, Qui pecora signant atq; sic seruãt à lupo, peste, aqua, igne, quin totam auitatem uel domum ab incẽdio possunt ita seruare? Infelix lupo, iuste queri potest, portione suam à deo datam, sibi ereptam per demonũ foederatos. Si Iob ita fecisset, sua pecora seruasset, sed non à deo laudatus esset.

Quarto, Eadem religione fructus in agris & hortis consignant, ad deo stulti, ut qui imbrem & incrementum ex deo acceperunt, custodiam ex diabolo petant, uelut cõtra deum pugnãtes, ne auferat, quod dedit.

Quinto, Ignẽ et aquã item serpentes nouerũt adiu-
rate, ne

CONTIONES DE PRIMO,

vare, ne pecori noceant ullo modo, id est, ut res eorum non sit subiecta deo.

Sexto. Infirmi dum uouent sanctis uota, deinceps peccatum putant medicinis uti, ut, s. tētent deum suis stultis uotis. Atq; si qua mulier inūcta fuerit olei sacramento, eam per annum non nisi nigris uestibus oportet uti, non saltare in chorea, non dormire cū marito. Adco diabolus familiare habet organum, sexum istum foemineū, ut ipsum in sua sacra asciscat, per ipsum suas leges dictet, suas superstitiones seminet, p omnia contrarie deo, qui sacra et sacerdotium & uerbum suum, uiris imponit. Verum lōge præualet sacerdotium istud muliebre, repleuitq; has terras innumeris superstitionibus, benedictionibus, documentis friuolis. A quibus longe plus timent, quàm à legibus & sacris sacerdotij uirilis ac diuini.

Mulier impi
a dæmonis
sacerdos,

Augures.

Septimo. Huc pertinet qui ominationes, auguria, ut croātatum coruorum, & aliorum gentilium portentorum reliquias uel exempla obseruant.

Dies Aegyptiada.

Octauo. Qui dies Aegyptios obseruant, in profectioibus, in reditu, in ædificijs, in negotijs, in uestibus nouis induendis. Hi si sic crederent, quod ignis in hyeme grator est quàm in æstate. Item quod in æstate conuenit foenum facere, fruges colligere &c. recte crederent. Aut quod omni mane bonum sit exire, si quis sanus sit et necessitatem habet. Malum autem, si ægrotus sit. Quid enim aliud meretur illisor ille diabolus, quàm ut rursus & nos eum rideamus. His nō lō

ge ium

PRAECEPTO DOMINICO >I

ge iunguntur, qui incisionem uenarum, ablaetationē *Contra plas-*
 puerorum, salubritatem balneorum, et oportunitatē *netarum ob-*
 seminandorum, non ex humorum & calorum oportunitate, uel corporū necessitate, sed ex influētis *seruatores.*
 planetarum & stellarum, nos docent. Cum optimi medici doceant, necessitatem hic esse unicam regulam: Nisi forte parant nos fame occidere, dum non permittunt nisi paucis diebus nos seminare. Sed bene habet, quod iste nugæ à nullis uel paucissimis (deo melius cogitante pro nobis) obseruantur.

Nono. Sequitur lauta illa Astrologia seu Mathematica, quæ ualde cupit esse scientia, sed non potest stultitiam ingenitam exuere. Hæc est quæ nos docet, *Astrologia.*
 Quis, qualis, quantus uel sit futurus, quisquis natus fuerit in horoscopis signorum, consiliarij scilicet diuini secreti, nec angelis noti. Vnum ego miror, quidnam illis acaderit, ut non inuenerint stellam quæ portendat, quis iustus, quis peccator sit nasciturus. Quando quidem suos horoscopos maxime in hominibus ualere uolunt, tum nõ est res tam parui momenti, iustitia, peccatum, ueritas, mendacium, sed nec tam rara, quæ sit balneator, cæcator, trapezita, piscator, orator, amator, qui suos habet horoscopos. Cur ergo nullum ibi iustitiæ & ueritatis signum? Aut si est, Cur nunquam sortitur effectum? Siquidem omnis homo nascitur peccator, mendax, insipiens, licet nulla stella ad hoc fatum sit confecta, nec mutatur unquam, nisi supercoelesti gratia uisitetur. Aut est coelum adeo infestum & incuriosum
iustitiæ

CONTIONES DE PRIMO

iustitiæ & ueritatis, ut uilissima balnea influat & lūdos & Veneres, iustitiam autem omnino nesciat? Aut tam inuidus creator, qui nullū signum boni, sed tantū modo mali constituit? quippe cum nullus homo nascatur bonus, sitq; natura sua cum influentijs perseueraturus malus. Hos ego inter subtiles fatuos numerassem, nisi rudibus essent rudiores.

Nulla nos creatura ad peccatū inclinat.

Sed pulcherrime soluunt obiecta. d. Influentiæ nō necessitant, sed inclinant ad peccatum &c. quasi non sit id ipsum impiissimū sentire, quod deus fecerit creaturam ad inclinationem peccati, & non potius ad creationem iustitiæ, ut omnia cooperentur in bonum nō in malum, hominibus. Aut quasi ullus hominum necessitate compulsus peccet, & non potius semper inclinatione. Quis inuitum dicit peccare? Omnis mala inclinatio, nō extra nos, sed in nobis est. Sicut ait Christus: De corde exeunt cogitationes malæ, Non quod intrat in hominem &c. Et B. Iacob. Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, quæ non fato, sed origine peccati uenit. Omnia enim quæ fecit deus, bona sunt, ideo ex natura sua, non possunt nisi ad bonum inclinare. Quale est unumquodq; tale & operatur. Quod autem ad malum seruiunt, non est natura, sed iniuria eorum, sicut Paulus ait: Omnis creatura subiecta est uanitati non uolens. Illi autem naturam eorum faciunt uanitatem, uolentes ex institutione dei illi habere, ut ad peccandum inclinarent. Cur ergo Adam & Heuam ante serpentē nō inclinauerunt?

PRAECEPTO DOMINICO: 72

inclinauerunt: cur non Christum: cur non Virginem? Pereat ea blasphemans impietas. Vox illa, uox patris Adam est, qui & ipse suam inclinationem ad mulierem transfudit, id est, creaturam dei. d. Mulier quam mihi dedisti: etc. Verum quàm egregie mihi obstarent, si ullum sanctorum, uel martyrum his usum esse, aut scripsisse, aut approbasse possent ostendere. Nunc autem non modo non approbauerunt, sed etiam reprobaauerunt, praesertim B. Augustinus in multis locis. tam B. Greg. Et tamen inuenit ista languidula insipientia, languidiores qui credant.

Abraham inquit docuit Aegyptios Astrologiam, ut testis est Iosephus, quasi Iosephus nusquam excesserit uerum, praesertim tam anhelus Iudaicae gloriae appetitor. Abraham sine dubio docuit Aegyptios deum colere, & ueram dei sapientiam. Sicut & de Ioseph dicitur psal. 104. Ut erudiret principes eius, & senes eius prudentiam doceret. Non est credendum, sanctos illos uiros, nec astronomiae, multominus astrologiae operam dedisse, quae iuuentutis sunt studia odiosa. Sed Iosephus uidens huius scientiae opinionem apud Graecos extolli, & in gloria esse, fingere uisus est uoluisse, quomodo etiam in hac re Iudaei Graecis non impares, sed superiores essent, quod in omnibus alijs quoque facere conatus fuit, quae ad uanam gloriam pertinent.

Iosephus notatur.

Deinde mirum est, demones non fuisse aliquando demones mutatos, qui tot seculorum influentijs subiecti, tum ex influentijs propiores non mutari.

CONTIONES DE PRIMO

propiores quam nos, utpote in aëre habitantes, sunt. Nō autem uenisse stellarum influentias super eos, aut easdem stellas, eodem modo eis fulsisse, absurdum uideatur. Manent enim obstinati in sua peruersitate, nec ullo signo mutantur, cum nostræ animæ breuissimo momento influentiarum mutari dicantur.

In Ptolemeum.

Vltimo. Quid ad Mosē dicemus Deutero. quarto. Ne forte eleuatis oculis ad cœlum, uideas solem & lunam, & omnia astra cœli, quæ creauit dominus deus tuus in ministerium cunctis gentibus etc. Si in ministerium, quomodo in dominium? At subtiliter euadunt, dicentes auctoritate sui Magistri Ptolemei: Sapiēs dominatur astris, ideo præuenire & impedire potest influentias stellarum. Ergo non sunt in dominium sapientibus, sed insipientibus tantum? Quid autē Mosēs? cūctis, inquit, gētibus in ministerium. Si cūctis, ergo uel cūctæ gentes sunt sapientes, & ita dominantur astris omnes, uel aliquæ tātūmodo sunt sapientes, & fiet, ut non cūctis gentibus sint creata in ministerium. Vel Mosēs uerax, & tu mendax. Ut omittam quod si etiam uere sapiens esset dominus astrorum, nihilominus falsum dixisset Mosēs, utpote, quod astra non ministrent sapientibus etiam, sed magis impediunt, ita ut nisi illi sapientia præstarēt, non possint earum fata uitare. Non ergo in ministerium, sed in bellum sapientibus, & in dominium atq; tyrannidem insipientibus, dicendæ fuissent stellæ creatæ. Quod est et Mosē mendacij arguere, & deum crudelitatis accusare, omni

PRAECEPTO DOMINICO 73

re, omninoq; blasphemare. Sed hæc alij latius tracta-
runt. Sat sit indicasse uanitatem hæc prohibitam. Hic
re, deãmo. Iuxta uias gentium nolite dicere, & à si-
gnis cœli nolite metuere. Solus enim deus timendus
est in omnibus. Cætera omnia ut ministeria in bonum
electis cooperantia esse, debemus intelligere.

TERTIA ÆTAS

Tertia ætas proprie est uetularũ, aut similia il-
lis operãtium, ut qui cum demonibus paãsan-
tur, de quibus passim habetur notitia.

Primo, Maleficijs possunt oculos ledere et excæ-
re, corpora infirmare, sagitare crura, imaginibus de-
uouere, et prout libet uel ocãdere, uel lenta & incur-
bili plaga tandẽ cõsumere, ut uidi plures talia passos.

Secũdo, Possunt tẽpestates, tonitrua cõatãre, per-
dere fruges, occidere pecora. Itẽ butyrũ, lac, cãseũ alijs
furari, id est, ex poste uel bipẽne, uel mãtali, mulgere.

Tertio, Huc pertinent, qui scientiam quærunt per
artem Notoriã, de qua in iure satis dicitur. Item, Qui
occulta quærunt per Crystallum, unguem, uel eburne-
um capulum, tamen prius consecratum. Nec id pos-
sunt, nisi puellæ uel pueri uirgines, in circulo inclusi,
ne desit species bona pessimo illi operi. Dicitur tamẽ
huius in spectionis mysterium fallacissimum esse. Hu-
ius generis sunt, qui uirga diuinationis, occultos
quærunt thesauros, Maxime autem hi, quos uulgo
uiros & mulieres sapiẽtes (id est, Magos et Phytonis

Ars notoria.

*Virga diui-
natoria.*

CONTIONES DE PRIMO

fas duocant, quorum oracula ex diuersis & longin-
quis locis petunt. Siquis aliquid amiserit, uel quodcū-
que passus fuerit, cuius ignoret authorē. Mirum hos,
ab Episcopis permitti, impune talia publicē audere.

Quarto, Creditur à multis, quod equitēt super sco-
bam, alij super hircū, alij super alias nugas, ad quē-
dam locum, ubi ad conuiuium conueniant eius myste-
rij consortes, quod non solum prohibitum est fieri, sed
etiam credi, uerum esse, ut infra latius. Sicut et illud,
quod uetula mutantur in feles seu catos, & nocte na-
gentur, prohibitum est credi, uerum esse.

Hulde. Quinto, dicitur apud aliquos, quandam dominam
alios Herodiadem, alios dominam Hulde, alios Vene-
rem, per annum arcumuehi, ac uelut lustralē Februū
peragere, quæ hospitibus suis relinquat, uel carbones
uel quisquilias carrus sui, quæ postea inueniuntur est
se aurum & argentum, ut etiam in latina lingua
sit prouerbiū de carbonibus & auro, hinc forte
natum.

**Lares famili-
ares.** Sexto, Habent quidam domesticos quosdam dæ-
mones, uelut Lares familiares olim habebantur, qui
aliquando per diem apparent. Hos uulgo uocant alij
uichtelen, alij helctepelin. Et creditur domus for-
tunatissima esse, quæ talibus dæmonum illusionibus
occupata fuerit, & plus timent offendere eos dæmo-
nes, quàm deum & totum mundum.

Septimo, Aliquæ ut diabolū inueniant, Ecclesiā
circumeunt

PRAECEPTO DOMINICO. 74

circumueunt uersis uestigijs & contra quam solitum Quo pa-
 est fieri. Et inuento illis obuiosese tradunt ei in pa- cto mulieres
 ctum. Ex horum genere esse putande sunt, quae ma- querant dae-
 lum omen esse putent, si mane obuium habuerint sa- monē.
 cerdotem, signant enim sese cruce, ne mala eius diei
 incurrant, quae primo occurſu sacerdotis sibi porten-
 dunt, magistro diabolo, futura.

Octauo, sunt Incubi & Succubi demonum, de qui-
 bus latius statim.

Nono, etiam usq; ad sacramentorum iniuriam pro-
 ficit ista nequitia satanae. Sunt enim, qui baptizandis
 pueris, uerbenam, caseum, nescio deniq; , quae nam
 alia, alligant. Et quidem uerbena illa, nominatissima Verbena.
 est superstitionum ministra, miris aere monijs hanc ef-
 fodiunt, deinde consecrari faciunt. Et horrenda teme-
 ritate tot nomina dei & sanctorum super eam inuo-
 cant. s. ex aliquo Iudaeo praestigioso seducti.

Omitto hic mēstrua mulierū, quibus aliqua philtrea Menstrua
 insani amoris, saepius mortis confiaūt. Aliquae in abū mulierum.

porcorū miscēt, quo saginetur felicius. Omitto qd' in-
 fantibus, tabe uel macie laborantibus, ita solēt cōsule-
 re, ut positos in caldare, igne supposito in aqua calida Aduerte mu-
 modeste coquat, alia foemina astāte, alia arcū domū lierum uesal-
 currēte, et per foramē interrogante, quid coquis? illa tū niam.
 respondente, coquo carnē ueterem, ut noua fiat. Item,
 qd' ablactatos eo periculo timēt relactare, quod pue-
 ri exinde sint futuri maledici, & linguae malignae.

CONTIONES DE PRIMO

Omitto monstra quæ agūt in periculo partus, Religiosissime legendam S. Margarethæ legunt, & ipsi passioni Christi præferunt. Aliæ femorale uiri, paturi enti in collo suspendunt, alijsq; nugis delirant.

Sunt præterea stultæ quædam, quæ cum iocose aliquoties dictū audierit, si quid amiseris, et reperire uolueris, da eleemosynam, calidam. s. similam, et pone salem benedictum desuper, & mox inuenies. Quod ille ludens sic uoluit intelligi, pone salem desuper. s. super rem amissam & inuenies. Illæ uero intelligunt super similam. Non quod hæc magna sint, sed quod indignum sit, diabolum sic eleemosynas & salem benedictum in ludibrium uertere. Eiusdem sapientiæ mulieres sunt illæ, quæ simili ioco illusæ, frondes illas, quæ in die S. Marci, per uia processionis prostrate fuerunt, accipientes, super sata pisorum et fabarum uerunt. s. quia dicitur, quando talibus frondibus uerruntur sata, salua erunt ut gallinæ, aut uolucres cæli, ea nō tollant. Non intelligentes, quādo (id est, eo tēpore quo) uerrunt, nō facturas id uolucres. Et quis huius seductilis sexus oīa ludicra, ridicula, falsa, uana & superstitiosa recēseat? Ex prima Heua eis īgenitū est, falli & ludibrio haberi. Ex ijs similia pensentur.

Sed quia sunt qui horum aliqua fieri posse nō credunt, alij nimis credunt, ideo parūper de ijs uidendū.

Primū, Nō credūt aliqui, posse Magas & Phytionissas istas tantū, ut tempestates cōmoueāt. cor
pori no

Frondes S.
Marci.

PRAECEPTO DOMINICO. 75

pori nocēat, pecoribus, rebus, filijs malū inferat &c. Habentes hanc suae sententiae causam, quod non credunt eas, in creaturis dei habere tantam potestatem, nec demonibus tanta à deo permitti. Et tamen, cum sic omnia à deo inferri credāt, non ad deum confugiunt, talia quaedam passi, ideo persuadendi sunt ut sci- ant demones talia omnino posse permittente deo. Dæmones permittente deo, nocere possunt.

Quod ex scriptura satis probari potest.

Primo, Iob primo, Vbi ignis de caelo cecidit, & Iob. pecora cum seruis occidit. Et uentus irruit, & domū euerit, filiosq; eius oppressit. Item, tandem in corpore eius percussit ulcere pessimo. Nouissime autem in anima cum tentauit, grauissima desperationis tentatione. Et tamen textus ibi clare exprimit utrunq; .s. quod diabolus hæc operatus fuerit, accepta licentia à deo. Et quod deus hæc eadem fecerit, sicut ibidem dicit, Ignis dei cecidit de caelo &c. & ipsemet infra, Dominus dedit, dominus abstulit &c. Cum tamen dominus ibi dicat ad diabolū. Ecce in manu tua sunt omnia quæ habet, & ipse, tantum ne in animam eius extende manum. Si ergo ignē & fulgura de caelo potest satā iacere, & tanta mala facere, deo permittente, cur nō et nunc idē nō possit, ad pactū suū adiuratus?

Secundo, Aegyptiorū plagas, per angelos malos esse factas, testatur psal. 77. Misit iram & indignationē, immissiones per angelos malos. At ille plaga fuerunt maiores, quā nunc faciūt ullæ maleficæ.

CONTIONES DE PRIMO

Tertio, Quot obsessi recitantur in Euangelio? quot animas quotidie occupat erroribus et peccatis? An minus est, animam immortalem perdere, quam membrum moriturum, aut aërem uexare?

Quarto, Nonne omnes sanctos martyres, ipse persecutus est & occidit? Deniq; ipsum dominum assumpsit, & de deserto in montem, de monte in pinnaculum templi transfudit. Item cum Michaelē et angelis eius pugnat.

Quinto, Passio Christi hæc omnia fortius probat. Si enim filius dei tanta sustinuit à dæmonibus & mēbris eorum, quid mirum, si horrea nostra possit destruere, & membra percutere, eadem permissione dei?

Abusus rerū
hominibus
& dæmoni-
bus, à deo p-
mittitur.

Sexto, Illud uide, quomodo deus dat tam multis malis hominibus potestatem abutendi rebus, diuitijs, potestate, dominio, in aliorum perniciem & suum peccatum. Multo magis dæmonibus permittit rerum abusum contra nos, siue ut puniat, siue ut erudiat nos. Verum est autem, quod sine dei permissione nec folium arboris mouere possit, quia ut Christus ait: Sine uoluntate patris sui, nec arboris folium cadit in terram. Ideo Christianos oportet nosse hæc mala per dæmones, & magas suas quidem inferri, sed tamen à deo sic ordinari. Bonum facit deus per seipsum, malum per malos. Vnde Iob (ut B. Augu. ait) non dixit dominus dedit, diabolus abstulit. Sed dominus qui dedit, idē abstulit, Sed deijs latius infra.

Secundum,

SECVNDVM, Nimum credunt, qui uetulas Anicularum
mutari in catos posse credunt, aut quascuq; alias metamorpha
formas, & ad conuiuia uehi nocte. Et ad hoc est ex- sis.
pressus textus. 26. q. 5. c. Nec mirum, ne ullus credat.
Sunt enim illusiones diaboli, non autem res uera. Si-
cut pulchre patet ex quodam exemplo, quod Ioannes
Keyserpergrecitat: Quod quaedam uetula, ut praedi-
catorem argueret mendacij, qui talia docuit esse fal-
sa, sero eo uocato, & in oculis eius sese ungens,
sedens que in lintre pistorio, iam que uolens uehi,
ecce statim obdormiuit, & quibusdam gestibus mor-
uebatur, donec caderet de scamno & uulnus in ca-
put aciperet, tandem reuersa ad se, conuicta est, de
illusionem ex uulnere & casu quantumlibet uidisse se
iactasset mirabilia sua.

Idem patet ex Vitis patrum, de uirgine à parenti-
bus ad S. Macariū ducta, quæ ab eo uisa est esse puel-
la, cum alijs uacca uideretur. Et tales præstigia plu-
res hodie quoque fiunt, ut ille, qui Iudæo debebat &
dormiens, passus est sibi crus totum à corpore rapi,
ut Iudæum confunderet. Idem de Monacho quodam
refertur, qui plaustrum fœni propè consumpsit &c.
Multa de ijs ubiq; referuntur. Potest enim diabolus
se mutare de persona in personam, et miris modis
ludere sensum, de quo in legēda S. Martini. Vbi unus
omnium sensus illusit, cœlesti quadam ueste, à diabo-
lo sub nomine Christi donatus. Simile de quadā Mo-

Præstigia.

CONTIONES DE PRIMO

ni. ali, quæ in suo cubiculo sedens, uisa est ab alijs lat
 anioso pallio seminuda, & bubulo stercore caput ue
 lata, quæ tamen sese credebat in fulgentissima ueste
 ac aurea corona sedere, à Christo decorata. Item et
 illud in legenda S. Andreæ, quomodo in forma spe
 dose mulieris tantum uirum illusit. Item de Eque
 stre illo, qui sero in hospitium ueniens, iuando conui
 uio inter puellas & choreas & epulas sibi uisus, ma
 ne iacuit in profundo luto, & equus eius ad arborem
 ieiunus ligatus. Sed omnium efficacissimum est quod in le
 genda S. Germani Altisiodorensis Episcopi legitur.
 (Vide Catalogum sanctorum li. 6. c. 9) Cum enim aliquam
 do hospitatus fuisset, et iam dormituri adhuc mensam
 pararent suis (ut requisiti ab eo dicebant) uianis in no
 cte futuris. Tandem ille, uenientes adiurauit, excita
 to patre familias cum suis, percotatus an nosset istos:
 Illis uero asserentibus, iussit, ut ad uicinos irent uide
 re, an domi essent, & inuenti sunt omnes dormien
 tes in lectis suis, & sic euidenter illusio demonum &
 patuit & disparuit eo iubente.

Mulieres in
 Catos.

At ut contentiosis quoque satisfaciam: Dicunt enim mu
 lieres in Catos fuisse mutatas, eo argumento uerum esse,
 quod quidam audaculus in uacua domo dormiens, plus
 res uulnerauerit tales catos, mane autem facto, multe
 uetule sint inuenta sic uulneratae. Vel enim id fictum
 est, uel demones uere uetulas ipsi uulnerauerunt, ut
 rei mendaci fidem faciant, ac si uere uetulas ille uul
 nerasset,

PRAECEPTO DOMINICO >>

nerasset, qui catos (id est, daemones) uisus est uulnerare, potest inquam fieri, ut uetula, in somno uel extasi discurrere, uulnerari sibi uideantur, cum tamen in lecto iaccant quietae, & uere uulnerentur à daemonebus, ut postea credant sese uere discurrisse, et ab alio uulneratas esse.

Tale est quoque de equitando super scopam.

De Herodiade & Laribus satis manifestum est scilicet esse daemones.

TERTIO de Incubis & Succubis tradunt in signis auctores, quod potest satan in specie mulieris succumbere uiro, & accipere semine, rursus in succumbere foeminae, & ita generare. Sic enim sollicitauit quendam eremitam usque ad obscenitatem, & postea euanuit, ut recitat S. Ioannes primus eremitarum apud Hieronymum. Quin dicitur, quandoque diabolus in specie infantis fuisse, & uix quinque nutrices ei satis fuisse.

QUARTO de ijs qui uehuntur pallio, prope dubito. Potest fieri ut uehantur paruo spacio, In pallio uehenti.
nescio an in longinquo, saltem tam breui tempore ut dicitur. Hoc scio etiam si non uere uehantur, posse cum sic ludere omnem sensum, ut ille, qui uehitur, sit quietus, et tamen existimet se uehi ad dominam suam, atque cum ea omnia peragere, quae tamen mera sint phantasmata.

Simile iudicium mihi est de afferentibus à longe

k s cibos

CONTIONES DE PRIMO

Afferetes à / **bos.** cibos & potus, nec obstat quod postea agnoscant ue
re loca, ubi fuisse se dicant, quia potuit similes spe-
cies sensibus ingerere.

Ministri dæ / **monum.** cium uidetur, quia nō permittitur aliquis eos alloqui,
ne uidelicet euanescant sicut fumus.

Imagines in / **Crystallo ap** / **parentes.** gue uidentur, certum est esse prestigium diaboli, figu-
ras fingentis in Crystallis, quantum sibi permittitur,
non enim semper nec coram omnibus id potest, ut sa-
tis compertum est.

Sed ex ijs cetera iudicentur. Infinita enim sunt,
& quotidie augetur eiusmodi portentorum gene-
ra, defectu operariorum in uinea domini.

Hec autem omnia faaliora & leuicula sunt apud
diabolum, puta quibus carnos sensus & phantasia
illudit, infimas partes hominis. Sed maiori subtilita-
te, ut & maiori periculo illudit mentibus & intelle-
ctibus. Et quanquam sunt plurimi, quorum sensus il-
lusionibus eius patent, tamen multo plures illudit men-
te, scilicet doctos in scripturis, sanctos in operibus, ita
ut ab Apostolo proprio titulo insigniatur, Corru-
ptor mentium, sicut Heuam seduxit astutia sua, adeo
ut & in angelum lucis sese transfiguret, unde & B.
Ambrosius ser. de pont. Supplantatores inuisi per o-
mnes uias extendunt laqueos, innumerabilibus mortu-
bus expauescedos. Animalia pusilla cū magnis, et re-
palia

Corruptor
mentiu, caco
dæmonis epi
thetum.

PRAECEPTO DOMINICO 78

ptilia quorū non est numerus. Ita ut impossibile sit ul-
 lum hominē esse tutū in quocūq; opere, sensu, intelle-
 ctu suo, nisi qui assidue sibi ipsi suspectus timet in o-
 mnibus, & cū lob omnia opera sua ueretur. Sed heu
 et prob dolor, quā securi sumus hodie tam infimi q̄
 summi, docti pariter & indocti, tāquam diabolus sit
 mortuus, adeo ut pro nostris opinionibus, etiam cruen-
 tissima geramus bella, aut sine fine litigemus & con-
 tēdamus. Sic meruit iniquitas nostra, ut in sensum re-
 probū traderemur. Igitur de ijs qui rudioribus &
 sensualibus deceptionibus seducuntur, haec sint satis.

Omnia ope-
 ra debent no-
 bis esse su-
 specta.

DE IIS QUI SPECIE BONA

deāpiuntur.

SEQUITUR aliud genus trāsgressiōis, nem illusi specie
 Spe eorum, qui specie bona illuduntur. Quorum bona.
 rursus due sunt species. Altera eorum, qui arca reli-
 quias & uenerationē sanctorū excedūt. Altera eorū,
 qui sapiētia & iustitia propria superbiūt cōtra deū.

DE PRIORE IN PRIMIS DICEN-

Duobus modis coluntur à nobis & inuocantur Quo pacto
 sancti. Primo, propter temporalia & corporalia à nobis colū-
 duntaxat. Et hij false colunt sanctos, immo magis se-
 tur sancti,
 ipsos in illis, quia sua querunt, nō ea quae dei sunt. Ac
 ideo sanctos propè in idola sibi transformant. Hos sa-
 nē B. August. non penitus reijcit, sed ita duntaxat
 cōmendat, ut eos meliores asserat, quā eos qui per
 pacto

CONTIONES DE PRIMO

pacta diaboli, temporalia quærent. Melius est enim etiam temporalia à deo petere, quàm à diabolo. Sed per hoc non sunt commendati, imò nec Christiani. Modica laus est imò magnum uituperium, non esse bonos, nisi pessimis omnium comparentur. Et tamen deus qui dat etiam pullis coruorum escas, in hoc cultu eos exaudit & largitur petita, ut per scripturam probatur.

Primo, per Naaman Syrum toti Syriæ salutem dedit, licet ille esset Idololatra, tamen magnus apud regem Syriæ.

Secundo, Samaritani ubi coeperunt deum colere simul cum dijs suis (quod impossibile est placere deo) liberati sunt à leonibus quibus deuorabantur.

Tertio, Achab & alij multis regibus Idololatris et malis, dedit multiplices uictorias, et beneficia propter aliqua opera externe hominibus apparentia.

Quarto, B. Aug. li. 1. ciui. 8. differit Romanis concessum à deo tam ingens imperium, propter insignes quasdam eorum uirtutes, cum tamen deo placere non potuerint, sed apud homines id tantummodo merebantur.

Quinto, Iudæis solo timore poenæ peccatum uitantibus sæpe peperat, licet essent populus semper erras corde, & displicens deo.

Sexto, & nunc quoque pestes, bella, fames sæpius auertit deus propter emendam solo timore inceptam, Coacta poenæ cum tamen non placeat deo coacta poenitentia, quæ minus

PRAECEPTO DOMINICO 79

minus est quam dimidia poenitentia, quod sanè patet, nitentia deo
 quia remissa plaga, mox redeunt ad ingenium & mo displicet, ex-
 res priores, imò peiores. Hi omnes sicut deum colūt audit tamen.
 & bene uiuunt propter temporalia, ita receperūt mer-
 edem suam. Ita & cum sanctis dei agimus, quos non *Necessitatis*
 ultra colimus quam pes aut caput dolet, aut marsupium tēpore san-
 eget. Et quanquam hæc sint nobis inutilia & stulta ctos colimus
 apud deū, nec deo, nec sanctis placita, tamen profunt
 ad gloriam dei, qui ex omnibus potest elicere bona. Cu-
 ius deniq; naturæ est etiam stultis, imò inimicis & bla-
 sphemis benefacere, pluere super gratos & ingratos,
 ut eo ipso nos doceret, hæc non esse ea, propter quæ sit
 colendus ipse uel sanctus quisquam, cum uiderimus
 ea non rogatum neq; cultum pessimis quibusq; co-
 piose largiri.

QVOMODO ET QVAM OB CAU-
 sam nonnullos ueneremur sanctos.

ATQVE quo hæc clarius intelligantur, ali-
 quot enumeremus sanctorum, quorū super-
 stitiosus cultus omnibus notus est.

Primus est S. Antonius, qui pro igne sacro à mul- *S. Antonius*
 tis, alioqui nunquam cognoscendus, colitur, & ita coli-
 tur, ut eo propè uentū sit impietatis, quod ipsum san-
 ctum uirum posse credant suis uiribus seu dono sibi à
 deo collato, istas curationes tribuere. A deo non à deo
 per intercessionē sancti Antonij, sed uelut ab ipso solo
 Antonio

CONTIONES DE PRIMO.

Antonio petunt quod uolunt, nihil memores interces-
sionis. Deinde hanc gratiam curationis ita apud hūc
solum querunt, ut aut nescire aut non credere uidean-
tur, deum posse idem per quemlibet alium conferre.
Interim autem nullus planē auditur, qui id à B. An-
tonio imploret, ut & ipse mereatur lætitiā spiritus,
ceterasq; uirtutes Antonij imitari, de quibus tamē in
legenda eius memoria est, nihil prorsus de igne.

S. Sebastia-
nus.

S. Martinus

S. Rochius.

Secundus est sanctus Sebastianus, unus omnium,
qui propter pestem colitur, nisi quod nuper soāum
admisit S. Martinū & S. Rochium non ingrata pror-
sus uitæ & authoritatis. Horum trium sanctimoniam
& fidem, prorsus nemo est qui curet postulare. Et
sanē ut & ego ineptias suffitionis meæ effutiam, uir-
deri potest, nonnullos sanctos mera nominum allusio-
ne præ cæteris in hæc officia inuocatos. Siquidē S. To-
nij Italica allusione propè sonat, ac si sanctus ignis,
id est, sacer ignis diæres, quasi is propter nomen su-
um, sacro igni sit remediabilis patronus, quo modo et
Gentiles Romani Febrem & alias allusiones rerum,
dijs tribuerūt. Sic & Sebastianus sanctus Pastian, qua-
si pro peste, idem ualeat solus, cum nihil in eorū ui-
ta de pestilentia legatur. Vnde & in Italia, hi duo
præ cæteris non secus honorātur, ac si inter gentes ui-
deres numina læua placari.

Tam sanctus Rochius nomē habet, quod Germa-
nice uindictā sonat, & iram, quasi ipse ideo utilis sit
uindictans.

uindictam dei auertere, quia Rochius uel uere uocatur uel fingitur. Huius tamen legenda, si recipitur talia quaedam narrat.

Tertius Valentinus, morbi caduci praefectus, quem cum nihil legimus egisse cum hoc morbo, propè iuram rem ex allusione Germanica, eum in huius auxilij sortem uenisse. Nā cadere, uallen significat, quod ad Valentinum quàm proximè alludit. Nec mirum, cum sanctum Vincentium superstitiosæ mulierculæ deputauerint rebus perditis inueniendis, eadem dicitur allusione, Germanice enim inuenire, uinden dicitur. Atque ideo Vincentium seruum perditarum rerum & custodem constituerunt.

S. Valentinus.

S. Vincentius.

Nec est magnum nec mirum, quod deus hæc fieri permittit, & continuis adhuc beneficijs eadem prosequitur, & ecclesia similiter approbat, praesertim de S. Antonio, quia ut dixi, deo parum cura est de his tribuendis, quæ etiam hostibus tribuit, & sinit uel stultos uel infirmos in fide, interim istis gaudere bonis, dum non sunt melioribus digni, uel donec meliorum capaces fuerint.

Quartus est Christophorus, ex legèdã nō tam apocrypha quàm suspecta, tantum tamen habens honoris, ut nullus Apostolorum sit cum eo conferendus, etiam si in media Biblia eius gesta scribantur, nec tamen ideo honoratur, quod hominibus remissionem peccatorū & fidem gratiam ue dei impetret, sed sicut

Christophorus.

extant

CONTIONES DE PRIMO

Que imagi/ extant uersiculi hoc cultu dignissimi.
 ni Christo= Christophore sancte, uirtutes sunt tibi tanta,
 phori ascri/ Qui te mane uidet, nocturno tempore ridet.
 bantur. Nec Satanas cædat, nec mors subitanea lædat.

Primum, uide ut hic impius uirtutes tantas non deo, sed imagini lignæ & pictæ tribuat, non saltem fidei tribuit, quæ sola facit, si quid impetrant sancti, ut acapiamus.

Notati epi/
 scopi.

Secundum, uellem doceri, quæ scriptura, quibus miraculis probatum sit, id posse imaginē Christophori præstare. Ita sub pietatis specie, dum sacerdotium ecclesiæ dormit aut lucris inhiat, ingressum est ingēs pelagus superstitionum, ne mine prohibente.

Tertium, Cur potissimum uesperis ridet, qui mane spectauerit? Quid si uesperis spectaret? A deo ne uirtutem suam matutine inspectioni alligauit, ut qui mane fuerit oblitus, aut tardius uenerit, quocumq; deinceps diei tempore spectauerit, frustra spectauerit?

Quartum, Cur non qui fidem tuam imitatus fuerit, semper ridebit? Qui passus fuerit tecum, tecum gaudebit? Sed absit ut imitari uelint, qui illa querunt. Absit etiam ut ulla querant, aut ita querant, qui imitari nolunt.

Quintum, Cur non Crux Christi inspecta facit ridere inspectores, quæ habet auctoritatem scripturæ? nisi melior forte imago Christophori quam Christi, cū crux Christi, ipsa sit uere sola quædam Christophorus.

Sextum

PRAECEPTO DOMINICO 81

Sextum, omnium pessimum, quod hac ratione ho- *Plus sanctis*
 mines plus diligunt, plus colunt, diligentius in spe- *quam deo tri-*
 ctant, plusque in ipso confidunt quam in ipsum Chri- *buius.*
 stum, ut ostendit, se non laudare deum in sanctis eius,
 sed seipsos, quia non gloriam dei, sed suum commo-
 dum, atque id palam perfricataque fronte plane confite-
 tes se morborum gratia quaerere. Melius erat sanctos
 imitando, subita morte praeventum saluari, quam non
 imitando naturaliter morientem damnari.

Videtur & hic sanctus a militibus & nobilibus et
 generosis primo repertus, quippe quibus in bellis mors
 subita, Teu. geende todt, est formidabilis, maxime re-
 pertis Bombardis. At non cogitant quod frequentius ibi/
 dem moriuntur stante morte. Teu. des steende tods, & *Prosonoma/*
 non solum des geende tods. *sia Germani*

Septimum, Quod homines ex hoc securi quaerunt
 esse, et sine amore dei uiuere, cum omnis cultura san- *ca.*
 ctorum pro timore dei sit instituata, ut homines ad poe- *Sanctorum*
 nitentiam prouocet, memoriam mortis suggerat, ui- *cultus.*
 tam futuram ostendat. At illi solum ut fugiant haec et
 teneant illa. Quare dicendum est Christo, ut uerbum

suum retractet, quando dixit: Vigilate, quia nescitis
 diem neque horam. Quia inuenimus Christophorū, qui
 pro nobis stertentibus uigilet, & integrum diem securi
 habeamus, nedum horam nesciamus. Quod si & Chri-
 stophorus alium inuenisset Christophorū, quo in speculo
 et ipse tutus fuisset ne deus eum percuteret, quomodo

CONTIONES DE PRIMO

ad martyrium peruenisset: siquidem eo usque tandem
hæc iam non infirmitas, sed impietas procedit, ut eti-
am deus suo imperio priuetur, ut qui inspectores
Christophorinos, nec aqua, nec igne, nec ulla creatu-
ra possit eo die occidere.

S. Laurētius.

Quintus est sanctus Laurentius, quem, ut seruet
domum ab igne, ieiunio primum honorat, deinde in
festo eius, nec scintillam ignis tota die in domo pati-
untur, in alijs tamen domibus utuntur igne, quo abos
coquant. Ac sic non Laurentium, sed ignem potius ti-
ment & colunt. At forte tam stulti sunt quod ignem
S. Laurentio inuisum credunt, quia sit in illo adustus
& tostus, ut ubi ignem uiderit, recordatus iniuriæ ira
satur in eos qui eum habent. Quod si ita esset, nul-
lum Christianum liceret aliquo die ignem habere. An
quia superauit ignem, ideo dominus ignis factus est?
Quod quidem uerum est, immò & diaboli, peccati,
mūdi, & carnis, et omnium malorum. Cur ergo pro
solo igne colitur? Aut cur non eundem colis, pro im-
pietate & furore, ira, superbia, quibus in Decio &
ministeris suis operantibus, igne tostus est, quas deniq;
supauit, et ad huc in te superare potest preabus suis?
Sed hæc etiā alibi quā in S. Laurētio queri poterāt,
ideo sit ipse tātum ignis obseruator. Cui adiunctus

S. Florianus.

est socius S. Florianus & ipse ignota uitæ & nomi-
nis, nec apud ipsos ullo modo cognitus, quā quod in
papyro uident eum pictum, effundere aquam in ar-
dentis

PRAECEPTO DOMINICO. 82

dentem domum, hoc enim contenti sunt, quia & hoc solum in eo quaerunt.

Reliquos breuiter trāsimus. Sanctus Vitus suā sor *S. Vitus.*
tē habet in misera illa saltatione. Sanctus Erasmus
auarorū patronus, sic tamē ut certo numero orationū *S. Erasmus.*
et arcolis colatur, tū sanē inundabit diuitias. Quid
enī aliud ageret tā ociosus? Sed et S. Luduicus de or/
dine Minorū, quoniā semel areuisiā curauit in uita,
iam mortuo & beato, aliud agere non licet penitus.

Sanctus Vuendelinus pastor, iam utilior est omni *S. Vuendeli-*
bus canibus aduersus omnes lupos. Et uiuus sua uni *nus.*
us hominis pauit pecora, mortuus omnīū cogitur pa
scere. Adhuc nō pudet nos Christianos, ita in sāctos
partiri negocia rerū tēporaliū, ac si eβēt nūc facti ser
ui, & māpia artificum, ita ut propē redierit ea *Ler Lerna super*
na superstitionum, ut rursus Romanorum illud Cha *stitionum.*
os deorum, & quoddam Pantheon denuo extruxeri
mus, atque hoc ipsum non pro alia causa, quā ut
hic tantummodo bene habeamus.

Iam aliquot etiam foeminas sanctas subiūgamus,
inter quas ut recensior simul & antiquior, ita merito *S. Anna.*
prior est S. Anna, cuius legenda, cum sit dubiosissi
ma, hoc tamē fuit & est nomine uel gratissima, quod
noua uenit, quia fastidire cōpimus uetera, et ea quae
certissimam habent auctoritatem. Sed multo gratior,
quod non uenit uacua, sed diuitijs plena, nihil prorsus
promouera, si paupertatem adduceret.

CONTIONES DE PRIMO

Noua fe-
sta ueteribus
præferuntur.

Secundo, quod ipsa penè supra quàm B. Virgo ex tollitur. Sic semper noua festa derogant pristinis, & extollimus recentia, magis ducti uulgi concursu, quàm fideli deuotione.

Tertio, quod planum & apertum est, eam coepisse coli propter diuitias ex apocrypha illa & uehementer suspecta legenda, ubi lusor ille depauperatus, rursum, etiam de cælo, curatus est, ut diues fieret. Hoc enim solum in tota ista legenda notauit oculus nequàm auaritiæ. Et ob huius sanctæ matris festum, nunc omnium aliorum sanctorum festa, nonnihil obscuritatis accipere necesse est, præsertim apostolorum, forte, quia paupertatem docuerunt. Atq; utinàm S. Annam ita pro diuitijs colerent, ut & alia quæ spiritus sunt quæ reret, quo modo ecclesia faciat, ut collectæ quas uocât, eius diei ostendunt. Sed pro his credunt se satis multa festa habere, usq; ad fastidiũ etiã iã diu frequetata.

S. Barbara.

Secunda est sancta Barbara, ad cuius legendæ similitudinem multæ aliæ fabricatæ, ut Catharinæ, Dorotheæ, Margaretæ. Eam uero qui religiosissime colunt, id querunt, ne sine sacramẽto moriantur, qd' nõ adeo dãnabile foret. Alij ne prægnans periclitetur in partu.

Vita Barba/
ræ.

Hæc enim & alia leguntur eadem S. Martyr in trá/situ suo orasse, ut si quis eius memoriã ageret, hæc obtineret. Primũ, omnium testimonio, legẽda illa & apocrypha est, & suspecta, præsertim cũ scribatur fuisse discipula Origenis, & tãtæ uirginis nõ meminerit

Eusebius.

Eusebius. Deniq; in legēdam S. Catharinae, multa est Vita Catharinae.
 se uel intermixta, nemo nō sentit, nisi cui nullus est na

rus. Id uero ego miror pro mea temeritate, an sanctae
 illae martyres pro Christo morientes, tantam arrogan Validissimē
 tiā uel habuerint uel simulauerint, ut optarint ab ho argumentū,
 minibus coli, aut certae sciuerint futurum, ut coleren adulterinas
 tur. Sed & illud uide, ipsae morientes nō orāt pro suis esse quorum
 cultoribus, ut iusti & salui fiant, sed ut diuitias, sanita dā sanctorū
 tem, securitatē, quae omnia per mortē ipsae cōtēnunt, historias.

obtineant, fortasse nō eadem bona alijs providentes,
 ad quae ipsae iam pergunt. Inde nimirum factum est,
 ut memoria passionis Barbarinae, & similium diligē
 tius peragatur, quā ipsius Christi, quae uirtus est o
 mniū illarum passionum. Sed sine, caeci esse studio co
 namur, alioqui palpare possemus & agnoscere, qd
 hodie in ecclesia hi sancti plus habēt honoris, quorū
 legenda plus habent fabularū, aut lucri aut cōmodi.
 Feramus ergo nos quoq; illorū infirmitatē donec erui
 diātur et formētur in meliorē sensum.

Tertio, sancta Iuliana et Othilia ophthalmicae sūt,
 quia à nullis coluntur, nisi qui oculis laborāt, nec pla
 uē propter aliud quā oculos, uolentes ex semel facto
 miraculo ius naturale, et infallibilē cōsequētīā facere,
 qd' certe nō longe mihi à tēratione dei uidetur abesse.

Sancta Apollonia pro dolore dētium, perpetuo cul
 tu honoratur, atq; pro alio nullo Anno sam eius uirgi
 nitatē & ardentissimā fidē, nemo est qui meminerit.

S. Iuliana.

S. Otilia.

S. Apollonia.

CONTIONES DE PRIMO.

S. Scholastica

Sancta Scholastica, domina facta est tonitruū. Et planè hanc fidem in mulierculis suo regnare, quod in quacunq; re audierint aliquè sanctum uersatum, hūc in eadem credunt plurimum ualere, ac uelut dominū constitutum. Et sacerdotes aliquot hanc superstitionē nō reprimunt, maxime si & lucrum odoretur.

Igitur sicut dixi, permittat hæc deus, & largitur ea quæ petuntur, non quod magna sint, sed quia bonus & clemens tam infirmos ita fouens, quàm indignos ita remunerans, quorum ignauus animus nesât melio-

Verus dei et ra & æterna petere, quæ uerum deum decet & dele-
sanctorū cul/ etat peti & largiri. Nam qui rite deum & sanctos co-
tus.

lūt, quærētes primo gloriam dei in illis, et imitationē, sicut facit ecclesia in suis collectis, talia non petunt, imo si habēt auferūtur ab eis, ut sola sapiāt spiritalia. Nec meliori signo cognoscūtur et discernūtur, uerī cultores à falsis, quā si illis auferātur, istis cōferantur copie tēporaliū. Sicut enim deus iustitiæ exteriori cōfert exteriora bona, et auferit interiora, ita iustitiæ interiori cōfert interiora, et auferit exteriora. Quod in omnibus sanctis patet, quibus si nō in effectu, tamē in affectu abstulit tēporalia. Ideo licet tales nihil mereātur in cælo, tamē merētur in terra. Et in hoc bene faciūt, quod nō à diabo'o hæc petunt. Sic enī & sacerdotes et religiosos multos, pinguius et suauius pascit, quæ tamē in tota uita nihil agūt, quæ quæ horas canonicas et frigide et in uite legūt semp, et orant nunquā, in quo ut
sibi

sibi satis fecisse uidentur deo, ita deus sibi quoque satis fecisse uidetur, si eos uelut altitia saginet in hac uita.

OBIECTIO.

Sed ogganniunt hic aliqui contentiosi, me temerarium esse, qui pro necessitate corporali sanctos inuocari prohibeā, cum ecclesia quoque oret à periculis mentis & corporis per eorū intercessionem liberari, ut ibi: Et ab aduersitate liberemur in corpore, & à prauis cogitationibus mundemur in mente, & similia.

Deinde adornant suam piā, ut uocant, intentionem, quod temporalia nō querunt, nisi quatenus per ea commodius spiritualia querere possint, & diutius ideo uiuere uolunt, & sani, ut poenitere, & boni fieri possint.

Tertio, quod nonnullis sit persuasum, ut Ioan. Ger. Io. Gerson, son senāt, sanctis in caelo, sic esse distributa dona eius modi, sicuti in terris habuerunt dona diuersa spiritus, iuxta illud. 1. Corinth. 12. Alij gratia curationum &c.

RESPONSIO.

Primo illud Christi oppono, Primum querite regnum dei & iustitiam eius, & haec omnia adijciētur uobis. Et iterum: Haec enim omnia gentes inquirunt. Si Christus eos appellat gentes qui talia querūt, spero mihi licere eos infirmos Christianos appellare, aut certe ignauos & pusilli desiderij homines.

CONTIONES DE PRIMO

Secundo, Nec prohibeo sanctos inuocari pro temporalibus, sed quod solū pro temporalibus id faciānt, damno, neglectis eorum uirtutibus et exemplis. Oſtende tu unum ex omnibus sanctis, qui pro humilitate, uel alia uirtute, tantū habeat concursum cultu & nomine, quantum habet sanctus Valentinus pro morbo aduoco.

Nota bene.

Tertio, fateor, qd ecclesia in letanijs à fulgure & tēpestate, alijsq; corporalibus necessitatibus, se liberari orat. Sed ordine recto id facit, primū misericordiā, et remissionē peccatorū. Nā & Paulus iussit orari, ut pacem & tranquillitatē haberemus in uita. Sic tu quoque fac, & uiues, atq; ex me nihil audies contrarium tibi.

Quarto, fateor, infirmis in fide licere, ut sanitatē, & uitam petant, quo deināps melius uiuant. Sed duo hic dicā. Quis scit, aut de seipso audet affirmare, tam purum se habere cor, ut tam simplici intentione illa petat? Quod maior pars simulet potius emendationem uitae, exitus probat. Nam ferē & semper efficiuntur peiores, qui ex plaga, aut castigatione dei liberantur importunis suis uotis, ut hoc ipso deus stultitiā nostrā uideatur testari, scilicet nos non intelligere, quod dum flagellat, sanat, & dum remittit manum ad nostrum uotum, potius magis sinit egrotare.

*Saluti fera
res dei casti-
gatio.*

*Quādo uita
emendanda.*

Secundo, si uis uitam emendare, nūquam id melius feceris, quā si in flagello, id est, uerissima emendatione,

datiōe, & medicina uitæ, cœpto p̄seueres usq; ad mōr-
 tem. Hæc enim emendatio uitæ, tanto est solidior, et cō-
 stantior, quo non ex te, sed ex deo longe uotum tuum
 præueniente cœpit. Aut quomodo possum nunc recita-
 re omnem gloriã & dignitatem uitæ passiuæ? Stulti-
 sumus omnes qui uitam præsumimus emendare in bo-
 na ualitudine, quom in ægitudine non intelligamus
 eam esse emendari cœptam, et longe esse excellentior-
 rem, quàm omnem uitam actiuam. Quare Christianis
 id potius suadendum esset, ut non modo ægitudines
 libenter ferrent, sed & ipsam mortē quantoãus optã-
 rent uenire. Nihil utilius Christiano, quàm mori uelo-
 cissime, ut S. Cyprianus docet. At nos Iuuenalē ma-
 gis audimus: Orandum est, ut sit mens sana in corpo-
 re sano. non sic B. August. Quando nos sumus sani,
 tunc maxime concupiscentiæ morbus est insanus, non
 quod querenda sit mala ualetudo, sed quod illata per-
 deum, ut optimus nuncius dei sit exâpienda: quia nul-
 lum bonum sine uoluntate dei querendum est. Nota.

Quinto, hoc ipsum quoq; deus optime prouidit,
 ut aliqui sancti habeantur formidabiles, & uelut uin-
 dices, propter obstinatos et duras æruices. Sicut S. An-
 tonius, & nōnulli alij. At nos, Christianos docemus,
 quorum est fiducia, ut sanctorum consortio aliquan-
 do copulentur.

Sexto, sc̄o nouam illam opinionem eorū, quod si/
 cut in uita sancti diuersis donis spiritus erant dotati,

CONTIONES DE PRIMO.

Ita & nūc in cœlo eosdem habere, differentes gratias auxiliandi, sed ego non uideo, quomodo id possint probare, nisi arguendo à simili, quod argumētum in ijs quæ sunt fidei, est noantissimum. Quid enim aliud facit diabolus, quum in angelum lucis sese transfiguratur, quàm quod arguit à simili? aut quot errores in ecclesiam inuaduerunt sub nomine Christi, & sanctorū eius, sub specie sanctitatis, sub pia, ut dicitur, intentione, & zelo catholicæ fidei, id est, à simili? imò quot ueritates reijciuntur sub pietate aurium nimis tenera sub nomine scandali?

Id ego uideo, quod ecclesia non dicit: Sancte Pauli cura mea uulnera, sed, Ora pro me. Ideo sciendū est, quod oēs sancti omnia possunt, & tantū per eos tibi à deo dari, quātum credis te accepturū. Quare oīa tua cōmendes ei, in quem magis es affectus, primum peccata tua & necessitatem animæ, sicut S. Cecilia fecit in nuptijs suis. Omnes sanctos per ordinem inuocans, pro sua castitate seruanda apud deum.

Quod sanè etiā B. Aug. in quadam epistola sentit, quod uidelicet deus per unū sanctum, imò in uno loco facit, quod in alio non facit, non improbo. Quis consilium dei nouit? si ipse distribuerit, recte distributū est. At nō ideo tibi salutāre est in sanctos partiri negocia pro tua sumptiōe. Vnde non dixit, qd' martyres alia & alia dona acceperint in gloria, sed ait: Nō uoluit fieri in oībus memorijs sanctorū ista quæ in illo

Quomodo
se cōmittendum
sanctis.

illo fiunt &c. Et si, ut dixi, deus ita suffert infirmos, qui talia solum querunt in sanctis, donans pro sua uoluntate, quod querunt, nostrum tamen est, Christianos erudire, & ad perfectionem inducere, & ea quae sunt salubria, & meritoria docere, ne aliquando ad id labantur erroris, ut ex sanctis dei sibi idola fingant. Neque enim est meritum sanari corpus, aut pecuniã augeti, sed infirmari et egere, id demum est pulchrũ si meritum prudenter tuleris. Hæc de externo sanctorũ cultu dicta sufficiant.

DE INTERNA ET VERA SANCTORUM HONORATIONE.

SECUNDO coluntur sancti uere et interne. Hic autem cultus cõsistit in laude cordis primũ, deinde in uoce et opere foris, id est, quãdo deus laudatur in sanctis, & sancti laudatur in deo, sicut scriptũ est: Laudate domnũ in sanctis eius, laudate eũ secundum multitudinem magnitudinis eius.

Verus sanctorum cultus et internus.

Sic Pau. Gala. 1. fecisse scribit primitiuos Christianos: & in me, inquit, clarificabãt deũ, sic facit Psal. 10. Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorum & congregatione. Magna opera domini exquisita in omnes uoluntates eius. Vult enim dominus enarrari gloriã suã, et annunciari opera manũ suarũ. Sicut dicit: Vt annuncient in Sion nomẽ domini, & laudem eius in Hierusalem. Et rursus: Narrabo omnia mirabilia tua. Item: Vt enarrem omnes predicationes

CONTIONES DE PRIMO

predicationes tuas in portis filie Sion. Et multa alia in Psalterio, ideo enim operatur tot & tanta in sanctis, ut ipse glorificetur. Rursus dicit: In domino laudabitur anima mea. Et alibi: Laudamini in nomine sancto eius. Et Psal. 16. Latabimur in salutari tuo, & in nomine domini dei nostri magnificabimur. Sic enim Apostolus docet: Quod qui gloriatur, in domino gloriatur. Quare non est dubium, quin sancti nolint in seipsis laudari & glorificari, sed in domino, & dominum in se. Et iste modus colendi non modo erit deo gratus, & ipsis sanctis acceptus, uerum & tibi salutaris, et incomparabiliter utilior, quam si propter te & tua, eos colueris, imò solum ille est salutaris, & alius quilibet noxius.

**Quo pacto
sancti in deo
colendi.**

Vnde ut pro rudibus demus modum, ille saliet colit uere sanctos dei in deo, qui opera & gratiam dei in illis intuitus, & meditatus, mouetur & soluitur in dulcem affectum erga deum, quod tanta, & talia largiri in illis dignatus est, uelut diceret: Benedico te & gratias ago tibi piissime deus, quia eterna misericordia tua. Sanctum enim hunc praeuenisti & de peccati perditionisq; massa, tam eximium glorie uas tibi perfecisti. Sic deum laudasti in sancto suo. Rursum & sanctum ipsum in domino ita laudabis, O sancte dei. N. benedictus tu in filiis hominum, qui dignus deo uisus es, tam ineffabilis gratiae, et glorie dei donis ornari. *Quemadmodum S. Elizabeth bene dixit beatam uirginem,*

ginem, dicens: Benedicta tu in mulieribus. Beata quæ credidisti, perficiantur in te, quæ dicta sunt tibi à domino. Oportet enim ut diuinæ gratiæ odorẽ, effusum in sanctos eius papias, & guttulas bonitatis eius prægustes, ut & tu in amorẽ dei succendaris. Quid enim aliud sunt sancti, nisi uelut guttulae roris, seu guttae noctium in ananthis & capite sponsi, sicut dicit: Aperiri mihi soror mea sponsa, quia caput meum plenum est rore & cinanni mei guttis noctium. Sic enim Michæ, s. sanctos appellat rorem, dicens: Erunt reliquiae Iacob in medio populorum multorum, tanquam ros à domino. Quia totum quod sunt & faciunt, ros & gratia coelestis est, spirans suauissimam dei misericordiam super filios hominum. Sic sic oportet omnem gloriam sanctorum referre in deum, qui dedit eis hanc potestatem. Vide ecclesiam, quæ de B. Virgine canit: Benedicta filia tu, sed, à domino, quia non à te, sed per te fructum uitæ communicauimus. Et in omnium sanctorum festis, Ecclesia orationem dirigit non ad sanctos, sed ad deum cum nominibus sanctorum, eorum merita ex deo uenisse protestans, deinde per eadem, preces suas deo commendans. Isto enim sacrificio laudis primum rite peracto, tunc demum subnectenda est petitio nostra, primum pro simili dei gratia, nouissime pro temporalibus. Si tamen temporalia petere potest qui sitit spiritualia.

Sancti guttulae roris.

Sancti quicquid sunt, aut faciunt, ros et gratia coelestis est.

Verum ista inuocatio, & cultura sanctorum adeo est Verus sanctus neglecta

CONTIONES DE PRIMO

*Et*orum cul-
tus negle-
ctus.

Festi dies
sanctorū ad
quid institu-
ti, itē eorum
dem cultus.

neglecta, ut non solum non meditentur opera misera-
ricordie dei in sanctis suis, sed etiam nesciāt eorum
gesta, imō & nomina, sicut ille, qui sanctam trinita-
tem nominauit dreyfalcken, adeo non quid deus boni
in illis fecit, ut glorificetur, sed quid boni nobis faci-
ant, ut nos lætemur, cōsideramus. At spiritus sanctus
& ecclesia Christi id intendūt certe, in omni cultu, &
festis sanctorum, scilicet eleuare cor nostrum in deū,
& diuina opera, & parare fiduciam ex contempla-
tione gratiarū in illos collatarum, sicut Christus Mat.
9. Sic luceāt opera uestra bona. Ad quid? ut crux me-
um non doleat? non: sed ut glorificent patrem uestrū
qui in cœlis est. Hic B. August. ut non desperent, in-
quit, etiam sibi, si uoluerint, posse præstari. Et sancti
quidē hac regula, & eo fine, uixerunt, & bona fecerunt,
ut lucent ad gloriam dei. Et fit diabolo operante,
ut eorum uita & opera non eo fine prædicentur
aut celebrentur. Ipsi per omnem uitam quæsierunt,
quæ dei sunt. Nos uero nō solum in nostra, sed & in
sanctorū uita, non nisi quæ nostra sunt, querimus, nū-
hil solliciti de gloria dei. Et passim prædicatur solum
quid & quantū possint in nostris commodis, nō quan-
tum fuerit misericors deus in ipsis. Inde proceditur ad
extremam temeritatem & audacem contentionem,
uter sanctorum in cœlo sublimior sit coram deo, qua-
si ipsi aliqd fecerint ac nō potius deus. Oculos omni-
um in carnem uersimus & à deo auertimus.

Temeritas
de sanctorū
præstātia cō-
tendentium.

PRAECEPTO DOMINICO 88

Imò nostra etate (quod detestabilius) eò redactus est cultus sanctorum, ut melius fuerit, neq; festa sanctorum agi, neq; nomina eorum sciri. Quod ut cognoscas percurre superstitiones stulti vulgi, & uide, patrocina illa diuersa diuersorum artificum. Aurarij fabri sanctum Elogium, sutores Crispum & Crispinianū, fullones S. Seuerum, pictores S. Lucā, medici Cosmā & Damianū, iurista S. Iuonem, artistae S. Catharinam, aliquando & Aristotlem habent patronos. Alij alios. Et Franci suum Kilianum, quaelibet nationis suū. Sed quomodo hos honorent, aduerte. Primum nihil eorū opera uel exēpla curāt, deinde quando ad summum honoris itur, mane missam celebrant, & eo toto die feriātur, nec alio quoq; indicio nisi ueste & orō, tantū feriā simulantes potius quā agētes. Caterū lasciujs, cātibus, moribus, corde nunq; tā alieno à deo, quā eo die, tēpus perdentes, imò sanctos illudentes, ac si Bacchanalia uel Saturnalia agerent: atq; hæc usq; in alterū diem potando, ludēdo, & breuiter usq; ad cædes aliquādo insaniendo, perdurant. Hæc enī est gloria festorū dierū his p̄ditis tēporibus. Ita ut nec Anubis aut ullū portentū gētiliū deorū sit fœdius dehonestatū, imò nec porcus tuus ita se colī sustineret. Sed ita præualuit ira dei, et tradidit in sen sum reprobū, ut sint omnia p̄uersissima.

Quanto rectius erat, humili & quieto corde, peccatāq; domo parce refici, & pauperibus uocatis ministrare.

Opifidorū,
disciplina=
rum, natio=
numq; patro
ni.
Quomodo fe
stos dies pa
gant Chri
stiani hoc p̄
ditiſſimo se
culo.

CONTIONES DE PRIMO

strare prandium, imò melius erat laborare & omnia opera seruilia perficere, quàm ita feriani. Nò enim eo tumultu pompæ & luxuriæ, sed quietudine (unde & sabbatiffare dicitur) & charitate in proximum seruitur sanctis. Quod si turpissimum tu ipse iudicares, si quis in festo paschæ uel natali Christi talia perpetraret, cur patronum tuum eo honoras, quem tunc maxime proposuisti honorare? An qui totum annum fuit quietus & securus à tuis irrisionibus & ignominijs hoc die, quo minime oportuit, eiusdem uexatur? Cur execramur Turcas quod imagines Christi & sanctorum foede cõspurare dicuntur? An nondum intelligimus quod illorum figura ostendit nobis deus, quàm sibi displiceat, quod nos Christiani sanctos suos in ueritate et foedius conspurcamus? Quàm pulchra religio et pietas, sanctos dei nemo foedius blasphemat, quàm ipse cuius est patronus, nec id alio die magis quàm eo, qui cultui eiusdem sacratus est. Finge an tu talem sustinere possis ab infimo homine cultum, id est, illusionem.

In quo Christiani Turcas peiores.

Hic itaque Pontificibus esset summe uigilandum, imò saluberrimum foret, omnes dies festos abrogare, paucissimis seruatis, in quibus mane uerbum dei audiretur & missa. Nihil enim sunt sabbata nostra, nisi opprobrium ecclesie, & nò eusebia, sed asebia in deum, ut satis nimis ualde docet experientia. Potest & nobis deus multo amplius quàm Iudæis dicere: Odi et proiici solennitates uestras, et illud Isa. 1. Sabbata uestra

Festi dies opprobrium ecclesie.

stra & Neomenias uestras odiuit anima mea.

Super est adhuc geminus abusus in cultu sancto-
 rü. Primus est in superbia et abusione p gloriã
 uanã, qua inuicẽ quidã conartant etiam de sanctis,
 dum quisq; eum qui uel sui studij uel ordinis fuit, niti-
 tur ita celebrem facere, ut eum cæteris omnibus præfe-
 rat, non tam quod uelint sanctos dei honorificari quã
 seipfos, qui tales habeant patronos. Horum uanitas
 & si late patet, & plurimos occupet, non tamen au-
 deo latius prosequi, tũ qđ pulcherrima specie ador-
 nati, facile me temerarium iudicem proclamare aude-
 rent, seq; purissime excusare, tum quod ipsos proce-
 res & optimates ecclesiæ quoque ea res tangit, qui
 sunt multo impassibiliores, quam cœlum ipsum. Nã
 cœpit & hinc fermẽ turba fraternitatum quædam
 oriri, & nescio an tot fraternitatibus tandem effici-
 ant, ut nec fratres nec sorores retineant. Sed sit hic
 aliorum iudicium. Speões est bona, non licet acrius ta-
 xare, donec clarius seipsum prodat negocium.

Huc dicerem pertinere eos, qui festum Conceptio-
 nis beatæ Virginis uolunt esse primum & summum
 omnium, & qui nouorum festorum dignitate, priuile-
 gijs, indulgentijs, replent totos sermones. Nec frustra
 nos quoque uixisse uidebit posteritas, quia nouis fe-
 stis fecimus uetera uere ueterasse, si nihil aliud feci-
 mus, hoc unum satis est dignum æterna memoria.

Spero futurum quod adhuc festum Abrahæ etiam
 m celebrabitur,

CONTIONES DE PRIMO

celebrabitur, quia in fide eius fuit origo salutis et promissus Christus. Si enim Abrahæ non promississet deus, non fuisset Christus natus. Et forte diem Adæ & Heuæ quoque celebrandum, est prædestinatum. Itaque uenerunt dies in quibus omnia libētissime docemus & audimus, præter ea, quæ sunt antiqua & solida ueritatis, ut Apostolus ait: A ueritate quidem auditū auerterent, ad fabulas autem conuerterentur, coaceruantes sibi Magistros prurientes auribus. Non quod damnum affectum pium ad noua festa, sed quod uideā non pauca agi & extolli, ad inuidiam usque aliorum. Non ergo sancti nostra superbia & discordia, immo non ipsi, sed nos idola ex nobis facimus, & sub nomine sanctorum nos ipsos colimus.

Nota.

2. Abusus Auaritiæ.

Alter abusus est auaritiæ. Eriguntur passim erectæque sunt ecclesiæ super imaginibus non cōsecratis, præsertim ubi concurrit seductilis turba vulgi, nec ipsæ ecclesiæ cōsecrantur, in quibus præter speciē et nomen pietatis, nihil nisi questus queritur. Si enim sub nomine Christi diabolus mittit Pseudochristos, quanto magis sub nomine & imagine Mariæ aut alterius sancti, potest operari errorē & illusionem? Atque eo liberius, quo neglectius nos Pauli consilium habemus, Omnia probate, quod bonum est tenete. Et illud Ioan. Probate spiritus utrum ex deo sint, nos uero specie bona contenti, statim sine probatione accurrimus.

A diabolo fit Faat hoc discursus diabolus.

unt huiusmodi discursus.

Primo, ut populum à locis sacratis trahat, & affectum

PRÆCEPTO DOMINICO. 90

Etiam eius alienet à sacris, prophanisq; distrahat, dū
 nouis semper & alienis accendit curiosumq; facit.
 Hoc enī meruerūt, qui fastidiūt ecclesiā suā domesticā.

Secundo, ut per hoc accipiāt occasionem uelut ius-
 tam, negligendi uerbi dei & parochialium officiorū.

Omitto quod per uias perdunt tempus, & substan-
 tiam profundunt, peccatis multis sese onerāt, dum ua-
 na fabulantur, uel audiunt uel uident, & domum, rē,
 familiam, negligunt, hoc est, frustra laborant & mul-
 ta mala committunt.

Quod autem tales concursus sint ex diabolo, præ-
 ter ea que dicta sunt, ipse etiam præceptus concursus
 uulgi declarat. Ferunt enim uxores & famulos in-
 ter laborandum aut operandum raptos fuisse, ac ue-
 lut relinquere opus coactos, quod à spiritu sancto fit
 nequaquā, sed est euidentissima demonis illusio. Spi-
 ritus sanctus non est spiritus temeritatis & præcipi-
 tationis, sed spiritus cōsiliij, nec reuocat præceptū suū,
 quo præcepit mulieri esse sub potestate uiri, sine cuius
 cōsensu etiā uota sua nulla sunt. Et seruis, ut domi-
 nis suis fideliter seruiant, nihil fraudantes, quomodo
 ergo nunc eosdem raperet ad inobedientiā tā rigide
 prohibitā? Vnde audiui, ubi tales ecclesiæ fuerunt con-
 secratæ, & legitimo dei cultu ordinatæ, cessasse
 talem concursum. Sed & nunc dicuntur aliquæ ideo
 nō consecrari, ne desinat concursus, & arescat lucrū.
 O Christianos, q̄ ea impietate lucrū quærūt. Hoc ne
 ex deo est, quod crucem & benedictionem sustinere

CONTIONES DE PRIMO

non potest? Quis unquā crederet posse Christianos, uel ab astutissimo dæmone in hunc erroris barathrū præcipitari?

Historia. Sed & ego noui hominem qui simile excelsum illusionis cœpit prostituere, sub nomine uirginis Mariæ, quæ sibi in somnis apparuerat (adeo sancta & digna sibi superbia uidetur) sed à maioribus ecclesiæ prohibitus, statim ibi quieuit diabolus, & migr. uuit aliò, & ibidem præualuit erigere lupanar suum. Vere hæc sunt signa & idola prostitutionis, quæ dominus per Prophetam arguit, in quibus fornicantur anime fideles à suo Christo, qui, prohibuit ne crederemus hijs, qui cum obseruatione locorū nobis prædicant: Ecce hic est, aut illic est Christus, Nolite inquit credere, ecce prædixi uobis. Quare tibi sit merito suspectum tāquā negocium perambulās in tenebris, quātumlibet speciosum fuerit quod in locis illis prophanis agitur. Non enim frustra ecclesia instituit ecclesias & loca earum sanctificari per uerbū & ora-

Quomodo tionem. Quod si cuius uxor uel seruus uociferetur, **restinguen-** sese arripi tali peregrinandi spiritu, audi consilium, **dus appeti-** arripe & tu quernam aliquam crucem, & sanctifica **tus peregri-** dorsum eius aliquot ictibus fortiter, & uidebis quod **mandi.** hoc digito dei eijātur dæmonium illud. Mulieres enī ut sūt seductiles, solet familiaris istis nugis illudere.

Dedicatio- Tertio. Vbi non habet potestatem (sicut uere non **nes frequen-** ubiq; habet) in locis pphanis, faāt hoc in locis sacris. **tare, instin-** Hoc autem faāt quando relicta matrice ecclesia, pere **ctus diaboli,** grinari

PRAECEPTO DOMINICO 91

grinari sollicitat ad dedicationes & patroania aliarū ecclesiarum, uel in deserto uel pagis positarū, ubi tamen uideas tot tabernas & ganeas, ut Babylonē credere possis (sic enim hodie agunt dedicationum & patronorū festa) uespero uero domū redeunt pleni indulgentijs, id est, cercuisia, luxuria, & alijs portentis peccatorum, quibus ibidē seruierūt. Si tamen redeunt: nam sermē est uelut regulare, aliquos occidi, aut saltem grauiter uulnerari in dedicationibus, adeo ut in prouerbium transierit. Indulgentias dedicationis distribui sero, cū sese trucidauerint, aut saltem læserint. Has diabolus miserrimas nobis a sīdūe auget ignominias, & adhuc melius ducimus esse tales dedicationes non tolli, quā illas fieri: det dominus Episcopis nostris aliquādo gratiā, ut has indulgentias unā cum dedicationibus reuocent, & non sinant diabolū etiā de cæde nostra nobis illudere, cui nimis fuerat permisum, qđ erroribus nos illuderet.

Prouerbiū Germanicū.

Abrogandæ dedicatiōum indulgentiæ.

At hic mihi obijciūtur, receptæ illæ peregrinatiōes ad S. Petrū in urbe, ad S. Iacobū, ad Hierusalē, ad Treuerim, deniq; in diuersa loca ad honorādas reliquias sanctorū & indulgentias obtinendas.

Obiectio.

Respondeo, Non peccaret, qui omnes eas omittet & domi maneret, non præceptæ sunt sed uoluntariæ assumptæ. Tamen ego non resistam tanto iam usui & consuetudini præualidæ, eant sanè qui uolūt, thoris de pedum modo id discant, sese interim eisdem sumptibus regrinationi posse incomparabiliter melius deo seruire, & salutē bus.

Responsio.

Sententiā au

CONTIONES DE PRIMO

suam operari si domi seruiant pauperibus, immo sibi commissis, ut uxori, filijs, familiae, dominis, deinde se flagella dei patienter tulerint, & quascunq; aduersitates. Quasi uero non satis nobis pugna relictum sit domi cum diabolo, nisi & foras cū Dina egressi plus occasionum corruptionis quæramus. Quanti enim resistunt caullationibus & curis, quibus in domestica ecclesia impugnat corda nostra? deinde crapulis libus, et ocijs per omnes dies nos uexat, oīa tentans, ne purus sit apud nos dei cultus, & integra salus nostra.

Missas aureas erexit auaritia.

Id quoq; nuper inuentū est à nostra philargyria, quod septē aureæ missæ (scilicet ab aureo nummo sic dictæ quo persoluuntur) certis cereolis, ærtisq; alijs ritibus celebrantur, nescio pro quo certissimo euētū, ita iniquissimus hostis, nec hoc saltem sacrificium nobis reliquit syncerum.

Saccus auaritiæ sacerdotalis, pertusus.

Quid si sacus ille auaritiæ pertusus & insatiabilis huc pertineat? ubi ad structuras ecclesiæ offertur, mendicatur, corraditur thesaurus sine fine, & reliquijs & indulgentijs in hanc rem uaserrime utuntur, ut ubi cōgesta fuerit pecunia, nec structurae, nec pauperibus, sed pro bello, aut litibus uel presentibus expendantur uel futuris reseruentur?

Clauis Christi ad quæstū abutuntur.

Sic enim & clauos Christi fecerunt auaritiæ ministri, tamen sub sanctissima pietatis specie, ut aureos et argenteos nūmos perforēt. Cur si sola deuotio quæritur, nō potius papyrus aut tabulā perforant? Sed quid ego lernā auaritiæ in ecclesia describere tēto, de

qua

PRAECEPTO DOMINICO. 92

qua propheta ipse desperans, omniaq; in unum concludens dixit: Omnes sequuntur auaritiam à maximo usque ad minimum. Sit tãdem summa summarum, Omnes hij sanctorũ cultores cõtra hoc primum peccant præceptum, quia non quæ dei, sed quæ sua sunt, in ipso etiam deo & sanctis eius quærunt, suntq; sibi ipsis huius operis sui ultimus (ut dicitur) finis, & idolum, utentes deo, fruentes seipsis, de quibus potest illud dici Psalmo. 77. Cum occideret eos, quærebant eum & reuertebãtur, & diluculo ueniebant ad eum, & rememorati sunt, quia deus adiutor est eorum, & deus excelsus redemptor eorum est, sed quo corde id fecerint, sequitur: & dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum nõ erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Et illud Christi Ioann. 6. Amen dico uobis, quæritis me, non quia signa uidistis, sed quia manducaastis & saturati estis. Eadem causa & illum repulit, qui dixit: Magister, sequar te, quoacunque ieris. Ipse uero: Vulpes, inquit, foueas habent, & uolucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suũ reclinet, scilicet ostendẽs, quod nõ propter Iesum tantũ, sed propter suã cupiditatem hæc dixisset ille.

Stat ergo sententia fixa: Qui uult uenire post me, **Quid Christus** abneget, non pecuniam, non uestem, non deniq; sanita **stus à nobis** tem, sed seipsum, & tollat crucem suam & sequatur **fieri uelit.** me. Item: Qui non renundaauerit omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus. Item: Qui non

CONTIONES DE PRIMO

odit patrem & matrem, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.

Porro cum illi etiã corpus suum querant, & quo corporis sunt, certum est, quod non sunt digni Christo, sunt tamen digni aliquibus donis mercenariorum, sicut filij Abrahæ ex Cetura, sed non hereditate cum Isaac. Si autem nõ sunt digni Christo, clarũ est, quod non faciunt uoluntatem eius, ergo nec seruant mandatum eius.

Non hæc dico, quod uelim omnes esse damnatos, qui tales sunt, sed ut discant solũ suã miserã, & non sese ideo Christianos esse confidant, quia sic honorant, & colunt deum, & sanctos, imo imperfectum suum uidentes intelligant quid ille gemitus significet, quem nos Christus docuit confiteri, deinde iussit orare nos: Dimitte nobis debita nostra. Et: Fiat uoluntas tua, &c: quia scilicet tales nõ sumus, cum tamen esse debeamus.

Bona tempo
ralia quo cõsi
lio det deus. Ideo si consilium dei liceat capere, non ista bona dat ut ijs uelit satiare, sed magis irritare paruis his ad maiora petenda, uel ipsos imperfectos, uel saltem filios suos, quibus talia non tribuit. Et hæc sat sint de hac materia.

Retusa Bohe
morũ in nos
ignominia. **V**ERVM ne Pighardi hæretici infelices, suas partes à me adiutas confidant, qui præ nimia ruditate nobis Teutonicis (superbissimo fastidio indignati) imponũt, quod sanctos dei colamus, et idola faciãmus, & ideo contra nos aceruũ uersuum scripture

PRAECEPTO DOMINICO. 93

pturæ cōgregant, in quibus prohibetur, ne adoret quis nisi unum deum, & ut nobis apud suos iustissimā inuidiam conflare uideantur, insidiosissime omittunt, quod scribitur rex Dauid & Salomon & multi alij adorati, simul impij peruersores scripturæ, & subdoli salumniatores nostræ pietatis. Ita enim rustici illi nos tandem docent, quod solus deus sit adorandus, et gloriantur, ac si nos id ipsum negauerimus unquam, cum tamen negare non possint, frequenter aulicos reges honorari, ac uelut adorari, ut facilius ad regem perueniatur. Propter horum itaq; rudissimam & insulsissimam rusticitatem. Dico ego, ad sanctorum suffragia recurrendum omni modo, sicut in Iob dicitur, & ad sanctorum aliquem conuertere. Et sicut Salomon suum patrem allegat: Memēto domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Sed & Iacob patriarcha dixit de Ephraim & Manasse: Inuocetur nomen meum super pueros istos, et nomina patrum meorum Abraham, & Isaac. Sed de ijs suo tempore, si deus uolet. Hic fiducia quoq; indulgentiarū tanxanda fuisset, nisi iam plus satis illa, multis modis à me taxata esset.

DE SECUNDA PARTE EORUM

qui specie bona falluntur.

NUNC de altera specie trāsgressionis dicendū, scilicet corū, qui pro uero deo, idolū sapientiae & iustitiae suae colūt. Hi sunt filij superbiae quorū

m s rum

CONTIONES DE PRIMO

rum rex, Behemoth ille diabolus uocatur à deo. Iob
 41. Horum est libero arbitrio confidere, non esse ma-
 le habentes, non egere medico. His solis Christus gra-
 tis est mortuus, quia sine ipso possunt bene uiuere. Sic
 olim Pelagiani præcipue, deinde hæretici omnes per-
 diti sunt. Porro hodie quoq; sunt, qui Pelagiani qui-
 dem non sunt, sapiunt tamen idem uel peius, quàm
 Pelagiani. Nam Pelagiani deo saltem id tribuerunt,
 quod per doctrinam legis, erudiret liberum arbitriũ.
 Hi uero habent dictamen rectæ rationis quæ deprecatur
 ad optima, ut legis eruditioe, non pro necessitate,
 sed pro comoditate tantũ utantur, dissentiunt tamen
 à Pelagianis quod sine Christo, non posse bene uiui
 meritorie concedunt: & ita Christus non est mortuus
 propter peccatũ, sed propter nõ meritiũ. Nõ fuisset ne-
 cesse eum mori, ut inferni pœnas solueret, sed tantum
 ut mereri cœliũ contingeret. Nam finge paruulum ado-
 lescere sine peccato mortali actuali (id enim & si dif-
 ficile, tamen asserũt possibile) huic nõ est necessarius
 Christus redemptor de potestate diaboli, sed adiutor
 dum axit ad cœlum, quia si is moreretur, nec ad infer-
 num, nec cœlum ueniret. Qua theologia mihi uiden-
 tur asserere, neminem nasci filium iræ & filium dia-
 boli, nisi filium iræ diaboliq; dixeris, id esse, quod nõ
 meritoriũ. Et dum sacerdos exsufflat satanam in par-
 uulis baptizãdis, ut locum det spiritui sancto, intelligen-
 tur, solũ facere ex uase non meritorio, meritorium: sic
 enĩ uasa iræ Apostolus cogitur nũc demũ intellexisse.

Et baptisimi

Quid Pela-
 giani obser-
 uauerint.

PRAECEPTO DOMINICO 94

Et baptismi sacramentū confert gratiā non in remissionē peccati, sed initiū meritū duntaxat. & illud symboli: Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum, noua glossa oportet intelligi, non de peccatis damnationis, sed de peccatis nō meritorijs. Ac sic peccatum originale nullum damnū intulit mūdo, nisi quod priuauit merito et uisione dei. Et ea priuatio uisionis, id est, omnium bonorum, nō est malum, nisi uox tantū, scilicet priuatiue. Sic enim Theologizamus hodie. Et Christus pro nobis factus maledictum & peccatum, ut de maledicto & peccato nos liberaret, nō aliter intelligitur, quā quod est factus nō meritorium, ut de non meritorio nos liberaret: deniq; uocabulum illud, peccatum, per totam scripturā, nouam accipiet significationem, id est, scriptura inducit confusionem. Sed mittamus has tenebras, alijq; tēpori reseruemus, quā & aliās sepiissime de his diximus & egimus.

Igitur, sicut supra diximus: Cum simus iuxta B. Aug. una massa perditionis, nemo iustificatur, nisi per puram sine meritis gratiā Christi. Ideoq; necesse est, ut superbiat, sibiq; aliquid esse uideatur, qui nondum de se, sua ratione, pia intentione, suis operibus internis & externis desperauit, & ad thronum gratiae tremēs & miser accessit. Nam omnes illae uirtutes morales, & scientiae speculatiuae duplo malo cōficiunt homines, & scientiae speculatiuae. Primo, quod non sunt uerae uirtutes et scientiae, sed peccata et errores, quā sūt necessario ex corde male peccata peccata peccata, & nondum sanato per gratiā, quod nō potest nisi bantur seipsum

CONTIONES DE PRIMO

seipsum querere in omnibus, & sic faciūt hominem uacuum inanem.

Altero, quod fallūt & inflant, ut homo sibi nō malus nec stultus uideatur. Quibus fit, ut sit securus, & nihil, uel minus sollicitus de gratia querēda, dum scit se nihil mali facere, licet fateatur se nihil meritū in tot bonis facere.

Inde procedit malum latius, ut omnes despiat, iudicat, damnet, mordeat, zelet, arguat, detrahat, qui sibi dissimiles fuerint, quia cum pharisæo nō est sicut ceteri hominum, nec unus ex ipsis. Hi sunt qui domum suam super harenam aedificant, horrendo periculo & aeterna ruina casuram.

Iusti non te-
mere iudicāt
proximum.

Veri autem serui iustitiæ sciunt & confitentur se totos esse peccatū, totumq; suum bonum, non intra se, sed extra se, in deo & misericordia eius sitū esse uolunt, quia iustus ex fide uiuet. Non autem iustificatur in conspectu dei omnis uiuens: unde suis malis pressi, neminem iudicant, nisi seipsos: nulli detrahūt, neminem contemnunt, nisi seipsos, & implent hanc definitionem iustitiæ. Iustitia est accusatio sui in principio, & iustus primum est accusator sui. Hi habent uere unum deum, ex quo, per quem, & in quem iustificātur, & sunt sine peccato per misericordiā dei ignoscentem, non per suam iustitiā operantem. Sic gloriāficatur deus, & colitur uere, dum eius operibus tribuitur quicquid sumus, imò dum opera nostra nō sint nostra, sed dei, sicut Christus ait: Doctrina mea non est mea,

Iustitia.
Iustus.

PRAECEPTO DOMINICO. 99

mea, ita nihil nobis relictum est, nisi peccatum, stultitia, malitia, perditio, & confusio: ac per hoc non possumus nobis in ullo placere, aut idolum facere, redacti in nihilum, ex quo & uenimus, remanente solo deo, omnia in omnibus.

Sed quando haec dicimus, obijciunt, ergo non sunt **Obiectio,** facienda bona? Sicut Apostolo quoque, haec ipsa docenti, obijciebantur, faciamus mala, ut ueniat bona, quorum damnatio iusta est.

Ideo illis respondendum, **Responsio:** Primum, quod non prohibentur, sed quam maxime docentur bona fieri: controuersia duntaxat in uocabulo, bona, cōsistit. Nam sine fide impossibile est placere deo, & omne quod non est ex fide, peccatum est. Illa sanè bona, quae illi uocant, naturaliter & moraliter facta, ideo sunt mala coram deo, quia non fiunt ex deo, nec propter deum, id est, **Quare naturaliter et moraliter facta** non cognoscuntur nec referuntur in deum, sed homo sibi ex tribuit, & in eis tanquam suis, placet, cum non sint deo sint sua. Illud enim additamentum Leuiathan, facit, non sint deo ut omnia sint apud deum mala, quantumlibet speciosa **accepta.** facta sint coram hominibus, unde Paulus libera uoce tam super gentes quam Iudaeos clamat: Non est iustus, non est qui faciat bonum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Ut autem homo agnoscat opera sua esse dei solius, gratia eum illuminat, natura non docet. Inde fit ut talis homo sit patiens & mitis, siue uituperentur siue laudentur eius uerba & opera, scians, quia nihil amittit, cum non sint sua. At natura furit, **ubi**

CONTIONES DE PRIMO

ubi uituperatur, & insanit, ubi laudatur. Ratio omnium est, quod fides & spes non habet aliud fundamentum, nisi solum deum Iesum Christum, petram ipsam, & nullam prorsus creaturam. Ratio autem & natura habet fundamentum harenam, opera sua bona & sapientiam suam. Inde fit, ut homo ruentibus suis operibus bonis, si per diffamiam, irascatur, si per conscientiae & iudicij diuini reuelationem, desperet in aeternū. Iustus autē etiā si cadit resurgit, & cōtra conscientiam, in dei misericordia nititur, sicut scriptum est: Quoniam rex sperat in domino, & in misericordia altissimi non commouebitur.

Merita ex
spe ueniunt,
non contra.

Quocirca diffinitio spei apud Magistrum Sententiarum, uel est falsa, uel est obscure, & non intelligibiliter posita, quia spes nō prouenit ex meritis, sed contra, merita proueniūt ex spe, quia sicut fides, ita spes, ita charitas, necesse est, ut sint ante omne opus meriti priores. Prouenit enī spes nō nisi ex misereunte & infundēte deo. Nec habet obiectum uel materiā seu fundamentum aliud, quā ipsam nudam dei misericordiam, nequaquam opera nostra, quae sunt potius obiectum, & ex quibus prouenit desperatio. Christus nobis uixit, & meritum nostrum est, si credimus in eū. Credentes autem in eo, iam non sibi uiuunt, nec sua merita cumulant, sed Christo seruiunt, & uicissim Christo merētur. Sic enim Apostolus docet Ro. 14. Si uel uiuimus, domino uiuimus, siue morimur, domino morimur, ipse spes nostra, et nos, ut ita dixerim, spes
sua

seu expectatio eius, sicut filius est spes patris, et pater spes filij, cui omnia prouidit & thesaurizauit.

Quomodo autem de superbia rerum spiritualium dixi, ita & de corporalium rerum superbia intelligatur, ut sunt diuitiae, forma, gloria, potentia, fauor, genus, uoluptas & similia. In ijs enim qui confidit, et superbit, aliosque fastidit sui dissimiles, manifestum est, quod haec sua faciat, deoque rapit, & sibi in idola transmutat. Quae si solius dei esse cognosceret, non disingueret inter se, & quemlibet perditissimum hominem, nihilque plus sese habere sciretur, nisi quod solus Iesus Christus eius fiducia est. Sic fieret, si hoc praecipuum seruaretur, ut nulla superbia, id est, nulla radix, nullum initium peccati, ac per hoc nulla peccata essent. Sed pax, amor, mititas, largitas, patientia, & omnium uirtutum plenitudo, quod non in hac uita sperandum est, ideo semper manemus peccatores, & huius praecipiti transgressores, solo hoc sacrificio salui, quod haec transgressionem non ignoramus, neque negamus, neque cum impijs uerbis malitiae in peccatis nos excusamus, sed confitemur, & gemimus auxilium gratiae, & regni futuri accelerationem. Quae humilitate meremur nobis ignosci, in ijs quae minus facimus, sicut B. August. ait: Omnia mandata implentur, quando quicquid non fit ignoscatur. Ignoscatur autem contentibus, quia humilibus deus dat gratiam.

Vnde caueda est illa perniciosa et adulatrix' glossa, imo totius humilitatis expultrix, & uastatrix, quae dicitur

Cōfidere in corporalibus impietas est.

Superbia re medium efficiatissimum.

CONTIONES DE PRIMO

Pestilens
glossa.

dicitur. Deus non requirit hoc præceptum impleri in hac uita, facit enim hæc glossa securitatem nocentissimam, dissoluit manus, & remittit genua Arenuorū bellatorum. Et est unum de puluillis, & cervicalibus, quæ in Ezechiele damnat dominus. Nisi sanè intelligatur, scilicet quod nõ requirit quidem ab ijs qui ipsi à seipsis requirunt eiusmodi plenitudinem, & dolēt, atque confitentur sese non implere, & ideo festināt egredi, & cupiunt dissolui, ne sint diutius cum peccato, & inobediētia huius præcepti, sed cum Christo & iustitia, et plena obedientia præcepti. Iis, inquam, nõ imputat, nec requirit. Verum qui ipsi non requirūt, & exigunt à seipsis, sed consuunt sibi puluillos sub manibus, & sine timore incedunt, certi, quod non requirantur, ab ijs certe exiget usq; ad nouissimū quadrantem. De ijs dicit Psal. 9. Propter quid irritauit impius deum? dixit enim in corde suo, non requiret. Qui enim non agnoscit se præceptū non debere, quomodo se agnoscet esse peccatorem? qui autē nõ agnoscit se peccatorem, quomodo timebit deū et iudicium eius? qui autem non timet, quomodo humiliabitur, qui non humiliatur, quomodo gratiam consequetur qui gratiam non consequetur, quomodo iustificabitur? q nõ iustificatur, quomodo saluus erit?

Præceptum

PRAECEPTVM SECVNDVM.

Non assumes nomen domini dei tui in uanum.

Hoc praecipit, sicut & omnia alia, fluit ex primo, seruato enim primo, & hoc facile seruat, imò seruatum est. Quia ideo ponitur, ut caetati nostrae manifestetur in sapientia nostra, cum non esset necessarium, si Adam stetit, omnia enim illa sciuissemus. At nunc nec ipsa scimus, quae necessaria sunt foris fieri, nedum intus. Igitur in primo praecipito, cor & interior homo erga deum institutus est, in hoc os instituitur. Tribus enim rebus peccamus, corde, ore, opere, contra deum: ideo super singulo, singulum est praecipitum, et sunt omnia tria negatiua, siue prohibitiua. Nec est in toto decalogo, nisi unum praecipitum affirmatiuum, scilicet. Honora patrem & matrem etc. Nam tertium, quod est: Sabbathum sanctifices, ipse dominus exponit negatiue, dicens: Non facies omne opus in eo: quod & nomen indicat, sabbatum, id est, requies, id est, uacatio ab operibus. Nullum enim opus in illo praecipitur, unde & solum lectioni legis intendebant illo die. Igitur malum in omnibus prohibet. Ideo et nullum aliud habet pro missionem, nisi unum, scilicet affirmatiuum de honore parentum. Caetera uero, quia malum prohibent, peccata minantur.

In decalogo
unum tantum
praecipitum
affirmatiuum.

n Ideo,

CONTIONES DE SECVNDO

Ideo, fiat qui corde non peccat, nec ore, nec opere peccat. Ita qui corde peccat, nec ore, nec opere iuste facere potest. Qui primum præceptum non seruat, nec secundū, nec tertium seruat. Qui uero primū seruat, & secundum & tertium seruat. Non enim est metuendū, qd' qui in deū suā fiduciā posuit, deū super oīa diligit, sperat, querit sitit, nomē eius in uanū et irreuerēter nominet. Sicut nō est timēdum, quod subditus principē diligens, nō etiā nomen eius uelit ubiq; clarū facere & habere. Vnde & pro maiori parte, in primo mandato dicti sunt, qui contra illud peccāt, saliat dupliās generis homines rudissimi et stultissimi, per omnia similiter hic dicenda sunt. Hoc enim præcepto nō prohibetur maledictio, nisi quādo fit p̄ nomē dei, sed nec blasphemia in hominē, nisi fiat per nomē dei, sed infra, Non occides.

ID autem in primis notandū, quod hoc præceptum subindicat affirmatiue, nomē dei esse assumendū in os uere, uel in necessitate salutis, & quod solū ibi prohibetur, ne in uanū assumatur. Vnde in scripturis frequēter præcipitur nomē domini inuocari, laudari, cōfiteri, benedi. Sic Ro. 9. Omnis quicūq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Vdeamus itaque primum rudiores, inter quos primo occurrūt superstiosi, sortilegi, & quidā ex Iudaiās fabulis superstiosa quædā de nomine tetragramāton fugentes. Quod ij nomen domini inuanū assumāt, patet, q̄a nec ad salutē anime nec ad gloriam dei assumunt nomen dei. Sed
ad curi

Tetragrama
ton.

PRAECEPTO DOMINICO. 98

ad ariositatem suam, ad pactum demonum, in signis, uerbis, gestibus, ut supra dictum est. Non enim id curant an salutem animæ inde consequantur, multo minus an deus in hoc glorificatur, sed tantum ut suæ satisfaciant concupiscentiæ. Igitur sicut illi deum abiecerunt de corde suo, et uanum fecerunt in semetipsis, contra primum, ita et nunc nomē eius polluunt in ore suo, & frustra assumunt.

Frustra autem et uanum dicitur, quod sine necessitate & causa fit. Est autem necessitas uel utilitas nominis dei assumendi duplex, scilicet salus nostra, & gloria dei, immo sola gloria dei, quia nec salutem nostram debemus per nomen eius querere, nisi ad gloriam ipsius. Assumere autem intelligitur, ut cum aliquis sumit uel intendit facere, uel dicere, & ad hoc adhibet nomen dei. Sicut in corde assumit per fidem gratiam dei ad salutem suam. Ita in ore assumit, per reuerentiam nomen dei, ad salutem suam & aliorum. De istis ergo satis persuasum est ut abstineant, in præcepto primo. Nec per hoc sese exausent, quia sancta uerba, & orationes adhibent, cū per hoc magis turpiter peccant, ut in simili. Nonne furiosum putes eum qui sacris uestibus, officijs diuinis aptatis, ad choreas, spectacula, uel bella procedat, & iocum huiusmodi excoferio faceret. Si ergo hunc grauissime reprehēderes, cur nō multo magis reprehēdis te uel illum, qui sancto, plus quā omnes uestes, imo quo sanctificatur et uestes, & oīa, non ad choreas sed ad stupra, ad demoniacā

Ad quid assumendum nomen dei.

CONTIONES DE SECUNDO

opera abutaris, uel saltem ad corporis salutem, contempta anima? Talis est ergo illorū excusatio, qualis est eius, qui sic sacris abusus corripitur & dicit: Eia res tamen sacra et bona. Quid enim huic dicitur? quā illud quasi ego nesciam, eam esse bonam & sacram? hoc me nunc doces? cum ideo te arguam, quod sacris ita abuteris. At nos nunc ij sumus Christiani, qui cal-

Attende. nos nouos ne polluamus, calopodia emimus, et uestes bonas nullo modo in lutum trahimus, nec aureis uasis contumeliam facimus cum urina, immo aqua immunda. At sacrum dei nomen ad quæcunq; indigna trahimus, sine omni fronte. Quod si hoc nullus in suis facit, finge aliquem ita furiosum, ut in suis idipsum faciat. Quid si de alienis? et eius qui uult sua munda haberi? Quancquā gratam rem faceret, qui prināpis titulum, & nomen, & insignia ad lutum traheret, & inuolueret, ipso scilicet uidente, & prohibente, immo præcipiente in sublimi loco statui. At nos cū audimus Turcas templa prophanare, altaria & omnia sacra polluere, miro stupore accendimur ad iram, & cogitamus iniuriam bello uindicare, & querimur, quod

Turcam quæ principes nō contra Turcā bellāt, sed palpa sinū tuū, *que in sinu* & Turcā palpisti. Interim deus eo magis, in pœnam, *suo palpat.* principes in mutua bella tradit, ut nos magis, quā Turcas puniat, quia peius polluimus sacra quā illi.

DE PERIVRIS.

Secundo, nobis occurrunt periuri, mendaces, docti, fraudulēti, & quicunq; ueritatē relinquūt. abi deum

PRAECEPTO DOMINICO 99

ubi deum testem adhibent & nomen eius, immo & per deum male dicentes, iniuste excommunicantes, iocosi quoque ac blasphemi in deum, de quibus supra aliqua dicta sunt, & infra plura dicuntur. Hic uero uideamus qui iurando peccant in nomen domini. Notandum itaque quod duplex est iuramentum, Bonum de quo Deut. 6 & 10. Dominum deum tuum timebis, & ei soli seruias, & per nomen illius iurabis. Ita enim deus ipse iurat saepius in prophetis .d. Viuo ego dicit dominus. Et psal. 109. Iurauit dominus, et non poenitebit eum, & 131. Iurauit dominus David ueritatem. Sic Christus iurat in Euangelio, et patriarchae, prophetae, apostoli, & omnes sancti iurant, ac iurauerunt. Et hoc est opus meritorium, quia fit in ijs quae pertinent ad salutem. Unde quoties aliquis dicit uel facit, quod expedit ad salutem, ut credatur, ubi timetur non credi, debet iurari. Sic iurat Apost. ad Ro. quod saepe proposuit uenire ad eos. Quae ratio iurandi? nisi quia expedit eis id credere ad salutem, ut eum fidele pastorem. non quaestuarium agnoscerent, & charitatem ueram in eo esse considerent. Sic psal. 62. Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

Ratio, quare hoc iurare placeat deo, quia per ipsum inuocatur ueritas eius & creditur in eum, ac propter eum fit pax & concordia iurantium, in eo sancte colitur in eo opere, quia destruitur opus diaboli. s. d. haesio et lis. Quia qui tibi non credit, nec quiescat, propter nomen dei tibi credit, quod inuocas, & quiescat, ideo hunc

iurare quoniam deo bonum est et meritorium.

CONTIONES DE SECVNDO

honorem soli deo debemus. Vnde Apost. Heb. Omnis
controuersia finis est iuramentum.

Iuramentum Aliud est malū, Et hoc duplex, Aliud enim est quod
malum ex cō ex consuetudine fit, et hoc est malum, quia sic uile sāt
suetudine, assiduitate reuerentia nominis dei. Sic Teuto. Bey
Gott, werlich, vorwar, als war als gott im himel ist,
Bey gott vnd allen heyligen, per deum uiuum, per de
um sanctum, auff mein teures creutz. Auff mein teures
blüt. Bey dē creutz gottes. Es ist marter groß. Mar
ter schon, id est, per passionem Christi ita est. Item sic
detestari, der teufel hol mich, brech mir den halsz,
gott helff mir nymmer meer, alsz mir gott helff. Auff
mein seel, In consäentia mea, bey meiner trew vnd
eer, bey meiner priester schafft. Ista & multa similia
heu proh dolor, tam sunt assidua multis in ore, ut pro
pè secundum uerbum sit, iuramentum huiusmodi. Hic
patres & matres familias uigilare super liberis, et ser
uis, ac familia deberent. Quia est pessima consuetu
do, & contra hoc præceptum.

Sed propter rudes quæritur. An nomen dei tangatur,
quando iuratur in hæc uerba, uere, ueritatem dico
&c. Respondetur quod sic. Quia ueritas est nomen
dei, cum ipse sit ueritas. Sic enim Apostolus iurat Ro
ma. nono, per ueritatem & conscientiam suam. Et
quamuis hoc ideo possit uideri prohibitum, quia con
scientia non est nomen dei, cum æque sit peccatum iu
rare uane, & non iurare per deum, seu per aliud
quã deum etiã uere, tamē Christus Matth. 7. hoc totã
refert

PRAECEPTO DOMINICO. 100

refert ad deum, quando dicit: Neq; per caelum, quia
tronus dei est, neq; per terram, quia scabellum pedū
eius, neq; per Hierosolymam, quia ciuitas regis ma-
gni est, neq; per caput tuū iuraueris, quia non potes
unū capillum facere album aut nigrum. Ex quo patet,
quod qui iurat per ea quæ dei sunt, uel ei applicata, eti-
am per deū iurat, ex quo, in quo, per quē omnia sunt.

Alterū est iuramētū falsum. Vbi quis ex proposito
iurat & scilicet falsum secundum formas prædictas,
hoc est uehementer graue peccatum. Et raro transit
hoc peccatum impunitum, etiam in hac uita. Quod si
dubitas, interroga periuros. Sed grauissimū est, quan-
do hoc fit in facie ecclesie, cum solennitate & præscri-
pta forma, ut faciunt contrahentes matrimonia clande-
stina, & in poenam peccati, postea odientes sese sepa-
rantur periurio, horribilis culpa, sed horribilis et poe-
na. Vnde inter omnia mandata, solum hoc habet addi-
tam poenæ minationem, d. Non enim habebit in son-
tem dominus eum, qui assumpserit nomen domini dei
sui frustra, licet & primum habeat comminationem,
quod in quartam generationem uisitet iniquitates eo-
rum, qui oderūt. Sed quia Apostolus promissionem,
quæ in hoc continetur non numerat, sed quæ in quar-
to, quam dicit primā, ergo & hæc comminatio primi
precepti, non uidetur numeranda.

Et grande peccatū est profecto periurium, qd̄ pri-
mo patet ex detestatione scripture, qd̄ præcipit domi-
nus in lege, nō peierabis. Et ppheta uehementer piurū

Quid iurat
mentum fal-
sum, quàmq̄
graue sit.

Periurij gra

CONTIONES DE SECVNDO

uitas ostendi tur. arguunt, unde Osee. 4. non est ueritas, non est miserē cordia, non est scientia dei in terra, maledictum & mendacium, & homiadium, & furtum, et adulteriū in undauerūt, & sanguis sanguinem tetigit. Deniq; adeo sanctum id uoluit, ut etiam regi Babylonis non seruatum à Zedechia uindicaret. Item nec Gabaonitis licuit noare, licet falsi ab eis iurassent. Item nec filijs Beniamin, filias suas dari ausi sunt, propter iuramentum, et potius gentilem sanguinem permiserunt misceri fraterno sanguini, quàm iuramentum soluerent.

Secundo ex re ipsa. Quia iurare, est deum testem adhibere, & medium, quo uniuert se discordes. At sic falso iurans, deū ludibrio exponit, imò quod horredum est, quando dicit: Sicut deus est, uiuit, uerax est, corde diat quod non sit ita uerum. Ac per hoc deum negat ore, imò & corde, quo consentit in negatiōem oris. Et ista negatio est pessima, quia scit deum esse, & corde credit, & tamen simul etiam corde consentit in negationem eius, quia non negaret foris, nisi uellet negare. Et tamen contra cor suum, & conscientiam negat, ideo grauisimum est hoc mendacium, & directe contra deum, quia uult deum non esse, ut suū mendacium stet firmum.

A' simili.

Tertio, à simili, Si prināpem permoueres, ut pro fide tua literas & sigillum suum appenderet, in tua causa, ut sic pro nomine eius tibi crederetur, & tu postea nequiter denegares, & prināpem in confusione relinqueres, qd putas de te cogtaret? An putas, quod fideiussorē

PRAECEPTO DOMINICO. 101
fideiussorem habeas? Aut si, ut ad se pacto tuo cum
alio, rogares, & in faciem uenientem neget esse prin-
cipem, & proijcias? At deus quanta maiestas, solus do-
minus est.

PR O pliniori intelligentia notandū, contra hoc Periurium in-
mandatum in iuratione dupliciter agi. Primo, in curriur du-
iurando. Secundo, in soluendo iuramento. Iurādo, ut pliciter.
qui scienter in actu peierant, dolose dicētes se facere,
quod nolunt facere ut liberentur, uel negantes dolo/
se quod sciunt, ut fit in negocijs, depositis, quæstioni
bus iudicialibus. Hi grauius peccant, quā superstio
si illi: quia ij nomen dei assumunt in uanum, hi autem
ad mendacium, quod longe grauius est, & hoc in ne-
gationibus fit potissimum. Psal. 23. Nec iurauit in do/
lo proximo suo.

Soluendo, ut qui sine dolo quidem iurauerunt, sed
tamen postea mutantur, & non soluunt, quod in affir-
mationibus fit, ut Psal. 14. Qui iurat proximo suo &
non decipit. Verū si non potest soluere, nō ideo per/
iurauit. At dicis: Quid? nisi iurem damnum uel peri-
culum, uel mortem inarram? uidetur quod redimen-
tus sim, ut si latro, uel hostis cogit fateri, quicquid ha-
bes. Respondetur: Nullum peccatum est faciendum
pro quacung; re, neq; pro aeterna, quanto minus pro
temporali. At dicis: quis mihi reddet? Respondetur,
deus, pro quo ueritatem dixisti. Sed non omnes ca-
sus huius monstri percensere possum, quia uere ho-
dei inundauit & nihil curatur. O' si paucitatē saluan-
dorum

Obiectio.

Solutio.

CONTIONES DE SECVNDO

dorum attenderemus, & timeremus, quàm cito ista securitas de salute cessaret à nobis.

Dicit itaq; dominus Matth. 5. Audistis, quia dictū est antiquis: Non periurabis, reddes autem domino iuramenta tua. Ego autē dico uobis, Non iurare omnino. Hoc loco sudatum est à multis, an liceat iurare. Et Christianis alij quod à malo pœnæ, alij à malo iurantis sit, si iuretur. Sed inspiciendo Christi sensum, uult utiq; nequam iurari, quia dicit: Non iurare omnino. Est ergo sensus, Iudæis præceptū est ne periuraret: iurare autem permissum est ad libitum: uobis autem præcipio, nullo modo iurare, neq; per coelum &c. In quo utiq; hoc uult, ut nullus uolūtate sua iurare debeat unquā, libidinem scilicet & uoluntatem propriam iurandi prohibuit, & in quantum in eo est, non debet iurare quis. Ideo si ultra dicat quàm est, est, nō, non, peccat, & malum est.

Requisitus
iurare po-
test.

Per hoc tamen non prohibet, quin exactus iurare debeat quilibet fidelis, siue inquā exactus ui alterius, aut necessitate fratris. Quin potest ex me extorqueri uel hostis, uel amicus, ut iurem, ut faciam omnia quæ uult, dummodo sint licita, sicut dixit sequenter, quod auferenti pallium, et tunica dimittenda, & etiā alia duo milia passuum eunda. Iam enim non ipse iurat, quia non est suæ uoluntatis, sed seruit per humiliatē alienæ uoluntati, uel per charitatē alienæ necessitati. Cessantibus ergo ijs, nullo modo licet iurare, quin sit peccatū et à malo: quia ex mera uoluntate iurat

PRAECEPTO DOMINICO. 102

iurat, sine necessitate. Christus enim eo in loco instituit hominē interiorē, qui nō tantū periuriū, sed etiā iuramentū uitare debet. Iudaeis prohibetur, ne falsum iuret, Christianis autem etiā ne uerum iurent, quia perfectior & integrior esse debet honor nominis dei in noua lege, quā ueteri.

Secundo, Quia Christianus temporalia non debet amare, ideo propter ea non debet iurare. Quoniam qui non debet quærere quæ sua sunt, quomodo etiam pro eis iurare permittetur, pluris itaq; nomen dei quā sua æstimare debet: quod tunc apud Iudæos dissimulatum est. Vbi uero alteri seruiendū fuit, ibi sine scrupulo, tamen cum timore dei frater fratri tenetur facere, quæ sunt pro eius necessitate faciēda. Et ratio est prohibitionis, quia scit quod nos non assumimus nomen domini, nisi in uanum semper, præterquam ubi in charitate & humilitate pro alijs, uel sua salute assumitur, quod fundamentū est huius prohibitionis. 1. Corinth. 7. Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto &c. uel melius: Non iurare omnino, dicitur contra eos, qui effugum quærūt, quia iurant, sed non per nomen domini, sed per cœlū, terrā, Hierusalem, caput, animā, quasi ideo non sint rei, si periurēt, quia nō per nomē dei iurant, ac sic iurare eiusmodi, quasi pro nō iurare reputant. Quæ hæc sit mens Christi, uidetur ex hoc quod statim secutus exponit, quomodo non uelit iurari omnino scilicet neq; per Hierusalem etcetera.

Non iurandum propter temporalia.

Cur prohibetur iurare.

Præceptum

CONTIONES DE TERTIO
PRAECEPTVM TERTIVM.

Memento ut diem Sabbatum sanctificas.

Hoc est praeceptum meum, ut diligatis inuicem. Ioan. 17. Caritas plenitudo legis, ait Apostolus: Qua habita, nulla est lex necessaria, sine qua nulla lex satis est. Igitur in hoc tertio praecepto, iam opus praecipitur, immo quies, ut non offendatur deus operibus. Neque enim aliquod in eo praecipitur opus. Quare haec tria praecepta parant hominem deo, uelut puram materiam, ut quietescat corde, ore, opere, id est, interiori & exteriori & medio homine, qui sunt sensualis, rationalis, spiritualis, & sit pura quies. Hic ante omnia duo notanda sunt.

Primum, Quod Sabbatum fuit Iudaeis praeceptum in figura, sicut expresse significat Apostolus Colos. 2. Quae sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Unde opera seruilia seu manualia, cum sint utiq; bona, significant opera peccati, & illicita ueteris hominis. Nam sicut quaedam animalia erant immunda, tantum significatiue in seipsis bona, munda, sana, quae creata à deo, & tamen immunda & mala significabāt. Ita & opera corporalia, quae de se sunt bona, tamen prohibita sunt, ad significationem futurorum, id est, malorum

malorū reuelandorū. Sic sabbatū significat ipsum spi rituale tēpus, qd' sol iustitiæ Christus illuminauit, qd' non habet noctē. Vnde Esaiæ. 66. Erit mensis ex men se, Sabbatum ex sabbato. Et Apostolus Galatas ar= guit, quod dies & menses obseruarent, & tempora, & annos secūdum ritum Iudaicum, id est, externe tan tum. Ideo istud præceptum cessauit proprie, immo omnia, quo ad perfectos Christianos. Quia iusto non est lex posita

Veruntamen ecclesia festa retinuit propter necessi tatem uerbi dei, pro imperfectis: nam iustus uerus, sic dei formis est, ut sicut deus indifferens est ad omnem diem, omnem locum, omnem personam, ita & ipse: omnis dies est illi festus. Verum infirmis, qui sunt mortificati secundū ueterē hominē, illis opus est, ut certis officijs, diebus, modis occupentur, uigilijs, ieiunijs, laboribus, orationibus, disciplinis, & similibus, quibus perueniam ad profectum interioris hominis, ut ubi corpus castigatū, & in seruitutem fuerit redactum, & mortificatæ passiones, tum ipsa cessent paulatim, & tantum miruantur, quantum profecerit interior homo, adeo ut si perfectus fuerit, illa omnino cessare debeāt, hoc est, quod Apostolus ait: Lex pedagogus noster fuit in Christo. Nihil enim ad profectum duxit lex. Ioannes autē præcessit parare domino plebem perfectam.

Proinde, qui illis operibus factis, uelut magnum aut totum se fecisse putat, & ibi stat, confidēs in illa, in exteriori securus, opere.

Sabbatum si
gnificat spir
rituale tem=
pus Euange
lica legis.

Vere Christi
anis quilibet
dies festus ē.
Festi dies
sunt propter
imperfectos.

CONTIONES DE TERTIO

Securus, nec aliud per ea quærens, ipse est uetula Ephraim docta diligere trituram, qui hoc putat esse bonum hominem, bona operari scilicet cum hoc sit, hominem parari ut bonus sit. Est enim baptisimus aquæ tantum. De quibus in tota scriptura multa, imò serè omnia dicuntur, sunt enim hypocritæ iustiarum, qui et scripturam ad hæc torquent, nescientes (ut ait Apostolus) neque de quibus affirmant, neque quæ loquuntur. Sicut artificij cuiusque discipulus, ea facit, quæ artifex non nisi libeat faciat, sed per hæc ad magistrum proficiat: quod si in ijs stet, uelut omnia sciens, stultus & ridiculus omnibus erit. Sic hic per bona opera, non efficiamur boni, sed præparamur. Non enim operando, sed patiendo boni sumus, cum patimur diuinas actiones, quieti ipsi.

Igitur hoc præceptum Ecclesia, & multa alia figuralia tenet pro infirmis exercendis, ut proficiant, non ut ibidem stent, ijs factis securi.

Quo pacto
proficienda præcepta.

Secundo notandum, quod B. Gregorius hic querit: Quare dominus id unum mandatum adducat, cum omnia scripta plena sint mandatis. Verum omnia mandata (ut dixi) requirunt charitatem, cum sine charitate, id est, facili, propterea, hilari, libere, uoluntate, si impleretur, non impleretur manet enim in uita, ideoque & rea uoluntas, licet opus faciat manu & extra. Sic enim: Qui offendit in uno, factus est omnium reus. Sic Psalmi. Beatus uir dicitur, cuius uoluntas in lege domini sit (id est, qui habet charitatem, et diligit proximum.) Et Psalmi.

PRAECEPTO DOMINICO 104

109. Populi tui spontanei. Et Apostolus: Hilarem datorem diligit deus. Non enim placent deo coacta seruitia, sed libera, & uoluntaria, ut Psal. 113. Voluntarie sacrificabo tibi. Voluntas ipsa est charitas secundum beatum Augustinum.

Quare ergo non dedit, & sufficit in uno illo?

Respondeo, sufficit quidem, sed ostendendum fuit homini, in quibus charitatem habere deberet. Ne falsa opinione & fiducia seipsum seduceret, charitatem sese habere putans cum non haberet. Facile enim optima de nobis, & pessima de proximo sentimus, cum debeamus contra. Ideo decalogus praeceptorum uelut speculum est, in quo homo seipsum consideret, in quo & quantum deficiat aut proficiat. Nam in illis omnibus, non oportet attendere, ut faciat, sed omnino quo corde & uoluntate faciat. Data sunt inquam in cognitionem nostrae uoluntatis, deinde & in exercitationem eiusdem, quae omnia sunt in onus ijs qui inuerti, & difficiles sunt. Nam ecce ut id ipsum declinamus, primum mandatum omnia alia in se continet. Qui enim hoc seruat, omnia seruat, & qui aliquod non seruat, hoc non seruat, quia cor eius aliud quam solum deum respicit. Verum Adam ille uetus noster a deo peruersus superbus est, ut sapius uelit sapientior & sanctior uideri, quam omnes sancti. Idcirco fronte posita audet dicere, se primum mandatum seruare, & sibi non esse conscium. Non idolum habere, nihil iuxta deum amare; ideo remittendus fuit ad opera
& uerba

CONTIONES DE TERTIO

& uerba, quæ ei testimonium perhibeant de seipso,
 & cum conuincant superba temeritatis, uel mēdaciæ.
 Ut si præsumit quod non habet deum alienum, quæ-
 rat linguam, si iuret: si in uanum assumat nomen dei:
 Quia ex abundātia cordis os loquitur, facilis est error
 in opinione cordis, & lubrica temeritas. Neq; facile
 potest sciri an seruet primum, nisi opera & uerba in-
 terroget. Igitur si iuret, aut uane deū nominet, sciat
 se mentiri, aut falli. Si dixerit se deum amare, & pri-
 mum præceptum seruare, non recte discussit & pro-
 bauit cor suum. Sed ecce, seruare uideatur sibi et se-
 cundum. Non est sibi conscius, interroget se in tertio,
 an prompte sanctificet sabbatum, an auide uerbū dei
 audiat, oret, meditetur, legat, disputet de deo, intersit
 diuinis. Si hæc nō faciāt, uel difficilius facit, quā alia
 sua, si dixerit se seruare primum & secundum, falli-
 tur: opera enim testimonium perhibent de eo. An po-
 test fieri, ut quis assumat nō uane nomē dei, q̄ ipse uā-
 nus est? Quomodo uanus aliud agat, q̄ uanū? Vanū lo-
 quitur, uanum cogitat, etiam si deum cogitet, loqua-
 tur. Vanus autē est, qui alia agit, quā quæ dei sunt,
 & inuitus quæ dei sunt, præ ijs, quæ sua sunt. Et om-
 nis homo uanitas.

Cōnexa præ-
cepta omnia.

Vanus homo
quis.

Tertio, uideatur sibi et hoc seruare, crassius signū
 probet, uideat quomodo suscipiat uicarios dei, quos
 uidet, parentes inquam, & præidentes, si hos uilit
 ter æstimat & contemnit, quos uidet, quomodo audet
 dicere, se deum æstimare, & non aliud præ illo, quem
 tamen

tamen non uidet?

Quarto in ijs, quæ ad proximum, quem diligere uti
 quæ est uoluntas dei, quæ in primo præcepto intelligitur
 semper. Si dicis quod diligis proximum, & eum
 odis, mordes, detrahis, ledis, despicis, occidis, maledi-
 cis, contumelias, ecce opus tuum testimonium dat con-
 tra te. Item, si non defendis læsum, excusas, benedi-
 cis. Quia dilectio facit hæc, si est uera. Vide ergo hoc
 speculum bene.

Quinto, Si nec ex illo te cognoscis, sicut uere non
 satis ex illo cognosci potest, quia uaria est concupiscentia uaria.
 & nulli satis etiam suipsius cognita, ideo per
 multa, immo per omnia, ducenda, examinanda. Igitur
 non læsisti proximum in corpore & persona, quid si
 in corpore uxoris suæ, quæ eadem caro est? Si eam con-
 cupiscis, impudice inspicias, tractas, alloqueris, aut ta-
 lia facientem non reuocas, adiuuas, reducis, quomodo di-
 ligis eum quæso, sicut te ipsum? cum hæc omnia uelis
 tibi ab illo fieri, quia sic utique te diligis, tibi faues.

Sexto, Esto & hic tibi non sis confusus, & Adam
 tuus sibi totus integer uideatur, sicut solet secundum
 cæcitatem suam, cum in nullo sit purus, cogita quid in
 bonis eius externis pecces. s. an fureris? id est, quacum-
 que fraude ad te aliquid perducas? falsaque merces, pecu-
 nia, mensura, usura, dolo, rapina, furto, consilio, con-
 sensu ei noceas, aut nocueris.

Septimo, Quid in bonis famæ? An detrahas, mor-
 deas, & nullo linguæ peccato in eum reus sis? An gau-

CONTIONES DE TERTIO

deas alios facere, quod ipse omittis?

Octauo, Si in operibus & uerbis intiger es (quod rarissimum est) intra nunc, discute cordis secreta & pondera desideria eius. Et nisi mentiaris, inuenies, quod sis plenus concupiscentia. Nec dicas tibi: Non concupisco, quia contra scriptura dicit: Quis gloriabitur, se mundum habere cor? Nullus est mundus intus. nam non satis est, ut concupiscentiam frenes, sed & non concupiscere debes, de quibus suo loco latius. Ideo ultima duo præcepta sunt maxima, quæ sola Apostolus ad Romanos adducit, dicens: Non concupisces.

**Vbi charitas
ibi madatorum
obseruatio.**

Quare qui dilectionem habet, id est, sanam & plenam uoluntatem in legem dei, & diligit eam, hic implet legem dei. Non enim est timendum, quod diligens deum, nomen eius inhonoret, aut alium deum querat, aut polluat sabbatum. Et qui diligit proximum, non est timendum, quod contemnat parentes, occidat, moechetur, furetur, falsum testimonium dicat, aut etiam concupiscat. Cum potius querat, ut beneficiat proximo. Dilectio, inquit Apostolus, proximo malum non operatur, neque uerbo, neque facto, neque uoto.

Paulus.

Verum ad materiam huius præcepti tertij reuertamur. Sabbatum dixi, olim fuisse, sicut et nunc, figurale & æremoniale propter infirmos. Nunc uero omnem diem esse festum, in quorum nullo sit peccandum. Quia si ille olim lapidibus obrutus est, qui ligna collegit in die sabbati, Numc. 15. quid erit, qui in tempore

PRAECEPTO DOMINICO. 106

ore gratiae, enormia perpetrant crimina? maxime eti-
am festis diebus. In terrorē nostrum hoc scriptū est.
Quia ligna colligere, non est malum tantū, sed signi-
ficat malum, sicut & alia opera eiusdē diei seruilia.

Primi igitur sunt, qui crasse & ruditer peccant Sabbatū uio-
lenti in die festo. s. luxuria ebrietate, ludis, ira, homici-
dijs, maledictis, rapinis, insidijs, fraudibus, dolis, & do-
similibus, de quibus dicit Mala. 2. Dispergam super
uultum uestrū stercus solennitatum uestrarum, & as-
sumet uos secū. Vide, stercus appellat solēnitates tali-
um, quia et stercorāt in illis, sicut porci immundi. Et
Amos. 5. Odi & proieci festiuitates uestras.

Hij enim similiter cum iudais (de quibus hic loqui-
tur) totum decus festi statuunt in ornatu uestium, et ui-
ctus splendore, & ocio laboris. Quae tria si sola sunt,
sine eo quod significant, iudaicam solennitatem faci-
unt, & non nisi prouocamenta sunt libidinis, & uicij-
orum. Nam uenter repletus, et anima ociosa, deinde
obiectis ornamentis, coram oculis, quid faciant, nisi
ut in luxuriam ducant & mala desideria? Et non
cogitant, qui sic sabbatizant, quod si hoc essent sabbat-
tizare, quaelibet meretrix hoc posset, & quilibet Tur-
ca, aut paganus, immo equus & sus. s. comedere &
bibere, deinde ociari, tandem pompose adornari.

Hic inuenias aliquos, qui uigiliam ieiunent, non
nunquā in pane & aqua, sed diē in crapula, & luxu-
ria consumūt. Et factū est uniuersaliter, ut sabbatū ce-
lebrius agatur, quā dominica, quā abstinetur à carnibus

CONTIONES DE TERTIO

saltem & ocio, & pompa, quæ in dominica prodige
aguntur, et uniuersa uigiliae sunt sanctificationes quæ
ipse dies celebritatis, mera scilicet peruersitate.

MYSTERIA.

Quid myste
ry ferie ha-
beant.

Ocium corporale significat ocium spirituale, ut
cesset à cupiditatibus et cogitationibus malis, ut capax
possit esse uerbi dei, quod requirit animã uacua. Qua
re quilibet Christianus se debet interrogare, quare ho
die ociaris? Et sic monumentũ & memorialia sibi has
bere, quod uacandum ei sit, ad deum audiendum.

Ornatus uestimentorum, significat bona opera, ut
audire missam, orare, elemosynas dare, & alia mise
ricordiae opera facere, ut Christus contra phariseos
doct, de quibus latius infra.

Lautus uictus signifi- } Beneficia dei.
cat meditari, legere } Passionem Christi & rumi-
nare uerbum dei.
} Peccata ppria. De quibus infra

Laborando
uiolatur sab-
batum.

Secũdi sunt, qui operibus aliã licitis, oparãtur,
Sunt sunt opera necessitatis et substantiæ nostræ pa
randa. Et ij minus peccant quàm præcedentes, & ad
deum minus, quod etiam in multis casibus excusentur.

Necessitas
excusat.

Quorum primus est Necessitas. Hæc autem neces
sitas quomodo intelligenda sit ambiguum est, quia mi
re uariat. Est autem nõ melius æstimanda, quàm secun
dum regulam saluatoris, qui in Euangelio dicit, non
esse peccatum, asinum uel bouem de puteo leuare &

Regula.

adaquare. Ex quo sumitur talis regula. Quod si da-
mnus

PRAECEPTO DOMINICO 107

mñū immineret tantum, uel etiam minus, quantum a si-
 nus uel ualor eius pensatur, potest opus fieri, quo tale
 damnum cauetur. Quod tamen intelligitur, si tale
 aliquid, non uoluntate eligente, sed necessitate casus
 accidente contigerit. Hoc enim additur, ne auari sibi
 licentiam datam arbitrentur uendendi, uel emendi,
 quia scilicet si non uenderent uel emerent, eius diei tā-
 tum lucrum periret. Sic enim nullus esset ponendus
 dies festus, quia quilibet fraudat lucrum, dum impedit
 negotia lucri & labores. Probatur regula. Quia si il-
 lud iudæis permissum est, & non fuit peccatum, quan-
 to magis Christianis, qui liberiores sunt à cæremonijs
 iusticialibus. Ex ijs nunc particularia æstimentur. Ut
 si mercator in die festo, emerit uel uendiderit, quod
 altero die uel hora, non sine magno damno emere
 uel uendere potest, ut quia emptor aut uenditor tran-
 sitorius est, neque expectare uult, hic ideo excusa-
 tur, quia non quæsiuit opus & lucrum, sed oblatum
 accepit, ut damnum caueret, aliàs non facturus ex in-
 tentione, malens quod altero tempore offerretur. Tūc
 enim sicut oblatum est in sperate, ita potest & cito ex-
 pedire, & ad feriandum reuerti. Par ratio est de qui-
 buscuque alijs damnis etiam minoribus, sub ea tamē
 conditione, ut diuina scilicet missa & uerbum dei
 non omittantur, nisi sit necessitas magna, quàm arbi-
 trium boni uiri excuset. Sed ut dixi, de damnis intel-
 ligitur, quæ non propter non usum negocij ueniunt,
 sed propter intermissionē negocij, sed casu. Nam dat

CONTIONES DE TERTIO

mnum, intermissione negocij, potest omni hora fieri.
 Coquētes & Secundo, de coquentibus, & parantibus uictum,
 parantes ui/ hac enim necessaria sunt, & non est hic Iudaica su-
 Atū excusan= perstitutione insaniendum, qui non coquunt die sabba=
 tur. ti, licet uorent, crapulentur, & luxurientur. Sic etiā
 afferri potum & cibum licet, & ut nostris moribus
 accedā, Vas æreus in cellarium locare, non est pec-
 catum: hoc autem magis est peccatum, quod tot mor-
 dijs & cantharis educitur, ut etiam usq; ad uomitum
 inebrientur. Sic maius est peccatum, ex coquina & cel-
 lario nimis afferri, quā inferri, hoc Iudæi non ce-
 rant, illud autem curant, quos sequuntur multi. Mira
 autem stultitia, quod abum non parant. Cur non et a-
 mictum omittunt & nudi incedunt? quandoquidem
 induere est labor & opus. Deinde cur ambulant &
 uadunt, stant? Cur non sedent, dormiunt? cur comedūt
 & bibunt? An hæc non sunt opera? Quomodo ergo
 sabbatizant, id est, quiescunt? Deinde, nō est paruus
 labor, stare ad missam & sermonem, & diuina offi-
 cia, quod probo per omnes, qui inuite hoc faciunt,
 quorum multi sunt hic & alibi. Ergo dicunt illi, feri-
 andū mihi est, non laborandū. Et ex præcepto contra
 præceptū agunt: huc enim peruenit sapientia Iudæia.
 Iudæi Culi/ Sic enim aliqui descenderunt ad minuta, ut etiam
 cē colant, & sarta facere, dicāt prohibita. Quod si intelligant de ijs,
 elephantum qui uendunt illa, uerum est. Virgo autem bene potest
 deglutiant. mane facere sertū suū, pro decore suo, quia potest illud
 ruptū reficere ergo et efficere. Immo uestes induere et
 ornare

PRAECEPTO DOMINICO 108

ornare se, uestes excutere & purgare pro induendo, componere peplum, & alia ornamenta, non est contra hoc praecipuum, nisi fiat more quarundam, quae à speculo non possunt recedere, & sic per haec diuina negligant. Quae uero ad superbiam, uel concupiscentiam sese ornant, non contra hoc peccant praecipuum, sed tanto grauius peccant, quod contra aliud praecipuum dei, in die sancto peccant.

Tertio de animalibus prouidendis in uictu & strato, mulgendo, pascendo, curando &c. **Pecorū cura.**

Quarto, de tabernarijs, lanijs, pistioribus, piscatoribus, & alijs artificibus, pro uictu & amictu aliorum agētib. Non peccant hij, nisi ubi ebriosi & ludentibus, per haec patrocinetur, et auxilietur aut faueat. **Opificia necessaria.**

Quinto, in comuni utilitate, ut in reficiendo ponte, prohibendo fluuio, repugnando hosti, in ardio extinguen- **Bonum commune.**

guendo, & alijs publicis necessitatibus prouidendo. Sexto, de medicinis, cursoribus, nuncijs necessarijs occupatis, fabris equos sufferrantibus, molendinis &c. Haec omnia in necessitate excusantur, dummodo tamen per haec diuina non negligantur. **In necessarijs occupati.**

Septimo, de nundinas querentibus, quia alio tempore non possunt. Et ex his iudicetur de similibus. **Nundinae.**

Verum hic mouetur questio, An Vuitenbergenses sint excusati, quod die festo exercent balistarum artem pro aue deicienda de hastili erecto, cum id aequae possint alio die facere, cumque non sit hic necessitas, nec pietas, nec modicitas, ac dimidius ille dies **Balistarum.**

CONTIONES DE TERTIO

Armilustrū festus post prandium, possit deo dari, sicut & ante prandium. Simile iudicium de armorum ostensione, quasi non & alia die fieri possit æque bene. Hic domini consules uigilare deberent.

Paucitas excusat. Alterum est modicitas seu paucitas. Ergo omnia opera hic facere licet, quæ alijs diebus, dummodo sint pauca. Ut si sutor par uel duo paria calæorum sanderet, sartor tunicam, mercator uenderet aliquid, quod non exposuit uenale. Sic de similibus per omnia officia & opera curre.

Pietatis opera sabbatum non uiolāt. Tertiū est, pietas, ubi subuenitur pauperibus et indigentibus, itē ecclesijs. Sic enim balneare infirmū, lauare immundum, uestes, lectum eius lauare, parare, seruire in uictu, & obsequio, est etiam sanctum, alioquin & eleemosynas petere & dare non liceret, cum id fratres medicantes, nunquā nisi in diebus festis agant, similiter & alij omnes. Sic uehere eis frumentum, ligna, potum, abum, est licitum: dummodo tamē fiat ex pietate, & non ex cupiditate retributionis aut gule, ut nunc passim habetur mos.

Cainistæ. **T**ERTII sunt, Qui sanctificant diem literaliter, sed nō spiritualiter, ut q̄ faciunt quidē opera externe sanctificationis, sed sine corde. Et quāquā satisfaciunt ecclesiæ, et minus peccant, quā præcedentes, tamen sunt Cainistæ, offerentes non personam, sed opus persone, tantum cauent scandalum, et utinam tamen omnes tales essent, qui peius agunt.

In ferijs sunt Sunt autem quinq; faciēda pro sanctificatione festi, ut

sti, ut colligitur ex decreto, scilicet audire missam, au- quinq; seruã
 dire uerbum dei, orare, offerre secundum aliquos, & da.
 conteri de peccatis.

Primum, Audire missam. Hic nimium stulte qui- Audire missam.
 dam interpretantur canonem, uolentes ideo missam le sam.
 gendam altiore uoce, quod non uideri, sed audiri sit
 præcepta, quasi non magis præceptum sit, Canonem
 missæ, qui solus proprie est missa, pressa uocæ legi, ne
 audiatur: cætera autem sunt orationes & paramenta
 ad canonem missæ. Quod si propter Euangelium uo
 lunt eam altius legendam esse, ar non cogitant, quod
 aliud est præceptū de uerbo dei, & aliud de missa. Sed
 cessent ista uana somnia, cum per omnem ecclesiã nul
 lus, nisi sacerdos solus, missam audiat totam. Magno
 scilicet eo sacramento, quod Christus uerus sacerdos,
 quanquam multa operatur in ecclesia, per externa sa
 cramenta, & uisibiles aremonias, in quibus ei fideles
 conantur & cooperantur, sicut clerus nunc facit sa
 cerdoti, in cantu, oratione, responsione, tamen plurima
 agit inuisibiliter pro nobis apud deum, quæ populus
 & ecclesia eius non uidet, neq; perapit.

Deinde anaps questio est, an satis sit, audire mis
 sam maturam. Item: An satis sit, in monasterijs eam
 audire. Hic distinguitur. Si est necessitas (de qua su
 pra dictum est) tunc satis est audire maturam priuatã,
 uel etiam monasticam missam. Quia necessitas non
 habet legem.

Vbi autem nõ est necessitas, distinguitur ferè sem

CONTIONES DE TERTIO

Simplicis nō sunt suæ deuotioni relin quendi.
 per, quod si non omittatur parochia ex cōtemptu, sed ex deuotione petitur monasterium, licet in monasterio audire. Sed meo iudicio dicam, saluo unius cuiusq; sensu, in hac perdita temporis miseria, prorsus non est tutum, relinqui ununquēq; , præsertim simplicioris & rudioris animi hominem, suæ deuotioni & discretiōi cōtra apertos Canones. Cuius ratio est, quia ideo sunt positi Canones patrum, ut dirigant populum. Et debet unicuiq; sua deuotio semper esse suspecta, & tanto magis, quanto magis placet, cum est contra communem usum, uel decretum patrum. Cum sciamus, quod angelus satanæ in lucis angelum sese transfigurans, summe sit timendus & cauendus. Qui sub specie deuotionis facile omnia decreta solueret. Et illud Deut. 12. & Iud. 19. ubi præcipitur, immo prohibetur, ac reprehenditur, ne quilibet faciat, quod sibi rectum & bonum uidetur. Alioquin, primo aufertur timor ab hominibus, & reuerentia ecclesie suæ, & communitatis. Deinde nutritur securitas etiam paulatim ad maiora alia permittenda.

Tertio, Redit illa antiqui populi licētia in excelsis. & lucis, & extra tēplū religio, quæ summe prohibita fuit. Nā de facto uidemus, hac deuotōis licētia pmissa, nō tantū parochias, sed etiā monasteria diuitatis dimitti, & ecclesias capi, et uillarū, eadē deuotionis simulatione præferri. Et sic ecclesie cultū, in tabernariū redigi frequentā, ac nundinariū negotiatiōē, prætextu dedicationis, patronorum, uotorum &c.

Dico.

PRAECEPTO DOMINICO. 110

Dico igitur mea sententia, Quicquid sit de alibi audienda missa, nulli esse licitum in hoc ipso suum iudicium, suam opinionem, suam deuotionem sequi, sed auctoritatem ecclesiae, & captiuandum sensum in obsequium Christi, quia scriptum est: Stultus est qui confidit in corde suo. Et ecclesia non potest errare, quilibet autem potest in sua deuotione errare, cum et multi prophetae, sancti, reges similiter errauerint, nobis in mortificationem & terrorem. Ne ergo ulli credas glossae, super decretum istud: qui enim sic glossat, ignarus est in lege dei, & nondum cognouit, quid sit diabolus & homo, multo minus, quid sit deus. Et mira peruersitas glossae, quae uagam concedit deuotionis licentiam, quam textus data opera, uoluit coercere. Imò semper, quicquid tibi uersum dederit ac permiserit, tene suspectum, quia facit ut inueniatur uoluntas tua in ieiunio tuo, ut dicit Esa. Sic illudit Micheas Achab dicens: ascende &c. Quicquid autem tibi uersum abstulerit, hoc sequere. Matth. 6. Esto consentiens aduersarij tuo. Mich. 7. Ab amico custodi te. Itē: Omnis amicus fraudulenter incedit.

Suspectū tibi sit in quocunq; delictatus fueris.

Secundum, Est audire uerbum dei, quod iterum sub praepo est, in parochia audiri, sicut et missam, nisi ubi intermittitur propter dedicationem aliarum ecclesiarum, uel monasteriorum. In quibus post praedictum audire, est de consilio quidem ecclesiae, sed tamen de praepo dei, qui uult uerbum suum omnino uotione ubiq; audiri. Et hoc secundum est magis necessarium, quam primū, imò primū est propter hoc secundum,

Audire uerbum dei in parochia.

ut ex

CONTIONES DE TERTIO

ut ex Christo patet, qui dicit: Quotiescunq; hæc facietis, in meam memoriam facietis. q. di. non celebrabitis missam, nisi prædicetis Euangelium. Et Apostolus: Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis &c. Ideo non licet missam perficere sine Euangelio, priuatam priuato, publicam publico. Imò in primitiua ecclesia, etiam excõmunicati, pœnitentes, catechumeni, energumæ intererant missæ usq; post Euangelium, quæ et missa catechumenon uocabatur, ut ex Dionysio patet, qd' utinam adhuc hodie fieret, ut saltem uerbum dei audirent excommunicati, quo facilius intelligerent, ac compungerentur. Atrox esset nimirum excõmunicatio, etiam ab auditu uerbi dei, quod tamen omnibus creaturis præceptum est prædicari.

HIC ITERVM QVAESTIO EST.

An satis sit
audire Euan-
gelium mis-
sæ priuatæ.

An satis sit audire Euangelium missæ priuatæ. Respondetur, quod sit satis, si est intelligens simul, & coactus proficisci. Alioquin etiã si intelligat, tenetur tamen uocale audire solenniter: alioqui cuilibet liceret publicam prædicationem relinquere, & fieret ipsa cõtemptibilis. Imò si fuerit necessitas proficiã, etiam si non intelligit, imò si non audit, est excusatus. Debet tamen quilibet non solum cogitare, quanta necessitate cogatur absens esse, cum sit corporalis, sed etiã quanta necessitate uerbum dei sit habendum, cum sit spiritalis. Ideo pietas coelestis debet semper uincere auariditatem

PRAECEPTO DOMINICO. III

piditatem terrenam.

Hic tamen notandum, quod si populus tanto rigore, ad audiendum uerbum dei est astrictus, quanto quæso sunt astricti sacerdotes, ut etiam uerbum dei dicant, & dici procurent? Quod cum sit super omnia præcepta instantissime mandatū, nescio qua miseria, hodie nihil minus curatur, in multis locis penitus obmittitur, in pluribus ea prædicantur, quæ omitti salubrius erat. In alijs locis prædicantur humana, & doctrinæ iuris ac philosophorum.

E V A N G E L I V M, id est, memoria Christi tantæ rara, ut horror sit hoc attendere. Cogitur populus ad parochiã, et nõ obedit, quia coguntur sacerdotes euangelizare, & non faciunt. Quid ergo mirum, si uagetur populi licentia superstitiosa ad alias ecclesias, quãdo sacerdotes nugantur, crassa ignorantia, per fabulas & uanas doctrinas? Tu non prædicas Euangelium, & grãde crimẽ putas, quod populus discurrit ad idolorum excelsum? Cum tu absis ecclesiæ, & officio & In sacerdotuerbo, quid sequetur, nisi ut populus absit & obsecres non docẽ quio & auditu? Tu ad literam es intus inutilis, spiritu tes Euangelis foris. Ideo et populus corpore migrat foris pariter et lium. spiritu, tanto minus peccans quã tu, quanto promptior est audire Euãgelium si doceres, imò si didicisses. Tui occasione igitur euacuatur ecclesia, & pasqua et uictum ouibus, dum cogis pecus in caulas, negas. Ideo disperguntur oves Christi in montibus, quia non erat pastor, dicit dominus.

Tertium

CONTIONES DE TERTIO

Orare. Tertium est, Orare. De oratione multa sunt dicta, hic tamen de uocali uult intelligi, quod non est negandum, sed tamen ea debet esse minor & modica

Oratio quid ad orationem spiritualem. Oratio enim est ascensio mentis in deum, uerba sunt scale, sed uox est apparatus scalarum. Ideo dixi, quod hi sanctificant deum littera

Voce tantum liter & male, qui uoce tantum orant, imo non orant, sed orare, non est orationes tantum proferunt aliorum, non aliter quam si

Organ. & con- nihil intelligens. Vel sicut organum profert cantum clari, ipse nihil sentiens, aut intelligens illum, quod hodie magnum est mysterium: quale est enim organum, talis & clerus, id est boator sine sensu, uox sine uerbis, sicut organum non nisi uelut muta, et elingue uocem, ac sonum refert. De spiritali autem oratione postea in quinto.

Oblatio primitiua ecclesie. Quartum, secundum quosdam est offerre, sed hoc abolitum est, licet in Ecclesia primitiua fieret haec oblatio panis & escarum in communi, de quo offerebatur: et reliquum in pauperes conferebatur. At nunc uix huius, dotatae sunt ecclesie, monasteria, hospitalia etc. pro pauperibus.

Contritio peccatorum ex amore. Quintum, quod est maximum et omnium primum; scilicet reconciliari deo, per examinationem conscientiae, & contritionem peccatorum. Haec autem contritio sic paranda est, ut non tantum ex odio, quantum ex amore procedat. Ex amore autem procedet (ut rudibus exempli gratia dicam) si homo secum ruminet beneficia dei in se per totam uitam collata. Tum illis opponat suam ingratitudinem,

PRAECEPTO DOMINICO II2

titudinem, & uitia, in abusu talium bonorum: ut quod dedit quinque sensus, tot periculis seruauit, tot bona corporis, mentis, reru dedit. Quae omnia non bestiis, non lapidibus, non denique plurimis hominum dedit. Post haec fiat ascensus ad spiritualia, quod filium suum misit in carnem, crucifigi, mori, & alia infinitae dignitatis, tandem promissa aeterna bona. Haec omnia ruminata, & peccatis composita propriis, mire excitant odium ac detestationem sui, amore uero & laudem dei. Haec est uerissima contritio, uiua & efficax, ubi illa, de timore inferni, & peccati turpitudine, est literalis, ficta, et breui duras, quia non radicata amore, sed incussa timore tantum. Sic de quodam legitur, qui per totam uitam pessime uiuens, miris tamen beneficiis, ac donis dei prouehabatur, tandem etiam ad episcopatum prouectus est. Tunc ad se reuersus, & admiratus dei benignitatem erga suam indignitatem, exclamauit: Vicisti domine, & conclusisti me nimia bonitate tua, ideoque, Ecce amodo totus tibi seruiam, & ita fecit. Neque contemni debet rudis ille ascensus a primis corporalibus bonis &c. Nam legitur in historiis, quod tempore conuulsi Constan. duo Car. ad Concil. equitantes, pastorem in agro flentem uiderunt. Vnus autem eorum animo misericordiore, non possum, ait, abire, nisi audito illo homine & consolato: & accedens, causam fletus percunctatur. Ille dissimulat tristis, instat Card. & cogit fateri. Tandem, ecce inquit, hanc bestiam (buffonem intuitus) tam eximiam creaturam fecit me deus hominem

Modus uerae contritionis.

Historia.

Historia de duobus episcopis.

CONTIONES DE TERTIO

hominem erectum, decorū, rationalem, & nunquam gratias egi, quod non me quoq; tam deformem buffonem fecerit, hoc est, quod amare fleo. Tunc Card. in solita cōtritione hominis percussus, & sua maiora beneficia, maiore ingratitude sua, subito conspiciens, de mulo exanimis cecidit. Tandem leuatus cura famulorum, et in ciuitatem perductus, semper exclamauit: O Augustine sancte, quā uere dixisti: Surgunt indocti & rapiūt cælum, & nos cum doctrinis nostris uolutamur in carne & sanguine.

Hæc sunt opera uera sanctificationis, quæ significantur oibus exterioribus: Sic Tren. 3. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Sine ijs duobus, non acceditur mens & cor: corde autem non succenso, oia alia frigide, uane, & noxie fiunt, quia sine fructu. Et hæc duo debent ex Euangelio audiri, auditāq; ruminari. Sunt enim hæc duo, scilicet dei bona, & nostra mala, scala ipsa in deum, in qua descendimus in nos, & ascendimus in deū, sicut figuratum est Gene. 28. Sunt etiam duo illa sacrificia, laudis & cōfessionis, de quibus, Sacrificium laudis honorificabit me: & quod ille sit ascensus in deum, sequitur. Et illic iter, quo ostēdam illi salutare dei, id est, reuelabo ei eternam salutem. De altero, cōfessionis saliet, sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non despicies. Et hæc duo simul oportet offerri, ut sint eo perfectiora.

Præceptum

Scala in deū

Sacrificium
laudis.

Sacrificiū cō
fessionis

P R A E C E P T U M Q V A R T U M .

Honora patrem & matrē, ut sis longeuus
super terram.

Hoc praeceptum Iudaei fecerunt irritum per traditiones suas, si Iudaei. cut & omnia alia. Quia honorem hunc exponebant solum in uerbis & signis, irritatores facti uerborum legis. Quia enim honorare significat signum reuerentiae exhibere, acceperunt illud secundum huius significationis corticem, ut solo exteriori signo honorandos docerent. Sed ut saepius dixi, Lex domini est spiritualis, immaculata, conuertens animas, ac interiorem insituens hominem. Ideo cor primum obligat & requirit. Quare procedamus secundum hunc duplicem sensum, scilicet literae & spiritus.

Honor parentum spiritualis, est exhibitio cordis, & reuerentia promptae uoluntatis. In quo includuntur duo.

Primo prompta obedientia ac uoluntas ad omnia, quae uolunt parentes. Secundo, digna aestimatio & opinio parentum. Honor enim cordis, est magna pietas (& maior quam charitas in proximum, quia charitas solummodo diligit) prompta seruire proximo, & preciosum cum existimans. Ideo istud praeceptum statim post praecepta primae tabulae ponitur, quia est de illis,

P qui sunt

Honor parentum spiritualis obedientiam & uenerationem includit.

CONTIONES DE QVARTO

qui sunt uicarij dei. quare sicut deus colendus est honore & timore, ita & uicarius eius. Patet itaque, quod qui spiritualiter honorat parentes, exhibet eis primo promptam obedientiam & uoluntatem. Ac per hoc non solum succurrit eis in necessarijs, sed etiam in omnibus obedit eorum beneplacitis. Et qui tale cor suis parentibus non exhibet, sciat se non implere hoc preceptum, quanquam & nunc quoque in ista intelligentia cæci, in nuda superficie uerborum laborēt plurimi. Ergo honora dicit, scilicet corde intimo, & affectu pleno, parentes tuos &c. Quomodo enim parentibus inobediens sit, qui cor eis non solum obtulit, sed & cum honore obtulit,

Secundo (quod maius est) exhibet reuerentiã (nō in litera foris, sed in spiritu intus) id est, magnificam opinionem in corde de illis habens. Et hoc potissimum in hoc precepto cōmendatur, per quod et differt (ut dixi) à charitate, qua quilibet alteri obedire & seruire iubetur Gal. 3. Sed unde nascitur illa sublimis opinio de parentibus in filijs? Maxime, cū quandoque sint pauperes, ignobiles, infirmi, deformes, aut aliã minus reputabiles. In ijs enim multi offenduntur, ut fastidiant, & erubescant parentes suos, dolentes, quod nō de diuitibus, potētibus, nobilibus &c. nati sunt. O cæcitas magna. His tradenda est regula.

Opinio parentū grandis sit respectu dei, & uoluntatis eius. Sic enim pius filius cogitabit, Ecce si summa maiestati nō fuit indignū uisum, quod talē hominem noluit

PRAECEPTO DOMINICO: M4

uoluit parentem meum esse, cur mihi indignum uideatur? Si deo summo placuit in illo operari, & me credere, quomodo bono fi-
 are, cur mihi displiceat in illo fieri, aut factum esse? Quid cogitā
 lio, quo suos
 Nam quid faciunt parentes ad formationem filij? qui parentes plū-
 nec si sit masculus, foemina, ocalatus, auritus, pedar-
 ris faciat.
 tus, uiuus, mortuus, albus, niger, capillatus siue nō fu-
 turus unquā, cogitant. Ergo officinā dei mei, artificis
 mei uerberor. Nō aduertam oculos in paupertatē, de-
 formitatē, ignobilitatē parentum, sed in deū operator-
 rem. Sic sic fluit reuerentia ex deo in parentes, nō ex
 parentibus, dum altius intuentur, quā ut sunt oro et
 sanguis, sed ut officina summae maiestatis. Parentes offi-
 cina dei. Quis enim
 cōtemnet officinam principis? quod fabrefactum opus
 cōdit officinam suam in qua factum est? Cū igitur de-
 us uelit parentes honorari, & iustissima sit causa, scilicet
 quia uicaria & officina dei est. Solo hoc differt
 istud mandatum à praecedentibus, quod deus in illis ho-
 noratur ut in seipso. In isto, ut in alio scilicet regenti-
 bus, qui sunt sedes, officina, altare, propitiatorium
 eius. Hic ergo est uerus honor.

Honor parentum literalis, est inuito corde, & con-
 temptore animo, sola scilicet formidine poenae, exterius
 signo honorare parentes. Nam qui sola formidine
 poenae honorant, scilicet ne confundatur coram homi-
 nibus, uel puniatur hic, aut in futuro, tã diu honorat,
 quã diu timet, & poenam cogitat. Semper autem intus
 corde cōtemnit, oblitus autē poenae, etiam opere foris
 contemnit, ut in multis exemplis probatum est, &
Honor parē
 tum literalis

CONTIONES DE QVARTO

quotidie experitur.

Modus obser
uandi filios.

Dictum est, quo modo se filij debeant habere et
ga parētes. Sed oportet, ut illi rursus se exhi
beāt parētes, ut digno nomine sint parētes, ne honor
filiorū cōferatur in idola, & mortua simulacra parē
tū. Imò forte sunt peiores aliquādo quā latrones, quia
fouēt carnē illorū, et interficiunt animas eorū.

Cur pestis se
uiat in pue
ros.

Sæpius enī fit, ut filius in patre peiorem homicidā
habeat, et utilius fuerit, filiū à latrone occidi, quā à pa
tre foueri. Aut cur putatis qđ pestis potissimū seuit in
paruulos? nisi quia deus implet in eis, qđ Sap. 4. ait.
Raptus est ne malicia mutaret intellectum, aut ne fi
ctio deciperet animam illius, propter hoc properauit
illum educere de medio iniquitatum. Et infra. Condē
nat enim iustus mortuus uiuos impios, & iuuentus ce
lerius cōsummata, longam uitam iniusti &c. Sed de
ijs latius postea.

Nunc ut uideamus, quid eis debeant, ut sint parē
tes. Apostolus Ephe. 6. postquā filios iussit, ut paren
tes honorarent, & præceptum illud commendasset,
atq; interpretatus fuisset, diāt: Filij obedite parenti
bus uestris in domino. Vtiq; uolens, ut sint non tantū
in carne parentes, sicut gentes, sed in domino, & il
li obediant etiam in domino. Statim de parentibus di
āt: Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios ue
stros (quod Colos. 3. exponit. Ne pusillo animo fiat)
sed educate illos in disciplina et correptione domini.

Primum, quod eis impendi uoluit, ad animum scis
licet

PRAECEPTO DOMINICO. II

licet petinens (nihil enim de corpore eorum praedicauit) ut non prouocent eos ad iram, & deiectionem, hoc est contra eos, qui furiose regunt filios, & dum animus adhuc mollis est, in totū timorē et pusillanimitatē ueratur, ita ut odio parentū tandē aufugiant, & faciant, quæ aliās nunquam fecissent. Quæ enim spes hominis, qui diffidentia in parentes & odio, de illis desperat, Non enī uult Apostolus, ut filij nō offendātur, aut uerberentur, sed ex amore castigentur, non ut illi furiosum animum expleant, nihil solliciti, quomodo emendent filiorum errorem.

Factus enim pusillo animo, ad omnia inutilis & desperatus effiatur, timidus omnia agere et aggredi. Et quod peius, qđ talis timiditas, teneris annis imbibita, uix unquā postea eradicabitur. quia enim ad omne uerbū parentū didicerūt terreri, ideo postea etiā ad foliū arboris timēt sonātis. Sed et illæ nutriculae, quæ pueris illudunt terribilibus formis & gestibus, præcipue de nocte, sunt cōpescendæ. Omni studio puer est formandus ad timorē bonū, ut timeat, quæ timenda sunt, non autem ad esse timidum, sicut parentibus quibusdam satis est, si timidos tantummodo habeant, quod est nocentissimum futuræ ætati.

Hoc pro declinatione ad sinistram, nunc ne etiam in alteram partē peccatur, dicit Secundo, Sed educate eos in disciplina, & correptione domini, id est doce eos docenda, & corripite non seruantes ea. Vtrunq; illis necessariū, & eruditio corū, quæ ignorāt de deo,

CONTIONES DE QVARTO

Et correptio, si cognita non sequantur. Vide itaq; ut ante omnia, filios uelis institui in spiritualibus, ut prius deo tradantur, quam mūdi negocijs. Et heu quān ista nūc sunt omnia peruersa. Nec mirum, quādo nec parētes ipsi sunt eruditi, aut correptione probati. Fuit autem una spes reliqua in Scholarum magistris, ut saltem ibi, sub literis erudirētur in pietate, sed et hęc perijt. Omnes gentes, præsertim Iudæi, diligentius instituant pueros suos, quān Christiani. Ideo et Ecclesia pessime habet, quia tota eius uis consistit in successoribus, qui in prima ætate negliguntur, sic ut hortus in uerno tempore.

Eruditio do/ Igitur in eruditione domini sunt educandi. Est au
mini instille/ tem eruditio domini, qua docentur cognoscere domi
tur pueris et num Iesum Christum, infigere eis reanti memoria,
correptio. quomodo ipse pro nobis passus sit, ac quæ fecit, quæ
promisit, sic ut filijs Israël præceptum fuit, ut nota fa
cerent filijs suis, ut cognoscat generatio altera mirabi
lia, quæ fecit cum patribus eorum in Aegypto. Et hoc
cognito, si non discant amare dominum, et gratias
agere, et orare, et sequi Christum, adhibetur corre
ptio domini, id est terror iudicij dei, et minationes iræ
dei super malos. Hoc enim, qui ab ineunte ætate didi
cerit, salicet beneficia dei et promissa, unde diligit,
deinde plagas et cōminationes, unde timeat dominū,
facile hæc tenebit factus maior. Nam in ijs duobus
uult dominus coli. Amari ut pater, ex beneficijs
præteritis, præsentibus, et futuris. Timeri ut iudex,
ex pla

PRAECEPTO DOMINICO 116

ex plagis praeteritis, praesentibus, & futuris, sicut dicit: Sic ergo sum pater, ubi est amor meus, si sum dominus, ubi est timor meus. Sic ergo discant filij domino cantare misericordiam & iudiciū. Haec duo enim Apostolus intendit, quando dicit in eruditione & correptione domini. Ad eruditionem pertinet ut dicas ei, quomodo deus omnia creauit, ei sensum, uitam, animā dedit, quotidie omnibus bonis iuuat, quae creauit, pro eo passus est, & mirabilia feāt, praedicauit, adhuc maiora promisit, ut pro his gratus sit deo, et patrem agnoscat, ac diligat. Ad correptionem pertinet, ut ei dicas, quantis olim plagis percuisset Aegyptios, gentes, sodomitas, filios Israel, denique omnes in Adam. Item quot adhuc ante oculos percutit peste, patibulo, gladio, aqua, igne, bestijs, morbis, & quanta committetur in futuro, in gehenna cum diabolis. Et uult haec potius adhiberi, quam correptiones hominum, id est, proprias. Non sine causa, scilicet ut discant semper sursum ad deum aspicere, et non homines sed deum time re. Ne si parentum rugas timeant, tandem etiam in ijs, quae dei sunt, homines timeant, hoc est, ne pusillo animo fiant. Hoc enim agendum est cum filijs, non ut parentes timeant, sed deum offendere se sciant, si parentes non timeant: sic enim non fient pusillo animo, quia ubi parentes etiam proprios, non nisi deum timendo, timere didicerint, postea etiam in aduersis & prosperis, non a deo recedant, timore uel amore quocunque.

CONTIONES DE QVARTO

Educatio
puerorū est
deo sacrifici
um.

QUOD autem gratum sit hoc deo sacrificiū, in filijs erudiēdis, patet in Gene. ubi dominus Abraham non potuit celare, quod facturus erat, sola hac causa motus, dicit: Scio enim quod docturus est filios suos, ut timeant dominum. Ecce quomodo correptionem domini super Zodomas, dicit profuturam per Abraham in educatione filiorum, ad timorē eorū. Similiter Ionadab, pater Rechabitarū, eximie laudatur, & in filijs benedicitur, quia eos pie & religiose educarat in timore domini. Sic Thobias, Ioachim uxor Susanna, educati sunt. Ecōtr. Heli. 1. Reg. 3. quid meruit filios suos negligēdo, ibidem patet. Itē, quid ille puer quinquennis apud B. Grego.

Et uere stultissimi sumus. Ecce in proprijs filijs possunt mereri, uel uitam, uel mortem, & non aduertunt. Nam quid prodest, si tua culpa malos filios educas, etiam si tu sis in teipso irreprehensibilis.

Præposterus
dei cultus.

Multi alienis studijs, deo seruire præpostere nituntur, ieiunādo uestes portādo asperas, & alijs affectatis obseruantijs. Et hanc domesticā pietatē cæci nō minus transeūt, q̄ olim Iudæi relicto tēplo dei, in exaltis immolabant. Primum erat attendere, quid dominus à te requirat, cuius officij tibi onus imposuit, ut Apostolus ait, in qua uocatione uocatus quisq; sit. Hoc enim ante omnes indulgentias, orationes, ecclesiarum uisitationes, uota quæunque, curandum fuit & agendum.

Dictum fuit, quomodo parentes se gerere erga filios

PRAECEPTO DOMINICO. II

lios debent, ut digno nomine parentes uocentur, ne ex parentibus fiant perdentes, & pereuntes simul cum filijs. Videamus igitur, qui sunt isti perdentes, ac perditores filiorum. Primi scilicet, Qui omittunt, & scienter sinunt eos crescere sine eruditione, & correptione domini, quāquam nullo malo exemplo nocēat, tamen permissione eos perdunt, ut qui nimis carnaliter eos diligunt, ac tenere fouent, dicentes: pueri sunt, non intelligunt quid faciunt. Et uerū dicunt. Sed nec canis, nec equus, nec mulus intelligunt, quid faciunt. At uide, quomodo discunt ire, uenire, sequi, facere, omittere, quae non intelligunt. Sed nec lapis, nec lignū intelligit, quā sit inepta res ad domum, sed formatur ab artifice, & statim intelligit, quanto magis homo. Aut si aliorum pueri intelligunt, cur tui non intelligunt? Hi ergo peccata filiorum portabunt, quia faciunt eadem, ut sint sua. An nō puer ille quinquennis, de quo B. Greg. fuit non intelligens?

Parentes male filios educantes.

SECVNDI, Qui uerbis impudicis, & male dicis, deinde exemplis, ac gestibus malis, eos praecedunt. Sunt reperti, & utinam nusquam adhuc sint, sicut ego noui, qui prostituerarum filiarum lucro uictitabāt, & iussu parentum, filiae ac uxor fornicabantur. Quis dubitet, ijs filiabus pro parentibus, utiliores fuisse latrones? Sūt adhuc tā stulti, quibus mire placet, si filios habēt Mauortios, & percussores faciales, tanquam laude dignissimos quod nullos timeāt. Horum stultitiae praeuium finale solet esse, luctus &

Pueros male exemplo perdentes.

Prostitutiores filiarū.

CONTIONES DE QVARTO

dolor, de subita filiorū occasione, & iuste. Nunc filij (ut iuuentus fert feruida) proni sunt ad concupiscendum & irascendū, ideo cauenda exempla parētum, in uerbis & gestibus. Quid enim filius discat maledici ac impudici, quā maledicere & impudicē loquitur

Qui pueros
in mundi a-
morem inflā-
mant.

TERTII, Qui occasionem dant filijs ad mundum diligendum, ut qui nihil sunt aliud soliti, quā quomodo discant incedere, saltare choreas, ornari, hominibus placere, concupiscentias irritare, mōdo cōformari. Vbi sunt nostra etate, qui tanta cura filijs prouident deum, quanta prouident uestes, luxus, diuitias, honores &c? Mare hic plenum reptiliū maiorum & minorum occurrit. Vide quæ portenta uerisum, hæc licentia attulit in utroq; sexu, præcipue in mulieribus: deus custodiat uiros, ne lineū peplum portent, quia mulieres birrheta nudis capillis portant, sicut masculi, forte in uindictā, quia uiri portare ceperunt reticula capillaria, quæ mulierum erant, ideo mulieres reaperunt à uiris birrheta. Et quare utrunque mundus pulchre deare putat, nisi quia placet nouus mos? Sed cogita tecum quid sit uiri caput inuolui reticulo muliebri, et mysterium simul, quod Apostolus tetigit, quando caput uiri non uelari uoluit.

Sed primum distinguamus, Aut ornatus eiusmodi fit uolentibus maritis ac iubentibus, hic possunt mulieres certe excusari, si tamen inuite faciunt solum ut placeāt uiris, uiris inquā sensatis & habētibus, ut S. Cealia foris in aurea ueste incebat, intus induta
alicio

cilio ad carnem. Et Anastasia similiter. Item Hester
 oli in Vete. lege. Quin S. Aug. grauiter arguit quan
 dam Editiam, quod abiecerat inuito uiro, uestes ma
 tronales, & habitum uidualem sumpserat. His ergo
 omissis, quia uiro obediendum est in ijs, quæ sine pec
 cato fieri possunt, De ijs uideamus, quæ inuitis & con
 tactis maritis exposculant hos luxus, de quibus nõ me,
 sed primum Apostolum Petrum audite, qui pastor fi
 delis omnium constitutus est. 1. Pe. 3. Similiter & mu
 lieres uiris suis subditæ sint, ut si qui nõ credunt uerbo, *Mulierũ ui
 uendi ratio.*
 per mulierum cõuersionẽ sine uerbo lucrifiant, con
 siderantes in timore sanctam cõuersionem uestram
 (spiritualiter & corde subsint, quod est in timore seu
 reuerentia subesse, ut magnificæ opinetur de eis) Qua
 rum nõ sit extrinsecus opillatura, aut draundatio au
 ri, aut indumenti uestimentorũ cultus, sed qui abscon
 ditus est, homo cordis, in incorruptibilitate, quieti
 & modesti spiritus, qui est in conspectu dei loaples,
 Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in
 deo, ornabant se, subiectæ proprijs uiris. Sicut Sa
 ra obediebat Abrahæ, dominum eum uocans, Cuius
 estis filiæ benefaäentes, & nõ pertinentes ullã per
 turbationem.

Hæc uobis lectio recitatur mulieres, hoc latinũ (ut
 pueris) uobis proponitur, disäte & aduertite. Episco
 pus, Papa, Apostolus, pater, pastor uester, hoc diät, &
 seruadũ tradit. Postea et uiris, quid tradat audiamus.
 Ac primum, ne quis de mulieribus, in hoc præcep
 to, non

CONTIONES DE QVARTO

pro, non dicendū puet, sciat, quod omnis superior potestas humana hic præcipitur honorari, ut & antea dixi: Vir aut caput et dominus mulieris est, ac superior. Sicut econtra potestas omnis hic monetur, ut se dignā honore præstet. Quare post filiorum eruditionē, imō cum eorum eruditiōe, recte ac proxime, de coniugatis etiam inter se dicendum est.

VIDE autem quanta suauitate & modestia, quanta quiete & lenitate docendi, procedat piissimus Apostolus: Non est turbulentus, non fulminat, non minatur, sed leniter ac suauiter docet, ita ut uel ipsa dicendi gratia permouere debeat, ad seruanda ea quæ docet, nedum utilitate rerum, quas docet, ac solum docere intendit.

Coniugato=
rū regula.

Primum uult, ut mulieres sint subditæ uiris suis, cui consonat Paulus Colos. 3. Mulieres uiris subditæ sint, sicut oportet in domino. Et Ephe. 5. Mulieres uiris suis subditæ sint sicut domino: quoniam uir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesie. Ipse saluator corporis eius, id est, non corruptor. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo. Ita et mulieres uiris suis in omnibus. Ista autem subiectio, quid sit, satis exponit sequenter, quādo conuersationem eorum in reuerentia & timore erga uiros commendat utilem ad uiro- rum salutem. Ergo subditas esse, est reuereri uirum, & honorare, in omnibus obedire. Nam ad hoc inducit exemplum Saræ, quod subdita uiro suo fuerit, quia dominum eum uocauerit, ac per hoc eum timuerit, ac reueri

Subiectio.

PRAECEPTO DOMINICO. 119

reuerita fuerit, parata in omnibus obedire & cedere. Quod si Petrus maritis infidelibus sic subdi praecipit, quanto magis id fidelibus praestandum. Sicut & rursum Paulus: Vxor uirum suum timeat, id est, reueretur. Ephe. 5. Contra hoc agunt, contemptrices, contumeliosae, pertinaces in uiros suos, quae nouissimum uerbum habere uolunt, aut quae agunt sine scitu & uoluntate uirorum, dispensantes &c. Haec omnes huius praecipiti sunt reae, quia non sunt subdita suo maiori: nam Aposto. 1. Corinth. 13. dicit: quod mulieres subdi uiris lex dicat. Lex quidem Mosi in multis locis hoc habet, sed prima est Ge. 3. praecipitum dei ad Heua, sub potestate uiri eris, & ipse dominabitur tui: hic expressa est diffinitio dominij super mulierem. Sicut ergo non licet filio contra patrem, seruo contra dominum, populo contra principem, aut sacerdotem contendere & erigi, ita nec mulieri contra uirum. Et notate hoc primum: grande enim est, et rarissime tenetur. Sic sancta Monica facta Diua Monica Augustini mater. & suo uiro tacuit & cessit. Alijs uero quae a uiris uerberabantur dicebat: oportere memores conditionis suae, non superbire contra dominos suos, quando recitatis tabellis matrimonialibus intelligere debuerant, se anallas esse factas. Igitur, aut subdita sit quae nubunt uxor, aut non nubat. Si non uult habere dominum, desinat accipere uirum, quia sic deus in apostolis scriptura sua praecipit, & ordinat.
 Rixosae mulieres contra praecipitum dei agunt.

COROLLARIUM.

Quaecumque

CONTIONES DE QVARTO

Vir moro-
sus lenitate
uincendus.

Quæcunq; habet morosum uirum, non præsumat par pari, uim ui repellere, sed moribus contrarijs ac placidis mutare. Sic enim hic docet Apostolus, ut ad fidem conuertantur uiri, per bonam conuersationem mulierum. Quod autem de fide, hoc de quolibet alio minore bono faciendum est. Sic & Paulus. 1. Corin. 7. Sæctificatus enim est uir infidelis per mulierẽ fidelem. Malum enim malo non uincitur, sed augetur & roboratur, uincitur autẽ bono.

Secundum, quod ornatus eorum non sit in exteriori capillatura, aut auro, aut indumentis. At iste nunc est potissimum ornatus Christianarum mulierum, & usq; ad monstra perductus hodie, quod dicit Apostolus: iste externus cultus sit gentilium mulierum, Christiana alio ornentur. Quis autem potest in tãto abusu tacere? Primum, São aliquot mulieres (nam non sunt omnes stultæ illius uanitatũ cupidæ) quæ coguntur inuitæ se ornare istis cultibus, ac mire fastidiunt, sicut Hester regina, sicut S. Elizabeth regina. Et frequenter illæ sunt tales, quæ abundant ut possint ornari. Illæ enim magis cupiunt, quæ non possunt. Sicut nunc nobiles, & ciues, quo sunt egentiores suis auis, eo sunt in cultu effusiores. De istis itaq; dicamus.

S. Agatha.

Sancta Agatha cum esset ex nobili genere, nõ tantum in uelo sicut mulier incessit, sed etiam in seruili ueste, & de hoc reprehensa, gloriabatur sese ancillam Christi, ut patet in eius legenda. Ac primum, nescio magis ne maritos an uxores arguam, aut cer-

te ma

PRAECEPTO DOMINICO. 120

te magistratum ciuitatis, quod mulieribus talia permittant, quibus extenuentur eorum res sciēter ac uolenter. Cur enim ille non ponit leges, ut alibi sit? aut cur maritus uxorem non compescit, cum sit dominus eius? Aut si hoc sustinet uolēs, quid miratur exactio nem principum? Et uidete, nisi mutaueritis, non cessabit, sed crescet exactio, de quo uos uolo certificare, quia ista finita, ueniet maior alia, quia sic prouocatis deum & prouocatis. Nonne debet pudescere honesta matrona, quod tanti precij habet uela, & calyptra, ut modesto diu, ad integrā rem familiarē sufficeret? Quid dicā de tuniās, & sumptuosissimis abusibus sericorū, purpurarū, auri et argenti? Et sanē mitius damnū est, qđ in fibulas, cithenas, & annulos uertitur argenteos, quā quod in aureas uittas, reticula, fimbrias, texturas, plumaria, ac polymita sit ex serico. Hęc enī usu cōsumuntur, illa permanēt utililia, & si nondū utilia. Sed quid de illis nouis, nescio an quæstus, an dāni magistris, q̄ ad planāda uela et cætera lineas, rotarū sumptuosas machinas edificant, ut 18.20. flore, cōstent uela. 40. uel 30. cōstet machina planatoria, potuit fulmē rotas sanctæ Catharinæ paratas perdere, & nō potest & has uanissimas ac mūdānissimas machinas tangere? Sed hęc omnia sunt signa, quod interior cultus displicet, qui non ita displiceret, si exterior non ita placeret: facile contemnit honesta matrona externum cultum, quæ studiosa est interni cultus, neq; possunt uterq; ex æquo curari.

Redijs

CONTIONES DE QVARTO

Redijt itaq; tempus Synagogæ quod Esaias ca. 3. describit, dicens: Pro eo quod filia Sion eleuata sunt, et ambulabant extento collo, & nutibus oculorū ibāt, & plaudebant, & ambulabant pedibus suis, et composito gressu incedebant, decalua bit dominus uerticē filiarum Sion, & dominus crinem earum denudabit, in die illa auferet dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, et monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & perisælides, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, et gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & syndones, & uittas, & theristra. Et erit pro suauis odore foetor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali aliaū &c. Ecce quot & quanta mulierum luxus congregauit. 21. ornamenta mulieri non satis sunt. Quis non horreat uxorem ducere? nōne optimo uocabulo, tam Græcā quā Latī-

Quare ornatus mulierum mundus dicitur.

ni ornatum muliebrem appellant mundum? quia uelut congeries rerum, ita illa mundum quendam constitutuunt. Lege etiam Theophrastum. B. Hiero. contra Iouinianum, & Plautū in Aulularia, et uidebis quod mulieri si licētia detur, infinita cupiditas est ornatu, ideo non explenda, sed præadenda omnibus uiribus. Et quid agit honesta Matrona, aut uirgo, ut tanto studio cupiat meretricibus cōformari? aut quid quæris ornatu tãto? ut irrites animos alienorū uirorum? An significas, quia inuitā habes constitatē? An meretrix optas fieri?

fieri? Quid queris alij placere quā uiro tuo? Quis nō
 bebeat suspectum hoc uotum placendi? Mulier satis
 abūde placet, si ita est ornata, quod uiro placet: huic
 enim soli debet placere, huic data est & subiecta. Si
 militer & uirgines, cur stulte cupiunt placere iuue-
 nibus? An non cogitas, quod terretur duare te, si co-
 gret, quod tanto sumptu te cogatur ductam ornare?
 Si uis iuuenem amore capere, audi utilissimum consi-
 liū. Esto pudica, paucis ornata, paucis uerbis loquēs.
 Nec oculos aliquando in faciem eius iacens. Maximus
 cultus uirginis & mulieris est, pudica uerecundia,
 haec enim prouocat & capit animos uirorum, super
 omnem ornatum. Iu super neq; stabile facit matrimo-
 nium, ubi amor carnis, ornatu excitatus, cito fastidi-
 re facit nuptias, quia non moribus bonis, sed futili ni-
 xus est ornatu. Sic fac, et uirum acquires (etiam deo
 benedicente) atius, quā dissolutissima illa uoragi-
 nes rerum, lupis & meretricibus simillimae, de qui-
 bus Psal. 143. Filiae eorum compositae, circumornatae
 ut similitudo templi, id est, pra alijs eminenter decora-
 ta, sicut templum pra caeteris domibus cminet, orna-
 tur & spectatur &c.

*Pudica uere
 cundia preci-
 pius uirgi-
 nū ornatus.*

Dicitur est, quo modo mulier se erga uirum habe-
 re debeat, ut honoret suum maiorem, secundum hoc
 praecceptum, duplici scilicet cultu, obedientiae & reue-
 rentiae, ut sit prompti cordis, ad eius uolūtatē agēs,
 deinde honoret eum ex corde, magnifice de eo sen-
 tiens. Si querat autem, quomodo possit uirum ha-

*Maritus de-
 bere in*

CONTIONES DE QVARTO

formis pro/ bere in honore, qui sit deformis, morosus, ac prorsus
 pter deum a/ nec amore quidē dignus, nedum honore. Respondeo,
 mandus.

sicut de parentibus dixi, quod deus in illo suspicien/
 dus est, quia deo placuit, ut uir eius sit, & uices eius
 gerat, ut ait Apostolus: Vir imago dei est & gloria
 dei. Mulier autem gloria uiri. Ideo non debet sibi di-
 splicere, quod deo cernit placuisse & placere. Magna
 dignitas uiri, quod nomen dei, & officium partici-
 pat, ideo honorandus est ab uxore: deus enī uir est o/
 mnis ecclesiæ & animæ, quod sacramentum maxi-
 mum, etiam causa est, cur uirum honorare debeat mu-
 lier, timere, & audire. Auerte ergo oalum à carne,
 & deum in uiro agnosce, & cole, & facile erit ho-
 norare eum.

Viri erga u/
 xores sic se
 gerāt.

At contra. Ut uiri etiam se præbeant dignos uiri
 & maioris nomine, nunc dicendum est. Sequitur er-
 go B. Petrus ubi supra: Viri similiter cohabitent secū
 dum scientiam, quasi infirmiori uasculo impartientes
 honorem, tanquam etiam cohæredes gratiæ uitæ, non
 impediatur orationes uestræ.

Primum docet uiros, ut nō simpliciter cohabitent
 mulieribus, sed secundum scientiam, id est, non secun-
 dum passiones & sensum, tantummodo uoluptatis
 causa, nihil discernēs inter uxorem & meretricem,
 nā sic & bestię cohabitāt, & gentes. Erudit itaq; oca-
 lum uiri, quo uxorem inspicere debet, nempe non oca-
 lo concupiscentiæ, sed scientiæ & cogitationis. Quæ
 scientia duo iubet scire & agnoscere uirum in uxore.

Primū,

PRAECEPTO DOMINICO. 122

Primum, inquit, quasi infirmiori uasculo. Secundum, tanquam coheredes eis sint mulieres. Et sic seipsum exponit, quid uelit, per cohabitationem secundum scientiam intelligi, scilicet ut uir agnoscens uxorem, & Nota. infirmius uasculum, & tamen coheredem gratiae, habeat eam in honore, & non in passione desiderij. Declaremus autem latius.

Sare debetis uiri, quod mulier sit infirmius uasculum quam uir, ideo secundum hanc scientiam eis cohabitatis. Vasculum uocat, & quo ad corpus, & quo ad animam, nam & uir eodem modo uasculum est, sed firmitus. Mulier enim sicut est mollioris corporis, ita & animi, ideo ei impartendus est honor a uiris firmitioribus. Vasculum omnes dicimur, propter animam in corpore, ut in uase morantem.

Est autem iste honor uasculi, honor corpori mulieris Honor uasculi impartitus, qui nihil est aliud, nisi casto amore uiri, castus amor. uxorem diligere, ut. i. Teß. 4. Ut sciat unusquisque uerum, uas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes, quae ignorant deum, hoc est, abstinendum ab uxore est, & non est satisfaciendum concupiscentiae. Sanctificatio enim Sanctificatio illa est castitas. Sed Apostolus haec docens, per obli- castitas. quam etiam uxores uiris commendare uolens, ut patientiam cum ipsis habeant, uelut epitheto breuissimo, patientium uirorum tangit, dicens: infirmiori uasculo muliebri, q. d. Mulier est, infirma est, uasculum est, habens animam nobilissimam. Haec igitur scientes impertite

CONTIONES DE QVARTO

eis honorem propter eas, tum etiam propter uos, ne impediatur orationes uestra, passionibus enim concupiscentiæ, quæ sinūt orare? immò aliquod honestū agere? Cum oratio maxime requirat animū abstractum à passionibus carnis. Sed cum sit infirmius uas mulier, etiam ferenda est, & dissimulanda eius culpa, & non exacte semper punienda, pro rebus leuibus, sicut aliqui uiri nimis tempestuosi faüllima causa tragædiam agunt. Sicut Psalmista dicit domino: Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Ita impossibile est in re familiari, durare pacem inter uirum & mulierem, si alter alteri nihil condonet ac dissimulet, sed omnia ad unguem obseruet. Quis enim non offendit aliquando? ideo dissimulanda sunt multa, ignoranda plurima, ut pacis ratio possit constare. Igitur uirum moueat ad uxorem caste seruandam, quod est infirmius uasculum propter corpus, salicet mollius & animum molliorem, deinde magis, quia est coheres tantæ gratiæ. Tertio maxime ne & uirorum salus ipsa impediatur. uide efficax persuasio & uehemens.

Similiter Apostolus Paulus Ephe. 5. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam. Et unusquisque uxorem suam, sicut seipsum diligit. Uxor autem timeat uirum suum, id est honoret ac reueatur. Pulchre distinxit, uir diligat, uxor timeat, utriusq; caste, castus amor descēdat, castus timor ascēdat, hūc inferior superiori, illū superior inferiori debet.

Et Col

In re familiari multa con donanda, nō nulla dissimulanda.

Vxor timeat uirum.

Et Colo. 3. dicit: viri diligite uxores uestras, & nolite esse amari ad illas, hoc est, quod supra dixi, ne nimis exquirant & obseruent materiam obiurgandi.

Quomodo ergo Christus dilexit ecclesiam? utique spiritualiter, cum non inueniret quod amaret, sed quod odiret in illa, tamen tradidit semetipsum pro ea, sanctificans illam &c. Ita uir si inueniat in uxore minus amabilem, oportet ut ipse mutetur, & tradat se, id est relinquat suum desiderium, quod non impletur propter defectum uxoris, ut sic tantummodo ea, in illa aspiciat, quae amabilia sunt, & sic mundet eam sibi ipsi, ut exhibeat eam sibi absque ruga. Quod non fit, nisi ut dixi, in bono uicerit malum, & discat diligere etiam non diligibilia, ut fiant diligibilia, uel ipsis mutatis, uel ipso. Nam cum omnes res sint indifferentes, possunt tum diligi, tum odiri, secundum quod mutatur animus, ut honor mundi idem manens, diligitur et oditur ab eodem homine auerso & conuerso. Et iste est modus optimus mutationis, ubi non res, & obiectum, sed potentia mutatur, hoc enim est stabile. Christianorum est haec mutatio, & dextera excelsi, sed mundanorum est, solum quaerere mutationem obiectorum.

Maritus.

Satis de isto Nunc de Familia.

HONORA patrem & matrem, quod sub patre etiam intelligatur dominus domus, patet ex. 4. Serui domini Reg. 5. ubi serui Naama uocauerunt eum patrem. Inde de nos honoretur; est nomen patrisfamilias. Quare honorandi sunt seruis sui domini, eadem expositione, qua supra, salicet

CONTIONES DE QVARTO

honore spiritali intus, prompte eis obediēdo, & sublimiter de illis sentiēdo propter dominum, cuius & nomen & officium in illis lucere uident, cuius & uoluntas hoc uult ut. 1. Pet. 2. Serui subditi sitis (eae obediētia) in omni timore (eae reuerentia) dominis. Nō tantū bonis & modestis, sed etiā discolis, id est diffi-
 libus, prauis, morosis, obliquis, tortuosis &c. **Quāq̄** hic Apostolus de seruis proprie loquitur, non conducticijs, tamen eosdem tangit idem mandatum. Igitur serui, qui res dominorum suorum fraudant studiose ac uiolenter, non secus quā fures reputandi sunt, et tenētur ad re fū sionem, quia mercenarij sunt, ut sint fideles. At nunc tota querela totius mundi est contra familiam. Ideo hoc praeceptum eis diligentissime est notandum, quia hoc non est honorare dominos, appellare eos dominos, sed ex corde obedire & timere. Et pulchre isto uerbo Apostolus consolatur familiam, quae de dominis suis queritur, qd' sunt mali seu discoli, id est difficiles, dicens: Hae est enim gratia, si propter cōsāentiam dei sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Quae enim est gratia, si peccantes colaphizimini, & tunc suffertis? Et Paulus Colof. 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, nō ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes dominum, quodcunq; facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus. Scietes, quod à domino acāpietis retributionem hereditatis, domino Christo enim seruitis. **Eae q̄ pulchre ducit**

Discoli.

Serui fraudulenti.

Serui.

PRAECEPTO DOMINICO. 124

ducit Apostolus hoc praecipuum in spiritualem intelligentiam, quod ex corde honorandi sunt domini, quia non illis, sed domino seruitur in illis. Si ego haec tam expresse dicerem, nemo crederet. Sed sequitur quoque consolatio eorum, sicut et Petrus fecit, dicens: Qui enim iniuriam facit, recipiet id quod inique gessit (eccipientiam eorum format) et non est acceptio personarum apud deum, id est, non uos turbet, quod illi sunt domini, uos serui. Idem est apud deum, qui bene uel male operatur, accipiet. Eadem Ephe. 6. Serui obedite dominis carnalibus, cum timore et tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi (id est, quia Christo seruitis) facientes uoluntatem dei ex animo, cum bona uoluntate seruientes, sicut domino et non hominibus (in hoc enim non hominum, sed dei uoluntatem facitis, et deo seruitis) scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a domino, siue seruus, siue liber. Et Tit. 2. Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes. Sed omnem fidem bonam ostendentes, ut doctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus.

Contra dominos oportet etiam se non tyrannos exhibere, quia ut supra dictum est: Impossibile est, ut seruus non aliquando obmittat, aut committat: oportet multa dissimulare in bono seruo. Nam si illi debent obedientiam et reuerentiam, utique domini

Seruatorum consolatio, quod mercedem a domino accipient.

Domini non sint tyranni.

CONTIONES DE QVARTO

etiam debent clementiam & benevolentiam. Vnde Ephe. 6. Et uos domini eadem facite illis, remittetes minas. Sacentes, quia & uester dominus est in caelis, & non est personarū acceptio apud deum. Quis enim potest seruire ei, qui ad omnem auditum increpat, iurgat, totusq; turbulentus est.

*Meranarij
mali.*

Hos sequuntur, & alij meranarij & operarij, ut manuales, murarij, fabri lignarij, & similis generis, de quibus & fraude eorum, ubiq; grandis est questio: multo preāo conducuntur, pigre operantur, & maiore parte fraudant dominos, quibus seruiunt: & heu nullam consāentiam sentiunt in hoc ipso, quasi non manifeste sint latrones & fures alienæ rei, quam iniuste accipiunt, dum non satis laborum pro ea faciunt.

DE MAGISTRATV ECCLESIA- sticō simul, & seculari.

*Primores ec-
clesiasticā, &
seculares ob-
seruandi.*

NOVISSIME huc pertinent Episcopi, & Principes, Plebani, & Senatus, utrunq; scilicet dominium, qui sunt quā maxime timendi, quia gladium domini portant, quibus auendum est, ne obloquatur ullus. Quia lex dicit: Principi populi tui ne maledicas. Et iterum: Dijs tuis non detrahas. Et heu nullis liberius detrahitur q̄ illis, nullus timor est dei in illis præsidentis. Omnis enim potestas à deo est, et licet exactionet, & premant rusticos, aut aues suos, aut sacerdotes, tamē sunt ferendi, non secus ac manus domini prementis peccata nostra, & demerita.

His

PRAECEPTO DOMINICO 125

His quia, praepotentia non possunt nocere in operibus, nocent in uerbis, ideo lex praecipit, ne detrabatur eis, neq; maledicatur. Hoc est enim iudicare suum superius, qd' omnino repugnat ordini. At quo illorum uita magis est in luce, eo magis iudicatur et reprehenditur, sed minus catholice, immo orthodoxe.

CONCLVDAMVS.

Iudaei hoc praepceptum irritum fecerunt, quando pro sua auaritia docebant. Munus quod per me, tibi prodest, id est, si obtulero illud pro te deo, erit utilius quam si tibi dedero. Quamuis & nunc illa stultitia passim regnet, agente eadem auaritia sacerdotum, ut plus tribuant ad mortuos lapides & ligna, & paratiore animo, quam proprijs parentibus, ac proximis uiuentibus.

Auaritia sacerdotum pietatem oppugnat.

Quare (ut dixi saepius) ne cum Iudeorum uanissima hypocrisis, legem dei oblitum, arguamur. Primum honoremus dei praepceptum, & sic honoremus, ut spiritualiter illud operemur, & intelligamus. Hoc est, ut ante omnia istis externis bonis, seu corporis, seu rerum (quia deus illorum non eget, nec ullum uerbum de ijs sibi conferendis, in primis praepceptis posuit, ut dicit apud Hieronimum.) parentibus obsequamur, si egeant, deinde propinquis, postea pauperibus & egenis. Tandem quibuscumque opus fuerit, mutuo uel gratis demus proximis & fidelibus. Et non sic, ut illis praetermissis (ut nunc furor regnat) templa, imagines, uela, uasa, in illis sumptuose comparemus. Haec sint nouissima & modica,

Christiana doctrina.

CONTIONES DE QVARTO

quia non necessaria. Necessarijs enim caremus, quia
 superflua struimus. Non enim necesse ut superfluis
 studeamus, cum tot sint necessaria ad salutem, ut ne-
 mo sufficiat ea perficere. Alioquin si illa sunt necessa-
 ria ad salutem, ubi pauperes saluabuntur, qui hæc nõ
 habent? Sed nunc miserrimo tempore, ita illis insta-
 tur, tãquam hæc sint & necessaria et sola ad cultum
 dei pertinentia, cum ad hominum consolationem da-
 ta sint, & deus non egeat, sed homo illorum: & non
 dantur hominibus sed deo, mira cæcitate. Et sunt qui
 dicant: Sãmus, quod non eget deus istis, sed nõ respon-
 dent, si dixeris eis: Cur ergo das illa deo, nõ cupiẽti,
 & subtrahis eadem fratri indigenti, contra uolunta-
 tẽ dei præcipiẽtis? Et tantũ de illo præcepto quarto.

PRAECEPTVM QVINTVM

Non occides.

Quomodo
 in. 6. postre-
 mis præce-
 ptis ledatur
 proximus.

ICTVM est de præceptis,
 quæ respiciũt deum tam in se-
 ipso, quàm suis locum tenenti-
 bus. Iam sex sequentia respiciũt
 proximum. Et uide mirum &
 aptum ordinem. Inãpit enim
 prohibitio à maiori usq; ad mi-
 nimum, nam maximũ damnum est, occisio hominis:
 deinde proximum, uiolatio coniugis. Tertium ablatio
 facultatis.

facultatis. Quod qui in ijs nocere non possunt, saltem lingua nocent, ideo quartum est, laesio fame. Quod si in ijs non praevalent omnibus, saltē corde laedunt proximum, cupiendo quae eius sunt, in quo & inuidia proprie consistit, de quibus uidebimus. Talis processus est & in primis 4. Nam maximum est corde, ore, opere abijcere deum: deinde saltem ore in uinum nominare, quem corde & ore confiteris. Tandem quem ore & corde colis, opere non colere. Et nouissimum, in suis uicarijs despicere, quod licet leuius sit inter quatuor illa, tamen est maius, quam cetera quae sequuntur, eo quod non deus proprie in illis impetitur, sed homo & proximus.

HOC autē praeceptū, sicut et omnia alia ad literam traduxerūt Pharisei, tanquam nullus contra ipsum faceret, nisi manu propria occideret aliū. Sic docēbant, et ita quoque uiuebāt. Quod autem sic docēbāt, patet per omnes Prophetas. Vnde & Psal. 18. intuitus, quod docerent opera illa externa tantum, non ex corde, & ad affectus, dicit: Coeli enarrant gloriā dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. q. d. isti solummodo docent opera hominum, non opera dei. Quibus fit ut legem dei corrumpant, quae est immaculata, cōuertens animas, sed solas conuertūt illi manus. Et ratio est, quia lex est spiritualis. Et hic notandum, quod quando lex dicitur spiritualis, intelligitur non quod sit mystice intelligenda, sicut intelligitur figurae & mysteria, aliud enim est mysticū et aliud

Quomodo
lex spiritus
lis sit.

CONTIONES DE QUINTO

aliud spirituale: sed spiritualis dicitur, quia solo spiritu impletur, et spiritu requirit, hoc est, nisi corde, et hilaritate uoluntate impleatur, non impletur. Sed talis spiritus non est in nobis, sed datur per gratiam spiritus sancti, quae facit uoluntarios in lege domini. Unde quando auditur lex quaecumque praecipiens illa uel illa, semper oportet cogitare, et subaudire, quia praecipit uoluntate talia facere, id est, libere, sine timore poenae, et ex hilaritate, quod cum in nobis non sit, statim intelligitur, quod lex cogit ire ad gratiam, ut impleatur. Sic Psal. i. Sed in lege domini uoluntas eius. Qui autem mysticam et spirituale idem intelligunt, oportet ut decalogum legis non spiritualem intelligant, sed tantum ceremonias legis, cum nullum sit mysticum praecipitum in illo. Ac per hoc Apostolo resistant, Ro. 7. Lex spiritualis est, et loquitur de lege decalogi, ut patet expresse in textu.

Mysticum et spirituale non sunt idem.

Spirituale.

Quare mysticam et spirituale differunt, sicut superius et inferius, Omne spirituale est mysticum, sed non contra: quia spirituale est nihil aliud, nisi quod est uel significat uiuam uoluntatem ad facienda uel obmittenda.

Mysticum.

Mysticum autem saepe significat externas operationes, ut immolatio passeris significat carnis macerationem: sed haec est adhuc literalis, licet mystica, quia potest fieri sine spiritu, et uoluntate, quia et Euangelij praecipita saepius in litera seruantur ex timore, et non ex uoluntate, quanquam uere secundum Euangelium uiuere, sit praecipita ex uoluntate libere facere. Et qui aliter uiuit, non secundum Euangelium uiuit, sed secundum

Vere secundum Euangelium uiuere.

literam

PRAECEPTO DOMINICO. 127

litteram legis. Quocirca, qui intelligentiam spiritua-
lem, & doctrinam spiritus, intelligunt ipsum Euan-
gelium, & hoc secundum opera exteriora, propè sunt
Pelagiani, quia talia opera etiam ab impijs fiunt, sed
opera Evangelij non nominantur secundum suum exte-
rius, sed secundum suum interius. Ideo sunt opera ab-
scondita, licet foris luceant, uoluntas tamen latet. Ea-
dem causa etiam uocantur opera dei, quia sunt opera
gratiae, & spiritus: cum homo ex se non habeat uolun-
tatem istam, ac per hoc nec opera ipsa. De istis ergo
operibus in scriptura frequens est mentio. Et opera ho-
minum acriter arguuntur, quod sunt similia quidem
ueris, sed uera non sunt, quia sine uoluntate gratuita
sunt, sed semper habent, uel timorem poenae, uel amor-
rem commodi pro fine. Taliter enim Iudaei uiuebant
& docebant, ut dixi: Nam cum Christum ad Pilatum
ducerent, nolebāt eum interficere ne peccarent, sed tra-
diderunt eum ad occasionem. Sic Saul quoq; de Da-
uid: Non sit manus mea in illum, & tradidit illum,
in manus Philistinorum, quasi ideo esset innocens,
quia non manu occideret, sed corde.

Quocirca Christus Matth. 5. Nisi abundauerit iu-
stitia uestra plusquam scribarum & phariseorum, nō
intrabitis in regnum caelorum. Et quare hoc? Quia ac-
cipiebant legem secundum dicta & sonum syllabarū,
id est, non secundum intentionē legislatoris. Ideo di-
cit: Audistis, quia dictum est antiquis, q. d. dictum, sed
non intellectum, uerba tantum audierūt, intellectum
autem

Operū di-
uinae
sanctio.

CONTIONES DE QUINTO

autē non cognouerunt, ideo secundū literam uixerūt, & hoc totū, quia fuerūt antiqui, carnales, Ad amite, terreni, Ego autem dico uobis, quibus uobis? utiq; non antiquis, sed nouis, coelestibus, Christianis, spiritualibus, spiritualiter dico. Igitur audiamus, quomodo Christus hanc legem spiritualiter exponit. Et uidebimus quot genera contra hoc mandatum peccant.

CHRISTVS HOC PRAECEPTVM per quatuor gradus declarat.

*Occidentes
opere.*

PRIMI itaq; sunt, qui irascuntur in effectu, qui occidunt ad literam & in opere, de quibus dicit: Qui autem occiderit, reus erit iudicio, uel potius, reus erit iudicij, aut iudicio, in dandi casu, pro eo quod est, obnoxius iudicio. Hoc facile omnes intelligunt, nisi quod sub opere illo comprehenduntur omnes, qui hortati sunt, consilium, auxilium, aut quocunque alio modo causam mortis dederunt, aut socij & partia- pes fuerunt.

*Irascentes in
uerbo.*

Secundi sunt, qui irascuntur in uerbo, de quibus dicit: Omnis qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennae ignis. In uerbo autē, fatue, intelliguntur oēs maledictiones, cōtumeliae, blasphemiae, quae procedunt ex ira deliberata. Tales enim, & si opere nō occidūt, tamen uerbis ea super ipsum dicunt, quae si fierent, utiq; ille moreretur. Quomodo enim uiueret, si diabolus auferret, si pestilentia occideret, si fulmē percuteret, imō ali- quādo usq; ad animae mortem maledicūt, dicentes, ut absorbeat

absorbeat te ignis inferni. Assumit autē Christus uerbum modestius, scilicet fatue, ut intelligamus, quid sit de illis, qui durius maledicunt, & hoc ex ira plena, & quae optet interitum illius, quem maledicit.

Tertij sunt, Qui irascuntur in signo, de quibus dicitur Irascētes in signo. Omnis qui dicit fratri suo Racha, reus erit cōcilio, in quo intelliguntur omnia signa alia, quae ex eadem ira mortali procedūt, ut sunt auerti facie, tacere salutationem, aut responsionem, gratulatorijs uerbis malum eius protestari, & indignabundis, prospera eius prosequi, de quo philosophus 2. Ethicorū fecit uirtutem Nemesim. Nam hoc signū leuissimū Christus ponit, ut iudicādum relinqueret de prioribus, imō quia Nemesis Aristotelia. parce & uerecunde exprimit spiritus mala hominū, sed profunde uult intelligi. Racha certe, si meo iudicio Racha. sentire liceat, etiam usitatum uidetur apud omnes linguas, nam & nos cū indignamur, fragore quodā gutturis proferimus, uelut caninū arch seu rach. Talem enim fragorē & asperitatem gutturis, puto dominū significare uoluisse, per dictionē istam, & hoc esse quod alij interiectionē indignantis exponūt. Non est enim alia interiectio indignantis & quidē uehementior, rach seu rarch, ut notū est. Talis itaq; licet nec uerbo, nec opere occidat, tamē id signat, quo cupit eū non esse ira motus, ideo occidit signo.

Quartj sunt, qui irascuntur affectu, & is gradus est causa, qua supra dicti sunt peccata, quo sine, si etiā fierent, & possent fieri, nō essent peccata. Ipse enim affectus Irascentes affectu.

CONTIONES DE QUINTO

affectus iræ est caput & uita iræ uerbalis, signi & operis: sine quo non essent iræ, de quibus dicit: Omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. Tales enim licet non occidant opere, uerbo, signo, tamen corde, de quibus Ioan. in Ca. sua: Qui odit fratrem suum, homicida est. Quare? quia non fauet ei uitam, sed mortem, ideo quo ad cor est occisor fratris coram deo.

*Opus gratia
diuina si hoc
præceptū im-
pleturi.* Igitur hoc præceptum est profundissimum, nec uoluit esse, qui id implet sine gratia, cum nullus sit, quin habeat cui irascatur, si recte seipsum consideret, alioquin falsa erit oratio dominica, quæ dicit: Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

Sine charitate enim impossibile est, ut hoc præceptum non transgrediatur: aut enim diligit, aut odit homo proximum suum, licet nunc nati sint neutrales quidam, dicentes, quod potest nec diligere, nec odire: uerum tu ne illis confidas suadeo.

*Quomodo
hoc præceptū
implendum.* Quare, qui uult hoc præceptum implere, studeat omnibus modis, omnem hominem dulci affectu diligere, imò petat à domino gratiam dilectionis. Et non sibi frustra palpet, quod neminem odiat: ualde enim mitis & humilis est homo, qui hoc præcepto non peccat. Quia spiritualis illa ira, quæ prohibetur in isto affectu, ita profunda est, ut etiam foris non apparente signo uel uerbo, intus uehementissime uiuat, de quibus Esa. 10. Væ uobis, quod profundi estis corde, et quorum sunt in tenebris opera eorum.

Est autem et ira alia spiritualis et bona, quæ uocatur
zelus

Zelus dei. Nam nisi dominus etiam uellet significare Zelus dei.
 irā bonā, absolute dixisset: Omnis qui irascitur, nunc
 dicit: Omnis qui irascatur fratri suo, ne cōtradicat sibi
 ipsi, ubi ait: Qui odit animā suā in hoc mūdo etc. Qua
 re ira & odium sui ipsius est nobilissimū, de quo aliās

Sufficit itaq; nobis huius praecepti ista expositio do
 mini, praeter hoc quod & multos mouit, cur dominus
 hūc ordinem fecerit, ut simplicem iram iudicio, Racha
 concilio, fatue gehennae deputarit? Nam id facile pa
 tet, quod per iudiciū, quod dicit lex, Qui autem occi
 derit, reus erit iudicio, intelligantur haec omnia tria
 in spiritu, sicut ipse dominus legē interpretatur, quod
 sicut sub, Non occides, comprehensa est uniuersa pro
 hibitio irae, ita sub iudicio, uniuersa poena irae. Cur er
 go nunc iudicium distinguit à concilio, & gehennae?
 Primus Lyra sentit, quod textus sit transpositus, cum
 cōalium prius uideatur quā poena. B. Agu. li. 1. de ser.
 do. dicit: Quod ordo grauitatis hic ostēditur in poena,
 sicut & est in ordine culpae. Sed quomodo id peraga
 tur inuisibiliter in animabus, nō posse dici, itaq; relin
 quit incognitum, solum hoc asserens, quod grauior et
 grauior poena illis gradibus est expressa. Nā in iudi
 cio adhuc datur defensionis locus. In concilio uero tra
 ctatur de conuicto, qua sententia sit plectendus. In ge
 henna uero, est certa & de finita dānatio rei. Per illū
 itaq; processum iuridicum exprimitur grauitas differe
 rentium criminum, quae quo modo uindictentur, cum
 id B. Aug. non expresserit, nec posse exprimi dicat,

Iudiciū, cō
 alium, gehē
 na, gradus
 poenae signifi
 cant.

CONTIONES DE QUINTO

ego quoq; desistam exprimere. Nam si dominus differentes pœnas uellet illis gradibus significari, ita qđ reus iudicio, nō sit reus cōalio, aut gehenna, sequitur quod mortalis inuidia, non sit rea gehennæ ignis, neq; maledictio, neq; detractio, quod est falsissimū. Immo sequitur, quod occidens opere, peius mereatur suppliciu, quā gehennam ignis, quia peior & grauior illis tribus est, cū tamē nō sit peius suppliciu.

Quare ut meditari liceat, sine temeritate, omnium istorum quatuor, seu sint plures gradus occisionis, etiam in opere, quod utiq; uerum est, quia grauius occidit, qui patrem & matrem, aut uxorem occidit, quā alium hominem, una est pœna, scilicet æterna damnatio, & gehenna ignis, sed differentibus gradibus inferenda, quod significatur illis ordinibus graduum. Nā sicut remotior est à pœna, & tardius ad eam uenit, qui iudicio tantum sistitur, in temporalibus, ita tardius, id est, minus intense, ac leuius punitur in inferno, qui solum iratus fuit. Nam quod in tempore est, tarditas, aut celeritas, hoc in æternis est intensio, aut remissio. Immo tarditas, & celeritas in corporalibus proueniūt ex intensione et remissione spiritualium, ut patet in feruidis & ignauis animalibus, quæ multa breui, & modica longo tempore perficiunt. Segnis enim anima, modica agit, ubi intenta facit plurima. Ita sicut qui cōcilio reus est, ppior est malo suo, quā qui iudicio, et tamē remotior, qđ qui gehennæ, ita intensus in illa punitur hic quā ille. Reus uero gehennæ sine

mora

PRAECEPTO DOMINICO. 130

mora est, id est, intense nimis punitur, et nō remisse. Qui uero occidit, & peius quā occidit, utiq; intēssime me punietur. Hæc ita dixerim, ut nihil affirmauerim.

Sed sunt quidā occulte superbi, qui secure sibi per
suadent, sese non esse reos huius præcepti, quia non Superbi.
ocidunt, non irascuntur, nec conscij sibi sunt odij,
quod potest fieri, & uerum esse, sed non in hoc sese
iustificatos putare debent, & hoc præceptum penitus
euacuaße ac impleße. Quia lex immaculata, & igne
examinata, ac septuplum purgata. Idcirco non ante se
quis gloriatur, non peccare in ira contra fratrem, quā Modus ex =
se senserit ita mitem, & pacatum, ut si auferantur plorandi sui
ei etiam omnia cum uita, non uelit irasci contra auctorem ipsius an nō
rentem, ac non irascatur cū fuerit ita factū. O quā oderit fratrem
grande & profundū est uerbū hoc. Facile est nō ira
sā pacificis, & ijs qui nō lædunt, hoc & gentes, hoc
bestiæ quoq; faciunt, & bestiæ etiam immaniores.

Quam egregia ergo est iactātia iustitiæ, quod nō
irascaris pacificis, scilicet usq; ad serpentū & leonū
peruenisti mansuetudinem. Verum si auferatur tibi
peunia, domus, pater, mater, frater, soror, filius,
ager, corporis mēbrum, & ipsa uita, hic uide si possi
sis, nō solū nō irasci, sed etiā gaudere, & benedicere
deū, ac benefacere hæc facientibus. Si hæc potes, grati
as age, quia gratiā dei habes. Si nō posse te inuenie
ris, intellige radicalē illā irā, ipsam spiritualē occiden
di uolūtātē intus latentē. Hæc enim lex prohibet, &
expugnat, ideo gratia hic opus est, quā sic cognita im
possibilitas

CONTIONES DE QUINTO

Ne uelle qui de irasā. Ita ne purū esse oportet hominē, ut ne uelit irasci qui dem in omnibus malis sibi illatis? Respondeo, ita purū utiq; quia nihil inquinatū intrabit in regnū cœlorū.

Aduerte quā purum cor es se debeat. Quam diu enim ista manet uoluntas in nobis, quæ data occasione, ruit in iram, sumus immundi. Oportet ergo ita mundam fieri ut non solum, sicut dixi, nō irascatur, sed etiam benedicat maledicentibus, beneficiat persequentibus, gratias agat deo in aduersis, & optet plus aduersitates, ut solum peccatum odiat, & non pœnam, secundum illud: Benedicite lux & tenebræ dominum. Et benedicam dominū in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Ideo quod Iudeorum sancti tales non essent, dictum est de eis. Psal. s. Destruas inimicum, et defensorem. Ideo dixi, quod lex est spiritualis, q̄ enim aliter hoc præceptū intelligit, Iudaice & literaliter intelligit, & non abundat iustitia eius à iustitia pharisæorum.

Oderit peccatum non pœnam. DE GRADIBVS ISTIUS PRAEC.

Sex gradus huius præcepti.

INDE B. Aug. li. i. de ser. do. sex gradus colligit in hoc mandato. Primus est, ledere etiam si non sis læsus, quæ est summa iniustitia. Secundus est, ledere grauius quàm sis læsus, quod a credit ad legem Moysi. Tertius est, ledere tantum quantum sis læsus, huc usq; lex Moysi processit, quæ dicit, Dentem pro dente, oculum pro oculo, hæc enim donat aliquid, cum maiori pœna dignus sit nocēs, quàm innocens omnium iure. Quartus est, Læsus non ledas tantum, quantum sis

PRAECEPTO DOMINICO. 131

tum sis Iesus. Quintus est: Iesus omnino non ledere, hic appropinquat praecepto domini, sed nondum est ibi. Sextus est, Iesus paratus ut sis amplius ledi, hoc est alteram maxillam praebere. Vide itaque quam funditus iram extripari uelit, ut non solum non irascatur, sed etiam optet ledi, hic enim mundus est. Nōne qui haec audis, cogitas illud psalm. Latum mandatum tuū nimis? Quod si quis non leditur ab alio, necesse est, ut seipsum ledat, & irascatur sibi multis contritionibus. Ideo non est melius, nisi ut sicut praeceptum est, diligere proximum sicut seipsum, ita quisque odiat seipsum, sicut proximum, ut sic omnia reducantur ad iustam formam.

Quoarca, uis irascibilis, quae hoc praecepto occiditur & mortificatur, ipsa est inimica crucis Christi. Ideo quoniam ipsa est homicida, & occidit, oportet ipsam quoque non uulnerari, sed prorsus occidi et mortificari, & legem talionis in illam exerceri. Qui enim occidit occidetur, occiditur autem ista lege. id est, significatur occidenda, gratia autem sola occidit eam in effectu. Quae occisa, homo fit mitis, patiens, suavis ad quoscumque etiam paratus inimicos diligere, & eis bene facere, gaudere in tribulationibus. Quae omnia impedit impatiens illa, ac cruda uis irascibilis, quam heu quam pauci attendunt, securi de alijs suis bonis operibus, ignorantes quam uehementer sit spiritualis, & immaculata lex domini.

Vis irascibilis.

Igitur qui amat crucem, & gloriatur in cruce domini

CONTIONES DE QUINTO

mini, hic est qui non occidit, non irascitur. Nam hæc

est uera differētia spiritualis, iræ bonæ, & malæ, quæ

Ira mala. ira mala, propter mala pœnæ tantummodo irascatur.

Ira bona. Bona autem solum propter mala culpæ, ideo sibi tantum displicet, et seipsam odit propter peccata, omnes alios diligit, & non odit ullum, propter res ablatas.

AT DICIS.

Si hoc ita esset, nullus saluus fieret, uel nimis pau-

*Lex spiritum
exigit.*

ci. Respondeo, ideo dixi, quod ualde spiritualis est lex,

& eo conandum, ut sic impleatur, nec mirum quod

pauci saluantur, nec tamen ideo desperandum, quia

quæ impossibile est nobis, deo possibile est, ut Lucæ 19.

Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt

apud deum, hoc est quod dixi, lex recte & spiritua-

*Ad gratiam
cōfugiendum.*

liter intellecta terret hominem, & cogit humiliatum

ad gratiam confugere, ac de seipso desperatum, oculos

in cælum leuare, & dicere: At te leuaui oculos

meos, qui habitas in cœlis, &c. Et iterum: Le-

uaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium

mihî. Quia hic nulla est fuga, huc enim oportet

hominem uenire, ut sit ita mundus, siue hoc fiat in

uita, siue in morte, siue in purgatorio. Noli ergo

superbire, quod non pecces, si sentis te irasci pro tem-

*Irascens pro
tēporalibus
nondū est in
spiritu iu-
stus.*

poralibus, quia nondum es in spiritu iustus cum Chri-

sto, sed cum Mosaicis in carne. Quod autem de isto

præcepto dixi, de omnibus intelligendum est simili-

modo, quodlibet enim illorum est spirituale, immu-

culatum, fidele, probatum, purgatum septuplum, licet

raro

ratio sic exponatur, ut Psal. ii. de eiusmodi conqueritur. Vnde qd' in Graec. dicitur: Omnis q' irascitur fratri suo, sine causa, merito per B. Hiero. iubetur eradi: colitur enim (ut ipse ait) ois occasio ira in isto praep'to. Et illud additum est, quia in ueris libris nō habetur.

Sine causa, adiectitia particula est

At obijcitur, Tu de perfectis loqueris, non autem omnes dānantur imperfecti. Respōdeo, uerū est. Sunt gradus in isto & quolibet praep'to, ut isti quatuor à domino in Euāgelio isto distincti, & sex per B. Aug. ut uisum est. Primū est enim, ne occidas opere, tamē prospiciēdum ne etiam uerbo, ac deinde ne signo, inde nec corde. Quod si nūc mereri etiā uolueris, oportet ut etiam libenter optes aduersa, & feras cum gaudio. Scio non oportere statim esse perfectum, sed gradatim ascendendum. Verum oportet tandem perfici, & tendere semper ad perfectum, & non stare ac contentum esse in aliquo graduū praedictorum, sicut multi faciunt; peius peccantes propter nō proficere, quā alij propter non incipere, eo quod illi superbiunt de incepta iustitia.

Gradus praep'torum.

Conandum ad perfectiōnem.

Superbiētes de incepta iustitia.

Inde deniq; saepius uenit, ut pessimi peccatores ac meretrices, compuncti statim ita perficiantur, ut in suum premium gradum euolent, parati omnia amittere, & sustinere cum gaudio, ubi alij multis annis laborantes, nec secundum attingunt. Quod si dixeris, nō mirum quod magni peccatores sic compungantur.

Eae eae, hic te audio pharisae, tu non es magnus peccator, non es sicut ceteri hominum, inuenisti

CONTIONES DE QUINTO

uias tuas bonas. Et cætas nimis profunda, & lata, quasi ista superbia nō sis peior illis omnibus. Igitur, cogitandum semper, ut nō tantum ira, sed fomes ipse ira, & totus Adam occidatur, arbor cum fructibus & radice. Ira enim uiri iustitiam dei non operatur. Non enim præcepta sic tantum sunt discenda, ut scias confessionem facere, quia iste fomes non pertinet ad confessionem, sed tantūmodo opera, neq; tollitur per confessionem, quia neq; per baptismum. Sed cognoscendum peccatum, & quid faciendum tibi sit, & quid à deo petendum: per legē enim cognitio peccati. Quia præceptū dei plus requirit, quā possumus. Sed hic clamant, ergo impossibilia præcipit: hæc est blasphemia, ergo iniuste damnat. Respondetur non, sed ideo præcipit, ut misereatur, & humiliet ad gratiam querendam. Qui enim solum discit ea, ut possit cōfiteri, uadit præsumens facere, quæ didicit, & peius semper ruit, nihil aliud faciens, nisi quod consciētiam auget, & magnificat.

Fomes peccati per confessionem nō tollitur.

COROLLARIUM.

Peccatū est nō esse peccatum, sed nō omnibus imputatur.	Quod homo non est perfectus, sicut debet esse, peccatum est, sed	} alijs { } non imputatur.
	Imputatur ijs, qui stant, quia tales peccatū suū nō odiunt, quod est in eis, scilicet fomitem, ac per hoc diligūt, & foedus cum gentibus Cananeis ineunt. Non imputatur eis, qui studio assiduo illud expugnant:	

propter

PRAECEPTO DOMINICO 133

propter hūc enim feruorē & profectū, non imputatur eis, licet sit in eis: q̄a licet sit in eis, tamē nō est in coriū uolūtate, sed cōtra uoluntatem in carne. Ideo nō est in eis, qd̄ est in eis. Vnde Apосто. diāt: Scio quod nō habitat in me, id est in carne mea bonum, habitat in eis, sed non regnat in eis, sicut Iebusei inter filios Israël, sed nō regnabant. Et Ro. 7. Nihil damnationis ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Quare? qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum cōcupiscentijs suis. Ambulant enim assidue contra carnem, nō secundum carnem, id est expugnant fomitem, quem illi stertentes secure omittūt, de operibus contenti bonis.

Quid enim putas significat passio & mors Christi, nisi mortem ueteris hominis ac totius Adam? qui licet non subito occidatur, tot tamen alapis, colaphis, flagris, spinis, tandem clauis pungendus & fodiendus, donec expiret inclinato capite. Caput est, ipse fomes, Fomes peccati intima radix irae & concupiscentiae, qui non occiditur nisi multis aduersitatibus fractus, tandem quiescat mortuus.

Idem significatū est, quod olim filij Israël omnes mortui sunt in deserto, prater Iosue et Caleph, & nō nisi alia generatio intrauit terrā promissionis, quae secundam circūcisionem in spiritu figurabat, ut non tantum à temporalibus, sed & à spiritualibus bonis abstineretur.

N V N C uideamus Theologos nostros, quid de In Theolo-
 r s praeceptis

CONTIONES DE QUINTO

gos scholasti præceptis istis sentiant: Dicunt itaque, quod intentio legislatoris non fuerit, ut in charitate seruentur, nisi quis uelit uitã ingredi, secundũ illud: Si uis ad uitã ingredi, serua mãdata. Alioqui (inquiunt) sequeretur, quod peccaret, qui non occideret, & hanc obmissionem sine charitate præstaret. Ecce hæc dicunt ij, qui nobiliores in Theologis. Quid autem dicunt, nisi quod Iudæi etiam sapiunt & dicunt, scilicet litteram & traditionem facientes ex spiritualissimo mandato dei? Non occides enim, intelligunt (id est, non facias opus homicidij) quod utiq; cum facile contingat obseruari, statim irruunt, & dicunt, præceptũ esse seruatum, nisi forte non in charitate, sed hoc non est peccatum, nec transgressio huius præcepti. Quid faceremus istis Pharisæicis interpretibus, si non ipse dominus hoc præceptũ exposuisset? prompti enim essent negare, quod in illo ira cordis etiam prohibita sit, nisi quando nõ irritatus, ex malicia irasceretur homo, quod tamen nescio an huc pertinere sentiant. Si ergo scirent, quod ista malignitas iræ radicalis radicatus hic prohibetur, utiq; non negarent, præceptum in charitate fieri iussũ esse, nisi dixerint aliquẽ suis uiribus posse iracundiam in mititatẽ mutare, sine gratia.

Hoc præceptum est in charitate implendum.

Secundo, illud quoque uel somniant, uel somniant re cogunt. Quod non occides &c. referatur ad tempus quietis, in quo si quis irasceret, peccaret, quod ille nimirum uult, qui glossauit, sine causa. q. d. si fuerit non pulsatus iniuria &c. quasi nõ peccet, si lesus indignetur

PRAECEPTO DOMINICO. 134

indignetur ledenti: non enim hucusq; intrant in præcepti cognitionem, ut uiderent, quoniam omnia referuntur ad tempus tentationis, & probationis, ut homo ibi agnoscat spiritum eorum, & carnalitatem suam, dum senserit sese rapi uiolenter ad peccandum, & non inuenit in carne sua bonum, ut gemat pro gratia sanitatis: hic enim sine gratia homo non potest iram obmittere, & impatientiam, ut patet experientia. Alio qui non doceretur homo hic aliam iram ponere quam diabolicam, quæ est, non irritatum irasci ac nocere, quæ nullis ferme bestiis inest, aut quam paucissimis. Similiter somniant de actu diligendi deum super omnia, scilicet in tempore quietis, & non cogitant quam impossibile sit in tentatione & passione.

Hoc totum illi pulchre abscondunt, quando disputant solum de operibus præceptorum secundum faciè syllabarum: tunc enim inueniunt iudaicæ illius cæditatis monstra, scilicet quod gratia non est necessaria, nec intenta in præceptis, nisi conditionaliter, & hoc non propter defectum hominum, sed propter intentionem præcipientis, ut gratia fiat odiosa cunctis, dum potius uelut noua exactio imponitur supra legem, & impossibiliore faciat salutem, quam lex ipsa, & non sit potius adiutorium & consolatio ijs, qui legem debent implere. Sic sic cogunt imaginari Theologi monstra ignorantia, & prodigia tenebrarum. Igitur in gratia fieri præcepta, non solum est intentio præcipientis, sed indigentia facientis, Nam uerum est,

Hoc præceptum non potest
quod

CONTIONES DE QUINTO

test impleri quod ille peccat, qui non occidit, existens extra gratiā, in spiritu si non autē peccat, quod non occidit ad literam, sed quia ne gratia dei intus occidit corde, in spiritu. ubi, sine gratia, non potest esse sine ira, & fomite indignationis, ut patet experientia tentationis & occasione data per aduersitates: hoc enim latens malum iræ facit, ut nō possit non occidere, ergo reus est præcepti spiritualis, licet sit non reus eiusdem præcepti literalis. Patet ergo quod de lege loquantur ad literam.

Præcepta de calogi sūt affirmatiua.

Tertio ex eadem caligine concludunt, quædam esse præcepta tantum negatiua, quædam affirmatiua, hoc iterum non est uerum, nisi corticem syllabarum teneas. Nam illo præcepto, Non occides, exprimit uehementissimam affirmatiuam, scilicet illam: Esto mitis & ex corde mansuetus, ac patiens, & quietus, ac pacificus. Negatiua enim in scripturis ideo ponitur, quia affirmatiua non est tam uehemens, ut ibi: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, id est, in æternum ei accumulabitur. Et Psal. 109. Iurauit dominus et non poenitebit eum, id est, maxime & æternaliter placebit ei. Et illud Psal. 1. Beatus uir qui nō abiit, id est, maxime hic inter pios profect. Et sic de multis alijs. Nam & Apostolus Roma. 7. exponit illud: Non concupisces, affirmatiue, dicens: Quod uolo bonum, id est, contrarium concupiscentiæ (scilicet castitatem & amorem) non facio: facere enim positiue significat. Igitur hoc præceptum est quidem negatiuum secundū literā, sed affirmatiuissimū, secundū spiritū, quia dominus, requirit,

requirit, ut sint mites & pacifici. Illi autem relinquunt internam foeditatem, quam Synagoga impropere dominus, dicens: Sordes in pedibus eius. Tren. 1. & Deuter. 22. Peccauerunt ei, & non filij eius in sordibus.

Sic & illud: Non moechaberis, negatiuum est, sed secundum literam, habet autem hanc affirmatiua spiritualiissimam. Esto castus, continens, temperans, sobrius, modestus. Et hoc ex intimo, proprio, gratuitoq; corde. Hic autem gratia utiq; opus est, non propter deum intendentem praecipiendo, sed propter carnalitatem nostram impotentem faciendo.

Sic illud: Non furtum facies, litera est negatiua, sed spiritus affirmatiuus, scilicet, esto pauper spiritu, contentus presentibus, ac modestus. &c.

Quin & illud primum. Non habebis deos alienos, est affirmatiuum, scilicet, dominum deum tuum diliges & coles, unum, super te, & omnia, alioqui non erit unus, si aliud cum eo diligitur.

Et illud secundum similiter: Non assumes nomen domini dei tui in uanum. Haec est litera, sed spiritus dicit: Sanctum & terribile nomen eius. Et iterum: Omnis qui inuocat nomen domini saluus erit. Vult ergo assumi nomen dei assidua reuerentia, & timorosa inuocatione, magis autem glorificari et benedici humili sua ignominiae confessione.

Et illud tertium: Sabbata sanctifices, id est, ad literam, nullum opus in eo facias, litera est negatiua, cum ibi affirmantur nobilissima, & maxima opera dei, in audiendo,

CONTIONES DE QVINTO

Prime tabu
lae præcepta
sunt de tri-
bus uirtuti-
bus Theolo-
gicis.

audiendo, docendo, meditādo uerbo dei in spiritu in-
 tus, foris quies, intus maxima actuositas dei operan-
 tis. Et si hæc tria præcepta exponas spiritualiter (id
 est, de internis operibus) inuenies, quod primum sit
 charitas dei. Secundum fides. Tertium spes. Nam nõ
 habere alienũ deum, est deum diligere super omnia.
 Non assumi nomen eius in uanum, est credere in no-
 men eius, & ipsum in fidei spiritu intus inuocare &
 glorificare. Quomodo enim inuocabunt, in quem nõ
 crediderunt? omnis enim qui inuocat nomen dei sal-
 uus erit. Porro sanctificare quietẽ, est sese passibile
 deo præstare, ut in illo deus solus operetur, hic patie-
 tia et spe est opus. Nã hic in caliginẽ intratur, ubi ho-
 mo nõ operatur, sed duatur uia passionis mirabiliter.
 Quoties ergo pateris, toties operaris non tu, sed quie-
 scis, et deus operatur in te: sed tu nescis quid, quia pa-
 teris & es nuda materia. Hoc est quod ait, uacate et ui-
 dete, quoniam ego sum deus. Spes sola hic regnat in
 charitate per fidẽ. Recte itaq; B. Augu. dicit, qd' cul-
 tus & latria dei est in fide, spe, & charitate. At hæc
 sunt affirmatiuissima, & tres Theologicæ uirtutes,
 sub litera istorũ trium uerborũ significatæ negatiue.

Vnum restat affirmatiuum, Honora patrẽ & ma-
 trem, sed & hoc quomodo sit spirituale, dictum est
 supra. Licet litera solummodo honorem signi exter-
 ni docere uideatur, sed subtus affectum timoris &
 obedientiæ promptitudinem requirit, quæ sine gra-
 tia, non est possibile fieri, ut patet in probatione
 tentationis

tentationis, ubi occasio uenit ipsum obseruandi contra uotum uniuscuiusq̄.

Iam illud quartum satis notum est: Non falsum testimonium dices, literam esse negatiuam, sed affirmatiuam esse in spiritu, ut proximo tuo sis ex corde paracletus, excusando, defendendo, & omnia, quæ tibi uelles fieri in famæ periculo, & conscientia.

Reliqua duo similiter nota sunt, quod non conae piscere ad literam, hoc sit ex corde fauere proximis oīa bona, & nolle ullū malū. Ex quibus omnibus patet, quod decalogus ad literam sonans, recte in spiritu exponitur à Christo & Apostolis, ubi docent fidem, spem, charitatē, obedientiā, reuerentiam, humilitatem, mansuetudinem, pacē, patientiā, modestiam, castitatem, paupertatem, bonitatem, benignitatem, hospitalitatem, mutuam beneuolentiam &c. Hæc quidem sunt affirmatiua, sed sunt spirituales sermones decalogi omnino.

Decalogus à Christo et apostolis spiritualiter expositus.

REVERTA MVR itaque ad propositum.

Incipit autem à mansuetudine ac suauitate spiritus instruere hominem, ut deo similis esse studeat homo erga proximum sicut uult deū erga se esse. Nam bonitas summe commēdat deum, ideo ut homo sit mitis, benignus, suauis, mansuetus, clemēs, facilis, tractabilis, bonus, id est, deo simillimus, diat: Non occides, non sis occisor, non sis crudus, asper, durus, amarus, difficilis, indignabundus. Hoc autem efficitur à spiritu

Mansuetudo & suauitas spiritus.

CONTIONES DE QUINTO
at spiritus gratiæ, qui hoc præcepto quæri et peti cogitur. Hoc idem dicit dominus Matth. 5. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

COROLLARIUM.

Carentes benignitate cordis. Frustra sibi blandiuntur, qui non occidunt, et tamen ut sint benigni ex corde, non quærunt, quia per hoc solum speciem præcepti, et literam habent mortuam, quibus uelut umbris protegitur interior umbra Behemoth. Et de mus simile.

Simile. Calx apparet frigere, ac sine calore, sed effusa aqua, furit ardore, solo autem oleo quietissime extinguitur. Sic homo adustus fornacæ maternæ concupiscentiæ, occultam habet radicem iræ, quæ erumpit, data tentatione, nec sanatur nisi per oleum gratiæ.

ALIUD.

Aliud simile. Latro uel homicida, aut alius grassator, si non occidit, aut percutit de facto, nunquid contentus est in eo principis, si arma non ponat? suspicabitur enim, quod data occasione percutiet. Ita homo, et si non irascatur de facto, tamen habet intus gladium iræ, et si in uagina reconditum, sed non placet deo, nisi ponat gladium et abijciat. Nec satis est quod in uagina sit, timor est de futura occasione. Nam iste est gladius, quo occisus est filius dei. Ideo etiam si non occidas, tamen coram deo occisor es, quia in armis occisionis filij sui inueniris. Quis enim coram principe securus gladium portet, quo constiterit filium principis occisum? ideo iram

PRAECEPTO DOMINICO. 137

iram tā longe fieri oportet, & ex intimo corde, ut nō possibile appareat aliquādo ipsam erūpere. Sic canis, etiam si opere nō mordeat, nunquid ideo non est mordax? Immo eo peior, quo insidiosior. Sed heu has insidias nostras cordis quā pauci obseruant. Vnde psal. 5. Interiora eorum insidiæ, quod nos (cor eorū uanum est) habemus.

Igitur incipientium gradus primus, est proprius, scilicet abstinere à factō homicidij, seu per se faciēdo seu consentēdo, consiliando, auxiliando, ut solet tertia lingua, et susurro, author cædiū, facere, misere iras & disensiones, rixas, insidias, homicidia, ut Gal. 5. docet Apostolus. Hic gradus uidetur facilis & exiguus, sed est grandis, si recte inspiciatur, & pauci sunt innoxij, quia pauci sic linguā temperant, ut nō seminent discordias, ac per hoc quantū in eis est, homicidia incipiunt. A' quo malo magno & frequenti liberam fuisse matrē suam August. dicit ex singulari gratia dei. 9. Confess. Neq; enim ab eo facile se liberū sentiat, nisi qui pacificus ac mediator utilis est, ut ea tantum narret, quæ concilient ac placent iratos ac discordes, aut magis conciliēt concordēs, tacendo mala, & prædicando bona utriusq; apud utrunque. Sicut legitur exemplū quoddam de nuncio prudentiq; seruo, misso à domino ad quendam, ut migrare iuberet de domo eius. Ille autem salutari dixit eum à domino suo. Et ad dominum rursus reuersus, dixit, illū uelle migrare, donec mira (ut nunc omitto) ordinatione

Exemplum.

CONTIONES DE QUINTO

DetraCTOR
ter homicida
est.

Etia uerū fit
mendacium.

dominus mitigatus, intelligeret prudentiā serui. Quā
propter recte dictum est, quod susurro seu detraCTOR
est ter homicida, tres enī uno ictu occidit, primo seip
sum, deinde eū cui susurrat, tertio cui detrahit, quia
os quod mētitur, occidit animam. At excusant se di
cuntq; se uera dicere, sed male, quia uerum debet ue
re dici secundum illud. Quod iustum est, iuste exequa
ris. Ergo etiam uerum fit mendacium, dum non ubi,
quomodo, quando, cui, quantum diā debet, dicitur.
Hinc & B. Bern. dicit, quod detraCTOR habet diabo
lum in lingua, qui auscultat in aure. Secundus occasus
est ipse auditor detraCTORIS, quia similiter peccat,
præter hoc, quod ad iram id est, mortem, eum indu
at. Tertius ipse passus, qui cognito isto malo, simi
liter ruit in iram, id est, mortem, quod si non ruit, non
est detraCTORIS beneficium, sed dei, fecit detraCTOR,
quātum in eo fuit. Cætera mala detraCTORIS alibi.
Et epistola iacobi de malo lingue tractanda foret, ut
appareret, quā̄m latus sit iste primus gradus huius
mandati, & quā̄ pauci in illo sint.

Et breuiter id faciemus. dicit primo capitulo. Ita q̄
dilectissimi fratres, sit omnis homo uelox ad audien
dum, & tardus ad loquēdum, & tardus ad iram. Ira
enim uiri iustitiam dei non operatur. Istitis uerbis ad
mansuetudinem monet, unde sequitur. Propter quod
abijcetes omnem immundiciam, & abundantiam
malicie, suscipite in mansuetudine insitum uerbū etc.
q. d. ne perfeceritis omnem immundiciam, & abunde
nimis

PRAECEPTO DOMINICO. 138

nimis maliciam, hoc est, ne tradatis uos immundiciae & maliciae, ut omnem expleatis, sed satis est, quod resistentibus, & abiectis, ad huc tamē adhærebit uobis immundicia & malicia. Omnem, & abundantiam, addit ad significandum, quod qui contra pugnat, non sine immundicia & malicia tamen sunt, quanto magis omnem, et immundiciam habent, qui non pugnat sed obediunt secundū illud psal. Astitit omni uia non bonae, quia sequitur, Maliciam autem non odit.

Porro immundiciam seu sordiciem uocat concupiscentiam, quae est sordicies animae & spiritus, quae et causa est irarum inter homines, ideo enim inuicem irascuntur, quia alter alterius concupiscentiam impedit, ideo hanc uelut immundiciam totalem & capitalem abiiciendam docet.

Maliciam autem ipsam iram dicit, quae & ipsa est abundantia & superfluitas quaedam spiritus, sicut foetida corporis, superflua sunt. q. d. stercus & superfluitate maliciae, id est, maliciam quae stercus & obscenitas est animae, abijcite & nolite fouere.

Hoc autem fit, si uelox sit quisque audire, tardus loqui. Irati enim sunt non tantum ueloces ad loquendam, & tardi ad audiendum uerum etiam impotentes ad tacendum & audiendum, quia uelox ad iram, uelox etiam est ad loquendum, et e contra. Quare optimum remedium frangendi iram, est, ut homo sibi uim faciat et assuescat. Primum, tardus esse ad loquendum, quando fuerit iratus. Secundum, quod est perfectius, tardus

CONTIONES DE QUINTO

tardus ad iram, ut proponat in corde non uelle morucri ad iram, & uelle aliquando experiri, an possit tacere offensus.

Ira uiri iusti
tiam dei non
operatur.

At excusant se quidam, quod propter deum & iustitiam irascuntur, & loquuntur, quibus occurrit, dicens: Ira uiri iustitiam dei non operatur, impossibile est, ut deo placitum faciat opus, qui iratus, & ex ira facit, cum sit deus pacis & suauitatis, cui nullum turbulentum placet. Memorabilis sententia, quam multi nimis ignorant, qui contra iniustitias indignantur alienas, suas autem etiam palpant, et iactitant quandoq;.

Religio linguosi uana est.

Ita & infra. Si quis uidetur religiosus esse inter uos, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius uana est religio. O magnum uerbum, quam multi sunt uerbosissimi. At etiam (de quibus hic proprie loquitur) amari, iracundi, & asperrimi, & tamen uolunt religiosi & sancti uideri. Idem ergo est, quod religio linguosi uana est, quod ira uiri iustitiam dei non operatur, ita ira faciat per linguam religionem, & omnem iustitiam uanam, id est, foris speciosam, sed intus uacuam, ideo & seducit, non alios sed cor suum, putas se religiosum, cum non sit.

Et capite. 3. pericula lingue et mala describens ait:

Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes, quoniam maius iudicium sumemus. nolite, inquit, plures, id est, nolite omnes uelle docere, & proprii esse ad loquendum, ac docendum, et tardi ad audiendum, sed quilibet optet, se discipulum posse fieri, et alteri cedat magistratum sui.

PRAECEPTO DOMINICO. 139

um sui. Ne fiat turbulentiſſima diſſenſio, ut ubi plu-
res ſint qui doceant, nulli qui audiant, & quilibet cō-
tra aliū, omnia repleant diſſenſionibus, ſicut fecerunt
heretiā in eccleſia. Magiſtros fieri non eſt malum,
ſed quod multi uolunt fieri, id eſt, quod uolunt eſſe
diuerſi, neuter neutri audiens, hoc eſt, quod maius iu-
diciū ſumūt. Et hoc diſſuadet tali periculo, quia etiā
abſq; illo maiori iudicio, quod tales accipiet, iam ſatis
offendimus. Non eſt neceſſe occaſionem peccati qua-
rere & maioris iudicij acāpicndi. Quia in multis enī
offendimus omnes. Omnes tales ſumus, quod offendi-
mus, & hoc nō tantū in uerbo, ſed in multis. ſ. oculis,
auribus, manibus, ac omnibus ſenſibus, deinde cogita-
tionibus. Et iſta offenſiones debent nobis ſufficere,
ne & maioribus nos offeramus. Deinde hoc etiā per *Supbe* alter
ſuadet, ne alter alterū ſuperbe praſumat docere, qua alterum non
ſi ipſe nō offendat in ullo. q. d. ut quid aſpere uos inui doceat.
am reprehenditis, & unusquiſq; alterius magiſter fie-
ri nititur? An ignoratis, quod omnes, nullo excepto,
offendimus, nō in uno tantum, ſed in multis?

Quod ſi quis in paucis uel in opere non offendit,
quid de uerbo ſentiet? Si quis in uerbo non offendit,
hic perfectus eſt uir. q. d. hic ſe perfectum & non an-
tequam, etiam in uerbo non offendit. q. d. talis nullus
erit inter uos, quia in multis offendimus omnes, multi
magis et in uerbo, ut quid ergo cōtra inuicē ſuperbi-
tis et eleuamini, ac nō potius in manſuetudine inuicē
monetis et portatis? Hic inquam perfectus uir. Poſſe

CONTIONES DE QUINTO

etiam seruo circundare totum corpus, id est, si potest
linguam domare, potest etiam totum corpus suum a pec-
cato custodire, quia, qui non peccat in lingua, sine dubio
& alia membra iam domita, & obedientia habet sub fre-
no. Deinde tres proponit similitudines, à quarum una
iam coeperat. Ecce equis frena in ora mittimus, ad con-
sentendum nobis, et totum corpus eorum circumferimus.

SECUNDA.

Ecce naues cum tanta sint, & à uentis ualidis mi-
nentur, circumferuntur autem à modico gubernaculo,
quo impetus dirigentis uoluerit, ita lingua modi-
cum membrum est, & magna exaltat, seu iactat, q. d.
equos frenare, & dirigere possumus, & naues, im-
mo, ut infra, et bestias. Lingua autem, contra, cum sit
mollicium membrum, debuit maxime posse comprimere, &
dirigi. At ipsa magna potius iactat ac mouet, quae ali-
as reguntur bene, mouet & iactat omnia, sicut uetus
naues, recte contraria gubernaculo, quod frenat naues,
similis est in quantitate clauo nauium, et in effectu ta-
men contraria, similis potius uentis et turbibus.

TERTIA SIMILITUDO.

Ecce quātulus ignis, quantā syluā, id est, fit ut par-
uulus ignis magnā materiā succēdat, totā scilicet syl-
uā. Et lingua ignis est, uniuersitas iniquitatis. Gærec.
mundus iniustitiæ. q. d. tot parat iniustitias, ut quasi
mundus putari possit, quia ignis est, et multa incendit
Istis omnibus & sequētibz uerbis id agit, ut nos
moneat

PRAECEPTO DOMINICO 14°

monerat & doceat, quia maximus hostis noster est lingua propria, atq; ab ea non minus cauendū, quā ab inimico maximo, & quo est minor, eo nocentior, minor in re, sed maximus in uirtute. Nihil enim facilius ledit conscientiam quā lingua, ideo enim & in monasterijs silentium instituitur, licet contra illud diabolus Logicam quoque illuc introduxerit, garrulitatis garrulosissimam magistrā. Eadem causa, ut uelocitatem locutionis compesteret, dominus minatur, de quolibet otioso uerbo rationem reddendam: dura, sed necessaria sententia aduersus tam lubricam pestem, ac presentissimum uenenum.

Item id et philosophi uiderunt, quod homini ideo sunt duae aures datae, sed una tantum lingua, atque aures ipsae non tantū patulae, ac aperte foris, sed etiā auriculis arcumamiciētibus, ut facilius audiat, deniq; tortuosa & uerbo quodāmodo obiecta, ne facile uerbum praeuolet. Lingua autem non tantum clausa, & latens, uerum etiā osseo muro arcunclusa, scilicet et dentibus: deinde uallū carneum, id est, labia, praeter hoc quod tantum à pulmone distat, & corde, tot requirat instrumenta, cū aures nullo indigeant, adhuc ipsa uelocior est omnibus sensibus.

Ecce, quinque sensus uelut quinque naues natant in rebus istis corporalibus, & inferunt in memoriā res innumerabiles, scilicet uisu, auditu, tactu, olfactu, gustu. Nec tamē tot inferre possunt, quin illa plus efferat. Saepissime loquens coniecturas, suspensiones, opiniones,

Lingua maximus hostis noster.

Logica garrula.

Quinque sensus istar quinque nauum.

CONTIONES DE QUINTO

somnia temeraria, friuole ficta, quae nec sunt, fuerunt, nec erunt.

Item inde secunda statim plaga Aegypti fuit, rana
 Ranarū imissio loquaces significat.
 rum immissio, quae linguacitatem significant sterilem.
 Quia prima fuit sanguis, significans, quod quando
 homo fit caro & sanguis, totus fit lingua, & non nisi
 si uana loquitur, et quo uanior est, eo plus uult loqui.
 Atq; fideli signo, uanum hominē per hoc cognoscas,
 si fuerit multiloquus, & ecōtra. Quo fuerit homo solidior
 & grauior, hoc signo cognoscet. Si fuerit paruus
 in uerbis, largus in opere: nam tales fastidiunt loqui,
 nisi dum obedientia, aut necessitate coguntur,
 ut Psal. 72. Obmutui & silui à bonis: sicut enim eos tædet
 uita sua, ita & loquelæ. E contra, In multiloquio
 non deërit peccatum. Et ibidē: Vbi plurima sunt uerba,
 ibi frequenter egestas, Iob. 4. Nūquid qui multa loquitur
 poterit iustificari? Et Psal. Vir linguosus non
 dirigetur in terra. Sed hæc maxime sunt mala, dum
 ira magistra loquitur: unde Aesopus dicitur linguas
 emisse, cū iussus fuisset optimas carnes, & postmodū
 pessimas emere.

Quin multi timore infamiae sibi mortem consciuerunt.
 Lyambe, Archilochus.
 Poeta dicunt Lycamben uersibus iambicis Archilochi adactam ad laqueum. Quod si quis adhuc
 dubitat, interroget eum, qui amarā habet mulierem ac litigiosam,
 & uerbosam.

Deniq; quod bestijs, dētes, unguē, rostra, cornua, aculei,
 uenenum, aut quae unq; arma, imō quod malis hominibus

PRAECEPTO DOMINICO. 141

lis hominibus tam uaria uasa et arma, hoc lingua est animabus, unde Psal. Filij hominum, dētes eorum arma et sagittæ. Item 74. Nolite extollere in altum cornu uestrum &c. Vnde arcus gladius. Recte itaq; mundus iniquitatis, & modicus ignis magnam syluā succendens. Et sequitur, Sic lingua constituitur in mēbris nostris, quæ maculat totum corpus, q.d. Nonne est mirum, quod illud maculat, & totū corpus maculat, quod adeo nō est extra nos, imò adeo intra nos, ut sit inter propria membra? Monstri hoc simillimū, quod membrum non tantum membro, sed toti corpori offiāat, cum se mutua membra sollicitudine foueāt. Hæc sola inter ea maculat totum corpus, id est, reum facit peccatorū, ut propter ipsam totus homo sit odio/ sus deo & hominibus, quia adeo infamis & abominabilis est linguosus, ut etiam si toto corpore sit formosus, aptus, diues, nihil tamen in eo non uelut foedum fugitur ab hominibus. Quis enim libenter cum loquacibus ac garrulis conuersatur, ac non potius abhorret ac nauseat et dicit: Ey wie weschig ist der. Et inflammat rotam natiuitatis nostræ, & inflammatur à gehēna. Videtur Apostolus, natiuitatē intelligere, id quod nati sumus, ut supra c.1. Similis est uiro consideranti uultum natiuitatis suæ in speculo. Et iterum: Voluntarie enim genuit nos uerbo ueritatis, ut essemus aliquid creaturæ eius. Igitur natiuitas generatio seu creatio ac creatura, in quam nati, producti, creati sumus. Ergo rota natiuitatis dicitur, tota essentia, &

Lingua.

Lingua.

Rota natiuitatis.

CONTIONES DE QUINTO

quicquid creati sumus, sicut totum corpus. Et hancro tam natiuitatis, totum q; circulū nostræ essentia, seu eius quod sumus, hoc ipsa inflammat. Ignis scilicet est et uniuersitas iniquitatis, ideo succendit nō partē nostri, sed totū quod sumus, ac uiuimus. Nam forte etiā ideo rotam appellauit, nō tantum propter totale esse, sed etiā totale uiuere, & operari in hoc tempore. Vita enim nostra rota uolubilis est.

Addit autem inflammata à gehenna, ne bona flamma hic inflammare intelligatur, quia ipsa infernali igne accensa, id est, odio & ira, totum quod sumus accēdit ira & odio, dum prouocat & permouet ira, ut patet in iratis, q̄ intus et foris tremunt & feruent.

QVARTA SIMILITVDO.

Omnis enim natura bestiarum & uolucrū & serpentium, & cæterorum domantur, & domita sunt à natura. Linguam autem nullus hominum domare potest: uide quantis uerbis et sensibus linguam inaccessat, ut eam igni in ferno similem, ac feris inferiorem ponat. Quis à seipso non timeat, qui nocentiorē & ferio rem bestia apud se habet, quàm totus mundus? quis nō odiat linguam suā? quis non uereatur loqui, qui tantis nominibus fœdari audiat suam linguā? Sequitur, *Inquietū malum*. Inquietum malum, plena ueneno mortifero: parū est quod sit inquieta, quod per se malū est, sed inquietum malū, id est, semper nocens, neq; à noando quiescens. Deinde plena ueneno mortis, id est, quod occidit,

PRAECEPTO DOMINICO. 142

dit, non tantum infiat, hoc est, presenti ueneno, non no mortis.
 lento aut tardo. Hoc sane patet quam profunde pene-
 tret susurronum uenenū, quod illis, quos intoxicarint
 aduersus inuicem, uix tota uita remediū prouideri pos-
 test, ubi usq; ad medullā proëssit inuidia & odiū. Sæ-
 pius cum odio moriuntur potius quàm concilientur.
 Emphaticos itaq; & Epitaticos dicit, ueneno non in-
 fectorio, sed mortifero. In ipsa benedicimus deum et
 patrem, & in ipsa maledicimus homines qui ad imi-
 ginem et similitudinem dei facti sunt, q. d. Non potest
 simul utrūq; facere, nisi sicte, ideo ne se quisquam fal-
 lat, quod deo benedicat: si hominem maledicit, nec de-
 um benedicat, cuius homo factura est. Quis enim pi-
 cturā, aut statuam reprehendere ac maledicere potest,
 ut maledictio eiusmodi nō redundet in pictorē, et ar-
 tificē? Sic Hiere. 17. de ijs, qui operibus domini maledi-
 cunt, dicit: Oēs maledicūt mihi. Et Esa. 8. Cum esurie-
 rit irascetur, & maledicet deo, et regi suo, inde præ-
 cipue in lege prohibitum fuit & est, Dijs tuis nō de-
 trahes, & principi populi tui ne maledicas. Et Apo-
 stolus: Maledici regnum dei non possidebunt.

Quod si homines id attenderent, quod maledicēdo
 hominibus, deo quoq; maledicunt, cuius opus & Maledicens
 facturā maledicunt, utique nō ita prompti essent ma-
 ledicere. Sicut Prouerbio. 14. Qui calumniatur ege-
 cit. nū, exprobrat factori eius. Quid enim facit, q male-
 dicit, nisi quod dicit. Vah, quod nō aliud & aliter for-
 matū? cui potius deberet misereri, & dicere orando:
 O domine

CONTIONES DE QUINTO

O' domine, fac eum alium, sicut artificem licet mone/ re, & orare, non maledicere, ut ibidem 14. Prouer. Honorat autem eum scilicet factorem eius, qui mis- retur pauperis.

Quod si B. Petrus prohibet, ne maledictum pro maledicto, nec malum pro malo reddatur, similiter & Christus, Orate pro calumniantibus, & persequentibus uos. Et Paulus Roma. 12. Benedicite maledicenti- bus uobis, benedicite & nolite & maledicere, quid il- lis fiet, qui maledicunt, non maledicentibus: ideo Psal. 33. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua non lo- quantur dolum, diuertere à malo et fac bonum, inqui- re pacem & persequere eam, id est, à malo, non tan- tum ferendo, sed etiã referendo seu reddendo. Et bo- num non tantũ reddendo, sed etiã cõferendo pro ma- lo accepto, alioquin non inquitur pax, aut persequi- tur, si malum malo reddas.

Iste ergo gradus est secundus, à domino prohibi- tus, ne quis maledicat, uituperet, detrahat proximo suo, & sicut in primo gradu, plures sunt rei quàm credant, ita & isto: nam tria maxima uitia linguæ hoc præcepto prohibentur, scilicet maledictio, detractio, susurratio, sed istud tertium in primo gradu. Ac per hoc uniuersa mala linguæ prohibentur per 3. & 5. & 6. & 7. mandatum, per 3. periuria & blasphemix, ac alix offensiones contra deum quæcunq; sed per 5. of- fensiones erga proximum, per 6. uerba impudicæ, per 7. uerba deceptionis & fraudis, in negocijs seu iudicijs.

PRAECEPTO DOMINICO 143

iudicijs, nam & in ipso 7. etiam detractio est, sed publica, ac coram iudicæ. Hic autem alia.

Igitur maledictio & detractio & susurratio sic differunt, quod maledictio est in ipsum presentem, uel tanquam in presentem & in faciem: sub qua omnia contumeliæ, blasphemiae, criminationis, uituperij, agnominationis uitia comprehenduntur.

Maledictio.

Detractio est de absente ipso ad alium, & sequitur maledictionem, quia mala in aliquem, uel foris presentem, uel intus memorie obiectum congesserit, & hoc ad alium detulerit, iam maledictio facta est detractio: quare nullus est detractor, quin sit et maledicus, saltem apud se, & hæc duo pulchre expressit uersus: Prohibe linguam tuam a malo (id est, ne ulli maledicas, siue uoce, siue tacito murmure) Et labia tua ne loquantur dolum (id est, detrahere caue) Nam dolum est, si quis in tergum loquitur, nesciente illo cui nocet: non autem e contra, omnis maledicus etiam detractor est, saltem hominis eiusdem, licet detrahat deo, quando maledicat hominem. Quod si ulterius detulerit mala duorum contra inuicem, uel unius ad alterum tanquam alterius amicus, & alterius inimicus, iam bilinguis susurro est, & discordiae seminator, peior istis duobus, ideo extra istum gradum in primo cum homicidis collocandus.

Detractio.

Susurro, homicida.

Concludamus itaque hunc. Sicut primum gradum huius præcepti non implet, nisi qui non tantum non occidit aut lædit, aut non discordias seminat (quæ & omittendo

Præcipitur mansuendo.

tendo

CONTIÖNÉS DE QVINTO

tendo potest committere) sed etiam ita mitis sit, ut potest uiuificet ac foueat operibus misericordiae & bene uolentiae. Et ita pacificus, ut mitibus ac dulcibus uerbis etiam conciliare studeat discordes, quantum potest, & mediare ne fiant discordes. Hi enim audient: Beati mites, beati misericordes, Beati pacifici, quoniam ipsi possidebunt terram, misericordiam consequentur, filij dei uocabuntur. Ecce istae tres beatitudines in isto precepto sunt comprehensae.

Quomodo
tertius gra-
dus implea-
tur.

Ita secundum gradum non implet, nisi non tantum non maledicat, detrahat aut uituperet, sed etiam in omnibus benedicat persecuentibus, & excuset accusatos, oret pro omnibus, & resistat detractoribus, quantum potest. Ecce haec est spiritualis intelligentia huius praecipi. Nunc similiter de tertio gradu.

TERTIVS GRADVS IRAE.

Est, dicere fratri suo Racha seu archa, asperando gutturis halitum, uelut fremitum arteriae formado in quo dixi omnia signa irae praeter uerba, imò et uerba praeter maledicta et detractioes concprehendi, ut sunt ironiae in uerbis, torsio labrorum, rugae frontis, ac nasi, ac excandescetia uultus: deinde silentium, auersio uultus, dirus intuitus, quae omnia sunt indicia animi irati & odio pleni. Adde clamorem & stridorè dentium &c.

Cõfert inter
dum seueri-
tas tamẽ abs-
q; rancore.

Hic aliqui dicunt, quod necesse quidem est, rancorem dimittere, sed non signa rancoris. Quae sententia & si sit in aliquibus uera, non tamẽ uniuersaliter, et multo melius rancore, us sic poneretur. Signa rancoris aliquando utile est exhibere,

PRÆCEPTO DOMINICO. 144

bere, nō quod sint signa rācoris, sed similia signis rancoris, alioquin signa uere rancoris non sunt, aut nullo modo retinenda sunt, si uere sint: unde adhuc optime diceretur, qd' signa charitatis aliquādo omittere, & si gna iræ exhibere oportet. Nā si signa rācoris licet nō deponere, ergo propter aliquē fructū? Quare ergo nō potius exhibēda? ne scilicet sola licētia queratur omitendi bonū. Exhibere itaq; melius est, quā nō dimittere, quia q̄ exhibet, nō ex ira facit, sed ex zelo bono, ideo manet sine suspitiōe mali. Qui uero nō omittit, prius arguitur ex ira fuisse talia signa. Et ideo si nō deponat illa, relinqt fratrem ī suspitiōe iræ. ac p̄ hoc impedit uerā et integrā pacē ac cōcordiā, cū ille nō credit cor eius esse mitigatū, et offēditur rursus ad silia.

Quare tales doctores sunt remittēdi ad illud præceptū naturale, quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. & Quod tibi fieri uis, alteri facias. Et gētilis: Si uis amari, ama, sed non est dubium, quin omnes uelint, ut ille quem offensum & iratum habuimus, non tantum signa ponat iræ, sed eo magis cōtraria exhibeat, ut certi fiāt de eo. Ideo largiora petūtur signa, quā si non fuisset offensus. Sic enim & deus largius bene fecit post peccatum humano generi, quā ante peccatum fecit, eo quod filio proprio non pepercit &c.

Quod si signa tāta omisisset, quis eum propitium factum credere posset, aut auderet? Filij ergo dei, deum patrē suū imitentur. Istis autē dictis docemur, quā sit difficile mandatū dei seruare: Nā experiētia patet,

Signa rancoris et iræ po-

quāno

CONTIONES DE QVINTO

*nere diffal/
linum.*

quàm difficile sit hominibus hæc signa mala ponere, & bona ostendere, quàm se uertunt & reuertunt, antequam induci possint, ut simulate saltem faciunt: nam uere & ex corde nunquam nisi gratia dei adiuti, faciēt. dicunt enim: nō possum tibi fauere, & amica bilis esse. Et infelices non cogitant, quod nolent ipsis ita fieri neq; à deo, neq; ab hominibus: ideo uidetur in hoc monstro, quid sit futurus infernus, & quid sit præsens mundus, scilicet regnum diaboli, in quo tantum malum inuenitur in hominibus, contra naturam & naturale proprium dictamen pertinaciter obdurās.

*Discimē in/
ter irā et in/
uidiam.*

Quocirca ira & inuidia differunt nō aliter, quàm sicut uinum nouum & uinum uetus. nam inuidia seu odium est inueterata ira, ut B. Aug. in regula: Ne ira crescat in odium, & trabem faciat de festuca. Nam ira quæ cito transit & non fit odium, uix ira dicenda est: nam statim traditur obliuioni. Sed inueterata fit tenacissimum malum, quia spirituale malum, adeo ut prouerbum sit, Nihil tardius obliuisci, quàm iniuriam, & nihil citius abolere, quàm beneficia: utrunq; fit uitio naturalis prauitatis, cū contra fieri debeat. Nam bona natura hominis in hoc notatur, si cito obliuiscitur offensam, & beneficium semper memoretur, adeo ut non sinat sibi libenter benefieri, cernens quod obruitur multitudine deuitarum gratiarū actio num, & uia ssitudinis sibi impossibilis. At contra male nature ingenium semper retinere offensam, semper exprobrare & obijcere diu præterita.

*Quando li-
eat ire si-*

Igitur

PRAECEPTO DOMINICO. 145

Igitur exemplis demus, quando licet signa ostēde *Quando licet*
re iræ seu asperitatis, ut si quis ita pertinaciter malus at iræ signa
sit, ut semel et bis aut tertio monitus nolit desistere, ostendere.

non solum licet, sed oportet signa iræ in illum ostē-
dere, unde pri. Corin. quinto. Si is qui nominatur fra-
ter inter uos, est fornicator, aut auarus, aut idolis ser-
uiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax. Et 2.
Thsal. 3. Si quis non obedierit uerbo nostro, notate,
& non commisceamini cum illo, ut confundatur, &
nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fra-
trem, eae non ut inimicus, sed ut frater emendandus
est. Ista est ira sancta & bona, in scripturis uehemē-
ter laudata. Ideo distinguēdum est.

Primo, ut moneatur secundum illud Christi: Si pecca *Moneatur.*
uit in te frater tuus, alioquin prima uice non est abij-
ciendus, sed monendus. Si enim septuagies septies ue-
niam petierit, non est ei neganda.

Secundo, discerne utrum ideo sic facis, quia te læ-
dit, uel quia peccatum fecit. Si enim deum plus diligis
quàm te ipsum, debes irasci magis quod deum lædit,
quàm te, deinde æque misereri quod seipsum peius læ-
dit intus, quàm te foris. Quibus respectibus factis, faci-
le doceberis, quomodo & quo corde ei signa charita-
tis neges, uel non neges. Sed ne te fallat cor tuum, &
dicas ita facio, propter deum irascor, & non propter
me, & forte mentiaris. Hoc etiam proba apud te, &
uide, si tantū doles & moueris, quod uel si alium læ-
deret, quātum quia te lædit. Si enim illic nō moueris,

signū

CONTIONES DE QUINTO

Signa rancor
rit sunt pror
sus ponenda

signum est quod te ipsum quæris & uindicas, non autem mederis. Et quid moror? Frustra est disputatio, an signa rancoris sint ponenda, quia prorsus sunt ponenda. Si autem est causa quare sint ostendenda, hic penitus irascendum ex corde est, non tantum signa exhibenda. Signa rancoris si sunt rancoris, prorsus sunt ostendenda. Si autem non signa rancoris, & dignum est pro emendatione fratris ea ostendere, etiam ira perfecta est addenda, ut uideat, quod ex corde ostenduntur sibi, & ex qua causa. Et non sic incedas tacens & simulans, ut frater nesciat, quomodo tecum habeat. Mala est talis doctrina, & penitus contra charitatem, docet enim simulationem.

Præcepta p
charitatē op
time perno
scuntur.

Sed longa & multa sunt præcepta, quæ omnia ad uideret & faceret charitas, quæ si desit, nihil est quod satis doceri potest. ipsa enim docet, quomodo homo ipse uult diligere, foueri, sustineri, beneficiari, nihil sibi simulari, ita & idem docet proximo exhibere. Non enim amicus fraudulenter debet incedere, ut B. Hiero. Vera amicitia impatiens est simulationis. Si est rancor, ostende. Si non est, iterum ostende, & hoc uel signis clementiæ, uel seueritatis.

COROL.

Patet quod nec iste gradus seruetur, nisi quis studeat non tantum omittere signa, sed etiam ex benigno corde contraria signa ostendere. Ad omnem enim mititatem nos isto format præcepto deus. Et uniuersam irasibilibus uirtutis radicem extirpare intendit, ut non nisi dulcedo

in lo cordis ibi relinquatur, quod gratia operatur, non natura.

Quartus gradus, est irasci corde, et hic est primus & omnium aliorum radix. Hunc enim ipsa lex maxime tangit, quando dicit: Non occides. Cor enim mundum querit, non tantummodo manum, ut Iudeorum hypocrisis, ut Psal. 23. Innocens manibus & mundo corde. Quare ferme omnes beatitudines Matth. 5. in isto praeecepto includuntur, ipsumque exponunt. Nam Beati mites, beati misericordes, beati pacifici, beati patientes, beati mundo corde, hic manifeste includuntur. Quod si beati pauperes, beati esurientes iustitiam, beati lugentes, eos significat, qui se agnoscunt non implere hoc mandatum, & ideo lugere & cupere ac esurire, quis dubitet quin sint hic, aut saltem tales esse oportet, ut hoc praeeceptum & quodlibet aliud impleat.

Esurientes
iustitiam.
Lugentes.

Igitur in hoc gradu sunt omnes cogitationes male cum ipsa radice earum, scilicet irascibili uirtute pronas ad uindictam, ut sunt irae, inuidiae, suspiciones male, amaritudines, rancor &c. Et sicut hic est primus, ita habet pauciores species quam proximus post eum. Nam homicidium in opere habet plurimas, ut homicidium, fratricidium, uxoricidium, parricidium, sacrilegium &c.

Ac per hoc patet, quomodo in isto praeecepto sunt quatuor gradus, & in singulis gradibus adhuc mihi gradus, et ideo nullus est in hac uita, qui non sit in aliquo illorum. Beatus autem qui in supremis, infelix qui in

CONTIONES DE QUINTO.

Māfuetudo. infinis. Nam mititas est coelum, ira est infernus, **Medius.** dium autem ex utroq; est hic mūdus. Ergo illuc ascēderūt tribus, tribus domini, hic descenderunt in lacū et infernū uiuētes, quanto propius mititati, tanto & ipsi coelo etc. **Inferi.** Quare non satis est pro hoc quarto gradu, esse non irascentem fratri, nisi simus etiam mitissimi in eum affectus & suauissimi cordis. Quod cū non simus, ad gratiam Christi fugiendū est, ut de sua plenitudine nostrum suppleat in irim defectum, do nec & ipsi peficiamur.

PRAECEPTVM SEXTVM.

Non Mochaberis.

QBREVISSIMŪ uerbū, sed latissima sentētia, ideo it̄pretatione opus habēs, quare Christū audiāmus, qui Matth. 5. dicit. Audiāstis quia dictum est antiquis: Nō mochaberis, ego autem dico uobis, quicumquē uiderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mochatus est eā in corde suo. Breuiter ipse quoq; loquitur, quia relinquit ex præcedenti præcepto eandem graduū fieri distinctionem, ponēs eum tantūmodo, qui est in corde. Quare & nos hic eosdem quatuor ponemus, scilicet in affectu, signo, uerbo, opere. Hoc enim præceptū ideo exposuit dominus, q̄ antiqui (id est Iudæi) ipsum acceperant secundum uim & rigorem uerbi, ac ita docebant,

PRAECEPTO DOMINICO. 147

ebant, & irritum faciebant hoc mandatum, sicut & omnia alia. Quod nõ esset adulter, nisi q̄ opere id impleisset nihil de cõcupiscẽtia, signis, aut uerbis solati, ideo immundi facti sunt. Et in hac sentẽtia sua ita steterũt, ut cõtra eos Hieremias diceret. Vnusquisq; ad uxore proximi sui hinciebat, et facti sunt sicut equi emissarij. Nouis itaq; id est, nobis aliter dicit ut omnis concupiscẽtia hic euacuetur.

Dicit enim B. Aug. hoc loco de ser. do. in monte, *Nomine mœchantium, qui hoc capitulo commorantur, omnem carnalem & libidinosam concupiscẽtiam oportet intelligi.*

Primus itaq; gradus est opus ipsum foris, quod sine dubio ex concupiscẽtia intus procedit, ut ibidem probat B. Aug. Si autẽ omnis concupiscẽtia carnalis ibi prohibetur, ergo & omne opus quod ex illa proædit. idarco ponũtur multe differentie operũ.

- 1 Fornicatio simplex, solutus cum soluta, à quo distinguunt alij.
- 2 Meretriciũ, quod illa sit unius cõsuetudo mulieris, hoc autem in multis, uagus ardor libidinis.
- 3 Stuprum, quod est uiolatio uirginis.
- 4 Raptus, qd' est, cũ rapitur filia uel filius, in quo & furtum simul est, et maximum furtum.
- 5 Adulteriũ, quod quandoq; est simplex, quãdoq; duplex, secũdũ quod uel ambo fuerint cõiugati, uel unus tantummodo.
- 6 Incestus, est cõtra cõsanguinitatis honorẽ.

CONTIONES DE SEXTO

- 7 Sacrilgium, quod est, cum religiosus, sacerdos, monialis, & omnes alij, qui deo continentiam uouerunt, fornicantur.
- 8 Excessum in matrimonio quidã addunt.

Hi gradus in opere sic uariantur, & sunt inuicem excedentia & excessa, secundum quod circumstantiæ mutantur. Nam sic & in homicidio præcedenti præcepto, prohibitiæ sunt multiæ operum differentiæ, ut dictum est, secundum differentes circumstãtias.

Quamuis autẽ omne præceptum dei sit uelut lux, quo cognoscatur, quid sit homo, mundus, & caro, et quantum à deo simus remoti, tamen hoc præceptum præcipue illud ostendit. Apostolus enim dicit, per legem cognitio peccati, ergo lex est lux, qua luente uidemus innumerabilem miseriam humani generis.

Lex est lux
qua uidetur
humana m-
seria.

Non deest
pijs perpetui
luctus causa.

Quis enim tam est lapis, ut si audiat hæc præcepta dei, & illis eum illuminantibus, imò mundum totum ostendentibus, si etiam attendere uelit, quã infinitus numerus hominum extra præceptorũ uitam agant, possit saltẽ à gemitu & lachrymis continere? si nulla alia esset causa, quare nõquã gaudere deberemus, sed semper lugere, hæc sola satis esset, si hominũ uitã cũ ipsis præceptis dei ante oculos cõpararem us. Ibi enim uideremus, quomodo humanũ genus sit miserrima perditioni massa, cũ tam rari appareant, q̃ in præceptis dei uiuant & agant, & præcipue in isto præcepto. Nõne horrendũ est tot gradus operũ esse, quibus cõtra hoc præceptum

praeceptū agitur? Et homines sine ullo timore in illa
ruere ac perire? Et adhuc ridemus talia. Igitur ue-
lut luernā hoc praeceptū attendamus, & per ipsum
infinitos casus hominū. Tū uidebimus qd' mūdus iste
sit horrēda Lerna, et inferno pxima, & parū iustitiā
et ueritatis in eo, imò scriptura dicit, qd' oīs homo ua-
nus & mēdax sit: quare uere infernus est in mundo.

Mūdus hor-
renda lerna.
Inferi in mū-
do.

Prima itaq; miseria hominū est simplex fornicatio,
in qua peccant nō tantū ij qui faciūt, sed et qui fouēt,
auxiliātur, consiliātur, non resistunt, rident, copulāt,
mediant, ac maxime qui occasionem dant.

Simplex coi-
tus.

Fouent autem, qui uel hospitātur in domibus suis,
uel si primāpes & maiores ac iudices non prohibēt,
sed permittunt. His nihil proderit, quod ipsi nō for-
nicantur. dicetur enim eis: Si uidebas furem, currebas
cum eo, et cum adulteris tuis portionē tuam ponebas.
Hec fecisti & tacui. Existimasti inique, quod similis
ero tui: arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Fouentes.

Et ista miseria, heu quanta pestilētia nunc regnat,
ubi aequales ab aequalibus erudiuntur, ducuntur, per-
duntur tam inter iuuenes, uirgines &c.

Mediant, ut qui sunt internuncij & copulatries,
de quo uide pulchram historiam distin. 7. c. 80. speculi
exemplorum. Hi autē proprium opus agunt diaboli.
Nam quod diabolus non potest, nec posset per se, effi-
cāt per illas.

Mediantes.

Non resistunt autem, qui nec moent aut corrigi-
unt secundū mandatum Christi, neque compatiuntur tes.

CONTIONES DE SEXTO

animæ eorū, nec pro eis orant, sicut decet Christianos. Insuper & recitant et ridēt, iocantes in perditōe proximorum, cum ut dixi, iste sit ut magnæ miseriæ status inspicendus.

Ocasione m dantes . Ocasione autem dant, qui lubricis gestibus ac uerbis impudicis, aut exquisito ornatu irritant concupiscentias aliorum, maxime si id intentione faciant. nam oratio illa immoderata semper est causa, licet per accidens concupiscentiæ, ut in choreis, plateis, cōuiujs &c.

Cultus imo/ dicus. Væ autem illis, qui impudicis uerbis innocentiū corda uulnerant, ut nunc horrendus mos est, in hospitij publicis, negotiatoribus conuenientibus. Non est, ut aiunt, neesse pediculos in pellicia seminare, qui sponte sua nascuntur.

Nam caro nostra in primo peccato dupliciā uulnere est grauiissime percussa. Primum est offensibilitas, alterū concupiscentia, quæ duo uulnera per præcepta nobis manifestantur, sed per gratiā sanantur. Sed peius est uulnus concupiscentia, quo minus dolet et affligit, sed delectabiliter mouet, ideo à stultis non reputatur malum, cum sit duplo peius quàm alterum, ita ut scriptura dicat: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo in umbilico uentris eius. Ante enim peccatum nihil erat quod offendeat, nihil quod libebat. Nunc autem utrunque.

Suboriēte Quapropter Christianus homo debet hoc scire, quod concupiscentia homo tū quando sentit se ad iram moueri, uel ad concupiscentiam, non secus punit quàm si mortiferum ueneniū sentiat, &

tiat, & ulcus pessimum, & gemit pro illo ad dominū mere debet, ut sanetur. Nam uerissimum est, quod hæc titillatio licet iucunda & suauis sit, tamen est ignitissimus serpentis antiqui morsus, horribilem conscientia paritura confusionem & amarissimam amaritudinem. Atque per hoc mouetur ad gratiam querendam, sicut habet figura Numeri, quod morsi ab ignitis serpentibus ad aeneum serpentem suspicientes sanabantur. Ita & titillatus carne ad Christum crucifixum debet resficere. Nam hinc redditur ratio, cur dominus non contentus, quod per seipsum homo pronus est ad malum, adhibet tentatorem & impulsorem diabolum scilicet, ut quia homo negligens est in querenda sanitate sua apud deum, ideo urget eum tentationibus, ut cogat eum querere misericordiam & gratiam dei.

Cur deus ultra naturalē ad malū propensionem, diabolu tentatorem adhibeat.

Secundo etiam ideo, ne forte in donis sibi datis extollatur. Sic Apostolo Paulo, sic S Hiero, feat. Sic multis alijs usque ad mortem. Vide in speculo exemp. Littera, Tentatio.

Sunt autem alij qui uehementissime rapiuntur hoc malo. Alij uero mitius, alij modico. Nullus tamen sine gratia dei continet, ut Sapien. 8. Et ut sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi deus det, & hoc ipsum erat sapientia. scire, cuius esset hoc donum, adij dominum etc. Ecce quomodo à morbo isto per orationē eum rationē querere oportet, et magna sapientia est, agnoscere hoc malum suum & remedij locum. Sic & B. diu, oratio.

Nullus sine gratia dei continet.

Contra libidinem remediū, oratio.

Chrysostomus martyr dicit: Errat, qui se suis uiribus pu-

CONTIONES DE SEXTO

Augustini
præclara sen-
tentia.

tat castitatem obtinere posse. Vnde B. Augu. lib. 1. de ser. do. in mont. Quisquis carnalem delectationem aduersus rectam uoluntatem suam rebellare sentit, per consuetudinem peccatorum, cuius indomita uolentia rapitur in captiuitatem, recolat quantum potest, quantum, qualemque pacem peccando amiserit & exclamet: Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius. Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Ita enim cum sese infelicem exclamat, lugendo implorat consolatoris auxiliū: nec paruum est ad beatitudinem accessus, cognitio infelicitatis sue. Aurea hæc sententia. Non enim dicit quod ridere, placere, gaudere debeat in titillatione, sed lugere: quia uenenum mortis in se sentit. Deinde ubi sunt qui liberum arbitrium iactant? cur non cessant statim ut uolunt? imò cur non uolunt nec possunt uelle? Cur S. Hiero. & Paulus non potuerunt cessare à stimulo carnis? Si enim uoluissent, utique factum fuisset, sed non potuerunt etiam satis uelle, ideo contra suum uelle uolebant. Eadem ratio est & de ira, cur enim non mox quiescunt, qui irascuntur si possunt, immo si uolunt? sed neque possunt, neque uolunt, eo quod uoluntas eorum iam aliò est rapta & captiua ducta.

In Theolo-
gos liberum
arbitrium ia-
ctantes.

Qui hic lu-
gent, conso-
labuntur.

Tertio consolatorium est, Quod qui lugent hic, consolabuntur. Sic enim sapientissima dei misericordia nos mirabiliter deducit, dum ex ueneno ipsum uenenum expellit, & de ipsa luxuria nobis efficit emplastrum castitatis, dum ideo illam sinit irruere, ut homo eam

mo eam sentiēs gemat, lugeat, gratiam querat, & sic eo maiorem affectum castitatis acquirat: tanto enim castior est, non quo quietior, sed quo dolentior se castum non esse posse, ut uult. Atque ex hinc, licet hæc omnia ad quartum gradum infra pertineant, tamen ne excidant, occasione data accipimus, quod consolandi sunt, qui sentiunt sese uexari talibus stimulis, ut non stulta opinione statim datis manibus sese tradant desperationi, quasi non sit castus, qui aestuat medullis et cogitationibus. Periculosissima est hæc cogitatio, & in omne peccatum operis inclinatissima, propter desperationem. Sic enim iuuenis prius cogitationes carnis non expertus, cum credat, castum esse non posse, nisi nullas habeat, statim dicit: Quid differo opus, unum est si & facio, quia amissa tamen est in corde castitas. Non sic o miser nõ sic, non est perdita castitas cogitationibus talibus. Immo nunquam castior fuisti, si tamen sentis te inuitum illas habere. Nam castitas sicut & omnis alia uirtus uiua, ita est abscondita, ut nõ possit cognosci ab eo, qui habet, sed à solo deo. Abscondit enim deus omnem uitam sanctorũ ita profunde, ut ipsi eam scire non possint, secundum illud Psal. i. Quoniã nouit dominus uia iustorũ, igitur sicut uiua et uera gloria iusti, est in ignominia, uera sapietia in stultitia, uera q̄es i tribulatiõẽ, uerũ gaudiũ in luctu, uera libertas in captiuitate, uerã diuitiã i paupertate. Ita et uera castitas est in luxuria, et quo foedior luxuria, tãto speciosior castitas. Heu quod hæc sapientia incognita

Tãto castior,
quãto magis
dolet se cas-
tum esse nõ
posse.

Castitas im-
mundis cog-
itatiõibus nõ
p̄ditur, quæ
inuito obre-
punt.

Omnes uir-
tutes sunt ab-
sconditæ.

CONTIONES DE SEXTO

gnita hominibus est, quantum damnum facit. Verum autem signum uiuæ castitatis est hoc, si se sentiat homo habere displicentiam in presenti, non quod tota sit displicentia, tunc enim non staret titillatio, sed mixta, nunc uult, nunc non uult, nunc infra, nunc supra, ita quod sicut rota, uoluitur cogitationibus in luto, & tamen manet propositum castitatis. Nam nisi esset ibi castitas uiua & uera, non persisteret, nec resisteret, sed libere daret habenas cogitationibus, & non sentiret molestiam, quia enim uult & delectatur in cogitationibus, & tamen simul sentit se nolle, fiunt ei mixtim dulces & amare, & per hoc molestæ, cum in neutram partem liberum sibi sit ire, sed medio rotatur statu.

Spiritualis enim ille homo, id est, affectus castitatis, ipse manet & seruat castitatem, licet exterior in membris & corde miras exatet procellas. Ideo in castitatis pugna non secus agitur quam si nauicula in mari iactetur fluctibus, dormiente Christo in illa: curandum est ergo solum, ut ipse suscitetur, et imperet mari, id est, carni, & uento, id est, diabolo.

Sacerdotum
tationes.

Immittit enim & sacerdotibus saepe tales immundicias, ut retrahat ab altari. Qui est despicendus, non solum in nudis obiectis turpibus cogitatis, sed etiam si inclinet uoluntatem in illa, & suscitet malos motus, imò eo magis ad sacramentum est currendum pro gratia & auxilio. At nunc multos noui, qui non accedere uoluerunt, nisi non solum quieti essent ab inclinationibus, sed etiam ab ipsis obiectis turpibus. Nimis stulti obsequuntur

PRAECEPTO DOMINICO. 151

ti obsequutores diabolicae fraudis & nequitiae.

Igitur sic utitur dei misericordia & bonitas malo nostro, ut per ipsum magis promoueat bonum nostrum, ut omnia cooperentur electis in bonum, etiam peccata, hoc totum, ut uitam & gratiam quae in nobis est, abscondat ac tegat, ne cognitis contenti tepeamus, sed potius ignoratis eis tanquam pro non habitis magis suspiremus & gemamus.

Quo autem modo dictum est de castitate, ita & de omnibus uirtutibus, quae tunc maxime donantur, quando denegantur, & tunc assunt quando nimis abesse putatur, neque aliter tunc potest homo credere, quin absint & sit perditus. In te procedit gemitus, o diu sui, desiderium earum, & imploratio. Tunc humilibus dat deus suam gratiam, quam postea iterum abscondit & auferit, ut addat maiorem. Semper sub contrario abscondens contrarium. Ideo haec est sapientia quae trahitur ex occultis, & est in absconditis.

Haec autem castitas aurea est, respectu eius quae sine

ne malis cogitationibus est, sicut patientia et mititas, extra irritamenta qualis est. Nam etiam bestiarum haec est mititas & saltem gentium. Ita & castitas, quae est sine luxuria & cogitationibus in quiete, etiam meretriciam est & lenonum pessimorum, quia tunc casti sunt, quando caro expleta quiescit. Caeterum haec quies futurae uitae est. Quare castitas est periculosa ad superbiam, dum patet (id est, est quies) sed est etiam periculosa ad luxuriam, dum latet (id est, est tentata)

Virtutes tunc adsunt maxime, quando procul abesse putantur.

Castitas non experta tentationum, optima.

dum.

CONTIONES DE SEXTO

dum utrobiq; periculum, sed superbie maius quam luxurie. Igitur utrunq; fit.

Præceptum non impletur spiritualiter, dum adhuc concupiscentia in nobis est, qua fit, ut de castitate præsumere ac præcepti impletionem nullus omnino possit, sed tantum accusare sese & confiteri peccatū suum.

Rursus eo impletur quod spiritus odit hanc concupiscentiam, ideo ipse est purissimus ab ea, & vere impletor præcepti, quia consentit per omnia legi, eamq; approbat & diligit, dum suam miseriam odit.

Alij uero luxuriosi, non abscondunt suam castitatem, sed extinguunt potius. Nihil est ergo quod gloriantur sese nō nosse castitatē suā, non huc pertinent.

Scortatio periculosa propter consuetudinem.

Secūda est meretricium, quod est magnum malū, ubi libido transit in habitum & consuetudinem, qui difficillime curantur. Nam scriptura dicit: Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram. Qui autem paruulos suos sinit crescere, in magnos gigantes inueterascere & confortari, quomodo tunc allidet, et non potius illidetur?

Et hanc nobilissimā spiritus sancti doctrinā deberēt parentes filijs suis infundere, ut nō tantū ui coercerentur, sed etiam uoluntate ducerentur ad castitatem.

Frustranea enim est pugna castitatis, nisi hæc regula seruetur spiritus sancti, s. petra est Christus, paruuli nostri sunt mali motus, mala desideria, quæ cum quis senserit, quid faciet? quomodo uincet? audi, non aliter nisi eos ad petrā allidēdo. Quomodo hoc? quia sicut,

PRAECEPTO DOMINICO. 152

sicut, qui manu ad lapidem terit uermiculū, sic uoluntate & cogitatione tangendo Christum, statim cōteritur mala cogitatio: solum tenta & uidebis quā iucundum sit sic desideria conterere: statim enim ut corpus Christum tangit, omne malum recedit. Sic figuratum fuit olim in lege Numeri. 4. Quando à serpētibus ignescētibz percussi, per aspectū aenei serpentis in ligno pendentis, liberabantur. Porrò ignescens serpens, est lubrica illa, molliterq; reptans libido cogitata, fuge fuge, tam immanē colubrū, accendit enim & mire facit carnē prurire & ardere. Sic etiam Gen. 3. Ipsa conteret caput tuū (id est, initiū & primū motū, fidelis anima cōterit) alioquin grādis factus, aut totus illapsus inficit & interficiat. O si in tempore libidinis mouentis, tantum possemus figuram reptantis ueneni serpētis cogitare & applicare mysterium, facile fugeremus cogitatione ad Christum.

Tertia species est Stuprum, quod est uirginis corruptio, qd' olim in lege mitius puniebatur, quā fornicatio aut meretricium, quia tenebatur eam dotare, aut in uxorem ducere. Verum nunc est uehemēter magnum, quia tunc uirginitas summum erat opprobriū, nunc autem summa gloria: tunc damnabile dedecus, nunc incomparabile decus, ijs saltem qui non proposuerunt nubere. Nam qui proponunt matrimonium, nō habent actuale tantū decus, sed possunt habere, si ad uirginitatē animētur: de qua multi multa & magnifica scripserūt, quia uere nulli uirgini potest fieri restitutio.

Stuprum.

Virginitas
incomparabile decus.

CONTIONES DE SEXTO

restitutio. Sanè tamen hoc intellige, quia uolenti non adeo tenetur: inuita autem non potest tolli, potest autè induci & sic tolli.

Raptus. Quarta species est raptus, hoc plectitur capite in iure, quod est nõ tantũ uirginis, filiz aut anallæ, sed etiã uxoris, aut alius ad suam curã pertinentis, sed maximum est raptus uxoris. Fit autem raptus quandoq; consentiente puella, puta inducta blandicijs, ali- quando inuita, hoc maximum est. Sed leguntur multa exempla, quibus non prospere cõssit. Guarinus Veronensis de quadam Alda uirgine miserabilem casum elegiaco carmine composuit, quæ secuta raptorem, relictis parentibus, tandem ab eo in sylua constuprata & abiecta, cum puderet ad parètes reuerti, petijt gladio percuti ab eo. At ille sic fecit, & occidit eam. Hoc peccatum etiã furtum includit, & quidem grauissimum omnium.

Adulterium.

De puero in adulterio con-
cepto, stultas
sine consula-
lunt summi
sæ.

Quinta Adulteriũ, quod est perplexissimũ et gra- uissimum quo ad poenam, sed negligitur hodie nimis. Hoc uitium est causa multarum quæstionum, de pos- sessione, utrum filium spurium debeat marito prode- re. Vide Angelum in summa, tradentem regulas. Sed quis audebit credere regulis, aut casum in terminis da- re potest? uarij sunt animi uirorũ, & aliter hodie, ali- ter forte post annum cogtabunt, etiã si hoc anno pa- tientiam haberent in uxore adulteriũ confitente. At ære amaritudine dignum est, quod uir corpus suum dedit, pro corpore mulieris, & alius utitur corpore, pro

PRAECEPTO DOMINICO. 153

pro quo ipse suū propriū dedit, propter quod sedet in arte sua, propter quod omnia facit, patitur, deniq; feruū se fecit & alligauit ad multa, qui uxori sese alligauit. Et ecce alter haec omnia contaminare audet, quis digne ferre possit? Vide etiam legem zelotypiae olim, qua nūc mulieres sunt leuatae & exoneratae, ideo eo gratius uiris suis adherere deberent.

Lex zelotypiae.

Sexta Incestus, quod uulgo blütschāde uocatur, quia ignominia cōsanguinitatis et propinquitatis est, cui eo maior debetur honor, quo propinquior. Nā & in lege dominus certos gradus prohibuit. Et quoniam 7. gradus erant prohibiti. Nam in lege fere secūdus tantum gradus prohibetur consanguinitatis et affinitatis, quia nondum erat gratia sanans concupiscentiam, sed regnabat lex irritans & augens eam.

Incestus inter cōsanguineos.

Septima Sacrilegium est, ubi iam nō tantū castitas polluitur, sed etiam quae deo soli fuit oblata, tollitur, et sanctum prophanatur. Verum hoc ex institutione ecclesiae magis quā ex deo est in sacerdotibus, sed in religiosis grauiissimum est, quia sponte sese consecrauerunt domino, & sese subtrahūt rursus.

Sacrilegium

Octaua additur. Excessus coniugū, quod ut B. Am bro. allegatur lib. secundo, contra Iul. B. Augu. Ardē tior amator propriae coniugis, adulter est, de quibus Apostolus. i. Theß. 4. Hæc est uoluntas dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos à fornicatione (Hoc primum) deinde, ut sciat unusquisq; uestrum, uas suum (cōiugē suam) possidere in sanctificatione & honore,

Excessus cōiugum in nimio amore.

CONTIONES DE SEXTO

In passione desiderij existentes. Et non in passione desiderij, sicut et gentes quae ignorat deum. Et. 1. Pet. 3. Viri similiter secundum suam cohabitantes, infirmiori uasculo muliebri impartientes honorem &c. de quo satis supra. Sed difficile est eis regulam tradere, nisi quod uiciosum est ad omnem modum carnis, satisfacere libidini et concupiscentiae, hoc est enim in passione desiderij esse.

Sequuntur nunc tres aliae species.

*Mollicies.
Zodomia.*

Mollicies, qua quisque uigilando polluitur apud seipsum. Zodomia, qua uir uiro, mulier muliere abutitur, uel etiam uir muliere et mulier uiro, quae omnia turpiora sunt, quam nominare liceat. Bestialitas, de quibus Leuitici. 18. uide, caetera ad confessionem pertinent.

Bestialitas.

Pollutiones nocturnae.

Ultra haec sunt pollutiones nocturnae, quae de se non sunt peccatum, licet lex Deut. 23. Si quis inter uos fuerit homo, qui nocturno pollutus sit somno, egre dicitur extra castra, et non reuertetur, priusquam ad uesperam lauetur aqua, et post solis occasum regredietur in castra. Hoc est mystice, sic pollutus (licet et ipse aliud significet) debet abstinere a communione sanctorum, id est, sacramento, donec sol (id est, auster et ardor relictus ex pollutione) sedatus fuerit, et sic lotus humili confessione accedere. Habet enim sapius sui causam, quae peccatum est, ut sunt crapula, otium, sexus alterius conuersatio aut memoria,

Pollutiones diurnae.

Denique sunt etiam pollutiones uigilantium et diurnae, sed inuolutariae, quae irruunt multis, dum longe aliud agunt, aut dum fricantur, equitant, uehantur. id est, sine causa sua, quos

PRAECEPTO DOMINICO. 154

sua, quos scriptura seminifluos uocat, ut Leuitici de/
cimo quinto.

Sequitur alter gradus moechorum.

Qui est in uerbis, ut quidam turpissime loqui/
tur de carnalibus peccatis, contra Apostolum
Ephe. quinto. Fornicatio autem et omnis immūdiā,
aut auaritia, nec nominetur in uobis, sicut decet san-
ctos, aut turpitude, aut stultiloquium, aut scurrilitas,
quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio,
id est, ne sit fama, uos tales esse.

Moechi in
uerbis.

Tria posuit uitia linguæ secundum concupiscibile.
s. turpitudinem, quæ est ipsa obscœnitas, impudiciā,
& inuerecundia uerborū. In qua dupliciter peccatur.

Primū ab ijs, q̄ de istis turpitudinibus uelut risum
& consolationem inuicem sibi præstant, tanquam sit
iucunda res de qua loquuntur. Hic alius nihil aliud
facit, quā ut ostendat, quā obscœnus & ipse possit es
se, omni turpitudine nominans membra & opera mē
brorum. Alius uero historias ad hanc rem pertinen-
tes, omni licētia recitat, tū ridetur, & res optima ui/
detur, donec monachi & sacerdotes etiā adducantur
cum suis peccatis. Qui morbus heu quā dire hodie
regnat in hospitij & tabernis, ut periculosum, aut
saltē pœnitendum sit, aliquem religiosum uel pudicū
hominem peregre proficisci.

Spurciloqui.

Obsecro per deum, uidete tamen quid isti faciant.
Primum si sunt Christiani, ut nominari uolunt, ita
deberent diligere uerecundiam, ut nec paterentur ea

CONTIONES DE SEXTO

nominari inter se, si prohibere possent. Secundo saltem dolerent, si non possent. Tertio super historias lapsorum, uel sacerdotum, uel religiosorum, uel principum, uel magistratuū (horum enim eo iucundius recitantur uitia, quo efficacius et licentius præbent exemplum imitantibus) non secus dolere, quàm super prolapsum ex charta casu. sic enim requirit charitas, immò quo altior esset status, eo magis gemere & deum pro eis orare. Hoc enim esset Christianum.

Spurcariū fabricularum naturatores. Iam nunc uide quàm longe sint à moribus Christianis, insulsissimi homines. Primo non solum hæc non faciunt, sicut certissime debent Christo. Verum secundo sese mutuo in rebus pessimis lætificant. Tertio seipsos ad cõcupiscentiam fricant et prouocant his ignitis iaculis. Quarto alienam uitam ac famam polluunt detractiõne ista grauissima, mortuos putres reuelantes, qui mortuos sepelire debuerāt.

Quinto alienam & suā miseriam ac ruinā irridet, ac lætantur in sua perditione et aliorum.

Obsecro cogitate, si dominus dicit, quod de omni ocioso uerbo, quod locuti fuerint homines, rationem reddent in die iudicij, ubi isti quæso apparebunt? Uæ quàm late regnat ista pestis.

Libidinās auerimus uulneratus est, & ridemus insani. Similes sunt isti. Primo furiosis, immò quis tam fures ut in sua miseria et plaga rideat et gaudeat? Nō/ ne miseria miseriarum est? dolet ulcus, aut oculus, & nō cessat querulus gemitus, & adeo nullus ridet, ut etiam ridentes uelut peßsimos omnium odiat ac detestetur, queri

tur, quæritur compatiens et adiuuans aut consulens. Eæ autem titillat caro, immo grauissimè dolet consciëntia, deinde ruit ipsa uel anima alterius proximi, et adeo nõ quæritur compatiens aut cõsulēs, adeo nõ doletur ac gemitur, ut etiam qui condoleat ac consuleret uelit, aut prohibere, irrideatur, despiciatur, odia tur. Magne deus quando aperiemus oculos, ut cognoscamus quid sit mundus? Nonne ista est peruersissima peruersitas? an nõ libido, est uulnus supra omne uulnus? Nonne ulcus & plaga super omne uulnus & omnem plagam? Scit Hierè. decimo dicit: *Væ michi super cõtritione mea, pessima plaga mea.* Ego autem dixi planè, hæc est infirmitas mea, & portabo eam. Et Esa. primo, de populo Israël dicit. *Vulnus et liuor & plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neq; fota oleo.* Et iterũ à planta pedis usq; ad uerticem, non est in eo sanitas. Hæ sunt plagæ & uulnera nõ ab homine, sed à diabolo inflicta. Vide itaq; uulnus quod facit homo, ploratur, quod facit satã, ridetur & dulcissimum habetur. Sed heu dulce putatur. Beatus autem ille, qui ipsum intelligit & aduertit esse uulnus amarissimum, sicuti uere est. Nam licet eius amaritudo non sentiat, sentietur tamen inestimabiliter tandem in consciëntia. Vnde prouerb. quinto. *Ne intenderis fallaciæ mulieris (id est, carnis & sensualitatis) fauus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Nouissima autem illius amara quasi absynthiũ, et acuta sicut gladius bi-*

CONTIONES DE SEXTO

ceps. Et uicesimo tertio. Ingre ditur blande, sed in no-
uissimo mordebit ut coluber, et sicut Basiliscus uene-
na diffundet. ideo discamus per deū, quod in talibus
uerbis ludere, ridere, iucū dare, hoc idem est, quod de
propria morte & miseria gaudere, quod nullus facit
nisi furiosus, uel plusquam furiosus.

Similes sunt
spuxloqui
dæmonia co
euangelico.

Secundo similes sunt ei, qui Marci quinto, Luca o/
ctauo, scribitur possessus à legione, qui sine uestimen-
to, neq; in domo manebat, sed in monumentis, & ca-
tenis uinctus ac custoditus, rupit catenas, et agebatur
à dæmonio in desertum, & die ac nocte in monumen-
tis & in montibus erat, clamās et concidens sese lapi-
dibus. Spero, quod si intelligenēt turpiloqui suum uitū
um in isto describi, magis timerent. Quid est enim
quod nudus erat, nisi quod turpiloquus etiam pro-
prium ignominiam uerbis nudat? cum debuerit potius
tegere, ut sanaretur. Deinde non manet in domo, s. cū
uiuis, de rebus uiuentium agens, sed in monumentis
cum mortuis agens, hoc est, quod uitia et mala aliorū
recitat, et in illis totus uersatur. Nā monumentū my-
stice est memoriale mortui (id est fama & historia sce-
tida peccatoris. s. principis, religiosi, sacerdotis &c.)
Item. Conādit se ipsum lapidibus clamans, id est, quod
sibi ipsi noxet, ubi sibi uidetur plurimum, iucundēq;
prodesse. Sic Esa. tertio. Peccatum suum non obscon-
derunt, sed sicut Zodoma prædicauerunt: licet hoc
de Pharisæica iustitia dictum sit in spiritu, tamen in
litera etiā huc pertinet. Item legionem habet, ut nemo
possit

Allegoria.

PRAECEPTO DOMINICO. 156

possit illic transire praecorum seuitia, hoc est, quod illi multorum demonum officium agunt, dum multis nocent. Et ubi sunt blandissimi, ibi sunt seuerissimi, ut nulli sit sine periculo, cum eis conuersari, ut et supra dixi. Scio autem quod nullus tam stultus sit & insensatus, quod si talem hominem uidisset, ridere potuisset, sed potius fugisset quantum potuisset. Et tamen ridet & ridetur ille cuius ista figura tantummodo fuit. Denique & hoc ibi dictum fuit, quod nec aeternis, nec custodijs potuit retineri, quin ageretur ruptis uinculis in deserta, nemo potuit eum domare. Hic prope consentit cum Apostolo Iacobo: Nullus hominum potest linguam domare, ita nullius prohibitione, nullis uerbis Euangelij coercerentur illi, Quia lingua indomita erumpant atque uagetur ubi solent, nudi, lacrimantes, nudantes, lacerantesque ceteros similiter.

Et ut in detestabilissimum uitium, etiam impure loquar. Nonne sues sunt bestiae immundae, quod stercore hominum deuorat? At illi in stercore suo & alieno linguam et dentes uersant. An est stercus corporis peius quam stercus animae? Oportet enim coram suis, suillum loqui, ut intelligant. Si ergo uideris porcum uorare oleum, intellige, eam, talem esse obscenitatis & turpitudinis fabulatorem.

Apostolus sane dicit, quod inhonesta nostra abundantius honestamus, illi uero etiam honesta per inhonesta, inhonorant. Quis autem ferat, ut alius reuelet eius res sibi posteriora, aut pudenda seu ignominiam? At

Paulus.

CONTIONES DE SEXTO

quæ ignominia maior, quàm sordes peccatorum in nobis & proximis? lex autem prohibuit, ne proximorū ignominiam reuelemus.

Coram pueris & puellis parce loqui.

Secundo etiam peccatur obscenitate, quando talia coram pueris & puellis innocentibus nominantur et dicuntur. Rei autem sunt omnium peccatorū & mortium, quæ ex illis sequuntur. Aetas enim mollis & in experta harū rerū, scællime polluitur, & quod peius est, tenacissime seruat audita turpia, sicut macula in purum & tenerum pannum cadens tenacius hæret, quàm in impurū aut rudiolem, quod et experiētia didicerunt gentiles, ut Horatius,

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem

Testa diu,

Et Iuuenalis,

Maxima debetur puero reuerentia, siquid

Turpe paras, huius tu ne contempseris annos,

Pueri et puellæ custodiendi.

Quid autem faciunt qui hoc agunt? Primum, utique cum magnum bonum sit, ætatem teneram fouere, custodire, promouere in pudiciā & uerecundia, sicut dicitur, quod gratissimum sacrificium deo, est zelus animarum, omnium studia deberēt eò uigilare, ut pueros & puellas custodirent & seruarent, ne quid discerent, uiderent & audirent obscenitatis, qui per se ardent medullis: non cogitandū, quomodo igne adiecto accendantur, sed potius aqua apposita extinguantur. Non solum id non faciunt, sed etiam propriissimo demonum officio usi, corrumpunt innocuas animas suis pestiferis fabulis turpitudinis: diabolus enim corruptor

PRAECEPTO DOMINICO. 157

ruptor mentium diatur, sed non corrumpit, nisi ministerio linguae illorum, qui sunt ex parte illius et imitatur eum. Quomodo enim potest puer aut puella rursum eradicaire uerbum turpe, quod semel audiuit. Sed semen iam etiam est, et radicat in corde eius etiam inuito, deinde crescit in miras et incognitas cogitationes, quas non audeat confiteri, et tamen nescit eis carere. Vae autem tibi, qui huic simplici et ignarae huius rei menti, hunc laborem, hoc periculum, et hoc uenenum infudisti. Corpus non uiolasti, sed animam incomparabiliter nobiliorem (quantum in te fuerit) constupraisti. Nam per aurem infudisti et impregnasti eam foetu nocentissimo. Unde Bapti. Mantua.

Per sensus quasi per riuos. Venus acre uenenum,
Influit in mentem, quod si male cauta recepit,
Vulnus agit sola diuum medicabile dextra.

Igitur obscenitas istorum, maior est quam illorum, quod iam non sit tantummodo obscenitas, sed caedes innocentium animarum, et de familia Herodis, qui occidit multos pueros in Bethleem Iudae. Sed uide, nonne ita est, quod nullus pater possit sustinere, ut filij sui occiderentur corpore? quod ergo tibi in corpore tuorum filiorum fieri nolles, quare id audes in animabus filiorum alterius, immo dei, perpetrare? Recte .S. Lodouicus rex Francae a sua matre didicit, quod filios suos male corporaliter uidere occidi, quam mortaliter peccare. Sic enim et mater quoque ad eum dixerat. Sed Puerorum est satis dire illis dominus minatur Matth. 18. terribiliter ta reuerenda

CONTIONES DE SEXTO

dicēs: Qui aut scandalizauerit unū de pusillis istis, q̄
 credunt in me, expedit ei, ut suspendatur mola a sinā/
 ria in collo eius, & demergatur in profundū maris.
 Vide quanta cura sit Christo de paruulis & innocen-
 tibus, quod nouam poenam illis decernit, qui eos offen-
 dunt, de nullis enim alijs talem poenā dictauit. Nimi-
 rum uolens, quod noua & singulari poena præ cete-
 ris sint cruciandi. Deniq; sequitur: Væ mūdo ab scan-
 dalis. Neesse est enim, ut scandala ueniant, uerunta-
 men uæ homini per quē scandalū uenit. Et infra: Vi-
 dete ne cōtemnatis unū ex pusillis istis, dico enim uo-
 bis, quia angeli eorū in cœlis, semper uident faciē pa-
 tris mei, qui est in cœlis. Ecce saltē angelorum intuitu
 multo parci pueris, et reuerentiam illis haberi. Quod si
 illos ideo castos dixerit quis, q̄a uerbis ludūt, re sunt
 casti, sicut eorum pater Ouidius quoq; mentitur,
 Crede mihi mores distant à carmine nostro,
 Vita probata mihi, Musa iocosa mihi.

Respondet Christus, os eorū cōpescens: Ex abūdan-
 tia cordis os loquitur. Qualis arbor, talia & folia.

Ecclesie re-
 formatio in
 pueris incipi-
 enda.

Hæc est etiam ecclesie ruina tota, si enim unquam
 debet reflorescere, neesse est, ut à puerorum institutio-
 ne exordium fiat. Hæc de obscenitate dicta sint. De
 stultiloquio uero & scurrilitate ad hunc locum non
 pertinet, quanquam illa duo nunc apud honestissimos
 & religiosissimos adeo dominantur, ut eo ipso uelint
 honesti uideri, quo stultiloqui & scurriles sunt.

Stultiloquium autem est uniuersæ ociosa fabula,
 in quibus

PRAECEPTO DOMINICO. 158

in quibus nihil eruditionis & scientiæ, ut ipsemet exponit, quæ ad rem, inquit, nõ pertinent: idem uocat Christus uerbum oiosum, ideo nõ nisi utilia, aut necessaria sunt dicenda. Tales sunt fabulæ aniles, et neniæ puellares, Historiæ plebani de Calenberg. Dietrich von Bern. Et dissertationes de rebus longinquis & extra nos positis. Quod genus sunt etiã opinioes philosophorũ, & glossæ super Aristotelem, Garrulitates dialecticæ, somnia Astrologorum. Stultiloquium enim uocat, quia nõ sapietia, sed stultitiæ uerba sint.

Eutraperlia seu scurrilitas, quæ est faciæta seu urba Faciæta non nitas, quam Aristoteles uirtutem esse putat, quãdo sã uituperãtur. licet non turpia neq; stulta, sed iucunda & erudita si mul dicuntur, ut utilitas intret sub dulcedine comitatis. Itaq; comitas seu affabilitas, seu urbanitas, seu faciæta talis, quæ fit, ut tristes atq; têtati in spiritu recreentur, laudabilis est, uerũ quæ fit sine causa, tantũ ad cõsolatiunculã uanitatũ & carnis, præsertim cũ huius semper nõ sit nisi leuitas causa, & sola libido fabulandi atq; ridendi moueat ad illam, non conuenit Christianis. Sic enim & B. August. in confess. confitetur, Quod nugari cum amicis sit parum Christianum, Christianos quod Christianorum res & uerba habere debeant so seria decent, lida & magna seria, plenãq; grauitatẽ & authoritatẽ, nec inter a- tẽ, ut Psal. ait: In populo graui laudabo te: Porrò hæc micos nuga. ipsa nugãtas et eutraperlia, tãto fit peior, quãto fit in rebus sacratoribus, ut nõnulli importunissima leuitate, abutuntur sacra scripturæ dictis ad eam leuitatem, Abutètes sã ridiculæ

CONTIONES DE SEXTO

eris uerbis ridicule et iuande eam torquentes illuc, ubi suā quaerunt uanitatem, cum sacris illis uerbis summa & reuerentia & terror debeatur semper & ubiq;.

Visus impudicus.

TERTIVS gradus Moechorum, qui est in signis, quorum unum dominus expressit, dicens: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum &c. Ecce uisus ipse qui signum sit concupiscentiae, adulterium est. Nonne durissima lex Christi? sed ideo sanissima & immaculata, conuertens animas. In hoc autem oīa alia signa comprehenduntur, cum uisus sit minimum & subtilissimum, unde posuerunt aliqui quinque lineas amoris,

Visus, colloquium, tactus, post oscula, factum.

Atq; hic colloquium etiā aliud intelligitur, quā id quod est turpiloquiū, & tactus similiter, itē & oscula. Sed de singulis latius. Sunt autem plura, ut uisus, auditus, colloquium, literæ, internuncia, tactus, amplexus, risus, oscula. Non quod tot sint adulteria singulatim, quot signa quis fecerit: potest enī uno adulterio hæc omnia signa facere, alioquin opus ipsum semper esset triplex adulterium, cum sine tactu & concupiscentia non fiat.

Oculorū custodia.

Visus itaq; primum, Hoc autem est uelocissimū et frequentissimum omnium illorū signorum, quia longus, latius, citiusq; officium suum agit, pleraq; & clarius percipit. Ideo tam multa in scripturis de oculorum custodia dicuntur, cum nullus sensus tam facile & tot obiectis irriteretur, nec aliorum sensuum aliquis

PRAECEPTO DOMINICO. 159

quis tam atrociter uulnerat animam: tanto enim profundius figit in cor, quanto clarius cognoscit, ita ut sit prouerbum: Quod oculus uidet, cor non fallit. Et

Horatius,

Segnius irritant demissa per aurem,

Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus. & iterũ
Valdius oblectant &c.

Vt patet experientia, quia nunquam sic mouetur, qui de morte audit, sicut qui uidet, nec tantum mouetur qui turpia audit & carnalia atq; mundana, quantum qui uidet. Exemplum esto, Alipius S. Augu. cõtubernalis, de quo 6. Confess. scribit: Quod cum inuitus duceretur ad spectaculũ clausis oculis despicies, tamẽ postea apertis, ita raptus est, ut multos quoq; adduceret postea & ipse.

Quo circa in iuuenibus et uirginibus ut summus decor est, oculorum inclinatio & depressio, ita summum uituperũ, euagatio & incustodia, ita ut aliqui signum corruptionis dent oculorum euagationes, & uerum est. Eccle. 26. Fornicatio mulieris in extollentia oculorũ, & in palpebris illius agnosceatur &c. uide ibidem. Aut est signum iam corrupte, aut fallime corruptibilis mulieris. Nã quæ sincere casta est, nõ intendit in uultum uiri, sed confunditur, ut de Rebecca Gene. 24. diatur, quod conspecto Isaac sponso suo tulit peplum suum, & operuit sese.

Item legitur de quodã sancto uiro, qui cum S. Antonio uenisset Romã oculis clausis, nihil de tanta ciuitate

Oculorũ iactus, corruptionis signũ.

CONTIONES DE SEXTO

uitate uidere uoluit, nisi ecclesiam sancti Petri.

Item de Syluano legitur similiter, quod semper uelatis oculis incedebat, neq; solē hunc uidere uoluit.

Item Iob 23. dicit: *Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem de uirgine (id est, iuuenula.)* E contra Dina egressa ut uideret mulieres regionis illius, corrupta est. Et Bern. dum quandam foeminam fixe fuisset intuitus, graui ultiōe seipsum coërcuit. Et B. Bened. ex uisa in seculo foemina, grauissime fuit tentatus.

Item, *Quid contigerit Dauid ex aspectu Bersabeæ, et filijs Israël ex Moabitarū aspectu, Numeri 13.* Item, *Alius tentatus à muliere uisa, cum mortuā audisset, de putredine cadaueris illius sanauit concupiscentiā.*

Visus ex
præteritis qd
faciat.

Idarro uisus non tantum in præsentī concupiscentiā mouet, sed etiam memoria fixus ex præteritis diu, mirādas suscitāt tentationes. Ideo dicit Hierem. Thren. 3. *Oculus meus depradatus est animam meam.* Et iterum Hierem. 9. *Mors intrauit per fenestras nostras.* Et 2. Pe. 2. *Oculos habētes plenos adulterij. Eæ quo modo adulterium in oculos ponit.* Item Eua primo mota est uisu pomi, quod esset pulchrum &c.

Et de filijs dei Gen. 6. scribitur, qd' uisu ceciderūt. Vidētes filij dei, filias hominū, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores, quas cunq; elegerant.

Vnde & sapiens docet: *Noli intendere in faciē uirginis, ne confundat te uultus eius. Ita e contra. Nec puella in faciē iuuenis propter simile periculum.*

Hinc dicit Ioānes, *Quod omne quod est in mūdo, est con*

PRAECEPTO DOMINICO. 160

est concupiscentia carnis & oculorum & superbia uita. Concupiscentia oculorum intelligitur curiositas, Cōcupiscentia oculorū multa experiendi & cognoscendi per sensus.

Legitur de S. Elizabeth, quod maritum suū in ecclesia quandoq; iucundius intuita, subito fuit à domino correpta. Quid illis fiet, qui in ecclesia ferè nihil aliud agunt, quàm illud Ouidij: Spectatum ueniunt, Mulier amari ueniunt spectentur ut ipsæ, nihil nisi uidere, uideri, ri querit. concupiscere, concupisci. At sanè quodam uelut naturæ ingenio, proprium est mulieribus, quod amant concupisci & amari, uiris uero concupiscere & amare: licet & utrūq; fiat, ut mulier insaniat cōcupiscendo, et amando, & uir querendo concupisā & amari.

Mira itaq; miseria, qd' sensus proprii sunt tā noxij Sēsus nostri nobis, ita ut uere dixerit Christus: inimici hominis domesticus eius (id est, sensus) Et Psal. 37. Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Quid enim faciāt oculorū curiositas, nisi quod aduersus animam pugnat?

Vnde & B. Augu. uocat sensualitatem, serpentē, Sensualitas quod sit lubrica et mobilis multis obiectis, figurata p serpentem in paradiso. Vide itaq; quomodo odiū nostri et abnegationē nostri nō gratis docuerit Christus Christus ab in Euangelio, ut odiamus oculos & omnes sensus, or negationem omniaq; membra, quoniam captiuam ducant animā in nostri cur do legem peccati, præsertim oculos, unde Eccle. 31. Nequius oculo quid creatum est? cucrit.

Verum non hoc tantummodo malum est, quod per

CONTIONES DE SEXTO

Nō satiatur oculus uisu. per oculum facit concupiscentia, sed etiam quia non saturatur, ut Eccle. 1. Non saturatur oculus uisu. Et Prouer. 27. Infernus & perditio nūquam implentur. Similiter & oculi hominum insatiabiles. Quid ergo prodest oculorū cupiditatem irritare, et finito initio uidendi, infinitum desiderium, et nullum finē prouocare? Melius est statim ab initio uisum coërere, antequam dilatet uoraginė suę cupiditatis, quam expleere non possis. Igitur ut B. Augu. in regula: Nec uos dicatis habere animos pudicos, si oculos habeatis impudicos. Impudicus enim oculus, impudici cordis est nūcius. Nullus ergo pręsumat, quod nō sit adulter, si opere cesset, oculo tamen concupiscat.

Hęc de primo & maiore signo.

Auditus. Aliud est auditus, quo indicatur cōcupiscentia intus ardens, ut qui uel prouocāt dici uel cantari turpia (& ij sunt peiores) uel qui tacite & libenter audiūt, etiam si nō prouocent, delectantur enim in illis, neq; auertuntur, ut ab immundicia & noamento. Tertij etiā possunt esse, qui nō prohibent, nec arguūt huiusmodi audientem, aut melioribus instruunt, neq; coram eis increpant atq; abominantur talia, ut terrerēt audientes, omissione scilicet ij peccant, quod non sunt solliciti salutis proximi, & perditionis eius negligentes, atque minus quā debent curiosi.

Colloquium uiro: nam concupiscentia id agit, ut fabulentur, saluent, tractentq; secum, licet honesta quandoque, sed non

PRAECEPTO DOMINICO. 161

Non causa honesta. Inde enim risus, ioci, fabulae, colloquia tantummodo ut placeant sibi mutuo, & sese provocent ad amorem sui mutuum. Et hoc vitio mulieres impense laborant, dum amant. In puella autem non tantum haec, sed omnis prorsus uerbositas turpissima est. Nec est signum constantis uirginitatis aut castitatis, si sit puella loquacula & garrula, praesertim cum iuuenibus. Nam ecce B. Virgo quanto textu angeli conuenta non tamen nisi id dixit: Quomodo fiet istud etc. sed neque, ut ait B. Ambrosius, salutauit salutantem. Proinde quae libenter uolunt audiri in cantu, aut loquela, rursumque audire cantum, uel colloquium alterius sexus, quid aliud nisi eiusdem sexus concupiscentia sese ardere probant? Si non arderent, nihil colloquium aut aspectum curarent, sicut alia non curant, quorum affectu non tenentur. At nunc puellae plurimae tota leuitate huc feruntur.

Quartum, tactus, ut sunt manuum traditio & amplexus, quae & honeste quidem fieri possunt in specie, tamen cum concupiscentia intus mouente. Hic iam ignis libidinis acriter incenditur, ut etiam B. Hieronymus dicat, quod tactu ipso statim sexum intelligit concupiscentia, ideo quam longissime fugiendus tactus, sicut legitur de quodam Papa (non memini nunc nomen) quod data manu pro more osculanda, cum ex osculo mulieris sensisset titillationem, manum praecidi sibi permisit.

Quintum, est osculum, quod traeseamus, haec autem Osculum.

CONTIONES DE SEXTO

Chori saltatū signa nusquam aguntur & fiunt uehementius, quā
tum. in choreis publicis, mirum, quot & quanta ibi fiant
 peccata, quid ibi uisus & auditus hauriat, quid ta-
 ctus & colloquium pariat, breuiter mūdus est mun-
 dus, immo immundus, et inimicus dei, nec est quaren-
 dum bonum quod deo placeat in mundo, peccatum su-
 per peccatū ibi urget & addit, ira dei ibi arnitur in-
 tensa nimis, & tamen ridetur, saltatur, gaudetur tan-
 quam in rebus parum nocentibus, immo bonis &
 utilibus.

Cultus pere- Sextum signum & quidem non leue, Est ipse ora-
grinus et no- natus peregrinus & nouus, qui nunc tot inuentio-
uus arguitur nibus, artibus, studijs seruet, ut nihil nisi furiosum pos-
 sis dicere mundum, cum tamen nulla sit causa, nisi ut
 placeant & conforment sese mundo. Necessitas enim
 aut utilitas, immo et honestas (quæ sole sunt causæ iu-
 stæ) non requirit talia, modicisq; contenta est. quis au-
 tem satis de illis potest dicere, cum sint inaudita ge-
 nera sumptus & uestium? sed acre malum et fomes
 libidinis sunt ista, licet nihil aurentur, credo quod tan-
 dem nudi incedent, cū iam seminudi incedant, sed
 sine, dabitur nostris sua moribus ætas, peruenit ira
 dei super mundū in finē, & beatus qui intelligit, quo-
 niam uere ira dei in illos peruenit.

Omitto hic etiam amantiū, id est, amentiū furo-
 res, qui nocturnis officijs, amatriculis suis, ludo, cātu,
 musica seruiunt, & omnia tētant, ut placeāt, hic etiā
 ipsi mūdo stultas stulitias agunt, ideo trāsimus illa.

Quartus

PRAECEPTO DOMINICO. 162

Quartus demum gradus est, ipsa interna concupiscentia, de qua satis supra dictum est, qua ne concupiscentia morbo caret in hac uita, sed tamē hoc ipso saluamur, quā significanda. ei non cōsentitur, ut Ro. 6. Neq; exhibeatis membra uestra seruire peccato, ut obediatis concupiscentijs eius, quāquā enim lex dei immaculata requirit, ut prorsus nulla sit concupiscentia, sed tota & omnino immaculata munditia, tamē misericordia dei interim sustinet & gratam habet dissensionē noui hominis intus, ne dominetur nostri omnis iniustitia. Hæc iugiter est mortificanda, gemitu, uigilijs, labore, oratione, humiliatio- ne, & alijs partibus crucis, tandem ipsa morte.

Ex quibus omnibus patet, quod hoc præceptum Nō moechas non solum nō est negatiuum, nisi in facie tantum uerberis, præceptorum et litera, sed maxime affirmatiuum, quia præceptū affirmati- uū dicit, saluet Castitatem & continentiam purissimam uiam. intus & foris, quis autem sapiat tam stulte, ut castitatē neget esse rem affirmatiuam? sed negatiue præcipitur, dum prohibetur libido, ut purissima sine omni mixtione libidinis præcepta intelligatur, ut psal. 11. Eloquia domini, eloquia casta argenti igne exami- natum, probatum terra, purgatum septuplū.

Ac per hoc iam patet, quomodo per legem fit cog- natio peccati, quia concupiscentiā nesciebā esse peccatū, nisi lex diceret, nō concupisces. Ro. 7. scilicet quia so- lum opus peccatum putabatur. Igitur non satis est, ut opere non moecheris, non satis, quod uerbo sis pudicus & aspectu aut alio quouis signo, immo nec

CONTIONES DE SEXTO

hoc satis, quod corde non consentias, nisi etiam tandē
purus fias ab ipsis motibus malis, intus ebullientibus!
ideo non nisi gemitus pro gratia dei super est, cum
Apostolo Rom. septimo. Infelix ego homo, quis libe-
rabit me de morte corporis huius.

PRAECEPTVM SEPTIMVM:

Non furtum facies.

VDIVI mus quod præceptū
quintū, Non occides, prohibuit
offensionē proximi in sua pro-
pria persona. Sextum autem
Non mœchaberis, offensionem
eiusdem in persona sociali, ear-
demq; carne. Et utrunq; tam

Spiritualis
intelligentia

in opere quàm corde tam affectu quàm effectu, ita ut
satis cōstet, quod spiritualis intelligentia istorum præ-
ceptorum negatiuorum, sit ista affirmatiua, ut mites
& casti simus, intus & foris, prorsus sine omni, tam
amaritudine iræ, quam dulcedine concupiscentiæ.
Quæ duo sine charitate spiritus haberi prorsus non
possunt, quia sunt fructus spiritus, 1. Cor. 13. & Gal.
quinto. Ideo plenitudo legis est delectio. Hæc enim est
mitis & nulli nocet, immo omnibus prodest, & pro-
desse cupit. Est etiam casta & sancta, ideo neminem
polluit.

Sequitur nunc prohibitio offensionis in rebus pro-
ximi, quod æque sine charitate fieri non potest, saltē
in spiritu.

in spiritu. Vnde & hic quoque notandum, quod hoc **Duplex intell**
 præceptum dupliciter intelligitur. **lectus.**

Primo ad literam & secundum sonum uocis, sic solummodo opus ipsum furti, hic prohibetur, quia dicit. Non facies furtum, non utique ait: Non doceas, non ostendas, non cupias, sed, non facies, sic Iudei intellexerunt, & superbi facti sunt in iustitia sua, tanquam non essent rei præuagationis. Vnde cum ipse Lucas decimo sexto huius præcepti ueram daret intelligentiam, dicens: Non potestis deo seruire & mammonæ, & facite uobis amicos de mammona iniquitatis, audiebant hæc omnia pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum, & ait illis: Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus, deus autem nouit corda uestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est apud deum. Ecce quomodo corda requirit in iustificatione præceptorum suorum. Denique sequitur ibidem, quomodo spiritualis sit lex, d. Lex & propheta usque ad Ioannem. Ex eo regnum dei euangelizatur, & omnis in illud uim facit, facilius est autem cælum et terram præterire, quam de lege unius apicem cadere. Ecce uiolentia opus est in die præceptis, quia tantum cortex uerborum, sed nec unus apex præscribit &c.

Literalis,

Iudei.

**Spiritualis
intelligentia.**

Pharisæi.

**Deus cor re-
quit in præ-
ceptorum iustifi-
catione.**

Spiritualis.

Secundo ad spiritum & secundum intentionem præcipientis, sic omnem cupiditatem hic prohibet cordis, ita quod sit impossibile impleri illud, nisi sis pauper spiritu, ut Matthæi quinto. Beati spiritu pauperes, p. inde in psalmis, proprio uelut nomine, fideles in spiritu.

Paupertas

Christi

CONTIONES DE SEPTIMO

Pauperes si-
deles intelli-
guntur. Christi uocantur pauperes, psal. nono. Dum superbit
impus, incenditur pauper. Et iterum. Et factus est do-
minus refugium pauperi, & quoniam non in finem
obliuio erit pauperis, patientia pauperum non perit
bit in finem. Igitur spiritus huius literæ, est pauper-
tas in spiritu, quare manifeste patet, quod sine gratia
dei nullus implet hanc legem, cum sit homo naturali-
ter cupidus uitio primi peccati.

COROLLARIUM SEQUITUR.

Quod legis huius in litera impletio, est nihil aliud,
nisi decipula quædam, ut psal. quinto, Quoniam non
est in ore eorum ueritas, cor eorum uanum est. Heb.
sic. Quoniam non est in ore eorum rectum (quia do-
cet scilicet umbram & literam operis tantummodo in
præcepto) interiora eorum insidiæ (quia decipiuntur,
dum sese iustos credunt, falsi specie operum, ut non agnoscant
malum suæ cupiditatis) ideo non gemunt pro gratia
nec peccatum confitentur, sed stant securi, ideo Rho-
2. contra eos dicit: Qui doces non furandum, furaris, scilicet
licet cupiditate, licet non opere.

Voluntas coram
deo perpen-
diur. Iuriste autem hoc præceptum non adeo late expo-
nunt, sed manet in limitibus furti, uerum coram deo,
quicquid agit uoluntas, facere dicitur, etiam si opus non
sequatur. Scrutatur enim deus renes & corda, psal.
septimo. Ideo nos in totam latitudinem operum ea-
mus, quæ cupiditas perficit, sed heu quanta est latitudo
deus bone. Quis enim auariciæ & specierum eius
uituperia non audiuit? Igitur primum opus est secundum
sonum

sonū textus, ipsum furtū: hoc rursum in quinque species
 scilicet furtū simplex, sacrilegiū. peculatus, abigeatus,
 plagiatus, de quibus Iuristæ. Nā hoc præceptū secundum
 litteram copiosissime et diligentissime tractāt in oībus
 fædebus, teste proprio eorū sermōe, qđ iuridica faal Iuridica faal
 tas sit de pane lucrando, tolle meū & tuū, et nullo iur/ cultas.
 re opus fuerit: & sanē infinitū negoāū præbet ista cu
 piditas hoībus eiusmodi. Igitur furtū est rei alienæ Furtum.
 usurpatio, domino inuito & ignorante: quod si sit in
 rebus priuatorū, est furtū simplex. si in rebus sacris, Sacrilegiū.
 sacrilegium. si in re publica, peculatus. si in ablatiōe Peculatus.
 iumentorum & pecorum, abigeatus. si in ablatione Abigeatus.
 hominū, plagiatus. Hos quinque gradus dire puniūt Plagium.
 leges hodie, ut notum est. Olim uero in lege furtum
 non puniebatur ultione mortis, ut Exodi. 22. sed pro
 oue una quatuor, & pro boue uno quinque redde=
 bant, si tamen uendiderat aut occiderat. Si autem ad
 huc integra apud eum reperiebātur, duplum tantum
 reddebatur, quod si reddere non habuit, ipse uenun=
 dabatur. Hæc certe lex adhuc bona esset, nimis enim
 rigidum est, ne dicam iniquum, pro rebus uitā aufer=
 re, & animā pro uictu tolli. Nonne corpus melius est Iniquum est
 quā uestimentum, & anima plus quā esca? Vnde propter res
 & Prouer. 6. legē Mosi secutus, ait: Non grandis est sublatas, hor
 culpa, cum quis furatus fuerit, et hoc est uerū, si solū re. minē occide=
 fuerit furtū. Vnde sequitur quale intelligat furtum, d.
 Furatur enim, ut esurientē impleat animā, deprehen
 susq; reddit septuplū, & omnem substantiā domus

CONTIONES DE SEPTIMO

Sua tradet, & liberabit se: qui autē adulter est, propter inopiam cordis, perdet animā suam.

Adulterium At adulteriū hodie mitissime plectitur, magna certe furto grauius. iniquitate: furti intēsa poena, quæ potius laxari debuit, quàm adulterij, maxime furtum, quod inopia corporis fit & penuria.

Sacrilegium Porro sacrilegium adhuc atrocius omnibus puni-
mira atrocitate punitur, tur, saluet rota, cum tamen sit eadem res sacra et profana, quo ad precium & usum, uerum reuerētia sacrorum neglecta, tam acriter castigatur. Sed & hic superstitiosissimus est præsidentium rigor, qui nihil ita fulminant, atq; execrantur, ut regularum suarum, reddituum, possessionum, auri scilicet & argenti usurpatores, hic sunt centies Argi, & quidem uigilantissimis uigilantiores. Verum quod interim tot milia negliguntur animarum, quod stupris, adulterijs, reliquisq; libidinū portentis, totam foedant ecclesiam, præter insatiabilis auaritiæ auernum, cum simonijs suis ac dolis & fraudibus infinitis, nemo punit, sed potius honorantur qui faciunt. An forte ideo leuiores tam grauitè puniunt, quod tam grauiā non ad illos, sed ad deū pertinent grauiissime puniri? Et id arte credo uerū, quod deus sibi uindictam seruat eo duriorē in grauissimis, quo ipsi grauiorem exercent in leuioribus. Quanto tutius agerēt, ut furibus & sacrilegis pararent, sicut

**Superstitio-
sa iudiciū se-
heritas.**

**Leuicula no-
xa per quā
atroaciter pu-
niuntur.**

In magnas sibi uolunt parā à deo. At si illis pararent, iam certè ipsa penuria cogèrentur & ipsi melius uiuere: nō parit nemo, cunt igitur, ne sibi quoque parcatur apud deum, sed sine

PRAECEPTO DOMINICO. 165

sine illos, caeci sunt. De reliquis tribus furtis res-
mitto ad Ciuiles iuristas.

Secundū opus est latroānium, quod à furto ea dif-
fert grauitate, quod non ignorante domino, sed praesente
& manifesta ui rapit alienum, tamen magis ra-
ptores quàm latrones ij uocādi sunt, quod latroāniū
inuoluit homicidium. Hoc peccatum autem nunc de-
cus & titulus est nobiliū, et in illis quandoq; puniun-
tur, qui sese defendere nequeunt aut resistere. Satis
hoc peccatum negotiatores, & grauitatem eius noue-
runt, qui ex eo aliquādo doluerunt.

Latroāniū.

Decus & ti-
tulus nobiliū
est rapacitas.

Tertiū opus, est usura, de quo Cato Censor Roma:
fures priuati in neruo et cōpede uitā agunt, publicā ue-
ro in auro et purpurazunde usurarius sanguisuga po-
puli dicitur. Et similitudine describitur tali, ut uermis
in pomo uel nuce, totū intus uastat, ita usurarius sub-
stantiā ciuitatis deuorat, miris & occultis modis: quo
uitio adeo Iudaei laborant, ut etiam sibi licere, imò iu-
beri ex lege putent, ubi dicitur Deut. 23. Non foenera-
bis fratri tuo ad usurā pecuniā, nec fruges, nec quam-
libet aliā rem, sed alieno, fratri autem tuo absq; usu-
ra, id quod indiget, commodabis. hoc Iudaeorum duri-
tiae tunc permissum fuit, ut eo libētius abstinerent ab
usura in Iudaeos, quo licentius potuerunt in gentiles.

Usurarius
est fur publi-
cus & san-
guisuga pop-
uli.

At Christiani nō paruo gradu peiores sunt Iudaeis,
quod etiam fratribus suis foenerant, & tam frequens
hoc malum, ut etiam inter raras iusti laudes ponatur.

Psal. 14. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram,

x 5 quod

CONTIONES DE SEPTIMO

quod si abstinent multi, timore abstinent, non corde.
Auaritia enim pestis est profundissima.

Fraus in ne-
gotiatione.

Quartum est fraus in negotio, de qua. 1. Tessa. 4.
Ne quis circūueniat in negotio fratrem suum, quoni-
am uindex est deus de ijs omnibus, sed hoc tam latum
est, ut nunc non possit per singula discurre: quomo-
do enim singula artificia & negotia cum suis excessi-
bus, medijs, defectibus commemorem?

Quæ uultis
ut faciāt uo-
bis homines
& uos faci-
te illis.

Idcirco omnibus in genere illa regula charitatis
seruanda est, quam dominus Mat. 6. ponit: Quæ uul-
tis ut faciant uobis homines, & uos facite illis: quare
in omni tractatu necessariū est unicuiq; , ut prospiciat
prius quomodo secum uellet agi, si esset in alterius lo-
co, ita faciat & ipse, & tutus erit. hæc uocatur lex na-
ture, imò est charitatis. Caritas enim est, quæ consi-
derat quæ sunt aliorū, et prius inspicit, quid sibi uelit
fieri, ut sic faciāt proximo: ideo enim dominus addi-
dit dicens: Hæc enim est lex & propheta, sed lex &
propheta sola charitate implentur, ideo si est lex natu-
re sane & incorruptæ, quæ idem est cum charitate.
Qui autē hanc regulā præterit, facile etiā fraudē persi-
at, antequā aduertat, quoniā periculū fidei est in omni
negotio, nisi ui aliqua seruetur & industria.

At quanta est hodie fraudis copia? omnis domus
& platea plena est, & omnes de ea queruntur. Nam
& rustia alioqui rudes, ad fraudem sunt instructissi-
mi. Et sanè hoc unum etiam præceptum satis indi-
bil aliud quā cat, quid sit mundus, cum sit non nisi rapina mutua
rerum

PRAECEPTO DOMINICO. 166

rerum. Et quod magis dolendum est, ea nunc consue-
tudine fraus agitur, ut ne consuetudine mutua rerū
tiantur, quin bene se fecisse sibi uideantur, si alter al-
terum illuserit & imposuerit. Sed uæ mundo.

Igitur tu curre per singula officia artium, et nume-
ra fraudes, cum quotidie excogitetur nouæ, ut sit pe-
riculi res plenissima, cum hominibus agere: lucē uer-
tunt in tenebras, et tenebras in lucem, deniq; obtinuit,
ut omnes uenditores pluris exponant, & emptores
minoris accipiant, quàm res sit in proprio precio, sci-
licet, quia usu fallendi mutuo, nullus alteri credit pri-
mis uerbis.

Quod autem dictum est de operibus huius præce-
pti, et de spiritali intelligentia eius, quod scilicet pau-
peritas spiritus, sit eius uera intentio, ut mortificetur
insatiabilis illa bestia, auri sacra fames, auaritia, phi-
laryria, & cupiditas, radix omnium malorum, ut
Apostolus ait, quæ infinitos hodie laqueos tetendit et
auget semper, nō intelligendum est de paupertate in ef-
fectu, sed affectu. Nam & mendici ac religiosi pos-
sunt esse ditissimi cupiditate & auaritia interna, ma-
ximiq; fures coram deo, dum inuident habētibus, &
cupiūt eorum facultates. Et Apostolus uocat hoc uitium
idololatriā, sicut Psal. 77. dicit, quod serui erunt suli-
ptilibus Canaan, id est, denarijs. Nam Canaan merca-
tor, et negociator dicitur, cuius sculptilia quæ alia pos-
sumus figurata credere, quàm aurum & argentū si-
gnatum, monetatum & conflatum.

Paupertas
spiritus, hoc
præcepto do-
cetur.

Paupertas
affectu.

Deniq;

CONTIONES DE SEPTIMO

Deniq; quod sint cultores auri, et serui eius, etiam Psal. 75. habet, dicens: Et nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis. Nō ait, diuitiæ uirorū, sed uiri diuitiarum, ut possessos uiros, possidētes diuitias intelligas: illi seruant, istæ seruantur, ideo illi serui, istæ domine.

Quo pacto hoc præceptū impleatur.

Igitur ut cōcludamus (cum sit omnibus notissimū hoc uitii) breuiter hoc præceptū impletur, si non solū ex opere abstineas, imō nec satis est, corde non cupias, nisi & æquissimo animo seras, tua tibi auferri, nā nihil prodest, si aliena nō cupias, tua autē impie diligas. Sicut in quinto præcepto, in seipsum quis potest occisor fieri, etiam si nullū alium occidat, aut nemini sit iratus. Et in sexto, cum propria uxore adulter esse, ut dictum est, ita & in proprijs rebus etiā fur & auarus esse poterit, dum nimis tenaciter diligit sua: quāquam qui seipsum occidit, quis eum credat nō etiā alium occisurum esse, aut uitā ei saltem inuidere? Et qui cum propria cōiuge abutitur libidine, quis præsumat quod non alienā polluat saltē cōcupiscentia, cū sit totus libidine furens? Ita q̄ sua nimis diligit, quis credet qd̄ nō etiā aliena cōcupiscat? Igitur neuter esse debet in bonis quibuscunq; si abeunt, ne tristetur: si ueniant, ne letetur, secundum illud Psal. 61. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite cōcupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Hoc autem uitiatā natura nō habet, sed oportet illud in Christo haurire, qui pro nobis pauper factus est.

Imō

PRAECEPTO DOMINICO. 167

Imò nec hoc gradu sit cōtentus, sed uideat etiã, ut de suis bonis magis uelit alijs impartire, q̄ aliena concupiscere: nam hoc habet charitas, quæ sola est impletrix legis, ut non solum longissime absteineat à rebus proximi, sed etiã proxima fiat conferendo res suas, si potest cōmode. Nã id sine dubio quilibet sibi fieri uellet, scilicet ut sibi tribueretur, & nemo sua cuperet, sed omnia candidè faueret. Nec potest regula melior tradi in hoc præcepto, tam perplexis negocijs dato, q̄ ut quilibet, in quocunq; negotio cum proximo egerit, ante omnia coram oculis ponat hoc dictum Christi, scilicet spirituale interpretamētum omnium præceptorum, Quod uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud Thobia: Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. hoc enim aspecto facile quiuus eruditur, quid & quomodo agere debet in quocunq; casu huius latissimi præcepti.

Nam si tibi faues diuitias, non autē proximo tuo, iam non habes charitatem, sed cupiditatem, & peccasti in hoc præceptum. Es enim fur coram deo, quia id quod proximo debes, scilicet fauorem rerum, abstulisti ab eo.

Ex quibus patet, quàm multi detestentur fures & furta, ipsi multo maiores, cum sine gratia nullus sit, cuius cor nō inquinetur auaritia, uerū illos fures strangulat imperator, hos uero ipse perdet omnium creator. Vnde nec istud præceptum pure est negatiuum, immo affirmatiuissimū, scilicet, ut sit homo largus, facilis,

Impartire
sua proxio.
Charitas sola
legem implet.

Spiritualis
interpretatio
omniū præceptorum.

Præceptum
liberalis

CONTIONES DE SEPTIMO

hoc affirmatiuum. liberalis in proximum, qualis esse non potest, nisi sit purissimus a furto in spiritu: ideo negatio illa expressior est quam affirmatiua, cum possit aliquis esse quidem liberalis, ut in statu incipientium, sed tamen non sine cupiditate, ideo nondum perfecte legis huius impletor, qui debet esse purissime liberalis.

Lusores sunt fures. De lusoribus etiam queritur, an sint fures, & ad restitutionem teneantur. Quod lusores cupiditate & auaritia peccant (qui saltem propter lucra ludunt) ac per hoc coram deo fures sint, alienaeque facultatis appetitores, manifestissimum est. Nullus enim cum alio ludit, ut sua illi tribuere uelit (id enim sine ludo facere potest) Nec ut sua amittat, nec ut alienum uelut suum

Ludus, semper est contra charitatem. querat lucrum: ac per hoc ludus semper est contra charitatem, & secundum cupiditatem, quia querit quae sua sunt, cum damno alterius, & saltem non ita quae sunt alterius, sicut quae sua sunt.

Lusores non tenentur ad restitutionem. Attamen non tenetur ad restitutionem, quia contra hominibus non rapit, nec usurpat rem alienam inuito domino, sed consentiente per pactum ludi: uterque enim ponit sua in periculum, sciens et uolens, ideo qui amittit, scienter & uolenter amittit: lex enim iustissima est, ut qui amat periculum pereat in illo, nisi forte per fraudem luserint.

Optima tamen poena foret, si posset fieri, ut uterque amitteret: hoc enim esset ius ludi: uerum, quia uterque cum periculo suo, cupiditatem erga proximum exercet. Aut certe ut fiscus principalis utriusque tolleret lucrum, eo quod contra edictum & Canonem ecclesiae agant ludendo. Quod autem non sit

non sit necesse restitui, patet, quia nō esset alia causa, nisi quia cum peccato & contra legem acquiritur lucrū eiusmodi: sed si omne tale est restituendū, quod cum peccato acquiritur, tam etiam meretrices, immo omnia alia mercatorum & negotiorū, quae mendacijs, periurijs (seclusa tamen fraude erga proximum, & dolo in re quae tractatur) cupiditate uenduntur & emuntur, essent restituenda, quod est absurdissimum: quia in ijs non est facta iniuria proximo, sed deo & legi, ideo tenetur ad restitutionem, non rei acquisite, sed uoluntatis suae male, quam ibi expleuit: quod fit per contritionem & poenitentiam.

Eodem modo de sacerdotibus et religiosis, uel nō oratoribus seu satis faciētib, uel pluralia beneficia possidentibus nō tenentur ad restitutionē, sed ad poenitentiam de abusu, quia Papa habet potestatem illa bona conferendi, tu tantummodo uideris, qui impetras uel te ingeris: olim trahebantur fugientes ad sacerdotia, ideo à populo diligebantur, nūc irruunt retrahente populo, ideo odiuntur: sed haec auaritia hodie horribiliter crescit in beneficiorum occupatione. at si sine fraude impetrentur, non est restitutio faciēda. Quamquam sine fraude seipsum ingerere, praesertim ad officia curarum, nō uidetur satis possibile: fraudatur enim Papa & populus, si non fuerit talis, qualis requiritur. At quis hoc de seipso audeat affirmare? & tamen nō pudet pro seipso supplicare.

Tandem & contractus reemptionis in magū damnatus

Sacerdotes nō ad restitutionem, sed ad poenitentiam tenentur.

In sacerdotia se ingerētis.

CONTIONES DE SEPTIMO.

Reditus peccarij.

munum totius mundi, nunc auaritia seruit, cū ideo census ematur, ut lucra augeant, & certa fiat substantia sine labore & periculo, non ut deo liberius seruiant, aut necessitati provideant, cū tamen intentio Patris fuisse & esse uideatur, non ut oīa uacent, nam labor & sollicitudo omnibus imposita sunt. Gene. 3. In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Et Iob. 1. Homo natus ad laborem, sicut avis ad uolandū. Igitur aliquot causas assignemus iuste census emēdi, si scilicet sunt primo senes, pueri, infirmi: ij enī satis habent laboris ex ipsa uita sua. Secūdo, si sunt alio labore occupati, scilicet qui deo seruiunt, ut religiosi, sacerdotes, praelati, studio uerboq; dei uacantes. Et qui communitati seruiunt, & aliena necessitati, ut Principes, senatus, presidentes oppidis, uillis. Alioquin si deus unicuiq; secundum suum laborem redditurus est, quid recipient oīosi, qui pecunia sua non nisi ad lucrum, lucro non nisi ad oīum, oīo nō nisi ad delicias, delitijs non nisi ad peccatum abutuntur? Nō ergo illi sunt securi, qui tantūmodo sibi seruiunt census em-

Emēdorum reddituum iusta cause.

ptis. Nō quod emere census a deo sit malum, sed quod auaritia in hoc seruire, nec aliud quā diuitias securas querere, peccatum est.

preceptum

PRAECEPTVM OCTAVVM.

Non loqueris contra proximum tuum
falsum testimonium.

ITIVM linguae, quā apostolus
Iacobus mundū iniquitatis ap-
pellat, omnium post cor mem-
brorum est peccaminosissimū,
nec ullū membrū tot speciebus
peccat, excepto corde, qd' omni-
bus speciebus peccat. Nā linguae

Linguae vitii
a uaria sunt.

uitiū in iurando, promittendo, orando, docendo, no-
men dei assumendo &c. prima tabula in secundo
p̄cepto prohibitum, id est, omne uerbum quod con-
tra deum directe peccat. Itē prohibitum est tertio,
quarto, quinto, sexto, septimo, & nunc octauo, pror-
sus per omnia p̄cepta p̄ter. 1. 9. 10. quae solū animū
tangunt. Nam contra tertium agitur, non orando, gra-
tias agendo, legendo die festo.

Quartum, parentes superbe alloquendo, irreueren-
ter respondendo, exprobrando &c. Quintum, male
dicendo, detrahendo, criminando &c. Sextum, impu-
dice loquendo. Septimum, furandi consilium, exhorta-
tionem, excusationem, defensionem dando.

Octauū, nūc ut uidebitur mētiendo, adulādo &c.
Igitur sicut prohibitum est nocuentū personae pro-
p̄iae, personarū attinentium, rerum corporalium, Ita
nunc bonorū quae sunt in fama, laude, honore, nomi-
ne pro/

CONTIONES DE OCTAVO
ne prohibetur nocumentum.

Contra hoc præceptum peccant.

Theologi.

Qui falsa do-
cent peccant
contra octa-
uum præce-
ptum.

Hæretici.

Monij.

Pseudomar-
tyres.

Superbia est
non zelus in

Primo et propriissime docti, maxime autē Theologi, & uniuersi, qui falsa tradunt discipulis, & utriq; dupliciter, scilicet uel scienter uel ignoranter, & secundum hoc grauius peccant uel leuius. De Theologis primū, quia ij grauissime omnium peccant contra hoc præceptū, quando scripturā sanctam & uerbum dei peruertūt & false exponunt, uel aptant nō recte. Hinc enī fit, ut false dictū, occidat animas, aut saltē discruciet infelices cōsciētias. De primis horum sūt hæretici et monij Singulares, q̄ dei uerba suis sensibus aptant, et in sui obsequiū captiuāt, cū deberēt cōtra: et hoc in ijs, quæ pertinet ad fidē et salutē, hoc tā magnū peccatū reputatur apud deū, ut nullum aliud in scripturis frequētius acriusq; arguatur per omnes figuras et prophetias. Vnde Psal. 4. Filij hominū usq; quo graui corde, ut quid diligitis uanitatē & queritis mendacium? Et. 5. Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendaciū. Vbi de talibus magistris loquitur, ut patet infra. De adantē cogitationibus suis, id est, studijs etc. Et Psal. 1. Beatus uir qui non abiit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit. Et ubicunq; de dolosa linguaq; dolosa loquitur hos pseudomartyres, id est, falsos testes taxat.

Dico ergo, Nunquid excusantur, cū faciant id pia intentione & zelo dei? Sic enim sese hæretici solent excusare.

PRAECEPTO DOMINICO. 170

excusare, ut nostri uicini Pighardi Boemiæ. Respon-
detur quod non, immo eo magis accusantur, quia ex scripturam,
superbia procedit iste zelus, quod doceri nolunt et au-
dire, sui ipsius magistri facti. Vnde Rho. 10. Testimo-
niū perhibeo illis, quia scelū dei habēt, sed nō secūdu
scientiam. Et Gal. 4. Quicumq; uos perturbat, iudiciū
suum portabit. Et. 1. Qui aliud euangelizauerit, ana-
thema sit &c. Tales enim habent bonum zelum, sed
non timent: sunt enim de tali zelo securi, quasi nō er-
rent, quod pie intendant & garriunt, quod omne pec-
catum est uolūtariū, & intensio nominat opus. At nos
(inquiunt) bonam intensiōem & uoluntatem piā
habemus, & ita fiunt obstinati & securi.

Quibus respondetur, quod habent pessimam uol-
untatem & uenenosissimam intentionem, non dico
eam, quam sentiunt & allegant, sed profundiorē il-
lam, qua superbi sunt, & nolunt aliud audire quā
suam intentionem bonam, nec credere alijs, quā suae
piæ uoluntati. hanc enim intimam suam superbiam nō
uidentes, uestiunt eam ficta & uiolenta intentione
bona & pia uoluntate. Vera enim bona intentio, &
radicaliter bona uoluntas, nunquā stat secūra & sine
timore. uereur enim omnia opera sua cum Iob, imō
uerba & cogitata, ideo nulli adharēt bonæ suæ uol-
untati & piæ intentioni, semper paratior alijs cede-
re, quā sibi credere, quantuncunq; speciosissima sua
sit intentio: quo timore fit, ut nihil noui moliat ur, ser-
uet unitatē, custodiat pacem, et augeat cōcordiam.

CONTIONES DE OCTAVO

Per opera satisficientes. Secundi, Qui & si falsa nō doceant, ut occidant, tamen superficialiter, ac minus quā debent, docent, ideo sunt crucifixores conscientiarum, et tortores animarum, ut sunt ij, qui salua fide Christi, iustitias operum docent, raro fidem, sæpius opera, de quibus mihi uidetur Apoc. 9. dicere. Quod locustæ non occiderent homines, sed cruciarent eos mensibus quinq; quæ scilicet docēt, per opera satisfieri pro peccatis, et tamē per hæc nunquā habent quietem conscientiarum, quā sola fides Christi donat.

Verecūde sacra scriptura tractetur. Quo circa, cū scriptura sancta uelit in timore et humilitate tractari, & magis studio piæ orationis penetrari, quā acumine ingenij, impossibile est quod sine damno sint, uel suo proprio, uel aliorū, quos docent, qui nudo ingenio freti, in eam irruunt illotis pedibus sicut porā, tanquā sit humana quædā scientia, adeo nullo reuerentiæ discrimine uersantur in illa. Inde ueniūt tot promptuli ad docendū, qui statim cognita Grammatica. Theologiā sine omni studio proficētur, dicentes: Hæc Biblia res facilis est, maxime autē id faciūt, qui distenderunt uentrē suū siliquis illis porcorū (id est, philosophorū) Vnde de eis cōqueritur B. Hieronimus, quod arbitrio suo trahunt repugnantē scripturā, et iā prouerbiū factum est, scripturā habere cereū nasum. Hoc effecerunt insulsi illi, et inepti somniatores, ludētes in sensu literali, allegorico, morali, anagogico, et uocātur DOCTORES SCOLASTICI, et hoc propriissimo ueroq; nomine. Scolastici enī sunt, id est,

PRAECEPTO DOMINICO. 171

id est, ludicri et lutores, immo & illusores tam sui quā aliorum, qui neq; quid sit litera, neq; quid spiritus, cognouerūt. Et ferendum erat tale studium in quadruplā illa expositione scripturae, si modo tanquā rudimenta haberentur pro incipientibus. Nunc uero totius fastigium eruditionis in isto ludo statuūt, nec unquā ad uerum intellectum pertingūt, qui sine puritate cordis nunquam potest attingi. Illam autem quadrigam uersant etiā impijssimi. Vide B, Hiero. in prologo Bibliae, de eadem temeritate tractantium scripturas.

DE IURISTIS.

Secundo, ij enim ad literam contra hoc praecipuum iureconsulte agunt, quando in labyrintho suo (id est foro contentioso) nihil aliud querūt quā uictoriā, omnia allegant, querunt, accipiunt, quae pro se faciant, contra partem aduersariā, ubi nouo miraculo, unus & idem textus seruit contrarijs causis, & factum est hoc studium periculosissimum. Sed dicunt: Nemo tenetur se ipsum confiteri & accusare. Quid autem dicit dominus: Non loqueris falsum testimonium aduersus proximum tuum, cum hoc pro te alleges quod contra illum est, quem scis iustam causam habere?

Sed habent Iurista priuilegium magnum, ut nulli contra eos loqui, aut eos iudicare liceat, id autem est, quod nemo recte arguit, quod non intelligit. At iuris intellectus est infinitus & inexhaustus, neq; est repperitus Iurista, qui omnia norit, idcirco si nō ante de eis licet iudicare, quā omnia eorum intellecta fuerint, nun-

Iureconsulte
calūniatores
sunt.

Parum Christi-
anum di-
ctū iurecō.

Nemo tene-
tur seipsum
confiteri &
accusare.

CONTIONES DE OCTAVO

Finis legum,
pax & con-
cordia.

quam licet iudicare, semper enim dicent, non esse intellectum quod arguitur. Vnum tamē dicēdū, quod et ipsa habet, iura, licet neglectissimum, scilicet, quod finis, uita, uirtus omnium legum est, pax, charitas, cōcordia, quæ si quis non intendit, legibus non utitur, sed abutitur. Qui enim ideo quærit effugiū in glossa, cōtra textum, ut licem proroget & augeat, putas ne uiam legem habet? Immo literam mortis quærit, & cōtra pacem laborat. At hoc ipsum qui non fecerit hodie, mirum si diu Iurista reputetur, aut diues efficiatur. Si enim tantum quærerent pacem, quātum licem,

Notent hæc
iureconsulti.

non tot libris, laboribusq; foret opus. Igitur noli in faciem uerborum intendere, nec quo & quomodo ea possis torquere & prouerare, sed uide quo ipsa respiciant, nempe ad finem litis & iuriorum mortem.

Pauli &
Christi do-
ctrina.

At hic dignissime cōsiderandū capitulū. 6. Corinth. primæ, ubi Apostolus reprehendit, quod propter secularia, id est temporalia & uictualia, iudicia haberet, & non magis fraudem paterentur. Item Christus iubet, etiam pallium dari auferenti tunicam &c. Sed dicitur quod sunt consilia, non præcepta, nisi ad præparationem animi. Ego autem illam præparationem animi mirabile nō intelligo, quæ nūquā procedit et peruenit ad opus. Et B. Aug. qui exemplū Christi adduat, quod coram Anna accipiens alapam, nō præbuerit & aliam, meo iudicio non recte intelligitur, ac per hoc male defenduntur ipsi.

Huc forte

PRAECEPTO DOMINICO. 172

Huc forte pertinere potest, & illud miserum genus hominum, quod sese per philosophiae Aristotelis falsissimum nomen decipit & fatigat, cum Aristotelem neque intelligent ipsi, neque doceantur, falsis interim & fictis commentarijs suas in Christo animas occupant & onerant, imò illudunt potius, dum credunt hoc esse philosophiam quod non est, merasque sectantur nugas. Et multo sunt ipsis Poetae ac quicunque fabulatores fortunatiores, propterea, quod Poetae (ut B. Aug. dicit) & si recitent fabulas, non tamen credunt eas esse veras, sola voluptate vanitatis delectati: illi autem credunt, veras esse suas fabulas. Nam si meo consilio Aristoteles legeretur, certe vel in medio anno disci posset ab ingenio mediocri. Legeretur autem non sicut hucusque lectus est, ea fide & religione, qua sacrae literae, imò amplius, sed sic ut alia quaecunque leuis et extranea materia, tantum ut sciretur non ut defenderetur. VERE enim sumus seducti per Aristotelem & commenta eius, atque si aliud non esset, hoc unum satis erat argumentum, quod tot sectae et capita sint in ista bestia gentili, simili Hydrae in Lerna. nam ibi sunt THOMISTAE, SCOTISTAE, ALBERTISTAE, MODERNI, & factus est quadriceps Aristoteles, & regnum in seipsum divisum, et mirum, quod non desoletur, sed propè est ut desoletur. Quomodo ergo potest fieri, ut veritas sit in tanta opinionum confusione? cum enim sint contrariae, necesse est ut & false.

Sed si isti doctores & magistri peccant, & contra

2 4 hoc

Poetarum studiosi, feliciores sophistis

Seducti sumus per Aristotelem.

Aristotelica philosophia, multum nocet Christianismo.

CONTIONES DE OCTAVO

Falsa miracula prædicantes. hoc mandatum agunt, ubi manebunt illi somniatores, & perditum genus hominū, qui prædicant falsa miracula, mendaces legendas, ostentant fictas reliquias, friuolas suas uisiones? Hic aliquis impudētī fronte iactat se cum Christo & matre eius locutum et risisse, puto etiam saltasse. Hic habet fœnū, in quo Christus iacuit, quod tamen hoc anno natum est, et raptum in horreo. Audiui ego factum, quod mulier quædā (diabolo incitante, deoq; uolente, ut illuderet eiusmodi superstitionis quendam fatuum cultorem) pubē suam totōdit, & illi porrexit, suadēs, quod essent capilli S. Catharinæ, trās mare aduecti, credidit ille cuculus, & pro reliquijs osculandos præbuit & uenerandos. Et ecce qd fit? Cœpit etiā miracula operari pubes illa turpitudinis: nec immerito, ut fallantur mēdacijs, qui non colunt ueritatē. Ecce hæc cum sint tam impura et impudentia, ut nec coram pudicis referri possunt, tamen fiunt. Igitur hij loquuntur falsum testimonium, non contra homines, sed cōtra deum, & sanctos iam regnantes. Tale & illud est quod nuper quidam ostendisse dicitur fœnum, quod fortuitu inuenit, dicens esse fœnum, in quo Christus, seu nescio quis sanctus dormierit. Ista ergo fabulamenta, indocti passim sacerdotes, sed plus monachi stationarij multiplicant. Et pastores nō parum delectantur fabulis legendarum & indulgentiarum, et omnium quæ diā possunt, præter Euangelium, quia illa lucrosa sunt, dumcent, præter populus à ueritate auditum auertit, ad fabulas conuersus.

Pubes naturæ muliebris miracula cœpit facere.

Fœnum.

Monachi stationarij.

Pastores ecclesiarum.

Omnia placet, præter

Jus. Sed uæ atq; uæ iterum talibus fabulatoribus. Euāgelium.
 Opus hic esset maxima reformatiōe ecclesiæ, ut prox
 sus nihil, quantumq; pium & bonū, prædicari permit
 teretur, nisi quod authenticum et canonisatum esset. in ecclesiā dī
 nam sub tali pietatis spēe pariter illa mōstra fabula/ ci, qđ autha
 rū intrauerunt, ut prædicatores ecclesiastici propè su ritate caret.
 perent Poetas gentiles fabulis & mendacijs. Imò au/ Condonato /
 sim dicere, nec tutum satis esse, quod probatae legende res ecclesia/
 & miracula sic prædicentur, ut inde ueniat usus omit stici ppè su/
 tendi Euāgelium. Sunt enim non primāpalis pars ser perant Poē
 monis habendæ, sed tantūmodo interspersedæ Euan tas gētiles fa
 gelio, ubi ad propositum faciant, & non integro ser bulis et men
 mone tractandæ. dacijs.

Secundo, prohibetur omne mendaciū, hoc est fal
 sum testimonium contra proximum. Est autem tri
 plex, Iocosum, officiosum, perniciosum, secundum B.
 Aug. Iocosum proprie non est mendacium, quia statim
 perapitur esse mendacium, nemoq; fallitur, & ille
 etiā, qui sic mētitur, intendit sibi loqui, ut appareat fal
 se loqui & nugari. Est tamen peccatum, scilicet turpi
 loquium seu scurrilitas & uaniloquium.

Contingit autem, quod aliqui tam rudes sint, ut ta
 li etiā fallātur, maxime quādo in religionibus fit iste
 iocus, ut cum dicitur: Si rem perdidisti, da calidā simi
 lam pro elemosyna, et salē benedictū desuper pone,
 scilicet super rem perditā, & inuenies: quod rudes
 intelligunt super similam, & credunt se inuenturos,
 & similia multa.

CONTIONES DE OCTAVO.

Offiōsum Offiōsum, quod causa officij (id est obsequij) sit non est mor- ad salutem & utilitatem suam, uel alterius, sine dāno tale. alicuius, ut si pudicitia foemina periclitaretur, & alius quis negaret esse eam, ubi est, uel aliud simile. Tale mendacium dixerunt obstetrices Hebraearum mulierum in Aegypto. Item Michol uxor Dauid ad Saul: ui de ibidem utrāq; suo loco historiam. an autem eo sit utendum, Respondit B. August. quod non, sed dicit uerum quantum potest alijs uerbis, ut de quodā Episcopo, dicit li. de mendacio, qui iudiciā quærenti reum, qui ad se confugerat, Respondit: Nec mentiar nec prodam, non tamen est peccatum mortale, maxime quando rationali causa fit, & perturbatione subita.

Perniciosū. Perniōsum (id est, dānosum) quia ad damnū alterius falsum dicitur, & fallit sic mentiens proximum, sicut non uellet ipse falli, de quo do minus per Zachariam: Loquimini ueritatē unusquisq; cum proximo suo. Et iterum: Pacem & ueritatem diligite &c. Hæc enim sunt, quæ placent mihi. Hoc malū in negocijs, tractatibus, pactis, foederibus, literis, sigillis, & omni cōuersatione hominū hodie latissime, pestilētissime, potentissime regnat, secundum illud Osee. Mendacium, furtum &c. inundauerunt, quia homines obliuiscuntur illius regulæ. Quod tibi uis fieri, fac et alteri, et quod nolis, ne feceris, excæcati cupiditate ppria etc.

Mendaciū est Vide autem monstrum humani cordis, etiam si omnia alia peccata hominem nō foedarent, hoc solum uitium maxime est contra naturam hominis. Primum, Quid

contra natura hominis.

PRAECEPTO DOMINICO. 174

Quid enim omnis homo magis, quàm scire desiderat natura? quid magis horret quàm falli? sicut B. August. quod anima nihil adeo desideret, ut ueritatem, & tamen facit contra homo, & libenter.

Deinde etiã si gula, uel luxuria, ira, inuidia, acã dia, auaritia, cum multis bestijs conuenit, hoc tamẽ uicio eas superat cū diabolo, quod solus homo mendax est, & diabolus pater eius: soli enim homini ratio & sermo data sunt, quorum offiãum est, ueritatem dicere. Et hinc credo, quod in uer omnia conuitia, nullũ sit acrius, quàm si quis dicatur in facie, mētiri. Vrit enim hoc cōuitium, plusquã si luxuriosus, ebriosus, iracundus, superbus dicatur, puto quod natura ideo facilius sentit, quia innaturalissimũ uitiũ est homini, deniq; humane societatis maximus hostis est mendacium.

Mentiri conuitiũ atrox.

Tertio peccatur contra hoc mandatum, Adulatio-
ne, sub qua susurro, bilinguis, & tertia lingua, & omnia mala lingue alia uide præcepto quinto. Hoc autem uicio nullus hominũ uacuus est, nisi sit, qui aucto uelit occidi & omnium odia mereri, puta qui recta cordis institutione, nulli tacet ueritatẽ, secundum illud Psal. 14. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus (id est, nõ timet ullum hominẽ malum quantumlibet sit potens, diues, sapiens, iustus: non enim accipit personas, nec respicit faciem) rursus timentes glorificat, quãtũlibet sint infirmi & pauperes, atq; stulti.

Adulatio.

Idcirco, aut adulandum est mundo, aut odium sustinendum à mundo, quod in Christo, et omnibus sanctis

Etis

CONTIONES DE OCTAVO

- Etis satis nobis monstratum est. Hoc autem uitium licet passim dominetur, tamen in aulis principum, & Pontificum, totis castris triumphat. Ibi enim sunt, qui mollibus uestiuntur, & teneras habent auriculas, et certe non est in mundo locus, a quo adulatio debeat abesse longius, & tamen ibi est frequentior & potentior, siquidem seductio principis in malum, aut retractio a bono, necesse est omnibus subiectis noceat. neque est nocentior pestis regnorum & prouinciarum, quam adulator in aula. Quid enim querimus de bellis, aut gladijs, aut armis? Adulatoris lingua super omnes gladios est. deberet itaque ab aulis quam maxime repelli, et grauissime puniri. Legitur de Alexandro Ro. imp. adeo in fensu adulatoribus, ut cum uideret coram sese, molliori gestu alium quem adulantem, non dimitteret impunitum, uel si maior erat, saltem derisum. Et Diogenes interrogatus, quae nam ferarum esset nocentissima, respondit, inter feras Tyrannus, inter cicures adulator.
- Horum duces & exempla in scripturis sunt tarde reperta, forte ob detestationem uitij huius. nam primus & insignior ceteris est Doeck Idumaeus. qui. i. Reg. 19. & infra Sauli in omnibus adulatus, causa fit ut cadis omnium sacerdotum in Nobe, sed & multa alia mala David parauit. Hunc sequuntur Ziphei, proditores David. Tandem Siba seruus Miphiboseth, qui etiam David regem decepit. Sed attendant quo fit ne Doeck consumptus est cum Saule, cui adulabatur, sed & filius eius patris adulationem infeliciter imitatus.
- Aule principum & Pontificum.**
- Adulator nocentissima pestis.**
- Alexander Mameæ F.**
- Diogenes.**
- Doeck.**
- Ziphei.**
- Siba.**

PRAECEPTO DOMINICO. 175

tatus. 2. Reg. 1. statim à Dauid occisus est. Vnde & Psal. 51. totus eundem Doech fulminat: Quid gloriaris in malitia &c. Audiant adultores quod sequitur, Dilexisti uerba præpitationis, linguam dolosam, propterea deus destruct te in finem, & euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuã de terra uiuentium. Vide quã exaggerata imprecatione persequitur adulatorẽ. Diligent enim uerba præpitationis, id est, quibus præpitent, pessundẽt, absorbeant proximos suos apud principes, ut ipsi tantummodo dominantur & placeant &c.

Verba præpitationis.

Vltimo peccatur falso testimonio, in iudicio publico, de quo & supra dictum est. Hic autem Iuristarum, Notariorum, patronorum, aduocatorum, iudicum periculum agitur. Hic iura ipsa sanctissima rose patiuntur conditionem, ex qua colligit mel apis, uenenuã aranea, & dicunt, pulchre sese excusantes, Vigilanti iura subuencunt. Et iterum: Cõfugiendum est ad remedia iuris. Hæ sunt duæ regulæ uehementer utiles. Primo ad prorogandam iustitiã, deinde ad seminandam libertem. Tertio ad implẽdum marsupium caudicorum, non quod regulæ illæ malæ aut falsæ sint, sed quod serè nunquam bono usui seruiant, quod patet, si aduersitas, quid ipsi intelligant per Remedium iuris, & uigilanti ad iura. Nẽpe id scilicet, quod cũ uel teste conscientia pessimã habeat causam, uel saltẽ dubiã, non hic audit consiliũ spiritus, tene certũ, dimitte incertũ: imò id cogitat tantum, quomodo ex causa pessima faciãt

Iure consulti & notarij.

Regulæ duæ forensiũ patronorum.

Remediũ iuris.

CONTIONES DE OCTAVO

ciat optimā, uidelicet quod ægrotat, ideo remedia iuris illi adhibet, & hoc est uigilare eorū: uigilant enim super iniquitatem, ait propheta, & ita fit ut ex eodē textu iuris, unus uenenū, iniquitates defendens, alius mel, iustitiæ patrocians, hauriat.

Hic autem quid dicam? nisi ut miseriam Christianorum deplem, qui omne studium suum conuertērūt ad lites, iudicia, forum, nec ullus dignatur hic illud Christi attēdere, quod uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis.

Obsecro te homo, tēta, proba, interroga teipsum, si quādo habes causam cum proximo, nōne uelles ut te dimitteret in pace, non litigaret tecum, et crederet tibi? Hoc ergo uis ut faciat tibi homo alter? Cur non facis & tu eidem & cedis? At iniquis consilium est, non præceptum. Respondeo, quomodo est consilium et nō præceptum, quando Christus statim addidit, Hæc enim lex & prophetæ? nunquid lex est consilium? ergo nullū restat præceptū? nulla lex? Quid hinc sequitur, nisi quod & Christi & naturæ legē oblitī, in medijs agamus tenebris? idcirco periculosissimū est studiū iuris hodie, cum nō seruiat ad pacē, ad lites cōponendas, sed suscitandas, prolongandasq;.

Studium iuris periculo-
sissimum.

At dicis, Si sic facere oporteret, cito futurū est, ut pedibus conculcemur, & omnia rapiamur quæ habemus. Hic dico, hoc est quod uult scriptura. Ideo enim pupillos, orphanos & uiduas, pauperes & oppressos nos uocat, Quod scilicet euangeliū seruātes, patimur

PRAECEPTO DOMINICO. 176

patimur plura mala ppter uerbū eius, nō uindicātes, nō retaliātes, imō etiā orātes pro persequētibus & calumniātibz nobis, ut simus filij patris nostri, qui est in cœlis, quia & ipse benignus est super ingratos & malos. Et deberemus gaudere, nos esse pupillorum nomine dignos, quoniā protector eorū est Christus, qđ si repetimus & litigamus, quādo erimus pupilli? Verū & haec salutaria praecēpta, nobis in consilia muta uerunt, dicentes, quod secundū praeparationem intel ligenda sint animi, & non attendunt, quod assidue ueniunt casus, praeparationē illā in opus extendēdi, & tamen nō faciunt. Atq; hic uide dei potentiſsimam sapiētiam & sapientiſsimā potētiam. Ipse dixit: Verba mea non transibunt, & unum iota non praeteribit à lege donec omnia fiant. uide inquam quomodo uerum sit, ipse dixit & facta sunt. Illi qui nolunt auferenti pallium, & tunicam dare, coguntur etiā amissiam illi dare inuiti, quia non dederunt tunicam uolentes, & per illos inuitos impletur mandatum, quod per spontaneos nō potuit. Frequentissime fit enim, dum duo super re quapiam cōtendunt, per amicum pactum quilibet alteri cedens, ambo accepta rei parie, contenti forent, ubi dum litigant, longe plura consumunt, & in causidicos profundunt duplo, quā cogentur cessisse alteri partium. Quid? quod aliqui ultra rei summam, duplam etiā consumunt, & tamen etiā illam perdunt. Hic cātari tempus est, iustus es domine, et rectū iudiciū tuū. da causidico ingrato

Theologi salutaria praecēpta nobis consilia mutauerunt.

In eos qui nolunt componere lites.

CONTIONES DE OCTAVO

ingrato, alieno, irridente te. 20. florenos pro lite, qui noluisti fratri cedere. 10. florenos pro pace. Quis est hic reprehendendus, nisi tu omnium cædissimus, qui peccatã profundis indignis cum peccato, quam cum merito poteras relinquere fratri aduersario tuo, quẽ deus dignũ iudicaret ut haberet? Quod si triumphaueris, tamen cum peccato habes triumphum, & in morte utroq; nudus inuenieris.

Infirmis
permittitur,
Christiã p
hibetur iure
agere.

Verũ hæc dicta sint de priuatis: nam publica personæ debent uigilare, ut nulli fiat iniuria, & requisiti uindicare illatam. Requiere autem permittitur infirmis, prohibetur autem Christianis.

Vltimo notandum, quod sicut Apostolus Petrus ait: Nemo patiatutur ut fur aut malefactor, id est, non debet fateri sibi iuste fieri, si sit innocens, sed culpã ablatori denunciare, & penes illum relinquere aculeũ conscientie. Sic enim sancti martyres, Attalus cũ suis accusati, quod infantes uoraret in occultis, omnes Christiani constanter negauerunt usq; ad mortem. Sic Zacharias à Ioa rege occisus, dixit: uideat dominus & iudicet. Et S. Thomas Cantuariensis occisus est, non quia nollet res auferri, sed quia iustitiã ablatores habere negauit. nam utiq; permisit auferri res, neq; restitit ullo modo. Quin S. Stephanus quoq; adeo negauit suos persecutores iuste agere, ut etiam pro peccato eorũ oraret. Sic S. Hieronymus scribit de muliere sepius percussa, quod mortẽ & omnia alia nõ timuit, sed innocentiam secũ uoluit ferre. Imò ideo Christus,

Malacho

PRAECEPTO DOMINICO. 177

Malacho respondit dure, & negauit se male locutū, Malacho &
no iuste ille sibi uideretur fecisse, ideo etiam respōdit Caipha, re/
Caipha se esse filium dei, & falsum testimonium illo sponderit.
rum cōfutaui, et tamē uitā sibi auferri permisit, imò
uoluit, ut ita & nos rē relinquamus, iustitiā seruemus

Recapitulemus itaq; & in summā ducamus. Hoc
praeceptum tūc implemus, quando nō solum falsum
testimonium non loquimur sed nec de aliquo dici uo-
lumus audire aut permittere (sicut faciunt qui credūt
uel adulatoribus, uel consentiunt detractoribus) imò
adhuc reus est huius mandati, si non omni studio solici-
tus sit fratris iniuriam, infamiā, ignominia excusare,
tegere, aut saltem si non amplius potest, extenuare,
contradicere infamantibus, accusantibus, detrahentibus,
sic enim sibi uellet quisq; fieri, et sic erit filius spi-
ritus dei, qui paracletus uocatur, quia loquitur bona
pro nobis, & dat testimonium spiritui nostro bonum
contra omnia testimonia diaboli & conscientiae, dein-
de ut etiā doceat ignorantes deū, deiq; uoluntatē, mo-
neat errantes, resistat decipientibus, & haereticis, ac
alijs mētū deceptoribus, ut Apostolus ait. Quare hoc
praeceptū requirit ueracē, iustā, salutarē, innoxia, &
omnino totā fraternis officijs deditā linguā, atq; id
ex intimo cordis fauore, haec est charitas quae non agit
perperā, nō emulatur. Igitur et si nō sit necesse cōfite-
ri sacerdoti, si fratrē nō excusaueris accusatū, sed da-
tū falso testimonio, opressum adulatione, uel detractio-
ne, forte cōtentus, quod tu non ea feceris, certe corā deo

CONTIONES DE OCTAVO

reus argueris tam impij silentij, & male ociantis lingua, quæ in hîc fratris tui necessitatem & seruitutē tibi data est. At rursus si id feceris, omnia in te irritabis, et mox occideris. Et id est, qd' deus uult, ut quātōtius propter uerbū eius, è mundo eijciamur, & occidamur, & coronā iustitiæ quātōtius accipiamus. Hæc est uera & spiritalis huius præcepti intelligentia.

PRAECEPTVM IX. ET X.

Non cōcupisces domū proximi tui, nec desiderabis uxorem eius, non seruum, non anāllam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

HÆC sunt in sexto et septimo inclusa, quia secundum expositionem Christi, ibi tem prohibetur omne desiderium et cōcupiscentia uxoris & rei proximi. nam qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Deinde auaritiā & cupiditatem adeo damnauit, ut etiam tunicam dandam iuberet ei, qui pallium abstulerit. Verum uidetur meo iudicio istis duobus præceptis prohiberi ipse fomes, & inuincibilis cupiditas, ipsa inquam, radix malarum cogitationum, ut scilicet 6. & 7. intelligantur prohibiti consensus cordis, & signum membrorū, uerbū oris, & opus corporis mali, hic uero etiā ipsi primi motus una cū fomite, qui est origo illorū. Nam oportet nos ita puros

Cupiditas et fomes prohibetur.

PRAECEPTO DOMINICO. 178

ita puros fieri, antequam in regnum caelorum ueniamus, Puritas in
 ut nec motus mali in nobis sint, nec ullus fomes ad trantum rei
 malum inclinans, sed perfecta sanitas corporis & ani- gnū caelorum.
 ma, ab omni prorsus uitio, qd sanè in hac uita nō fi-
 et, nec est in potestate nostra. Quis enim gloriabitur,
 se mundū habere cor? quis hunc ignem intimissimum
 extinguet? cum Apostolus clamet aduersus hanc mē-
 brorum legē, & legem peccati. Ideoq; oculos, aures,
 omnesq; sensus intus & foris cohibemus, ne regnet
 peccatū in nobis, sed concupiscentiam nullus cohibere
 potest. Ideo deniq; deus misericors statuit corpus no-
 strum in puluere redigere, et per ignem uniuersalem
 incinerare, ut consumatur omne uitium carnis nostrae
 per ignem, adeo odit deus hanc immundiciam. Et
 hinc sequitur, quod sola ista duo sunt praeccepta, que
 à nullo quantumlibet sancto, aliquo modo implentur.
 Cetera omnia implent, quia opus, uerbum, consen-
 sum, fortiter opprimunt, sed hic manent rei & pecca-
 tores, quia nihil de istis praecceptis implēt, cum sint in-
 fecti inuincibili concupiscentia carnis & rerum, ideo
 omnes peccant, et egent gloria dei, ideo omnes orant.
 Sanctificetur nomē tuū, fiat uolūtas tua. Dimitte nobis
 debita nostra. Ideo omnes desperant in meritis suis,
 timore suae immundicie, & confidunt de misericor-
 dia dei, ut sic beneplacitum stet dei super timentes eū,
 & sperantes in misericordia eius.

Cur corpus
in puluere

Hæc duo
praeccepta à
nullo quam-
libet sancto
implentur.

Hinc etiam dissoluitur concertatio illa Scola-
 sticorum doctorum, an illa duo praeccepta aliud prohibeant
 2 2 quam

CONTIONES DE IX ET X

quã, 6. & 7. itē an sint diuersa præcepta. & frustra laborāt, dū hæc duo de cordis intelligūt operibus, quã nō possunt negare in, 6. et in 7. esse phibita, ac sic eadem repetita, & frustra posita, hæc duo cum sint eadē cum illis, nec possunt dicere, quod illic opus, hic uero cogitatio, seu illic manus, hic cor phibeatur, q̃a Christus ipse resistit, q̃ illa de utroq; intelligēda doct.

Paulus.

Restat ergo ut Apostolum Paulum sequamur, qui illa duo in uno concludens dicit: Concupiscentiam ne sciebam peccatum nisi lex diceret: Non concupisces Rho. 7. Et late ibi prosequitur illo teneri omnes sanctos, etiã seipsū, ergo fomitis malū, & (ut sic dixerit) essentialis seu causalis impuritas in nobis hic prohibetur, qui ergo omnia illa superiora se putat implese, saltem hic uidet sese immūdum, & egere se Christi mundicia, pro sese oblata & acceptata à deo patre misericordiarum.

Iudæi.

Porro Iudæorum uel potius porcorum intelligentia, indignior est, quā in ut in præcepta hæc admittatur. Dicunt enim, quod .6. & 7. prohibeatur opus solum, & 9. ac 10. conatus exterior, & indicium operis

Iurista.

manifestum, quo modo et apud Iuristas conatus ponitur, ut si quis rapere inciperet filiam aliauius, aut pararet insidias uitæ alterius, plectitur capite. Ac sic apud eos cogitationes & uerba sunt libera, plena dolo, & ira, et amaritudine, et omni (ut Christus ait) spurcitia, quia mundat id quod de foris est, intus autē

Synagoga.

plenu est auaritia et omni iniquitate. Ideo Synagoga est illa

PRAECEPTO DOMINICO. 179

est illa mulier, quæ propter fœditatem suam, dato libello repudij, dimissa est.

Hæc sunt decem uerba (ut ait Moses) in quibus profusus omne mandatū salutare continetur, & licet possint redigi in pauciora, rursus distribui in pluriora, tamen placuit deo in denario numero illa ponere, qui est numerus uniuersitatis perfectæq; summæ, ut **Denarius nunc** sicut omnia olim contingebant in figura, ita et numerus, **merus.** rus iste denarius præceptorum ideo assumptus est, ut figuraret omnium præceptorū summam.

QVOMODO DECEM PRAE/cepta ad septē peccata mortalia trahātur.

NINITIS Præptis decē, nūc reducēda sunt ad illa tā multa genera peccatorū, siquidē nullū est peccatum nisi quod cōtra præceptū sit dei. Nescio enim an cōfessuris expediat tot differentijs peccatorum memoriam onerare, & sacerdotem fatigare, ut sunt omissio & commissio. deinde corde, ore, opere, 3. quinque sensus, 4. sex opera misericordiae, 5. septem sacramenta, 6. septem peccata mortalia, 7. septem dona, 8. octo beatitudines, 9. nouem aliena peccata, 10. decem præcepta, 11. duodecim articuli fidei, 12. duodecim fructus spiritus. Ultra hæc sunt quatuor uirtutes Card. & tres Theologicae. Item peccata muta, peccata clamātia in cœlū, et tandē peccata in spiritū sanctū. Obsecro quid prodest ista

Confessuri.

CONTIONES DE DECEM PRAE.

Differentia. dest ista confusio, & distractio mentis? Ita hæc obseruantur, ut etiam necessarium existiment, nomina differentiarum, & distinctionum numerare, ad perdendum scilicet tempus, ad obtundendum cōfessorem, ad perturbandum seipsum, ut maiore cura, horum memoria laboret, quàm contritionē meditetur. Itē ad alios etiā impediendū. Ex ignorantia docentium iste tumultus confessionū natus est, cū cōfessio debeat esse brevis et aperta, ut cito possit expediri uterq;.

7. peccata mortalia unum de dicantur, & quod non necessario ad eum numerū coartatur.

Igitur peccata mortalia primum accipiamus, quorum numerus uidetur ex Ioan. Chrysostomo sumptus. Hic enim septem gentes Cananæorū Deut. 7. exponit 7. uitia, moraliter uolens omnia peccata sub ijs comprehendere, magis ratione numeri septenarij, qui est uniuersitatis symbolum, quàm proprietate nominum. Nam alij faciunt octo, alij nouem, addentes, inobedientiā et uanam gloriam, tum alij diuidētes matres in filias, & in species genera, tota in partes integrales, & subiectiuas, infinita ex illis deduxerunt, & maria peccatorū, interī nihil de præceptorū uera intelligentia solati.

Possunt esse plura quā septē uel etiā pauōra.

Igitur nō tantū septem sunt peccata mortalia, nisi uolūtaria diuisione, nō necessaria ratione uel auctoritate, sed possunt tū pauōra, tū plura esse, secundū quod uaria tropologia in scripturis occurrerit, unde B. Aug. in duo diuisit, scilicet igne accēsa & suffōsa, id est amorē male accēdentē, et timorē male humiliantē.

Superbia. Primū itaq; mortale peccatū est Supbia, quæ est duplex. Exterior, quæ in bonis corporalibus est, Interior, quæ in

ET PECCATIS MORTALIBVS. 180

que in bonis spiritualibus est, & ideo semper est contra primū mandatū. Quod patet, quia nō habere aliū deum, hoc est, in nullo confidere, placere, gaudere, delectari, frui, quā in deo solo. At superbia nunc in diuitijs, nunc in uiribus, nunc in forma et uestitu, nūc in potentia & honore, nunc in nobilitate. Iam intus in sapientia, arte, ingenio, iustitia, uirtute, sanctitate cōfidit, placet. Hæc bona creati eo actu colēs, qui soli deo debetur. Siquidē superbire duo importat. Primū, sibi placere; secundū, alios fastidire, ideo includit uanam gloriam intus, quæ si erūpat foras, eo petior est. Ideo superbus dum sibi alicuius boni conscius est, non in illo deum colit, aut gratias agens in eum refert glorificando, sed stat in seipso, delectatus super se, & euanesceat in cogitationibus, tunc simul aduertit eum, quia talia nō habet, quem cum sibi comparauerit, ne asfario fastidit, & tunc dicit, se esse aliquid, illum nihil. Et impletur illud Ro. 1. dicentes se sapientes facti sunt, ita dicentes (scilicet intus apud se) se iustos, pulchros, diuites &c. iniusti, fœdi, pauperes facti sunt. Apoc. 5. Diās, quia diues sum & locuples, & ne scis quia Pauper es, & miserabilis, & nudus.

Supbire uam
nam gloriā
includit.

Superbia.

Sic itaq; supbie substantia nō est, nisi ubi sese uiliori cōparauerit, uelut desursum ad infima despicens.

Modestia.

Econtra humilitatis substantia nō est, nisi ubi, sese meliori comparauerit uelut sursum ad summa sufficiens. Igitur quatuor pedes habet superbia, petulcus ille, & crassus uitulus, scilicet.

CONTIONES DE DECEM PRAE.

Ignorantia mali sui, Scientia boni sui.

Quatuor rebus constat superbia. Hæc est ignorantia uera ^{dei} _{sui ipsius.}
 Ignorantia boni alieni, Scientia mali alieni.

Huius quadrati contrarium habet quatuor pedes humilitatis, scilicet,

Ignorantia boni sui, Scientia mali sui.

Hæc est cognitio uera ^{dei} _{sui ipsius}

Ad Superbiã inclinatio nõ est sacerdoti conficienda. Ignorantia mali alieni, Scientia boni alieni
 Igitur non opus est, ut confitearis, te pronum esse ad superbiam. Quia semper sumus superbi omnes, nec ullus omni superbia caret. Sed tantum, si obedieris concupiscentiæ eius, & consenseris, uerbo, opere uel corde. Reliquum deo querendum, oculo gemitu, & confessione abscondita in cubiculo, ut ipse per gratiam suam malum illud radicis antiquæ destruat.

Dicitur est de superbia, quomodo prohibita sit sub primo præcepto, eo quod initium peccati sit superbia, seu quod idem est, Initium peccati apostatæ à deo, scilicet sibi ipsi idolum fieri, sibi placere, in seipso delectari, potius quàm in domino, ac sic alienum deum colere in semetipso, quod est grauissimum & primum peccatum, licet nemo sit ex Adam quamdiu uiuimus, qui non aliqua ex parte hanc in sese idololatriam agat. Ideoque semper sibi poenitendum & gemendum

ET PECCATIS MORTALIBVS. ISI
gemendum de sui placencia.

Nunc de auaritia dicendum, quæ est, cupiditas, ra-
dix æque omnium malorum, secundum Apostolum, eo
quod uolentes fieri diuites, incidunt in laqueum dia-
boli, & multa desideria inutilia, & noxia.

Hoc uitium sub duobus præceptis prohibetur, imò
sub tribus, scilicet sub. 7. illo, Non furtum facies. Et ul-
timo, Nō concupisces rem proximi tui. Et sub primo.
Cum enim sub. 7. prohibeatur omnis tractatio rei alie-
ne, ut dictum est, & præceptum quodlibet, ut dictum
etiam est, est ita spirituale, ut non tantum opus et fru-
ctū & folia & ramos, id est, opera, uerba, signa pro-
hibeat, sed etiam radicem & succum, id est, cupidita-
tem ex qua talia ueniunt, manifestum est, auaritiā sub
furto prohiberi, cum eadem sit radix & furis & aua-
ri, scilicet cupiditas. Item cū sub ultimo prohibeatur
ad literam concupiscentia rei proximorū, manifestum
est, etiam fontem & caput huius concupiscentiæ pro-
hiberi in spiritu: sed hæc est auaritia. Ideo omnium pro-
priissime, ultimum præceptum prohibet, ultimū illud
& uiuacissimum omnium uitium, quod cum senescen-
tibus iuuenescit, & cum morientibus uiuit.

Verum Apostolus Paulus Ephe. 5. suo sensu alti-
us incedens, dicit: Quod auarus sit idolorum seruus,
id est, cultor, ac sic sub primo mandato illud ponit,
quod etiam facit Baruch. 3. Qui argentum thesauri-
zant, & aurum in quo confidunt homines. Et Psal.
77. in spiritu dicit: Et seruiert sculpsilibus Canaan.

mendum de
sui placētia.
Auaritia sub
tribus præ-
ceptis contine-
tur.

Auarus idol-
lorū seruus

CONTIONES DE DECEM PRAE.

Canaan est negotiator, quorum sculptilia, quid aptius, quam monetas, & numismata, uasa aurea & argentea, domus, & alias possessiones, significant. Denique ideo in lege potissimum prohibemur fabricare deos aureos & argenteos. Et prima idololatria populi in auro facta est, sub aureo uitulo: sed & maxima similiter tempore Hieroboam sub uitulis aureis. Inde recte Apostolus, aurum, idolum intellexit, auarum idolorum cultorem uocans, & in Latino non paruam habent consonantiam aurum & auarum, auri auro, auari auaro, una tantum litera differunt, ut aurum ab auere diuidi uideatur. Igitur Apostolus idololatrem auarum uocans, eo ipso satis exponit primum mandatum, quod cor hominis in solum deum confidere debet. Nam eodem sensu & gulosos & libidinosos dicit esse uentris cultores, quorum deus uenter est, inquit. Verum isto sensu omnia praecpta sunt in primo praecpto, tanquam in capite suo. Nam omne peccatum est contemptus dei, ac per hoc ipsum contra primum praecptum, nec potest aliquod praecptum laedi, nisi simul & primum laedatur, quod continet omnia: quia dei uoluntas in omnibus offenditur, et postponitur nostrae. ac sic deus non colitur, immo alius pro eo colitur, proprie tamen auaritiam contra illud posuit Apostolus, quia imaginibus illa delectatur auri & argenti, multum similis uere idololatriae. Caetera autem non ita simulacra, & imagines habent. Ideo redeundo concludamus, quod nullus pure uacat auaritia, sicut diabolus.

Omne peccatum est contemptus dei.

ET PECCATIS MORTALIBVS. 182

Esā. & Hierē. Omnes à maximo usque ad minimum sequuntur auaritiā, beatus qui minus. Idcirco sequitur hanc inclinationem corruptæ naturæ, omnes oportet gemere coram deo, sed nō nisi opus eius internum uel externum confiteri coram sacerdote. Et qui dicit se uacuum esse cupiditate, magna certe superbia confitenda, sibi arrogaret summam puritatis perfectionem. Ideo beati qui lugent, quoniam lugendi materiam habent in seipsis, super seipsos, ut dominus dixit ad mulieres sequentes.

Tertium mortale peccatum, est luxuria, cuius species satis diuise sunt sub sexto præcepto, Non moechaberis: & nulli dubium, quin illuc pertineat, ideo indigere id sufficiat.

Quartū, Gula, soror, imò irritamentum, & procius, & minister luxuriæ, sicut & Ethnicus dicit: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Hoc uitiū Apostolus Phi. 3. sub primo mandato locat, dicens: Quorum deus uenter est. Idem Roma. 16. facit. Huiusmodi non Christo, sed uētri suo seruiunt. Potest autem simpliciter sub 6. præcepto poni: quia ubi libido prohibetur, ibi certe & omnis occasio & fomentū libidinis prohibetur. Inter omnia autē fomenta libidinis, maximū et fortissimū est gula, cuius ratio est, quia internū, cetera ut aspectus, colloquium, auditus, tactus, sunt externa. Gula autē inflat uenas, & prouocat totū corpus ad libidinē. Nā & gētilis Plin. dicit, libidinē portētosam seq̄ post ebrietatem, Et b. Hiero. ad Eusto. & aliās dicit,

Inclinatio

Libido.

Gula sub sexto præcepto

Inter fomēta libidinis maximū, gula.

CONTIONES DE DECEM PRAE.

diat, nihil ita mouere libidinem, sicut abum indigestū. ideo gulosus, uolens se tradit in libidinem. Sic etiam
Et oäum Et pigrina, somnolentia, strati mollitudo, omniaq; alia libidinis manāpia, prohibita sine dubio intelligendum est ibidem. Et nisi gulosus statim occupetur labore multo, in uicta capietur libidine Et titillatione. Vnde B. Hiero. Vēter mero aestuans, ato de / spumat in libidinem. Vide quomodo libido sit quodā / modo uelut naturalis spuma gula, sic fumus naturale ignis, Et spuma nouiter infusi uini, Et bullitio feruoris aquae. Quis haec prohibere potest, nisi summa uiolentia?

Hierony /
mus.

Media ad ca
sttatem.

Qui ergo precipit castitatem, sine dubio et media castitatis praecipit, ut sobrietatem, uigiliam, laborem, orationem, lectionem, meditationem, studium, officium in proximum, frigus, aestum, pauperiem Et c.

Vomitus e-
brijs pdest.

Hic tamen notandum, de uomitu multi sibi maiorem consēntiam faciunt, quam de ipsa suffusione Et ebrietate, sicut multi magis pollutionem nocturnam, quam ipsam causam eius, cogitationes, crapulasq; ponderant. Sed certe uomitus non est res mala, nec peccatum unquam, cum uel fiat inuito, uel cum dolore. Idcirco non solum non fugiendus, sed etiam quaerendus est uomitus ebrijs, ut Eccle. 31. Si coactus fueris multum bibere, surge Et uome, et refrigerabit te, Et nō adduces corpori tuo infirmitatem. Hoc consilium sapientis acceptandum est, Et non sine ratione. Quia inquit, refrigerabit te, id est, alleuiabit. Valet enim illa exoneratio, ut

ET PECCATIS MORTALIBVS. 183
tio, ut non ita inflentur uenæ, & surgat pruritus car-
nis, dum facilius digeritur, quod minus remanet. Me-
lius est enim uomitu euadere libidinem, quàm opple-
tione subire libidinem.

Secundo, quia infirmitas corporis uitatur, ut læsio
capitis & omnium sensuum & uirium. Quis autem
non maius peccatum putet, totum corpus lædi suffusio-
ne & retentione, quàm uomitu ab eo periculo libera-
ri? Vitam enim abbreviare maius malum est, quàm uo-
mere, imò uomere, nullum malū, sed repleſſete, et in-
gurgita ſe, ut uomitu egeas, malum est.

Et utinam ſub præcepto, omnes ebrij & ſuffuſi uo-
mere cogerētur, ſpero tandem horrerent ebrietatem,
dum ſcirent ſe aſſo oportere uomere quod biberent,
quanquam & modo cogantur mingere, & uentrē ſol-
uere, nihil tamen mouentur exinde. Quod autē ſcri-
ptura aliquando uomitum reprehendit, ut canis reuer-
ſus ad uomitum, Et Eſa. Menſa repletæ uomitu, intel-
ligitur de uomitu boni, & ſalutaris uerbi, quod retine-
re debuit.

Tertio, Si uenenum, aut aliud noxium aliquod bi-
bens, ſine peccato uomit, cur cum peccato uomit, qui
uinum, aut potum alium ita bibit, ut ueneno ſimile no-
tumentum inferat? Igitur cōſciētia eſt habenda in ſun-
dendo, nō effundēdo, cum ibi multis malis ſeruiatur
contra præceptū dei, hic uero multis bonis contra nul-
lum, immo pro præcepto dei.

Speācs & differentias gula omitto, quia nō ſem-
per

CONTIONES DE DECEM PRAE.

Gula non per sunt peccata mortalia. Siquidem nec ipsa gula semper peccatum. per est peccatum mortale, imò raro, nisi sit usu.
 Quintū mortale, est ira, quæ satis sub quinto præcepto est declarata.

Ira. Sextum, inuidia, quæ non debuit distingui ab ira, cum sit nihil, nisi inueterata ira, sicut B. August. in regula, Ne ira crescat in odium, & trabem faciat de festuca. Nam ira est recēs uirgula. Inuidia est arboret trabs magna. Igitur & hæc sub quinto præcepto est authoritate Ioann. Apostoli, Qui odit fratrem suum, homicida est.

Aædia. Septimum est, aædia, quæ est tediū boni, pigritia cœlestis Græcæ, quæ est duplex. una in cultu illo figuratiua dei & exteriori, ut sunt, ecclesiam uisitare, uerbum dei audire, orare, legere, meditari, cātare, & sic est prohibitum uitium sub. 3. mandato, Sabbata sanctificas, ut satis patet. Alia est subtilior & interior in toto, & omni genere seruitutis dei. Et sic est nihil aliud, nisi inceptæ iustitiæ fiducia, & proficiendi negligentia stare in uia dei, tepescere, securum fieri, timorem dei remittere. De quo uitio hypocritarum, tota scriptura loquitur. Hæc enim facit iustitiosos securos, ante quorum oculos non est timor dei, & auferuntur iudicia dei à facie eorum. Horum fiunt nouissima peiora prioribus, quia inuenit diabolus domū eorum ornata, sed uacantem & securam, ideo ingressi habitant ibi. O horribile uerbum nimis, quod habitant ibi, quia indurantur, qui eiusmodi sunt post inceptam

Exterior. **Interior.**

Vitium hypocritarum. **Iustitiosos.**

Ingressi habitant ibi.

ptam

ET PECCATIS MORTALIBVS. 184

ptam iustitiam, longe magis quàm prius, ut experientia uidemus, quomodo nihil mouentur ad omnia quæ audiunt, se non tangi credunt, & facti sunt uere progenies uiperarum, palea igni inextinguibili preparata. Igitur hoc uitium sub omni præcepto comprehenditur, cum in quolibet sit proficiendum. Sed ne-

scio an sit cõfiteendum. Credo quod nõ,

q̄a est spiritalis defectus, deo

soli, qui & solus ibi mede

ri potest, aper-

ricndus.

Spiritalis
defectus non
debet cõfite-
ri.

SERMONVM DE DECEM

præceptis ad populum Vuit-

tenbergensem,

Finis.

PRAEFATIO.

APOSTOLVS Paulus Ro. *ir. de*
 finiturus Christianorum solatia di
 at: Fratres quacūq; scripta sunt, ad
 nostram doctrinam scripta sunt, ut
 per patientiam, & consolationem
 scripturarum spem habeamus. In quo aperte docet so
 lattia nostra è scripturis sanctis esse petenda. Scrip
 turis peten
 ra sancta autem gemino consolationis tropo utun
 tur, dum duas imagines rerum saluberrima temperie
 mixtas proponunt, malorum uidelicet, & bonarū. Si
 cut Ecclesiasticus sapiens dicit: In die malorum, me
 mor esto bonorum, & in die bonorū, memor esto ma
 lorum. Scit enim spiritus sanctus talem ac tantam esse
 homini rem quancūq;, qualis & quanta eius in ipso
 ualuerit opinio, quod enim uile & nihili ducitur, pa
 rum quoq; affiat, seu amore, si ueniat, seu dolore, si
 recedat. Ideo id omni studio conatur, ut hominem à
 rerum opinione & affectu auocet. Quod ubi effecerit
 iam res quaelibet sunt indifferentes. Cum autem hæc
 auocatio potissimum uerbo fiat, quo transfertur opi
 niõ à re, quæ præsentè affiat, in rem quæ, uel absens
 est, uel non afficit præsens, optimo iure, non nisi per
 scripturarum consolationem habebimus, quæ nos in
 die malorum auocat ad spectanda bona, quæ, uel præ
 sentia, uel futura sunt, simul in die bonorum auocat,
 ad spectanda mala. Verū, ut hæc duo spectra & ima
 gines

Quae melius capiamus. Dabimus unicuique suas partes, septem. Prior imago, habebit mala, quae considerentur: Primo, intra se. Secundo, ante se. Tertio, post se. Quarto, iuxta se in sinistro. Quinto, in dextro. Sexto, infra se. Septimo, supra.

Diuisio.

LIBELLVS

CONSOLATORIVS PRO LABORANTIBUS & AFFLICTIS IN HAC VITA, QUEM TESSARADECADEM INSCRIPSERAT AUTHOR.

CAPVT PRIMVM DE SPECTRO
primo, quod est malum internum

OC ratum est, & uerissimū, siue id credat homo siue nō, nulum esse posse in homine crudelitātē tantū, qui pessimum sit malorū quae in ipso sunt, adeo sūt longe plura & maiora in ipso mala, quā quae sentit. Si enim suum malum sentiret, infernum sentiret, nam infernum in seipso habet. Queris quomodo? dicit Propheta: Omnis homo mendax. Et iterum: Vniuersa uanitas omnis homo uiuens. Esse autem mendacem & uanum, est esse uacuum ueritate et re ipsa, at sine ue

Homo in se infernum habet,

A

ritate

CONSOLATIO PRO LABO

Quid sit dā/
natum esse.

Passiones
corporales.

ritate & re ipsa esse, est sine deo esse, & nihil esse, hoc autem est in inferno & damnatum esse. Ideo deus misericorditer nos castigans, leuiora mala nobis aperit, & imponit, sciens quod si hominem in suū malum deduceret cognoscendum, mox in momento periret, sed & nonnullos hoc gustasse dedit, de quibus dicitur: Deducit ad inferos, & reducit. Proinde recte dicunt, qui passiones corporales uocant quaedam monitoria mali interni. Et apostolus hebr. 12. uocat eas disciplinae dei paternas, dicens: Flagellat autem omnem filium quem recipit, quod faciat, ut his flagellis & paruis malis expellat magna ista mala, ne quando ea sentire oporteat. Sicut prouer. 22. Stultitia colligata est in corde pueri, sed uirga discipline fugabit eā. Nōne & pij parentes plus in filiis dolent, si sint fures, aut mali, quā uulnerati, immo ipsimet eos cedunt, & sautiant ut mali esse non possint.

Quid ergo obstat, quod hoc malum uerum nō sentitur? Nempe, ut dixi, deo disponente ita fit ut homo non deficiat, si sua mala penitissima uideret. Nam abscondit ea, uolens sola fide ea cerni, dum ea indicat sensibili malo. Itaque in die malorum memor esto bonorum. Vide quantum bonum sit, nō nosse totum malum, huius esto boni memor, & minus cruciabit sensibile malum. Ita rursus in die bonorum, memor esto malorum, id est, dum indolens es uerorum malorum, in hac indolentia gratus esto, & memorare uerorum malorum, tum fiet, ut minus sentias sensibile

sibile malum. Claret ergo maiorem esse in homine *In homine in* semper indolentiam quã dolorem in hac uita, nõ quod dolentia mal non præsens sit malum totum, sed quod opinio & asior q̄ dolor, factus eius nõ sit per dei bonitatẽ, qui abscondit ipsum

Hinc uidemus eos quibus datum est suum uerum malum intueri quã atrociter in seipsos sauiant, quã nihil ducant, quicquid pati possunt in tota uita, modo infernum suum non sentiant. Ita unusquisq; faceret, si, uel sentiret, uel crederet firmiter malum suum internum, sponte aduocaret externa mala, luderet in eis, atq; nunquam tristior esset, quã dum non haberet mala, sicut nouimus quosdã sanctos fecisse. *Qualis* David psal. 6.

Igitur prima imago consolatoria est sibi ipsi dicere, nondum õ homo sentis malum tuum, gaude, et gratias age, quod non sentire cogeris: atq; ita malum comparatione maximi leue fiet, hoc est, quod alij dicunt: longe peiora, etiã infernum meritus sum. Facile quidem dictu, sed intolerabile sensu.

Atq; hoc malũ quantumlibet lateat, tamen fructus suos prodit satis sensibiles. Hi sunt timor & incertitudo trepidæ cõsentiẽ, qua fides impugnatur, dum homo nescit, aut dubitat, an habeat propitiũ deum, qui fructus tanto acerbior est quanto fides infirmior. Atq; hæc sola infirmitas digne perpensa, cũ sit spiritualis, lōge præponderat corporali, quã & leuissimã reddit sui cõparatione diligenter facta.

Præter hæc ad interna mala pertinet tota illa tra-

CONSOLATIO PRO LABO

gœdia, quam Ecclesiast. describit, ubi toties uanitatē et afflictionem spiritus commemorat. Quot enim consilia frustra capimus? quot uota nostra illuduntur? quot uidemus? quot audimus, quæ nollemus? Atque hæc ipsa quæ ad uotum cedunt, contra uotum quoq; cedunt, adeo nihil integrum atq; perfectum est. Deinde hæc omnia tanto maiora sunt, quanto altiori loco & ordine quispiam sederit, quem necesse est præ cæteris in eadem re laborantibus, longe pluribus & maioribus æstibus, fluctibus, procellis agitari. Vt recte psal. 103. dixerit: Animalia pusilla & magna & reptilia, quorum nō est numerus, in hoc mundi mari esse, id est, tentationum infinita nomina. Sed & Iob. 7. uitam hominis ob hoc tentationem uocat.

Hæc uita tentatio.

Hæc uero non ideo mala non sunt, quia minus sentiuntur, sed quia usu & assiduitate uiluerūt, & affectus atq; opinio in his detriti sunt, operāte deo. Ideo rara potius mouent quæ adhuc nullo usu didicimus contemnere.

Adeo uerum est, uix millesimam partem nostrorum malorum nos sentire. Adeo deniq; uerū est, mala nostra non rei ueritate, sed opinione & affectu nostro metiri, sentiri, aut non sentiri.

CAPVT SECVNDVM DE SECVNDO spectro, quod est malū futurū, siue ante se.

NON parum leuabit præsens quodcūq; malū, si ad futura uertas animū, quæ tot & talia & tāta sunt

ta sunt, ut huic uni datus sit magnus ille & unus prin-
cipalium affectuum, qui timor dicitur, diffiniens *Timor?*
quibusdam, quod timor sit affectus de futuro malo.
Ut & Apostolus dicat Ro. ii. Noli altum sapere, sed
time. Hoc malū eo maius est, quo incertius est, quale
& quantum sit futurum. Ita, ut vulgo quoq; prouer-
bium teratur: Nō est ulla etas scabiei etiam superior,
quod tamen puerile atq; adeo infantile malum est. *Nulla etas
scabiei super-
rior.*
Adeo à nullis nullius hominis malis ullus hominum li-
bere securus est, sed quicquid patitur homo, pati po-
test & alter. Huc pertinent omnes historię & tragœ-
dię omnium seculorum, omnes quęrelę totius mundi,
huc quod quidam obseruarunt plusquā trecenta no-
mina morborum, quibus corpus humanū uexari po-
test. Si autem tot morbi, quot alij putas erunt casus re-
rum, amicorum, tādē ipsius animi, qui omnium ma-
lorum principale subiectum est, tristitięq; ac malo-
rum unicum receptaculum?

Augescit uero malorū uis & sensus, quo maior fue-
rite dignior status, ubi inopia, ignominia, et omnia
indigna, cum etiam subito possint accidere, necesse
est, ut sicut tenui pendent omnia filio, formidāda sint
omni hora, non secus ac gladius ille, quem Dionysius
tyrannus super caput conuiuę sui suspendit.

Horum autem quicquid non acciderit, pro lucro
habendum est, ac non paruo solatio eius mali quod ac-
cidit: ut etiam hic cum Hieremia dicere cogaris. mi-

COSOLATIO PRO LABO

Dei miseri/ cordia erga homines, sericordia domini, quod non sumus consumpti. Nam quicquid illorum non accidit, prohibente excelsi dextera non accidit, que uallat nos undique tanta fortitudine (ut in Iob monstratum est) ut Satan & mala indigne etiam serant, sese esse prohibita. Proinde uidemus quam dulciter sit amandus dominus, quoties nobis quid acciderit, nempe quod unico hoc malo nos moueat amantissimus pater uidere, quot insint mala, que nos petant, si non ipse obstaret, ac si dicat: Satan & Cahos malorum expetit te, ut cribret te, sed ego posui terminum maris, & dixi ei: Huc peruenient & cōfringentur tumentes fluctus tui. Sicut dicit in Iob. 38.

Mors terribiliū maximū. Verum esto, nullum eorum sit uenturum forte, sic deo uolente, saltem illud quod omnium terribiliū maximum dicitur, scilicet mors certissime futura est, & nihil incertius hora eius. Quod sane malum tantum est, ut uideamus multos homines etiam cum omnibus prædictis malis male uiuere, quā illis finitis, semel mori. Atq; huic uni, cum cætera contemnat, scriptura quoq; accommodat timorem, dicēs: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Huc uide quot meditationes? quot libri? quot modi? quot remedia sint cōgesta? ut hac unius mali memoria peccatis absterreant, mundum contemptibilem faciant, passionibus & mala alleuient, & tribulatos consolentur, comparatione tam horribilis & magni, sed aliquando necessarij mali. Nemo est, qui non omnia mala optet

optet subire, si per caliceret & mortis malum euade-
re. Hoc sancti quoq; timuerunt, hoc Christus cum pa-
uore & sanguineo sudore subiuit. Ita, ut misericordia
diuina nullo maiore negotio curarit pusillanimes con-
fortare, quàm in hoc malo, ut uidebimus infra.

Hæc omnia uero communia sunt omnibus homini-
bus, sicut & communia salutis beneficia in eisdem ma-
lis. Cæterum Christianis noua causa est, timendi futu-
ri mali et propria, quæ omnia mala prædicta facile su-
peret. Hæc est quam Apostolus pingit. 1. Cor. 10. di-
cens: Qui stat, uideat ne cadat. A deo lubrica uia est,
a deo potens est hostis armatus nostris proprijs uiribus
(id est, carnis & omnium affectionum malarum præsi-
dijs) stipatus infinitis mundi copijs, delitijs & uolu-
ptatibus à dextra, a periculis & hominum malis uo-
luntatibus à sinistra, præter eam, qua ipse instructus
est mille modis nocendi, seduendi, perdendi arte.
Ita uiuimus, ut ne momento quidem securi simus de
hono proposito nostro. Cyprianus multa huiusmodi
commemorans in epistola de mortalitate docet optan-
dam esse mortem tanquam subuentricem uelocem ad
euadenda hæc mala. Ac uere ubi fuerint bonicordes
hij homines q; hæc pericula infinita inferni dig ne ani-
mo tractant, uideamus eos contempta uita et morte, id
est, omnibus malis prædictis, optare solui, ut hoc ma-
lo peccatorum in quo sunt, ut priore spectro diximus,
& in quod cadere possunt, de quo nunc diamus simul
soluantur. Et sunt sanè hæc due rationes iustissimæ,

Hostis noster
potens est.

Christiano
mors optan-
da.

CONSOLATIO PRO LABO

non tantum mortis optandæ, sed & omnium malorum contemnendorum, nedum unius mali leuiter ferendi, si cui dederit dominus, ut eis promoueatur, donum utique dei est eis moueri. Quis enim recte christianus non optet etiam mori, nedum infirmari, qui uideat, ac sentiat, se, dum sanus uiuit, in peccatis esse, & continue in plura ruere posse, & quotidie ruere, ac sic contra amabilissimam amabilissimi patris sui uoluntatem sine intermissione agere? Hoc enim indignationis est, & Paulus Ro. 7. commotus cum se non agere bonum, quod uellet, sed malum quod nollet questus fuisset, exclamauit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei inquit, per Iesum Christum &c. Parum diligit deum patrem suum, qui non præfert mortis malo, hoc peccandi malum, cum ille mor-

tem in hoc ordinari, ut hoc malum aliquando finiat, et sic mors uitæ ac iustitiæ ministra. De quibus infra. *Deus cur non bis mortem statuerit.*

CAPVT TERTIVM DE SPECTRO tertio, quod est malum præteritum, seu post nos.

IN hoc eximie præ cæteris læt dulcis misericordia dei patris potens nos consolari in omni angustia nostra. Neque enim præsentiorè manum dei super quâdo præse quilibet sentit, quàm dùm recogitat annos uitæ præteritissimæ sentire. Dicit B. Augu. Si homini daretur optio, ut aut moreretur, aut præteritam uitam iterum ageret, futurum esse ut mori eligeret, tanta & pericula & mala uidens, quæ uix & egre euaserit. Quæ sententia uerissima

rissima est, si digne pensetur.

Hic enim arnere licet, quoties sine suo studio, sine cura, imò citra & contra uotum multa fecerit, & passus sit, quorum adeo non habuit consilium, antequam fierent, aut dum gereretur, ut finito opere, secum mirans, tum primum cogatur dicere: Quorsum hæc mihi æfferunt, quæ nec cogitavi, aut lōge alia cogitavi. Ita ut uerum sit prouerbiū: Homo proponit, deus autem disponit, id est, in diuersum ponit, & aliud quàm homo proponit, effiāt, ut uel in hoc uno negare non possimus, uitam & actus nostros, non nostra prudentia, sed mirabili potentia & consilio & bonitate dei fuisse gubernata, Hic perspicitur quoties deus nobiscum fuerit, ubi nec uidimus, nec sensimus. Ac quàm uere dixerit Petrus: Ipsi enim est cura de nobis oībus,

Homo proponit, deus disponit.

Quare si non essent libri neque sermones, tamen ipsa nostra uita per tot mala & pericula ducta, si consideretur, abunde nobis diuinam bonitatem commendat præsentissimam & suauissimam esse, ut quæ nos longe ultra consilium et sensum nostrū, uelut in sinu suo, portauit. Et, ut Moses Deut. 32. dicit: Dominus custodiuit eum, quasi pupillam oculi sui, arcunduxit eū, & portauit in humeris suis.

Vita nostra diuinam bonitatem nobis commendat

Atq; hinc natae sunt exhortatiōes illæ in Psalterio: Memor fui dierū antiquorū. Meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar. Memor ero ab initio mirabilium tuorū. Et memor fui iudiciorum tuorum, & consolatus sum. Hæc

A S & simi

CONSOLATIO PRO LABO

*Deus semp
præfens, cre
dendus.* & similia huc spectant omnia, ut sciamus, quod si tunc præsentem fuisse deum nobis uidemus, quando nõ cogitabamus, nec uidebatur adesse, iam quoque præsentem esse non dubitemus, dum absens nobis uideatur. Nam qui in multis necessitatibus nos sine nobis suscipit, etiã in modico, etiã si derelinquere uideatur, nõ derelinquet. Sicut in Esaia dicit: Ad momentum & modicum dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te.

*Dei pro no-
bis cura.*

His si addas: Quis nostri curam habuit tot noctes dormientium? quis pro nobis sollicitus fuit, quoties laborauimus, lusuimus, et omnia illa infinita egimus, in quibus nihil ipsi pro nobis solliciti fuimus? Aut quantum est tempus quo nostri curam habemus? Ipse aua rus, dum sollicitus est pecuniam quærere, in quærêdo & agendo sollicitudinem ponat, necesse est. Ita uidemus quã uniuersa nostra cura, uelimus, nolimus, ad deum solum redeat, uix rarissime nobis nostro relictæ consilio, quod tamen et ipsum ideo facit dominus, ut erudiat nos ad agnoscendam suam bonitatẽ, ut ali quando uideamus quantum intersit inter curam suã, & nostram. Ita fit, ut nos quandoq; leui morbo alio ue malo sinat impeti, dissimulans suã curam (non enim aliquãdo nõ curat) simul tamẽ prohibẽs, ne tot mala quot instant, undiq; simul irruãt, ut nos sicut filiolos charissimos tẽtet, an sua curæ per oẽm aliam uitam cognita, uelimus nos credere, & quã inutilis & impotens sit nostra cura uidere. Quid enim nobis profumus,

*Cura nostra
impotens.*

profumus, aut possemus prodesse tota uita, qui unicū
dolorē cruris paruissimo tēpore curare nō possumus?

Quid ergo tam anxij sumus in puncto unius peri-
culi, aut mali, nec ei curā relinquimus, cum, uita ipsa
teste, tot malis ab eo eruti simus, et seruati sine nostro
studio? Ista inquam nosse, est opera dei nosse, meditari Opera dei
in operibus eius, & ea memoria cōsolari in aduersita nosse.
tibus. Qui autē ignorant, incurrent in illud Psal. 29.

Quoniā nō intellexerunt opera dei, & opera manūū
eius, destrues eos, et nō edificabis eos. Sūt enī ingra-
ti uniuersæ curæ dei super eos in tota uita habitæ, qui
in modico puncto curā sui nō ei cedunt.

CAPVT QVARTVM DE SPECTRO

quarto, quod est malū infernum, seu infra nos.

ADHVC nō aliud uidimus ī oībus malis, quæ
patimur, q̄, qd' diuina bonitas tāta tamq; præ
sens sit, ut inter innumera mala q̄bus sumus in hac ui-
ta arcūdati, et penitus in eisdem incarcerati, uix pauca
la, nec ea omni tēpore, sinantur nos impetere, ita, ut
quoduis malū præsens quo præmimur, nō nisi moni-
torium sit lucri cuiusdam magni, quo nos honorat de-
us, dum nō sinit nos opprimi multitudine malorū in
quibus sumus. Quod enim miraculū si quis infinitis
icībibus tentetur, uel uno saltē aliquando tangatur? Imò
gratia est nō omnibus feriri, miraculum est nō multis
feriri. Primū itaq; eorum quæ infra nos sunt malorū,
est mors, alterum infernus. Mortem aliorū tam uariā,
tam indignā si cōsideremus, qua plectuntur peccato-

Malum præ-
sens donum
dei.

Mala infra
nos.

res,

CONSOLATIO PRO LABO

res, facile uidebimus quanto nos lucro minora meritis nostris patiamur. Quot enī laqueo, furca, aqua, stragulantur, aut gladio quoq; feriuntur, qui longe minorā peccata forte fecerūt, quam nos? Ita, ut illorum mors & miseria nobis à Christo quoq; pro spectro obijciatur, in quo uideamus quid nos meruerimus. Sic enim Luca. 13. cum ei nunciarent quidam de Galileis quorum Pilatus sanguinem miscuerat cum sacrificijs eorum, respondit: Putatis quod hi Galilei præ omnibus Galileis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Nō dico uobis, sed nisi poenitētiā habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloa, et occidit eos, putatis, quod et ipsi debitores erant, præter omnes homines habitātes Hicrusalem? Non dico uobis, sed si poenitentiam non habueritis, omnes peribitis. Neq; enim cogitare possumus mitiora nobis deberi mala, qui maiora, uel similia peccata commisimus. Neque iustitia & ueritas dei propter nos iniqua & mendax erit, quæ unicuiq; iuxta opera sua reddere disposuit. Si non ipsi præuenimus & saltem paruulo malo patienter tolerato satisfecerimus.

In inferno uero et aeterna damnatione, quot milia sunt qui nec millesimam peccatorū nostrorum partē habent? quot ibi uirgines, pueri, & quos nos innocentes uocamus? Quot religiosi sacerdotes, coniuges, qui tota uita uisi sunt deo seruire, & uno forte casu lapsi in aeternum plectuntur. Neq; enim hic dissimulandum est.

Maleficorū
supplicia no
bis à deo ob
ijciuntur pro
spectro.

Iuxta opera
unicuiq; red
ditur.

RANTIBVS IN HAC VITA. 191

est. Vna est iustitia dei in quolibet peccato, æqualiter odit, & damnat peccatum in quocunq; repertum fuerit. An nõ hic uideamus inæstimabilem dei misericordiã Inæstimabilis dei misericordia, quæ toties meritos non damnauit? quantum quæso est, quod pati possumus, uel tota uita ad pœnam eternam quam illi uno delicto meriti patiuntur? nos interim liberi & multis adeo dissimulatis peccatis seruari. Quid enim hæc dei beneficia nõ curamus, aut frigide æstimamus, ingratitude est, & quedam incredulitatis insensata duritia. Præterea huc conueniendi sunt tot infideles, gentes, Iudæi, infantes, quibus si data fuissent ea quæ nobis data sunt, nõ in inferno, sed in cælo esset, ac longe minus peccassent. Nam & hoc spectrũ Christus nobis Matt. ob oculos ponit, dicens: Væ tibi Corozaïm, Væ tibi Bethsaida. Quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in aliã & in anere pœnitentiam egissent, ueruntamen dico uobis Tyro et Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm uobis. Væ tibi Capernaum quæ usq; in cælum exaltata es, usq; in infernum descendes. Quia si in Zodomis factæ fuissent uirtutes, quæ factæ sunt de te, forte mansissent usq; in hanc diem. Veruntamẽ dico uobis, quia terræ Zodomorum remissius erit in die iudicij, quàm tibi. Videmus ergo quantum laudis & amoris debeamus optimo deo nostro, in quocunq; malo huius uitæ, quod uix stilla una sit eorum, quæ meriti sumus, quæ ipse Iob mari comparat & arenæ maris.

Ingratitudo nostra.

Laus & amor deo in quocunq; malo debentur.

Caput

CONSOLATIO PRO LABO
CAPVT QVINTVM DE SPECTRO
Quinto, quod est malum sinistrum, seu ad sinistra.

HIC ante oculos ponendus cumulus ille aduersariorum & malorum hominum, & in ijs primo uidendum quot mala non intulerunt corpori, rebus, fame, animabus nostris quæ uoluisent inferre, nisi deo disponente non potuissent. Et quanto quis in æliore loco sedet, & latius regnat, tanto pluribus eiusmodi aduersariorum insidijs, machinis, oblocutionibus, & tentationibus est expositus. In quibus omnibus præsentissimam dei manum licet intelligere et experiri. Quid ergo mirum, si uno aliquando tangamur? Deinde & eorum propria mala sunt uidenda, non ut eis exultemus, sed, ut compatiamur. Sunt autem & ipsi eisdem malis omnibus communiter expositi, quibus nos ut in prædictis spectris facile est intueri. Verum in hoc nobis sunt miseriores, quod extra societatem nostram sunt, tam corporalem, quam spiritualem. Nihil est enim hoc malum quod patimur ad illud, quod illi sunt in peccatis, in infidelitate, sub ira dei, sub imperio diaboli, macipia miserrima impietatis & peccati, ita, ut si totus mundus eis malediceret, peiora imprecari nõ posset. Quæ omnia si digne uideamus, simul uidebimus, quanto benigniore dei dignatione in fide, in regno Christi, in seruitute dei toleramus paruulum corpusculi aliquod incommo-
que iusto ac dum, quod in tanta rerum optimarum opulentia, ne
sentiri

Impiorũ ad/
uersariorum
misericord.

Molestiæ
que iusto ac

sentiri quidem oporteat: quin & illorum miseria, sic debet Christiano & pio cordi esse molesta, ut suas molestias, delicias arbitretur. Sic enim iubet Paulus Philip. 2. Singuli quæ sunt aliorum considerantes, nõ quæ sua, hoc enim sentite in uobis, quod & in Christo Iesu. Qui cum in forma dei esset, formã serui accepit &c. Hoc est affectu pijsimo nostram formam induit, nõ secus se gerens in malis nostris, quàm si sua essent propria, ita sui suorumq; bonorum oblitus & exinanitus, ut omnino inueniretur in similitudinẽ hominum factus, nihil humani alienum à se ducens, tantummodo nostris malis occupatus.

adit, deliciae sunt.

Christus formã serui accepit.

Hoc affectu animati & eo spectro commoti, solent sancti pro malis etiam inimicis suis orare, & omnia facere exemplo Christi, & obliti suarum iniuriarum, uel iustitiarum, anxij esse quomodo illos liberet à malis suis, quibus incõparabiliter magis cruciatur, quàm suis corporalibus malis. Sicut de Lot scribit sanctus Petrus. 2. Pe. 2. habitas inter eos, qui de die in diẽ animã iustã iniquis operibus cruciabãt. uides ergo quãta hic appareat abyssus malorũ, et occasio miserẽdi et cõpatiendi, simul paruuli nostri mali obliuiscẽdi, si charitas dei in nobis fuerit, q̃ nihil nos deus pati pmittat ad ea quæ illi patiuntur. Quod nero hæc nos leuiter mouet, i causa est, qd' oculus cordis nõ satis purus est, quo uideremus quãta sit ignominia et miseria hoĩs sub peccato iacẽtis, id est, à deo separati, et à diabolo possessi. Quis enĩ tã ferreus est q nõ cõtabescat ad miserandam

Sancti, pro inimicis suis orant.

CONSOLATIO PRO LABO

Anima peccatoris.

randā specie eorū qui in foribus ecclesiarū & plateis iacent corrosis uultibus, exesis naribus & oculis, alijsq; membris sanie & putredine fœde consumptis, ita ut animus exhorreat cogitare, nedum sensus ferat intueri? At quid his lacrymandis nostræ carnis et fraterne similitudinis monstris deus intendit, nisi, ut oculos mentis nostræ aperiat quo uideamus quanto horribiliore specie anima peccatoris saniem et putredinem suam ostendet, etiam si ipse in purpura & auro & rosas & lilijs agat tanquā paradisi filius? At quāti sunt peccatores in mūdo ad unū illorū saniosorū cōparatis? Hæc sanè mala infinita, tū magnitudine, tū multitudine cōtempta in proximis faciūt, ut nostrū, uel unū minutissimum nobis solum & maximum uideatur. Sed age in corporalibus malis necesse est peiore sint conditione, quā nos. Quid queso potest eis dulcè & pure iucundum esse etiam si omnia quæ uelint, habeāt, obtineantq; , quando cōscientia eorū quieta esse non potest? An est malum atrocius, quā mordax cōscientiæ tumultus? Dicit enim Esaias. 17. Impij sicut mare feruēs, quod quiescere nō potest, & redundat fluctus eius in conuulsionem & luctum. Nō est pax impijs, diāt dominus deus. Itaq; illud Deutro. 28. in illis uideas: Dabit tibi dominus cor pavidum, & deficiētes oculos, & animam consumptam mœrore. & erit uita tua quasi pendens ante te, timebis die ac nocte, & nō credes uitæ tuæ, mane dices, quis det mihi uesperum? Et uespere quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem.

Conscientia inquieta.

RANTIBVS IN HAC VITA. 193

dicem, quia terreberis, & propter ea quæ tuis uidebis oculis. Breuiter, qui mala malorum omnia digno affectu uideret, siue inimicorū, siue amicorum, nō solū suorum obliuisceretur, et nihil se pati sibi uideretur, uerum & cum Mose & Paulo Apostolo aestuaret ut pro eis mori liceret, & anathema à Christo fieri, ac de libro uitæ deleri (ut Ro. 9. scribitur) quo illi liberarentur. Hoc enim zelo et incendio Christus ardēs, pro nobis, & mortuus est, & ad inferos descendit nobis exemplum relinquens, ut & nos pro aliorum malis ita simus solliciti nostrorum penitus obliti, immo nostrorum cupidi.

Pro aliorum malis, nobis uigilandum.

CAPVT SEXTVM DE SPECTRO

Sexto, quod est malum dextrum, seu ad dextrā.

ADEXTRIS sunt amici nostri, in quorū malis nostrū malū mitigari etiā sanctus Petrus docet. i. Pe. 5. Resistite diabolo fortes in fide, scientes easdem passiones ei, quæ in mūdo est, fraternitati uestre fieri. Ita & Ecclesia orat in precibus, ut exemplis sanctorum prouocati uirtutem passionis eorum imitemur. Cantatq; omnes sancti quanta passi sint tormenta, ut securi peruenirent ad palmam martyrij.

Amicorū malis nostra mitigare docemur.

Ex quibus uerbis & Canticis Ecclesiæ, intelligimus sanctorum festa, memorias, tēpla, altaria, nomina, imagines, ideo celebrari & multiplicari, ut eorū exemplo animemur ad perferenda eadem mala, quæ ipsi tolerant, qua ratione nisi colantur, omnis alius

Sanctorū festa cur celebrantur.

CONSOLATIO PRO LABO/

cultus eorum superstitione non uacet oportet, ut sunt multi qui celebrant hæc omnia, ne malum quod sancti exemplo et memoria sui ferendum docent, ferant, fiant que dissimiles eis, quorum festa habent, ut similes fierent.

Verum longe omnium pulcherrime hęc locum consolationis tractat Apostolus Heb. 12. dicens: Nondum usq; ad sanguinem resististis aduersus peccatum repugnantes, & obliuiscitis consolationis quę uobis tanq; filijs loquitur, dicens: fili mi, noli negligere disciplinam domini, neque fatigeris dum ab eo argueris: Quem enim diligit dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit, in disciplina perseuerate, tanq; filijs uobis se offert deus. Quis enim filius quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri et non filij estis? Deinde patres quidem carnis nostra eruditores habuimus, & reuerbamur eos, non multo magis patri spirituum obtemperabimus, & uiuemus? Omnis autem disciplina in presenti quidem non uidetur esse gaudij, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iusticie. Hęc Paulus. Quis nõ terreatur his Paulinis uerbis, ubi plane diffinit, non esse filios dei, qui extra disciplinam dei sunt? Quis uero possit robustius confirmari, & efficacius consolari, quàm, qui audiat eos diligi à domino, qui castigantur, esse filios, esse omnium sanctorum cõmunionem præditos, nõ eos solos esse qui

patiuntur?

Filij dei non sunt q; extra disciplinam sunt.

patiuntur? Etiam amabilem disciplinam hæc exhortatio uehemens reddet. Nec patet hic excusandi locus, Vnicuique datur quod alij mitiora ferant, alij duriora, uniuersique enim tur tentatio datur tentatio ad mensuram, non supra uires, ut psal. ad mensuram. Cibabis nos pane lachrymarum & potum dabis nobis in lachrymis, in mensura. Quod & Paulus dicit: Fidelis deus, qui non permittit uos tentari ultra, quam potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere, vbi ergo maius malum, ibi plus prouentus, & auxilij diuini, ita ut inæqualitas passionum magis in speciem pateat, quam re uera sit. Nam & beatus Ioannes Baptista, quem hodie de-

Sancti Ioannis Baptiste ignominiosa mors.

collatum ab Herode recordamur, nonne stupore nos omnes confudit? quod tantus uir quo maior inter mulieres non surrexit, amicus unicus sponsi, præcursor Christi, maior Prophetis omnibus, non saltem publico iudicio occiditur, non saltem, uel ficta causa, sicut Christus accusatur, nec propter populum, sed in carcere propter saltatricem adulteræ filiam. Vnius huius sancti ignominiosa mors, & tradita uita tam uiliter, tam indignis modis in manus insensissimæ adulteræ uniuersum nostrum malum leniat. Vbi hic deus, qui talia uidere potuit? Vbi Christus qui hæc audiens prorsus tacuit? perit ille, ac si ignotus esset deo, hominibus, & omnibus creaturis. Quid nos patimur, in quo non dico gloriari, sed etiam non confundi oporteat, si huius morti comparatum fuerit? Aut ubi nos parebimus, si nihil pati uoluerimus, quando tanti uiri

CONSOLATIO PRO LABO

etiam mortem tam despectam ferunt immeriti & corpus eorum ludibrio hostium traditur post mortem. Ecce, inquit, in Hieremia quibus non erat iudicium ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu innocēs relinqueris, non relinqueris innocens, sed bibens bibes.

Recte ergo Eremita ille, qui cum singulis annis aegrotasset, uno aliquando anno integro sanus uehementer tristabatur & plorabat, causans quod deus esset eius oblitus, et gratiam suam ei negasset. Adeo scilicet necessaria & salutaris est disciplina domini omnibus Christianis.

Necessaria
disciplina o
mnibus Chri
stianis.

Videmus autem quam nihil est quod nos patimur, si sanctorum ungulas, carceres, ferrum, ignem, bestias, & infinita tormenta cōsideremus, immo, si et presentium nobiscum in hac uita grauissimas diaboli persecutiones patiētium, ponderemus tentationes. Neque enim desunt, qui acrius & grauius patiantur quam nos, tam in spiritu, quam corpore.

Dicūt hic aliqui, hoc queror quod mea passio sanctorum passionibus non comparari possit, quia peccator sum, nec dignus illis comparari, illi pro innocentia sua, ego pro peccatis meis patior, ideo nihil mirū illos iucūde omnia pertulisse. Hoc uerbū magnæ stultitiæ est, si enī pro peccatis pateris, gaudēdū est tibi quod purgātur peccata tua, an nō & sancti fuerunt peccatores? Sed Herodis & latronis sinistri similem te esse formidas? Non es si patiens fueris. Latronem enim sinistrum, & dextrum, quis discernit, nisi patientia,

& im/

Et impatientia? Si es peccator, bene, et latro erat peccator, sed patientia iustitiæ & sanctitatis gloriam meruit. Ita & tu fac similiter. Non enim pati potes, nisi aut pro peccatis aut pro iustitia, utraq; passio sanctificat, & beatum facit, si dilexeris eam. Quare nulla est reliqua excusatio, deniq; quam cito cōfessus fueris te iuste pati pro peccatis, iustus es & sanctus, sicut latro dexter. Confessio enim peccati, quia ueritas est, iustificat, et sanctificat, ac sic mox in momento huius confessionis, iam non pro peccatis, sed pro innocentia patieris. Iustus enim non patitur, nisi innocenter. At iustus factus es confessione meritæ passionis & peccatorum tuorum. Quare & uere & digne tua passio comparatur passionibus sanctorum, sicut uere digne tua confessio peccatorum comparatur confessioni sanctorum. Vna enim omnium ueritas, omnium cōfessio peccatorum, omnium passio malorum, & uera communitio sanctorum in omnibus, & per omnia.

Cōfessio Peccati sanctificat

Iustus nō nisi innocenter patitur.

CAPVT SEPTIMUM DE SEPTIMO SPECTRO, qd' est malū supernū, seu supra uos

ULTIMO leuandū est cor sursum, et ascendēdū in montem myrrhæ cum sponsa. Hic est Iesus Christus crucifixus caput omnium sanctorū, princeps omnium patientium, de quo multi multa, & omnes omnia sicut decet, scripserunt. Huius memoria sponse comedatur, ubi dicitur: Pone me ut signum super cor tuum, & sicut signaculum super brachium tuum.

Christus.

CONSOLATIO PRO LABO

Christi passi
o, omnia dul
cia reddit.

Huius agni sanguinis in limine signatus arcet per
cussorem angelum. Ab hoc commendatur sponsa,
quod coma eius sit sicut purpura regis (id est, medita
tio eius rubet passionis Christi memoria) Hoc est li
gnū quod Moyses iussus est mittere in aquas Marath,
id est, amaras passiones, & dulces facta sunt. Nihil
est quod hæc passio non dulcoret, etiam mortem. Si
aut dicit sponsa: Labia eius lilia stillantia myrrhā pri
mam, quæ proportio liliorum & labiorum, cum hæc
rubeant, & illa albiant, utiq; mystica loquitur, quod
uerba candidissima sint et purissima, in quibus nihil
cruetæ amaritudinis, aut liuoris, sed suauia et mitia,
quibus tamen stillat, ac persuadeat primam & electā
myrrham, id est, amarissimam mortem. Potētia sunt
hæc purissima labia ac dulcissima, amarissimam mor
tem, quæ (sicut prima myrrha) omnem peccati puo
rem semel tollit, dulcem, nitidam, candidam, accepta
bilemque reddere, quo modo fiet hoc? Nempe dum au
dis Iesum Christum filium dei suo sanctissimo conta
ctu omnes passiones ipsam adeo mortem cōsecrasse,
ac sanctificasse, maledictionem benedixisse, ignomi
am glorificasse, paupertatem ditasse. Ita, ut mors uitæ
ianua, maledictio benedictionis origo, ignominia glo
rie parens esse cogantur. Iam quo modo potes esse tā
durus & ingratus, qui non etiam optes et diligas uni
uersas passiones Christi purissima, sanctissima carne
& sanguine tinctas, sanctificatas, innoxias, saluta
res, benedictas, beatas tibi redditas?

Si enim

Si enim tactu suæ mundissimæ carnis omnes aquas *Christus oïa*
 sanctificauit ad baptismum, imò omnem creaturam, *sanctificauit*
 quanto magis tactu eiusdem suæ mūdissimæ carnis et
 sanguinis omnē mortē, omnes passiones, omnes iniu/
 rias, oïa maledicta, omnē ignominiā sanctificauit ad
 baptismū, spiritus seu sanguinis? sicut dicit de eodem
 passionis baptismo Lucæ. 12. Baptismo habeo bapti/
 zari, & quomodo coartor donec perficiatur. Vides
 quantum coartatur, quàm anhelat, quàm sitit, passio/
 nes & mortem sanctificare, & amabiles reddere. Vi/
 dit enim passionibus nos terredi, uidit mortem expau/
 sci, & horreri. Ideo sicut piissimus pastor & fidelis/
 simus medicus huic malo nostro modum positurus,
 festinat, & artatur mori, & tactu suo easdem nobis
 commēdare. Ita, ut mors Christiani perinde sit haben/
 da, sicut Acneus Mosi serpens, qui speciem quidē ser/
 pentis per omnia seruat, sed totus est sine uita, sine
 motu, sine ueneno, sine morsu: Ita iusti uisi sunt ocu/
 lis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Similes
 sumus moriētibus, nec alia est species nostræ mortis,
 quàm aliorū, res tamē alia est, nobis enim mortua est
 mors. Ita & oēs aliæ passiones similes sunt passioni/
 bus aliorū, sed specie tantū. Verum re ipsa passiones
 nostræ sunt impassibilitatis initia, sicut mors initium ui/
 tæ. Atq; hoc est qd' Ioan. 8. dicit: Qui sermonē meū
 seruabit, nō uidebit mortem in æternum. Quomodo *Non uidet*
 nō uidebit? quia moriens uitā ināpit. Ita præ uita quā *mortem, dei*
 uidet, mortem uidere non potest. Hic enim nox, *sermonē ser*
 uans,

CONSOLATIO PRO LABO

sicut dies illuminatur dum clarior est lux uitæ in apertis, quàm mortis desinentis. Hæc omnibus qui credunt in Christum rata sunt, secus incredulis.

Simile.

Proinde si tunicam Christi, uasa, hydrias, & quæcunq; tandem Christus tetigit, & quibus usus est pro dulcissimis reliquijs, tanquam suo tactu consecratis, exoscularis, diligis, amplecteris, Cur nõ multo magis pœnas, mala mundi, ignominiam & mortem, non solum eius tactu consecrata, sed etiam sanguine eius purissimo tincta, & benedicta, deinde uoluntate cordis & summa coartante charitate amplexata, diligis, amplecteris, oscularis? Præsertim cum in his multo sint tibi maiora merita, præmia, bona, quàm in illis reliquijs. Siquidem in his uictoria mortis & inferni, & omnium peccatorum tibi paratur, in illis nequaquam. O si cor liceat Christi intueri, quando in cruce pendens artabatur, ut mortem redderet mortuam & contemptibilem, quam pro timidis & mortem pœnasq; horrescentibus, ardentè & suauiter mortem & pœnas amplexatus fuit, quàm libèter hunc calicem egrotis præbibit, ut bibere & ipsi nõ uereremur, dũ nihil illi mali, sed tantum resurgendo boni contigisse ærimus, sine dubio fieret illa prima myrrha stillantibus eius labijs, et uerbis Christi eam cõmendantibus iucundissima & dulcissima sicut odor & species liliorum. Sic & Petrus. 1. Pe. 4. Christo in carne passo, & uos eadẽ cogitatione armamini. Pau. Heb. 12. Recognitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus contra seipsum contradictionem

Christus ar/
denter calicẽ
nobis præbi/
bit.

RANTIBVS IN HAC VITA. 197
tradictionem, ut non fatigemini in animis uestris deficientes.

Itaq; si in prioribus spectris adhuc infra & iuxta nos positus, malum didicimus tolerare patienter, Certe in hoc ultimo iam supra et extra nos positi, in Christum rapti omnibus malis superiores facti non modo toleranda nobis sunt, sed amanda, optanda, querenda. Atq; ab hoc affectu, quo quisque remotior est, eo minus in ipso Christi passio ualet, sicuti fit in ijs qui signis & armis Christi utuntur aduersus mala et mortem, ne patiantur, neue moriantur, omnino cōtrarijs studijs, cruci & morti Christi. Quare in hoc septimo spectro necesse est absorberi & cōsumi quicquid malorum passi fuerimus, ut iam non modo non doleat, sed & delectet, si tamē imago ista penetret corda nostra, & insedeat animi interiori affectui.

Hæc de priore tabella.

Sequitur posterior.

Alteri tabelle sua quoque spectra septem danda Quæ expesunt cōtraria prioribus: quorum primum de bono in Etāda in tertio. Secundū de futuro. Tertium, de præterito. Quarunda tabellum, de inferno. Quintum, de sinistro. Sextum, de de la xtro. Septimum, de superno.

B § Caput

CONSOLATIO PRO LABO
 CAPVT PRIMVM DE SPECTRO
 primo, quod est bonum internum.

Corporis do-
 tes.

HT QVIS uel sola hæc bo-
 na numeret, quæ quisq; in sua
 persona possidet? Primo cor-
 poris dotes quãtæ sunt? forma,
 robur, ualetudo, uiuatitas sen-
 sus, quibus in masculino accedit
 nobilissimus sexus, quo multis

rebus, tũ priuatis, tũ publicis gerendis & egregijs sã-
 anoribus idoneus est, à quibus mulier aliena est. Quid
 uero magni est, si his donis optimis decem, uiginti, tri-
 ginta annis cũ uoluptate, dono dei, sis usus, & in uno
 horum aliquando uel decem diebus labores? Nebulo-
 nes prouerbio dicunt: Es ist vmb ein bösz stünd zũ
 thün. Et iterũ: Ein güt stündt ist einer bößen werdt.
 Quid nobis faciẽdum, qui multas horas bonas accipi-
 mus, & ne unam quidem ferre uolumus malã? Vide-
 mus ergo quantis obruamur bonis dei, & quãm pau-
 cã uix tangamur malis, saltem nostrum plurimi.

Externa bo-
 na.

His bonis non contentus optimus deus adiicit diui-
 tias, copias omnium rerum, si non omnibus certè mul-
 tis, & his potissimum qui infirmi sunt ad ferenda ma-
 la. Nam (ut prius dixi) quibus minus dat rerum, aut
 corporis, plus dat animi, ut sint oĩa æqualia, & ipse
 iustus iudex omnium. Nequẽ enim adeo consolantur
 multæ diuitiæ, quàm iucundus animus. Post hæc qui-
 bus dantur

Deus iustus,
 æquus oibus.

busdam prolem, summam (ut dicitur) uoluptatem, potestatem, principatum, honorem, famam, gloriam, fauorem etc. Quibus si detur longo tempore frui, immo etiam paruo, facile suadebunt, quid faciendum sit in paruulo malo.

Animi uero bona his omnibus præstantiora, ingenium, scientia, iudicium, facundia, prudentia, atq; in his sicut in cæteris quoque temperat suæ administrationis equalitatem, ut quibus plus contulit, non ideo alijs eos prætulit, quibus horū uicæ, animi maiorem, uel pacem, uel hilaritatem contulit. In his autem omnibus cum gratitudine attendenda est largissima dei manus, atque nostra infirmitas consolanda, ut in multitudine & magnitudine bonorum, non miremur, si miscatur aliquid acerbatis. Quandoquidem & uoluptuarijs hominibus, neque assatura sine salsamento, neque ullus ferme cibus gratus est, qui non acerbior quopiam sapore sit, uel natus, uel conditus, adeo perpetua & sola dulcedo intoleranda res est, ut et ille recte dixerit: Omnis uoluptas assiduitate sui fastidium parit. Et alius: Labor est demū ipsa uoluptas, scilicet, quod hæc uita impotentior sit, quam ut sine maiorū tēperatura solis bonis frui possit præ nimia abundantia bonorū. Vnde et in prouerbiū illud natū: Oportere ossa esse robusta, quæ ferant dies bonos. Quod ego prouerbiū sapius considerans admiratus sum, quam miram et ueram sententiam habeat, ut uota hominum contra uota pugnent, qui non nisi bonos dies querant,

Animi bona

Cum gratitudine attendenda largi dei manus.

Perpetua dulcedo, res intoleranda.

Difficilius homo potest

CONSOLATIO PRO LABO

ferre bonos querant, quos tamen adeptos minus ferre queant,
dies, q̄ ma- quàm malos.

los.

*CruX in ini-
micis suis e/
tiam mirabi/
lis.*

Quid enim in his deus nobis commēdat, nisi, q̄
in ipsis etiam inimicis crucis mirabilis sit crux, ut non
secus illius reliquijs oporteat omnia tēperare, & san-
ctificare, ne pereant, quàm carnes sale condire, ne uer-
minent? ut quid ergo hanc temperaturam à deo mis-
sam non libentissime acceptamus, quam nisi ille mitte-
ret, impotens nostra uoluptatum & bonorū uita spon-
te accerseret? Ita fit, ut uideamus quàm uere de deo
dixerit Sapiens: Qui attingit à fine usq; ad finem for-
titer, et disponit omnia suauiter. Si enim hæc bona in-
spiciamus, apparebit uerū esse illud quoq; Mosi Deu.
32. Portauit eum in humeris suis, circūduxit eum, &
custodiuit quasi pupillam oculi. Quibus possumus ob-
struere os eorum, qui huius uitæ plura mala, quàm bo-
na inesse ingrati garriunt, cum bona et suauitatis in-
finita cōmoda nō desint, sed desint qui intelligant cū
illo, q̄ dixit: Misericordia domini plena est terra. Et ite-
rum: Et laudis eius plena est terra. Et Psal. 103. Im-
plet. est terra possessione tua, delectasti me domine in
factura tua. Hinc quotidie canimus in missa: Pleni sūt
coeli et terra, gloria tua. Cur hoc? quia multa bona un-
de laudetur, uerum ab ijs duntaxat qui uident hæc ple-
nitudinem. Sicut enim de malis spectro primo dixi-
mus, tantum est malorum cuiq; quanta eorum opinio
& cognitio. Ita & bona licet undiq; nos petant, &
obruant, tamen tanta sunt, quanta estimantur. Nam
cuncta

*Infinita hu/
ic uitæ sunt
commoda.*

cuncta quæ fecit deus, sunt ualde bona, non tamen talia ab omnibus agnoscuntur. Quales illi erant Psal. 77. Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.

Huius spectri exemplum pulcherrimum & eruditissimum nobis præbet Iob, qui ablati bonis omnibus dixit: Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustineamus? Vere uerbum aureum, & potens in tentatione consolatio. Siquidem & ipse non solum patiebatur, sed ab uxore sua tentabatur ad impatientiam, dicente illi: Adhuc permanes in innocentia tua? Benedic domino, & morere. Quasi diceret. Manifestum est, quod non sit deus, qui sic te derelinquit: Cur ergo in illum confidis, ac non potius negato, & sic male dicto eo mortalem te agnoscis, cui post hanc uitam nihil reliquum sit? Hæc & similia & unicuique sua suggerit uxor (id est, sensualitas) in tentatione, quia sensus non sapit, quæ dei sunt.

Verum hæc omnia sunt corporalia bona, communia omnibus. Christianus uero alijs longe melioribus pollet internis bonis, id est, fide Christi, de qua dictum est Psal. 44. Omnis gloria eius filia regis ab intus in fimbrijs aureis circumdata uarietate. Sicut enim de primi spectri malo diximus, nullum esse tantum in homine malum posse, quod pessimum sit eorum, quæ in ipso sunt, ita optimum bonorum quod in Christiano est, ipse non potest uidere. Si enim sentiret, mox in cælo esset, cum regnum cælorum, ut Christus ait, intra nos sit. Habere enim fidem est ueritatem, & uerbum

Potēs in tentatione consolationis.

Regnum cælorum intra nos.

dei

CONSOLATIO PRO LABO

dei habere, habere uerbum dei, est deum omnium factorem habere. Quæ bona quanta sunt, si animæ reuelarentur in momento, è corpore solueretur, præ nimia abundantia suauitatis. Vnde recte cætera bona, quæ diximus, sunt uelut monitoria eorum bonorum, quæ intus habemus, quæ nobis per illa uult commendata, quod hæc uita non sustineat ea reuelari, sed misericorditer à deo absconduntur, donec creuerint in perfectum suum modum. Non secus ac pij parentes filiis suis quandoque ludicra & minuta donaria donant, quibus animos filiorum alliciant ad spem maiorum.

Ostendunt tamè se nonnunquam, & prodeunt foris, dum exhilarata conscientia gaudet in fiducia dei liberè de eo loquitur, cum suauitate uerbum eius audit, prompta, et iucunda fit ad seruiendum ei, ad bona operanda, ad ferenda mala &c. Quæ omnia sunt indicia latèntis ibi infiniti, & incõparabilis boni, quod has guttulas & stillas paruas foras mittit tenui scaturigine, quamuis nonnunquam fiat, ut contemplatricibus animabus latius reueletur, ita, ut absorptæ nesciant, ubi fuerint. Qualia sanctus Augustinus & mater sua de se confitentur, & multi alij.

Indicia infiniti boni latentis.

CAPVT SECVNDVM DE SPE

§tro 2. quod est bonum futurum, seu ante se.

HIS qui Christiani non sunt de futuris bonis partem potest solatij dari in suis malis, quod inuenta sunt omnia. Quamquam in hoc sit magni tumultus auctor,

author, ille affectus, qui spes uocatur, celebris, quo in uicē humana consolatione iubemur sperare meliora, quo grandia molimur in incertum frequentissime, immo semper falsi. Sicut Christus de eo in Euangelio Luc. 12. docet, qui animæ suæ, dixit: Destruam horrea mea, & faciā ampliora, & dicam animæ meæ, requiesce, ede, bibe, epulare anima mea, habes multa bona in plurimos annos. Dixit autem illi deus: Stulte hac nocte repetent animam tuam à te, & quæ parasti, cuius erunt? Sic est qui thesaurizat, & non est in deum diues.

Spes magni
tumultus au
thor.

Qui non est
i deo diues,
qualis sit.

Quāquam nec sic deus reliquerit filios hominū, quin hoc affectu mali amouendi & boni accēsurū eos soletur, licet incerti sint de futuris, certi tamē sperāt, quo interim sustinentur, ne desperationis malo adiecto præsens malum non ferant, & peiora faciānt. Quare & ipse affectus spei eiusmodi donum dei est, non quod eo uelit niti, sed moueri ad spem solidā, quæ est in ipsum solum. Ideo enim longanimis est, ut adducat eos ad poenitentiam, ut Ro. 2. dicit: Nec sinit statim, & omnes falli hac fallaci spe, si quo modo redierint ad cor, & uere sperent.

Christianis uero præter hæc bona dupla sunt maxima bona certo futura, sed per mortem & passionem. Siquidem & ipsi gaudent communi illa spe incerta finienda mali præsens, & augendi boni contrarij. Christianorum Quāquam id non adeo curent, quā, quod bonum rum bonum suū propriū augetur, qd̄ est ueritas in Christo, in quo proprium. promouent

CONSOLATIO PRO LABO

promouēt de die in diē propter qđ & uiuūt, et sperāt.
Sed ultra hęc dixi, duo maxia futura habēt in morte.

Primū mor/
tis bonū chri/
stianorum.

Primū, qđ morte finitur uniuersa huius uitæ malorū
tragœdia, sicut scriptū est: Preciosa in cōspectu domi
ni, mors sanctorū eius. Et iterum: In pace in idipsum
dormiā, et requiescam. Et iustus si morte præoccupatus
fuerit, in refrigerio erit. Vbi cōtra impijs mors ini
tium est malorum, sicut dicit: Mors peccatorum pessi
ma. Et uirum iniustum mala capient in interitu. Sic

Impiorum
mors.

La zarus consolabitur, qui recepit hic sua mala, ubi
epulo cruciabitur, qđ recepit hic sua bona. Sic fit, ut
Christianus siue moriatur, siue uiuat, semper melius
habeat. adeo beata res est esse Christianū, & in Chri
stum credere. Vnde Paulus dicit: Mihi uiuere Chri
stus est, & mori lucrum. Et Ro. 17. Qui uiuit, domino
uiuut, qđ moritur domino moritur. Siue ergo uiuimus,
siue morimur, domini sumus. Hanc securitatem Chri
stus nobis obtinuit, quod mortuus est, & resurrexit,
ut dominus esset uiuorum, & mortuorum, potēs nos
facere securos, tā in uita, quā in morte, sicut Psal.
22. dicit: Si ambulem in medio umbræ mortis, non ti
mebo mala, quoniam tu mecum es. Quod si hoc lucrū
mortis parum mouet, signum est fidem Christi infir
mam in nobis esse, quæ precium & lucrum bonæ mor
tis non satis æstimat, aut bonam esse mortem, nōdum
credit, impediēte, scilicet, nimium adhuc uiuace uete
re homine et sapientia carnis. Conandum itaq; est, ut
ad mortis hoc beneficium cognoscendum & amā
dum

Beatum in
Christū cre/
dere.

RANTIBVS IN HAC VITA. 201
dum promoueamur. Magna res est mortē, quæ alijs
maximum malorum est, maximum lucrum nobis fie-
ri. Et nisi hoc Christus nobis præstitisset, quid dignū
tanto impendio sui ipsius fecisset? diuinum opus est
planè quod fecit, ideo non illi mirū quod mortis ma-
lum fecerit optimum.

Proinde mors iam mortua est fidelibus, nihilq; ha-
bet terribile, præter speciem & laruam. Non secus **Mors Chri-**
ac serpens occisus, habet quidem speciem priorē terri- **stianis mor-**
bilem, reuera tamen sola species ibi est, & mortuum **tua.**
malum ac iam innoxium. Immo sicut Numeri. 21. Ser-
pētem Aeneum iussit erigi, cuius aspectu uiui serpen-
tes peribant: ita & mors nostra fidelissimo intuitu
mortis Christi perit, ac iā nō apparet, nisi figura quæ-
dam mortis. A deo nobis infirmis præluit misericor-
dia dei, his pulchris figuris, ut mortem quoniam non
oportet auferri, tamen usq; ad speciē solam uirtutē
eius euacuet, ob quam rem & somnus potius uocatur
in scripturis, quam mors.

Alterum bonum mortis quod non solum finit ma- **Secūdū mor-**
la pœnarum huius uitæ, sed, quod præstantius, finem **tis bonum.**
ponit uitæ & peccatis, quod animabus fidelibus lon-
ge plus mortem reddit optabilem, ut diximus supra,
quàm iam dictum bonum. Siquidē mala animæ quæ
sunt peccata incomparabiliter peiora malis corporis **Mala animæ**
sunt. Quæ sola, si saperemus, nobis mortem amabi-
lissimam facerent. Si autem non faciunt, signum est
quod mala animæ nostræ non satis sentimus, nec odi-
mus.

CONSOLATIO PRO LABO

*Hæc uita per-
riculosa.*

*mus. Cum ergo hæc uita sit periculosissima, undiq; lu-
brico peccato nobis insidiant, deinde sine peccato ui-
uere non possumus. Optima mors ab his periculis nos
soluit, & peccatum penitus abscindit à nobis. Vnde
in laudè iusti, Sap. 4. perorat: Placens deo, factus di-
lectus, & uiuens inter peccatores trās, latus est, raptus
est, ne malicia mutaret intellectum eius, aut ne fictio
deciperet animam illius: Fascinatio enim nugacitatis
obscurat bona & inconstantia concupiscentiæ trans-
uertit sensum sine malicia (ò quàm hæc uera sunt et
assidua) cōsummatus in breui expleuit tempora mul-
ta. Placita enim erat deo anima illius, propter hoc pro-
perauit educere illum de medio iniquitatis.*

*Ita (misericordia dei) mors quæ homini peccati
pœna fuit, Christiano peccati finis, & uitæ ac iustitiæ
initium facta est, quo arca qui uitam & iustitiam
amat, ministram & officinam earum mortem non ex-
horreat, sed amet, necesse est. Alioquin nec ad uitam,
nec ad iustitiam unquã perueniet. Qui uero non po-
test, oret deũ, ut possit. Nam ideo docemur dicere: Fi-
at uoluntas tua, quia nos eam ex nobis facere nequi-
mus, qui potius mortem timentes, mortẽ & peccatũ
amamus, quã uitam & iustitiã diligamus. Nã quod
mortem deus in peccati occasum ordinari, hinc quoq;*

*Mors in pa- colligi licet, quod Adæ statim post peccatũ imposuit
radiso nobis mortem uelut emendam peccati, atq; id antequam eijce-
tãquã satis fã ret de paradiso, ut nobis ostenderet mortem nihil mar-
ctio imposta li, sed omne bonum nobis operari, quando in Paradis-
so, tan*

so, tanquam pœnitentia & satisfactio, imposita est. Verum est enim, quod mors inuidia diaboli intrauit in orbem terrarũ, & hoc eximie & diuinæ bonitatis fuit, mortẽ sic ingressam non sinere tantũ nocere, sed apprehensam in peccati pœnam & mortem mox ab initio sui ordinare.

Hoc enim significauit, quod cũ mortẽ Adæ in præcepto prædixisset, non tamen postea tacuit, sed denuo mortem imposuit, ac rigorem præcepti temperauit, immo ne meminit quidem mortis ulla syllaba, sed dixit solum: Puluis es, & in puluerẽ reuerteris. Et, domine nec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quasi iam tũc odio habes mortẽ, quã nec nominare dignaretur. Iuxta illud: Quoniã ira in indignatione eius, & uita in uoluntate eius. Ita uisus loqui, quod nisi mors necessaria fuisset ad peccati abolitionẽ ipsã, nec scire, nec nominare, nedũ imponere uoluisset. Adeo scilicet cõ Peccatũ suo tra peccatum, quod mortem operatum est, rursus æmu gladio occidit latio diuina non aliud, quã ipsam mortem armat, ut tur. hic uideas illud poetæ: Nescis artificem arte perire sua, & peccatum a suo fructu proprio perdi, et morte quam genuit, occidi, sicut uiperam a sua prole. Hoc est pulcherrimũ spectaculũ, uidere quomodo peccatũ non alieno, sed suo proprio opere perditur, suo gladio iugulatur, & uelut Goliath suo gladio caput amputatur. Nam & Goliath figura fuit peccati terribilis gy Figura peccati. gas omnibus, excepto paruulo David, id est, Christi. sto, qui solus eum prostrauit, & abscisso capite

CONSOLATIO PRO LABO

proprio illius gladio, iam meliorem non esse gladium dicit, quàm Goliath. 1. Reg. 21.

Si ergo hæc gaudia uirtutis Christi & dona eius gratia meditemur, quid nos torquebit malum paruum, quando in tā magno malo futuro tam magna bona uidemus?

CAPVT TERTIVM DE TERTIO

spectro, quod est bonū præteritū, seu ante se.

HVIVS boni facilis est cōsideratio ex spectro suo contrario de præterito malo, tamen iuuenus cōsideratē. In hac re eximius est artifex beatus Augustinus in suis cōfessionibus, ubi pulcherrime recitat dei beneficia in se ab utero matris suæ. Idē facit insignis psalmus .138. Domine probasti me. Vbi inter cetera prouidentiam dei super se miratus, dicit: Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam & funiculum meum inuestigasti. Quasi diceret: Quicquid ego unquam cogitavi, quicquid operatus fui, & quātum essem consecuturus ac posseßurus, iam uideo, quàm non mea industria gesta sint, sed tua cura longe ante hæc ordinata. Denique, omnes uias meas præuidisti, et nō est sermo in lingua mea: Vbi tunc? in potestate tua. Hæc discimus experiētia propria, si enim uitam præteritam recolimus, nōne stupor est nos tālia cogitasse, uoluisse, fecisse, dixisse, qualia nos nec præuidere potuimus, quàm longe alia gessissemus, si nostro libero arbitrio relictī fuisset. Id quod nunc
primū

Prouidentia
dei sup nos.

primum intelligimus, tam presentem, scilicet, curam dei, tam constantem sollicitudinem eius super nos suis se cernimus, ut nec loqui, nec uelle, nec cogitare poterimus, nisi quod ille dedisset, sicut sapien. 7. dicit: In manu enim illius & nos & sermones nostri. Et Paulus. Qui operatur omnia in nobis. Quin ergo pude-scimus insensati & duricordes, qui propria experientia docti uidemus, quā sollicitus pro nobis fuerit in hanc horam dominus, & omnia nobis bona dederit: Nec dum possumus eandem nostri curam ei in paruo loco presenti malo tradere, ac ita facimus quasi ille nos reliquerit, aut relinquere ullo modo possit? Non sic psal. 39. Ego uero egenus et pauper, dominus sollicitus est mei. Vbi beatus Augustinus, habeat curam tui, qui fecit te, qui habuit curā tui antequā esses. Quomodo nō habebit curā, cū iam hoc es, qd' uoluit ut esses? At nos imperiū cum deo diuisum accipimus, illi tribuimus, qd' fecerit nos, atq; id ipsum tamē uix aut trepide, nobis arrogamus curā nostri, quasi ille fecerit nos, et mox abierit relictis nobis in nostra manu regendis.

Quod si nobis nostra obstant sapientia et consilia ut hanc curam dei super nos non uideamus, dum forte multa euenierint secundū nostra proposita, redeamus cū psal. us. ad nostrum intuitum: Nō est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto, id est, ossa mea in uentre matris tu uidebas, & formabas, quādo ergo nondū eram, quando mater mea non dū sciebat quid fieret in ea, & substantia mea in inferioribus ter

CONSOLATIO PRO LABO

re, id est figura, seu forma corporis mei in uisceribus infimis matris meæ, etiam non fuit tibi abscondita, quia formabas tu eam. Quid enim his uerbis uult, nisi ingenti hoc exemplo nobis ostendere, quàm deus nostri siue nobis semper curam habuerit? Quis enim potest gloriari se cooperatum ut formaretur in utero? Quis dedit matri curam, ut lactaret, foueret, amaret, et omnia illa materna officia exhiberet, cum nos necdum sentiremus uitam nostram? denique quorum nisi in alijs similia facta uidentes, crederemus et nobis iam facta esse, nihil sciremus, nec memores essemus cum hæc non aliter nobis impensa sint, quàm si dormientibus, immo mortuis, ac potius nondum natis impenderentur, quantum ad nostram pertinet noticiam. Ita uidemus quàm sine nobis nos excipiat diuinæ miserationes et consolationes. Adhuc dubitamus, aut etiã desperamus nostri curam illiusque hodie esse. Si quem hæc experientia non erudit, nec mouet, nescio quid erudire, et mouere possit. Hanc enim uidemus passim in omnibus infantulis præsentissime nobis expositam, ita ut nostræ insipientiæ et duritiæ tot exempla proposita merito nobis debeant esse magno pudori, si dubitemus uel leuissimum bonum uel malum sine singulari cura dei nobis contingere. Sic beatus Petrus .i. Pe .5. Omnem sollicitudinem proijcientes in eum, quoniam ipsi est cura de uobis. Et psal. 36. Iacta super dominum curam tuam, et ipse te enutriet. Et beatus Augustinus ad animam suam in Confess. Quid super te

per te stas, & non stas: projice te in eum, nō enim subtrahet manum ut ruas. Et iterum. 1. Pe. 4. Itaque & hi qui patiuntur secundum uoluntatē dei, fideli creatori commendent animas suas in benefactis.

O si quis hac ratione deū suū cognosceret, quā securus, quā quietus, quā iucundus ageret. Hic uere deum haberet, sciens certo omnia sua quaecunque illa essent, illius suauissima uolūtate disponente sibi obtingisse, & obtingere. Stat firma sententia Petri: ipsi est cura de uobis. Quid hoc uerbo dulcius audire possumus? ideo projicite omnem, inquit, solitudinem in eum. Quod si hoc non facimus, & nos ipsi pro nobis solliciti sumus, quid aliud facimus, quā quod et dei curam impedire conamur, & simul nobis aetatem nostram tristem, laboriosam, anxiam multis timoribus, curis tumultibus facimus? atque id frustra, nec enim quicquam his promouemus salubriter, sed, ut Ecclesiast. diat: Hec uanitas est uanitatū, & afflictio spiritus. Nam & idem libellus totus in hanc experientiam loquitur, ut qui multa pro se tentauerit, & in omnibus tamen, non nisi laborem, uanitatem & afflictionem spiritus inuenerit. Ita, ut concludat, donum dei esse, si quis edat, & bibat, & letetur cum uxore sua, id est, sine solitudine uixerit, deo comendata cura sui. Quare & nos nulla alia super nos solitudine soliti esse debemus, quā ne super nos solliciti simus, & deo curam nostri rapiamus. Caetera ex spectro contrario, ut dixi, & ex recordatione totius uis

Vanitas uanitatū, & afflictio spiritus.

CONSOLATIO PRO LABO
te præterita quilibet facile comparabit.

CAPVT QVARTVM DE SPECTRO
Quarto, quod est bonū infernum, seu infra nos.

HVCVS QVE bona uidimus quæ nostra sunt, & in nobis ipsis, deinæps ea quæ in alijs, & extra nos posita sunt, uideamus. Quorum primum est in his qui infra nos sunt, id est, mortui, & dånati. Sed mirum quid boni in mortuis & damnatis possit inueniri? Verū tanta est ubiq; diuinæ bonitatis uirtus, ut in summis malis etiam bona det uidere. Cōferimus autem illos primum ad nos, tunc uideamus in æstimabilia nostra lucra, sicut fãale ex contrario malorum spectro accipi potest. Nam quanta illic mortis & inferni mala in eis uideamus, tot sine dubio lucra nostra uideamus, tantoq; maiora, quanto illorum mala fuerint maiora. Quæ omnia non sunt leui corde contemnenda, quia misericordiam dei magnificētissimam nobis uehementer commendant. Et periculum est, si hæc parui duxerimus, ingrati inueniamur simul cum illis damnandi, aut peius crudandi: propterea quantum illos dolere, & ululare uiderimus, tanto magis de dei bonitate in nos gaudere debemus. Iuxta illud Esa. 65. Ecce serui mei comedent, & uos esurietis. Ecce serui mei bibēt, & uos sitiētis. Ecce serui mei lætabūtur, et uos cōfundemini. Ecce serui mei laudabūt præ exultatiōe cordis, & uos clamabitis præ dolore cordis et præ cōtritione spūs ululabitis, & dimittetis nomē uestrū in iuramentū

Magna diuine bonitatis uirtus.

iuramentum electis meis &c. Deniq; ut dixi, exem- Exempla ma-
pla male morientium & damnatorum, sicut & bea- le moriētū.
tus Gregorius in dialogo refert, nobis admonitorium
& bonum eruditionis proficiunt, ut felix sit quem fa-
ciunt aliena pericula cautum. Hoc sanè bonum, quia
uulgariter notum est, parum mouet, cum sit tamen in-
ter maxima numerandum, & his qui sensato sunt cor-
de, non modica existimatione probatum. Cum huc uer-
gat magna pars sacre totius scripturæ, uidelicet, ubi
de ira, iudicijs comminationibus dei docetur. Quas sa-
luberrimas doctrinas miserrimorū exempla nobis sa-
luberrime confirmant, quæ tunc primū efficacia sunt,
si illorum qui ea ferūt affectum induti fuerimus, ac ue-
lut in loco & persona eorum simus, tunc enim mo-
uebunt, & mouebunt nos ad laudem bonitatis dei,
qui nos ab his seruarit.

Conferemus uero illos etiam ad deum ipsum, quo
diuinam iustitiā in eis uideamus. Hoc et si arduū est,
tamen conandum est. Nam cum sit deus iustus iudex, Dei iustitiā
iustitiam eius diligi & laudari oportet. Atque ita in laudari oportet.
deo gaudere, etiam tunc quando malos male perdit in-
corpore et anima, quia in his omnibus summa sua et
ineffabilis iustitia luat. Itaq; infernus quoque plenus Infernus ple-
est deo & summo bono non minus, quàm coelum. Iu- nus summo bo-
stitia enim dei ipse deus est, deus uero summum bonū no.
est. Quare, ut misericordia, ita, & iustitia eius, seu iu-
diciū summe amandum, laudandum, prædicandum
est. Hoc sensu Dauid dicit: Latabitur iustus cum uide-
rit uindi-

CONSOLATIO PRO LABO

rit uindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Hac ratione prohibuit dominus Samuelem. 1. Reg. 16. ne amplius lugeret Saulem, dicens: Vsq; quotu luges Saul, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israël? Quasi diceret, ad eone uoluntas mea tibi displicet, ut hominis uoluntatem mihi præferas? Deniq; hæc est illa uox laudis & gaudij per totum Psalm. terium, quod dominus sit Iudex uiduarum, & pater orphanorum, quod facturus sit uindicta pauperu & iudicium inopis, quod cõfundentur inimici, perdentur impij, et multa similia. Quod si quis generationi illi sanguinũ quæ occidit iustos, etiam filiũ dei, & impiorum cumulo uelit stultæ misericordia cõpati, iam inuenietur eorũ cõgaudere iniquitati, & probare ea quæ gesserũt, dignus qui cũ eis similiter pereat, quorũ peccata nolit uindictari: Audietq; illud. 2. Reg. 19. Diligis odiẽtes te, et odio habes diligẽtes te. Sicut enĩ Ioab ad Dauid dicebat, quãdo Absalon impiũ homicidã suũ nimis lugebat. Quare in hoc spectro congaudendum est uniuersæ sanctorũ pietati, et iustitiæ dei, quæ persecutores pietatis iustissime punit, ut liberet suos electos ab eis. Atq; ita uides non parua, sed summa bona in mortuis & dãnatis lucre. Nempe uindictã omnium sanctorum iniuriam, & tuam quoq; si iustus es cum eis. Quid ergo mirum si et per tuum præsens malum uindictat hostem tuum, id est, peccatum corporis tui? immo gaudendum tibi in hoc officio optime iustitiæ dei, quæ etiam te non rogante pessimum tuum hostem, id est,

id est, peccatum tuum in teipso sic occidit, ac perdit, cui si compatiaris, amicus peccati & hostis iustitiæ in te operantis inuenieris, quod tibi summe cauendum sit, ne tibi quoque dicatur: Diligis odiētes te, & odis diligentes te. Sicut ergo iustitiæ in tuum peccatum seruienti cum gaudio congratulari debes, ita eidem cōgratuleris in peccatores, omnium ac dei hostes, seuienti. Vides itaque in summis malis summa bona uideri, & letari nos posse in summis malis, non propter ipsa mala, sed propter summam bonitatem iustitiæ nos uindixantis.

CAPVT QVINTVM DE SPECTRO
quinto, quod est, bonū sinistrū, seu ad sinistra.

ADVERSARIi hic sunt in uita adhuc positi (nam præcedente de eis iam damnatis ac demonibus a similitatis considerauimus) hos alio affectu intueri decet, uidendâque duplicia eorum bona. Primo, quod temporalibus abundant, ita, ut propheta quoque eorum bonis propè cōmoti sint ad inuidiam ut Psal. 72. Mei penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelau super iniquos pacem peccatorum uidens. Et infra: Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Hierem. 12. Iustus quidem es tu domine, si disputem tecum, ueruntamen iusta loquar ad te, quare uia impiorum prosperatur? Bene est omnibus, qui præuaricantur, & iniue agunt.

CONSOLATIO PRO LABO

Quid impio-
rum bona si-
gnificent.

Cur enim tāta sup̄ eos bona effundit gratis et peri-
dit? nisi, ut nos soletur & ostendat quā bonus sit ijs
qui recto sunt corde. ut idem Psal. 72. dicit: Qui malis
tā bonus est, quanto magis bonis bonus erit? nisi, quod
malos nullo malo uexat, bonos uero multis malis ten-
tat, ut non tantum in bonis præsenti-
bus, sed in abscon-
ditis quoq; & futuris cum agnoscāt esse bonum sibi,
dicantq; cum eodē Psalmo: Mihi uero adhaerere deo
bonum est, ponere in domino spem meam. Quasi dice-
ret: Et si aliquid patiar, quo illos liberos uideo, tamen
confido, quod mihi deus multo magis bonus sit quā
illis. Atq; ita bona uisibilia malorum nobis incitabu-
lum sunt, sperandi bona inuisibilia & contemnendi
mala quæ patimur. Nō secus ac Christus Mat. 6. Nos
uolatilia cæli, & lilia agri respicere iubet, dicens: Si
ergo fœnum quod hodie est & cras in clibanum mit-
titur deus sic uestit, quanto magis uos modicæ fidei-
tate ex collatione bonorum quibus mali abundāt,
& mali quod nos patimur, fides nostra exeratur &
consolatio in deū (quæ sola sancta est) paratur, adeo
neceffe est omnia cooperari in bonum sanctis.

Impiorū ma-
la nobis bo-
na.

Alterum bonum, quod multo mirabilius est, quod
eorum mala nobis bona sunt, deo sic nos curate. Nā
& si peccata eorū sint scandala infirmioribus, firmio-
ribus tamen sunt uirtutis exercitiū & occasio pugnae,
maiorisq; meriti. Beatus enim uir qui suffert tenta-
tionē, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam
uitæ. Quæ uero maior tentatio, quā multitudo illa
pessimorum

RANTIBVS IN HAC VITA. 207

peffimorum exemplorum? Deniq; hinc mūdus unus Hic mundus
 hoftiū appellatur ſanctorum dei, quod ſuis illecebris hoſtis ſācto/
 et impijs operibus nos irritat, prouocat, allicit, de uia rum dei,
 dei, in uia ſuam. Sicut Ge. 6. Viderunt filij dei filias
 hominum quod eſſent pulchræ, & caro facti ſunt. Et
 Numeri. 25. Filij Iſraël cæderunt cum filijs Moabita=
 rum. Ita ut ſalutare ſit nos ſemper aliquo incommo/
 do premi, ne mundi ſcandalis offenſi ruamus, & pec
 cemus nos infirmi. Sic Loth commendatur à Petro. 2.
 Petri. 2. quod à Zodomitarum peſſimis exēplis mul
 ta paſſus ſit, ut in iuſtitia ſua p̄ hæc promouerit. Ne/
 ceſſe eſt ergo, ut hæc ſcandala ueniant, quæ operentur Scādala ueni
 nobis pugna & uictoriam, uæ tamen mundo à scan=
 dalis. Si autem in peccatis aliorum tanta nobis bona re neceſſe eſt
 procurat deus, quāto magis in noſtro incommodo no
 bis bonū operaturus toto corde credi debet, & ſi ſen/
 ſus, & caro aliud iudicat.

Non minus boni nobis mūdus cōfert ex altero ma/
 lorum ſuorum latere, quod eſt aduerſitas. Nam quos
 illecebris non poteſt deuorare, & ſcandalis ſibi incor
 porare paſſiōibus conatur à ſe expellere, & malis pœ
 narum exturbare, ſemper aut inſidias per peccatorū
 exemplum, aut furias per pœnarum tormentum in=
 tentans. Hæc eſt enim Chymera monſtrum, cuius ca/
 put uirgineum & blandum, uenter leoninus & trucu Chymera
 lentus, cauda ſerpentina & mortifera, quia finis mū=
 di tam uoluptatis, quā tyrannidis, uenenū & mors mundus.
 ſempiterna. Sicut ergo in peccatis mūdi fecit nos de/
 us bona

CONSOLATIO PRO LABO

us bona nostra inuenire, ita, ut & persecutiones eius non sint frustra & otiose: ordinantur nobis ad incrementum bonorum nostrorum, ut hoc ipso quo nobis nocent, cogantur prodesse, sicut beatus Augustinus de paruulis ab Herode necatis, dicit: Nunquam potuisset tantum profuisse obsequio, quantum profuit odio. Et Beata Agatha gloriabunda ad carcerem tanquam ad epulas iuit, causans in hunc modum: Nisi corpus meum feceris à carnificibus tuis bene contrectari, non potest anima mea cum palma ad paradysum introire. Sicut granum si non exuta fuerit theca eius, & in area fortiter percutiatur, non reponitur in horreum. Sed quid hic modica loquimur? cum in hanc rem tota scriptura, omnium patrum scripta & dicta, omnium sanctorum facta & gesta uideamus consonare. Esse eos utilissimos credentibus, qui sunt eis nocentissimi, modo recte ferantur. ut Petrus. 1. Pe. 3. Et quis est qui uobis noceat, si boni amulatores fueritis? Psalmo. 88. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. Quomodo non nocet, cum sepius etiam occidat? quia scilicet nocendo maxime prodest. Ita uidemus undique nos in medijs bonis habitare, si prudentes sumus, simul tamen in medijs malis, adeo omnia sunt mire temperata diuinae bonitatis magisterio.

Herodes odio profuit.

Beata Agatha pia fortitudo.

Nocentissimi credentibus utilissimi.

Caput

RANTIBVS IN HAC VITA. 203
CAPVT SEXTVM DE SPECTRO
sexto, quod est dextrum, seu ad dextram.

HAEC est ecclesia sanctorū noua creatura dei fratres & amici nostri, in quibus nihil nisi bonū uidemus, non nisi cōsolationem, non semper quidem oalis carnis, nam sic in contrario spectro sunt maiorum, sed oculis spiritalibus. Quanquam & illa eorum bona quae uidentur, non reijcienda sunt, quin in his nos consolari à deo intelligamus. Nam & Psalm. 72. non fuit ausus damnare omnes qui in seculo obtinerent diuitias, dicens: Si dicebam sic, eam nationem filiorum tuorum reprobauī, id est, si uolui diuere esse omnes malos qui diuites, sani, honoratiq; essent, iam etiam sanctos tuos damnassem, quorum multi in his sunt. Sed & Apostolus Timotheum docet, ut praecipiat diuitibus huius seculi non superbe sapere, diuites esse non prohibens. Et Abraham, Isaac et Iacob diuites scriptura refert fuisse. Atq; Daniel cum socijs suis honorati etiā in Babylone fuerūt: praeterea multi reges Iuda sancti fuerunt. Hos itaque intuitus Psalmus dicit: Si dicebam sic, nationem filiorum tuorum reprobauī. Dat, inquam, deus etiam suis horum bonorum copiam ad solatium eorum & aliorum. Verum non haec eorum propria, immo haec umbra & signa sunt uerorum bonorum, quae sunt fides, spes, charitas, aliæq; gratiae & dona quae omnia communia sūt per charitatē. Haec est cōmunio sanctorū, *sanctorum.*
Multi etiam facti diuites.
Communio sanctorum.
in qua

CONSOLATIO PRO LABO

in qua gloriamur. Et quis hic non superbiat, etiam in magnis malis, qui credat, id quod res est? Esse scilicet omnium sanctorum bona sua bona, suum malum esse illorum quoque. Hoc enim spectrum dulcissimum et iucundissimum est, quod Apostolus ad Gala. hoc uerbo pingit: Alter alterius onera portate, et sic implebitis legem Christi. Nonne bonum est hic nos esse, ubi si unum membrum (ut. 1. Corin. 6. dicit) patitur, compatiuntur et omnia membra, si unum glorificatur, congaudent omnia membra? Itaque dum ego patior, patior iam non solus, patitur mecum Christus, et omnes Christiani, sicut dicit: Qui tangit uos, tangit pupillam oculi mei. Ita onus meum portant alij, illorum uirtus mea est. Fides Ecclesiae meae trepidationi succurrit, castitas aliorum meae libidinis tentationem suffert, aliorum ieiunia mea lucra sunt, alterius oratio pro me solida est, et breuiter ita inuicem sollicita sunt membra, ut honestiora etiam inhonesta tegant, seruent, honorent. Sicut. 1. Co. 6. pulchre describit, Atque ita uere gloriari possum in aliorum bonis tanquam meis proprijs. Atque tunc uere et mea sunt, si gratulor et congaudeo eis. Sum ergo turpis et foedus, at illi quos amo, quibus applaudo formosi decorique sunt. Quo amore mihi non solum eorum bona, sed eos ipsos facio meos, quare sub horum gloria facile mea honorabitur ignominia, eorum abundantia mea implebitur inopia, eorum merita meis medebuntur peccatis. Quis ergo queat de sperare in peccatis? quis non gaudeat in poenis, qui sua peccata

peccata & pœnas iam neq; portat, aut si portat, non solus portat, adiutus tot sanctis filijs dei, ipso de niq; Christo? Tanta res est communio sanctorum et Ecclesia Christi. Quod si quis hæc non fieri, aut ge ri credit, hic infidelis est, Christum, et Ecclesiam ne gavit. Nã & si non sentiatur, uere tamẽ agitur, immo quis non sentiat? Nam quod non de speras, quod non impatiẽs efficiaris, quis in causa est? Tua uirtus? nequa quã, sed cõmunio sanctorum. Alioquin nec ueniale peccatum ferres, nec uerbum hominis cõtra te sustine res, adeo prope est Christus et Ecclesia. Hoc est quod dicimus: Credo in spiritum sanctum, sanctam Eccle siam catholicã. Quid est credere Ecclesiam sanctam, quã sanctorum communionem? Quo communicãt autem sancti? nempe bonis & malis omnia sunt o mniũ, sicut figurat sacramentum altaris in pane et uino, ubi unum corpus, unus panis, unus potus ab Apostolo diãmur. Quis enim offendit particulam cor poris, in quo non totum corpus offendet? Quid pati= tur extremus pedis folliculus, quod non patiatur tot um corpus? quod beneficium confertur in pedibus in quo nõ gaudeat corpus totum? At nos unum corpus su mus. Quicquid alius patitur, ego patior et fero, quic quid benefiẽt ei, mihi fit. Ita christus dicit, sibi factum quod suis minimis factum fuerit. Quis panem altaris quantumlibet particula accipiens, non dicitur panem accepisse? Quis particulam eius contemnens, non pa= nem contempisse dicitur.

CONSOLATIO PRO LABO

Quare si dolemus, si patimur, si morimur, huc feratur incuitus & fortiter credamus, ac certi simus quod non nos, aut non soli, sed Christus & Ecclesia nobiscum dolet, patitur, moritur. Adeo scilicet nobis Christus noluit mortis viam esse solitariam quam omnis homo horret, sed comite tota Ecclesia, viam passionis & mortis ingredimur, & fortius Ecclesia tolerat, quam nos ipsi, ut uere possimus illud Helisei 4. Regum. 6. nobis aptare, quod ad seruum suum timidum dixit: Noli timere, plures nobiscum sunt, quam cum illis. Cumque orasset Heliseus, ait: Domine aperi oculos pueri huius, ut uideat, et aperuit dominus oculos pueri, & uidit: Et ecce mons plenus equorum et currum igneorum in circuitu Helisei. Hoc solum et nobis restat, ut oremus quo nobis aperiantur oculi, et uideamus Ecclesiam in circuitu nostro, fidei inquam oculi, tunc nihil est quod timebimus. Sicut et psalmus. 124. Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & usque in seculum. Amen.

CAPVT SEPTIMUM DE SPE

Capitro septimo, quod est bonum supernum, seu super nos.

NIL de aeternis et caelestibus bonis loquor quibus beati fruuntur in uisione clara dei, aut salutem de eis in fide loquor, et qua ratione nobis possunt esse comprehensibilia, ita hoc septimum spectrum est Iesus Christus rex gloriae resurgens ex mortuis, sicut idem fuit septimum spectrum malorum passus, moriens et sepultus. Hic

tus. Hic uedere licet summū cordis nostri gaudium et Cordis no
 stabilia bona, nihil hic prorsus malorū, quia Christus stri summū
 resurgens ex mortuis, iam nō moritur, mors illi ultra gaudium.
 nō dominabitur. Hic est caminus charitatis & ignis
 dei in Sion, ut Esai. dicit: Christus enim natus est noi
 bis, nō solū autē, sed & datus est nobis. Quare resur
 rectio eius mea est, & oīa quæ per resurrectionē suā
 operatus est. Et (ut Apostolus Ro. 8. exuberantissime
 gloriatur) quomodo non omnia donauit nobis cum il
 lo? Quid autem operatus est resurgendo: nempe pec
 catum destruxit, iustitiā suscitauit, mortē absumpsit,
 & uitam reddidit, infernum uicit, & gloriam sem
 piternam contulit. Hæc sunt inestimabilia ita ut mēs
 hominis uix audeat ea credere sibi donata esse, uelut
 Iacob Gene. 47. Cum audiret filium suum Ioseph re
 gnare in Aegypto, quasi de graui somno euigilans,
 nō credebat eis donec illis repetentibus oīa, plaustra
 quoque ostenderent missa à Ioseph, Ita uere difficile
 est credere tanta bona nobis indignis in Christo col
 lata, nisi multis uerbis, ac ut multis apparitionibus
 sese discipulis manifestauit, Ita nobis tandem uelut
 plaustris, usu & experientia doceat ita credere. Plau
 strum sanè est suauissimum, quod factus est nobis ius
 titia, sanctificatio, redemptio, sapientia à deo. ut. i.
 Cor. 1. Apostolus dicit: Ego enim peccator sum, sed ue
 hor in eius iustitia quæ mihi data est, immundus sum,
 sed sanctificatio mea est sua sanctitas in qua suauitur
 uehor, stultus ego sum, sed sapientia eius uehit me,
 D 2 damnabilis

CONSOLATIO PRO LABO

damnabilis sum, sed libertas eius redemptio mea est
 plaustrum securissimum. Ita ut Christianus, modo id
 credat de meritis Christi & omnibus eius bonis, non
 aliter queat gloriari, quàm si ipsemet ea fecisset, adeo
 sunt eius propria, ita ut iam securus etiam dei iudici
 um expectare audeat, quod tamen insustentabile est.
 Tanta res est fides, tanta nobis bona parit, tam gla
 riosos dei filios constituit. Neq; enim filij esse possu
 mus, nisi paterna bona hereditemus. Dicit ergo Chri
 stianus cum fiducia: Vbi est mors uictoria tua? ubi est
 mors stimulus tuus, id est, peccatū? Stimulus enī mor
 tis peccatum est, uirtus autē peccati lex, deo autē gra
 tia, qui dedit nobis uictoriam per Iesum Christum do
 minū nostrum. Hoc est, lex facit nos peccatores, pec
 catū facit nos reos mortis. Quis hæc duo uicit? Nostra
 iustitia, nostra uita? nō, sed Iesus Christus à morte re
 surgens, peccatum & mortem damnans, suam iustiti
 am nobis impartiens, sua merita nobis donans, suam
 manum super nos ponens, & bene habemus et legem
 implemus, & peccatum, mortemq; superamus. De
 quo sit honor, laus, & gratiarum actio deo in secula
 seculorum. Amen.

Hoc ergo spectaculum supremum in quo iam non
 modo supra mala nostra, sed etiam supra bona nostra
 eleuati sumus, & sedemus iam in nobis alienis, alieno
 labore partis, qui prius iacuimus in malis, alieno pec
 cato acquisitis & nostro auctis. Sedemus, inquā in
 iustitia Christi, qua ipse iustus est, quia huic nos ad
 hætemus,

RANTIBVS IN HAC VITA. 211

heremus, per quam ipse deo placet, & pro nobis mediator interpellat, et totum se nostrum facit optimus sacerdos & patronus. Quod ergo impossibile est, ut Christus in sua iustitia non placeat, tam impossibile est, ut nos fide nostra qua illius iustitiæ inheremus, nõ placeamus. Quibus fit, ut Christianus sit omnipotens, omnium dominus, omnia habens, omnia faciēs, prorsus sine ullo peccato. Quod si etiam in peccatis sit, tamen necesse est ut non noceant, sed donentur propter insuperabilem & omnia peccata exhaustivam iustitiam Christi, in qua fides nostra nititur, fortiter credens talem nobis esse Christum, qualem diximus. Nam qui id non credit, surdus fabulam audit, nec Christum agnoscat, nec ad quid prosit, nec quis eius usus sit, intelligit.

Christianus
omnium do-
minus.

Quare uel hoc unum spectrum, si nulla sint alia, tanta nos potest cõsolatione imbuere, si bene & corde intento spectetur, ut non modo malis nostris non doleamus: sed etiam gloriemur in tribulationibus præ gaudio, quod in Christo habemus, uix ea sentientes. Qua gloria nos erudiat ipse Christus dominus, ac deus noster in secula benedictus. Amen.

LIBELLI CONSOLATORII PRO

antibus in hac uita.

Finis.

LEONI DECIMO PONTIFI

ci Romano, Martinus Lutherus salutē in
Christo Iesu domino nostro.

Amen.

INTER monstra huius seculi,
cum quibus mihi iam in tertium
annum res et bellum est, cogor
aliquando & ad te suspicere, tui
q̄; recordari, Leo pater beatissi
me, immo cū tu solus mihi belli
causa passim habearis, nō possū

Cōstitutiones
ad conālium
prouocare p̄
hibent.

unquā tui nō meminiſſe. Et quāquā impijs adulatori
bus tuis in me sine causa ſeuiētibus, coactus fuerim à
ſede tua ad futurum prouocare Cōcilium, nihil ueris
tus Pij & Iulij tuorum prædeſſorum uaniſſimas cō
ſtitutiones, id ipſum ſtulta tyrannide prohibentium,
non tamen unquā interim animum meum à tua beati
tudine ſic alienaui, ut non totis uiribus optima que
q̄; tibi ſediq̄; tuæ optarim, eademq̄; ſedulis, atq̄; quan
tum in me fuit, gemebundis precibus apud deū que
ſierim. Atqui eos qui me authoritatis & nominis tui
maieſtate hactenus terrere conati ſunt, penē contēne
re ac triumphare cœpi. Vnum ſuperſeſſe uideo, quod
cōtemnere non poſſum, quæ cauſa fuit, ut denuo ſcri
berem ad T.B. Hæc eſt, quod accuſari me & magno
rum ad Leo uerti mihi uitio intelligo meam temeritatem, qua nec
nem cauſa. tuæ perſonæ peperciffe iudicor.

Ego

AD ROMANVM EPISCOPVM. 212

Ego uero, ut rem aperte confitear, conscius mihi sum, ubicunque tuæ personæ meminisse oportuit, non nisi magnifica & optima de te dixisse: Si uero à me secus factum esset, ipsemet nullis modis probare possem, & illorum de me iudicium omni calculo iuuarẽ, nihilq; libentius quàm palinodiam huius temeritatis & impietatis meæ canerem. Appellauit te Daniëlem in Babylone, & innocentiam tuam insignem aduersus contaminatorem tuum Syluestrum, quàm egregio studio tutatus sim, quiuis lector intelligit abunde, saluet, celebratior et augustior est in omni terrarum orbe, tot tantorum uirorũ literis cantata opinio & uite tuæ inculpatæ fama, quàm ut à quouis, uel maximi nominis, possit quauis arte impeti. Non sum tam stultus, ut eum incessam, quem nullus non laudat, quin & mei studij fuit eritq; semp, nec eos incessere quos publica fama foedat, nullius enim delector crimine, qui & ipse mihi satis cõsciũ sum magnæ trabis meæ in oculo meo, nec primus esse queam, qui in adulterã lapidem mittat.

Cõmuniter quidem in impijs doctrinas inuectus sum acriter, et aduersarios, non ob malos mores, sed ob impietatem, non segniter momordi, cuius me adeo non pœnitet, ut animum induxerim, contempto hominum iudicio, in ea uehementia zeli perseverare, Christi exemplo, qui genimina uiperarum, cæcos hypocritas, filios diaboli, suos aduersarios pro zelo suo appellat. Et Pau. filiũ diaboli, plenũ omni dolo

EPISTOLA AD LEONEM

Paulus & malicia Magum criminatur, canes, subdolos cau-
 pphetæ morponatores quosdā traducit. Vbi si des molliculos istos
 daces molli= auditores, nihil erit Paulo mordacius & immodesti/
 culis sunt. us. Quid mordacius Prophetis? nostri sanè seculi mo-
 res ita delicatos reddidit adulatorum ue sana multitu-
 do, ut quam primū nostra non sentiamus probari, mor-
 deri nos clamemus, & cum ueritatem alio titulo repel-
 lere nequeamus, mordacitatis, impatientiæ, immode-
 stia prætextu fugimus. Quid proderit sal, si non mor-
 deat? Quid os gladij, si nō cædat? maledictus uir, qui
 facit opus domini fraudulenter. Quare optime Leo,
 his me literis rogo expurgatum admittas, tibiq; persua-
 deas, me nihil unquam de persona tua mali cogitasse,
 deinde me talem esse, qui tibi optima uelim continge-
 re in eternū, neq; mihi cum ullo homine de moribus,
 sed de solo uerbo ueritatis esse contentionem. In o-
 mnibus alijs cedam cuiuis, uerbum deserere & nega-
 re nec possum nec uolo. Qui aliud de me sentit, aut
 aliter mea hausit, non recte sentit, nec uera hausit.

Curia Ro/
 mana.

Sedem autem tuam (quæ curia Romana dicitur,
 quam neq; tu, neq; ullus hominum potest negare, cor-
 ruptiorē esse quauis Babylone & Zodoma, & quan-
 tum ego capio, prorsus deploratæ, desperatæ, atq; cō-
 clamatæ impietatis) sanè detestatus sum, indigneq; tu-
 li, sub tuo nomine, & prætextu Romanæ Ecclesiæ, lu-
 di Christi populum, atque ita restiti, resistamq; dum
 spiritus fidei in me uixerit: nō quod ad impossibilia ni-
 tar, & sperem mea solius opera, tot repugnantibus fu-
 rijs adula

rij adulatorum, quicquam promoueri in ista Babylone confusissima: Sed quod debitorem me agnosca fratrum meorum, quibus cosuli à me oportet, ut uel pauciores, uel mitius à Romanis pestibus perdantur. Neque enim aliud è Roma iam à multis annis in orbem inundat (quod non ignoras ipse) quàm uastitas rerum, corporum, animarum, & omnium pessimarum rerum pessima exèpla. Lucè enim hæc omnibus clariora sùt, & facta est Romana Ecclesia, quondam omnium sanctissima, spelunca latronum licentiosissima, lupanar omnium impudentissimum, regnum peccati, mortis & inferni, ut ad maliciam, quod accedat, iam cogitare nõ possit ne Antichristus quidem si uenerit.

Interim tu Leo, sicut agnus in medio luporum sedes, sicut Daniël in medio leonum, & cum Ezechiel le inter scorpiões habitas. Quid his mõstris unus opponas? adde tibi eruditissimos et optimos Cardinales tres aut quatuor. Quid hi inter tãtos? ante ueneno omnibus pereudum uobis, q̄ de remedio statuere præsumeretis. Actum est de Romana curia, peruenit in eam ira dei usq; in finem: Cõalia odit, reformari metuit, furorẽ impietatis suæ mitigare nequit, & implet matris suæ elogium, de qua dicitur: Curauimus Babylonẽ, et nõ est sanata, derelinquamus eã. Officij quidẽ tui, Cardinaliumq; tuorum, fuerat, his malis mederi, sed ridet medicam ista podagra manum, & nec curus, nec audit habenas. Hac affectiõẽ tactus dolui semper optime Leo, his seculis te pontificem factum, qui

Quid ex Roma in orbem inundet.

Romana Ecclesia.

EPISTOLA AD LEONEM

Satanas non
Papa Romæ
regnat.

Ad oia flagi-
tia Põstias
nomine utun-
tur scelerati.

melioribus dignus eras. Nõ enĩ Romana curia mere-
tur te tuĩq; similes, sed satanã ipsum, qui et uere plus
quã tu in Babylone ista regnat. O utinã deposita ista
quã tibi gloriam esse iactant hostes tui perditissimi,
priuato potius saerdotulo aut hæreditate paterna ui-
ctitares, hac gloria gloriari non sunt digni, nisi Scha-
riotides, filij perditionis. Quid enim facis in curia,
mi Leo, nisi, ut quo quisq; est sceleratior & execrati-
or, eo felicius utatur tuo nomine & authoritate, ad
perdendas hominũ pecunias & animas, ad multipli-
canda scelera, ad opprimendã fidem & ueritatẽ cũ
tota Ecclesia dei? O reuera infelicissime Leo, & pe-
riculosissimo sedens solio, ueritatẽ enim tibi dico, qd
bona tibi uolo. Si enim Bernhardus suo Eugenio cõ-
patitur, cũ adhuc meliore spe Romana sedes, licet tũ
quoq; corruptissima, imperaret. Quid nos nõ quera-
mur, qbus in trecẽtis annis tantũ accessit corruptio/
nis & perditionis? Nõne uerum est, sub uasto isto
cælo, nihil esse Romana curia corruptius, pestilen-
tius, odiosius? incomparabiliter enim turcarum uin-
at impietatem. Ut reuera, quæ olim erat ianua cœli,
nunc sit patēs quoddam os inferni, & tale os, quod,
urgente ira dei, obstrui non potest. Vno tãtum relicto
miseris consilio, si queamus aliquot à Romano (ut di-
xi) isto hiatus reuocare & seruare. Ecce mi Leo pa-
ter, quo consilio, qua ratione, in sedem istam pe-
stilentie debacchatus sim, tantum enim abest ut in
tuam

tuam personam scuirem, ut sperarem etiam gratiam initurum me, & pro tua salute staturum, si cararem istum tuum, immo infernum tuum, strenue & acriter pulsarem. Tibi enim tuæq; salutî profuerit & tecum multis alijs, quicquid in impie huius seculi curiæ confusionem moliri potest omnium ingeniorum impetus. Tuum officium faciunt, qui huic male faciunt, Christum glorificant qui eam omnibus modis execrantur, breuiter, Christiani sunt, qui Romani non sunt.

Sed ut amplius loquar, nec hoc ipsum unquam super cor meum ascendit, ut in Romanam Curiam inuenerer, aut quicquam de ea disputarem. Videns enim desperata omnia salutis remedia, contempsi, et dato repudij libello, dixi ad eam: Qui sordet, sordescat adhuc, & qui immundus est, immundus sit adhuc, tradens me placidis & quietis sacrarum literarum studijs, quibus prodessem fratribus arcam me agere. Hic cum non nihil proficerem, aperuit oculos suos Satan, & seruum suum Ioannem Ecdum, insignem Christi aduersarium, extimulauit indomita gloriæ libidine, ut me traheret in harenam insperatam, captas me in uno uerbulo, de primatu Ro. Ecclesie, mihi obiter elapso. Hic Thraso ille gloriosus, spumans & frendens iactabat: Pro gloria dei, pro honore sanctæ sedis Apostolicæ omnia se ausurum, & de tua inflatus abutenda sibi potestate nihil certius expectabat quam uictoriam, non tam primatum Petri, quam suum principatum inter Theologos huius seculi, querens, ad quæ non paruum momentum

Qui Lutherum ad scelera in posterum persequenda exatauerint.

habere

EPISTOLA AD LEONEM

habere duabat, si Lutherū duāret in triūpho. Quod ubi Sophistæ infeliāter cessit, incredibilis furia hominem exagitat, sentit enim sua culpa solius factū esse, quicquid Romanæ infamiae per me natum est.

Atq; sine me queso optime Leo, hic & meam aliquando causam agere, uerosq; tuos hostes accusare.

Notum esse arbitror tibi, quid mecum egerit Cardinalis Caietanus nalis sancti Sixti, Legatus tuus, imprudens et infelix, imò infidelis. In cuius manu, ob tui nominis reuerentiam cum me & omnia mea posuissem, non hoc egit, ut pacem statueret, quam uno uerbulo potuisset facile statuere, cum ego tum promitterem silentium & finē causæ meæ facturum, si aduersarijs idem mādaretur. At homo gloriæ, non contentus eo pacto, cœpit aduersarios iustificare, licētiam aperire, & mihi palinodiā mandare, id quod in mandatis prorsus non habuit, hic sanè, ubi causa in optimo loco erat, illius importuna tyrānide uenit in multo peiorem, unde quicquid post hæc seatum est non Lutheri, sed Caietani tota culpa est, qui ut silerem & quiescerem non est passus, quod tum summis uiribus poscebam, quid enim facere amplius debui?

Carolus Militius.

Seatus est Carolus Militius, & ipse B. T. nunāus, qui multo & uario negotio cursans & rearsans, nihilq; omittens quod ad reparandum causæ statum, quem Caietanus temere & superbe turbauerat, pertineret, uix tandem etiā auxilio illustrissimi prināpis Friderici electoris, effecit, ut semel & iterum familiariter mecum

riter mecum loqueretur, ubi denuo tuo nomini æssi,
 paratus silere, acceptans etiam iudicem uel Archiepi Iudices Lu-
 scopum Treueren. uel Episcopum Numburgen. atque therianæ cau-
 ita factum et imperatum. Dum hæc spe bona agun se electi.
 tur, Ecce alter & maior hostis tuus irruit Ecclus, cū di-
 sputatione Lipsica, quam instituerat contra D. Carl-
 stadium, & noua accepta de primatu Papæ questio-
 ne, in me uertit insperatum arma, & penitus hoc con-
 cilium pacis dissipat. Expectat interim Carolus Mili-
 tius, disputatur, iudices eliguntur, nec hic aliquid de-
 ærnitur, nec mirum, quando Eccij mendacijs, simular-
 tiõibus, rechneris, omnia ubiq; erant turbatissima, exulce-
 ratissima, confusissima, ut quocunq; inclinasset senten-
 tia, maius esset exorturum incendium, gloriam enim
 non ueritatem quærebat, nihil etiam hic omisi, quod
 à me fieri oporteret.

Et factor, hac occasione, non parum uenisse ad lu-
 æm Romanarum corruptelarum, sed in qua si quid pec-
 catū est, Eccij culpa est, q̄ onus supra uires suscipiēs,
 dum gloriā suam furiose captat, ignominiam Roma-
 nam in totum orbem reuelat. Hic est ille hostis tuus, mi Ecclus adu-
 Leo, seu potius curiæ tuæ: huius unius exemplo disce lator plus ro-
 re possumus, non esse hostem adulate noentiozem. mane curiæ
 Quid enim sua adulatione promouit, nisi malū, quod noauit, quā
 nullus regum promouere potuisset? foetet enim hodie potētissim-
 nomen Romanæ curiæ in orbe, & languet papalis au hostis potuis-
 thoritas, famosa inscitia male audit, quorum nullū au set facere,
 diremus, si Ecclus, Caroli et meum de pace consilium

EPISTOLA AD LEONEM

non turbasset, id quod non obscure & ipse sentit, se-
ro & frustra indignatus in libellorum meorum ad-
tionem, hoc debebat tum cogitare cum totus in gloriā,
sicut hinniens emissarius, insaniret, neq; alia, quā
sua in te, tuo tamen maximo periculo, quæreretur. Spe-
rabat homo uanissimus me formidine nominis tui as-
surū & taturū (nam de ingenio et eruditione nō cre-
do qd' præsumpserit) Nunc cum nimio me confidere
& sonare uideat, sera pœnitentia tmeritatis suæ, in-
telligit esse in cœlo, qui superbis resistat, & præsua-
mentes humiliet, si tamen intelligit.

Nihil itaq; hac disputatione promouentibus nor-
bis, nisi maiorem cōfusionem Romanæ causæ, iam ter-
tio Carolus Militius patres ordinis capitulo congrega-
tos adit, consiliū petit componēdæ causæ, quæ iam di-
sturbatissima & periculosissima esset. Mittuntur hinc
ad me, cū uiribus in me (deo propitio) nō sit spes gras-
fandi, aliquot celebriores ex illis, qui petūt, ut saltem
tuæ beatitudinis personam honorem, & literis hu-
militatis excusam innocentiam & tuam & meam, es-
se adhuc rem non in extremo desperationis loco, si
Leo deamus pro sua innata bonitate manum admo-
ueret. Hic ego, qui semper pacem & obtuli & opta-
ui, ut placidioribus et utilioribus studijs inseruirem,
cum & in hoc ipsum tanto spiritu sim tumultuatus,
ut eos, quos mihi lōgissime impares esse uidebam, ma-
gnitudine, & impetu, tam uerborū, quā animi com-
pescerem, non modo libens cessi, sed & cum gaudio
& gratulatu

et gratitudine acceptaui, ut gratissimum beneficium, si dignum fuerit spei nostræ satisfacere.

Ita uenio beatissime pater, et adhuc prostratus rogo, si fieri potest, manū apponas, et adulatoribus istis pacis hostibus dum pacem simulant, frenum iniicias. Porro palinodiam ut canam beatissime pater non est quod ullus præsumat, nisi malit adhuc maiore turbine causam inuoluere. Deinde leges interpretæ diuini dei non patior, cum oporteat uerbum dei esse non aligatum, quod libertatem docet omnium aliorum. His duobus saluis, nihil est quod nō facere et pati possim, ac libentissime uelim. Contentiones odi, neminem prouocabo, sed prouocari rursus nolo, prouocatus autē, Christo magistro, elinguis non ero. Poterit enim T. B. breui & facili uerbo, contentionibus istis ad se uocatis & extinctis, silentium & pacem utrinque mandare, id quod semper audire desiderauī.

Reuocare nihil omnino uult.

Proinde mi Leo pater, caue Syrenas istos audias, qui te nō purum hominem, sed mixtum dæmōnem faciunt, ne adulator ut quæuis mandare & exigere possis. Non fiet ita, res audiat, nec præualebis. Seruus seruatorum es, & præ omnibus hominibus miserrimo et periculosissimo loco. Nō te fallant, qui te dominum mundi fingunt, qui sine tua auctoritate nullum Christianum esse sinunt, qui te in coelū, in fernum, purgatorium posse aliquid garrunt. Hostes hi tui sunt & animam tuam ad perdendum querunt, sicut Esaias dicit: Popule meus qui te beatū prædicant, ipsi te deipiunt. Errat qui te supra

Conalium

EPISTOLA AD LEONEM

Conalium & uniuersalem Ecclesiam eleuant. Errant qui tibi soli scripturæ interpretandæ ius tribuunt: suas enim hi oēs impietates sub tuo nomine statuere in Ecclesia querunt, & proh dolor, multum per eos satanas profecit in tuis prædecessoribus. Summa, nullis crede, qui te exaltant, sed ijs qui te humiliant: Hoc enim est iudicium dei. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Vide quàm dispar sit Christus suis successoribus, cū tamen omnes uelint eius esse uicarij. Et meo tuo ne reuera plurimi eorum sint & nimium serio uicarij eius. Vicarius enim, absentis primæpis est: Quod si pontifex, absente Christo & nō in habitante in corde eius, præsit, qd aliud quàm uicarius Christi est? At quid tū illa Ecclesia, nisi multitudo sine Christo est? Quid uero talis uicarius, nisi Antichristus & Idoliæ est? Quanto rectius Apostoli, qui se seruos Christi appellant præsentis, non uicarios absentis?

Vicarius qui sit.

Impudens forte sum, tantum uerticem uisus docere, à quo doceri omnes oportet, & sicut iactant pestilentia tuæ, à quo iudicantium throni accipiunt sententiam, sed emulor sanctum Bernhardum in libello de Consideratione ad Eugenium, omni pontifici memoriter noscendo. Neque enim docendi studio, sed pure fidelisq; soliatudinis offiatio hoc facio, que cogit nos etiam omnia tuta uereri proximis nostris, nec patitur rationem dignitatis aut indignitatis haberi, solis periculis et comodis alienis intenta. Cū enim sciam T. B. uersari & fluctuari Romæ, id est, summo mari infans

nitis periculis undiq; urgente, & ea te miserie condi-
tione laborantem, ut etiam cuiusq; minimi fratris mi-
nima ope indigeas, non uideor mihi absurdus, si inter-
rim maiestatis tue obliuiscar, dum officium charitatis
impleuero, nolo adulari in re tam seria & periculo-
sa, in qua si amicus esse & plusquam subiectissimus ti-
bi, non intelligar. Est qui intelligat & iudicet.

In fine, ne uacuis aduenerim B. T. mecum affero
tractatulum huc sub tuo nomine editum, uelut au-
spicio pacis componende & bonae spei, in quo gusta-
re possis, quibus nam studijs ego malim et possim fru-
ctuosius occupari, si per impios adultores tuos lice-
ret, & hactenus licuisset: parua res est, si corpus spe-
ctes, sed summa (nisi fallor) uitae Christianae compen-

dio congesta, si sententiam captes. Neque ha-

beo pauper aliud quo gratificer, nec tu

alio eges quam spiritali dono auge-

ri. Quo et me ipsum paternita-

ti & beatitudini tuae com-

medo. Quam domi-

nus Iesus seruet

in perpetuum

Amen.

WITTENBERGAE SEXTA

Septembris Anno. M. D. XX.

E Tracta

TRACTA

TVS DE LIBERTATE CHRI

stiana.

ACILIS res multis est uisa,
Christiana fides, quam & non
pauci inter uirtutes ceu socias
numerāt, quod faciūt, quia nullo
experimento eam probauerunt,
nec quante sit uirtutis unquam
gustauerūt, cum fieri nō

Fides tribulationibus
dilatatur.

possit, ut bene de ea scribat, aut recte scripta bene
intelligat, qui non spiritum eiusdem, urgentibus tribulationibus,
aliquando gustarit. Qui autem uel paululum gustauit, non potest unquam
satis de eadem scribere, dicere, cogitare, audire, fons enim uiuus est saliens
in uitā aeternā, ut Christus Ioan. 4. appellat. Ego autem, quanguam
de abundantia nō glorier, sciamq; quā sit mihi arcta suppellex,
spero tamen nonnullā guttam fidei, magnis et uarijs agitatam
tentationibus me consecutum, posseq; si non elegantius, arte solius
dius de ea dicere, quā literales illi & subtiles nimio disputationes
hactenus diseruerunt, sua ipsorum non intelligentes. Quo autē
faciliore uitā rudibus (nā ijs solis seruiō) aperiā, duo hęc
themata præmitto de libertate et seruitute spiritus.

Themata.

— Christianus homo, omnium dominus est liberrimus,
nulli subiectus.

Christia

Christianus homo, omnium seruus est officiosissimus, omnibus subiectus.

Hæc quanquam pugnare uideantur, tamē ubi conuenire inuenta fuerint, pulchre facient ad institutum nostrum. Sūt enim ipsius Pauli utraq; dicentis. 1. Cor. 12. Cum liber essem, omnium me seruum feci, Ro. 13. Nemini quicquā debeat, nisi ut inuicem diligatis. Amor uero natura sua officiosus est & obsequens ei quod amatur, sic et Christus, quanquā omnium dominus, factus tamē ex muliere, factus est sub lege, simul liber & seruus, simul in forma dei, et in forma serui.

Altiore et crassiore petamus ista principio. Homo enim duplici constat natura, spiritali & corporali. Iuxta spiritalē, quam dicunt animam, uocatur spiritalis, interior, nouus homo: Iuxta corporalem, quam carnem dicunt, uocatur carnalis, exterior, uetus homo, de quo Apostolus, 2. Cor. 4. Licet is qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Hæc diuersitas facit, ut in scripturis, pugnantia de eodem homine dicantur, cum & ipsi duo homines in eodē homine sibi pugnent, dum caro concupiscit aduersus spiritum, et spiritus aduersus carnem. Gal. 5.

Primum autem, interiorem hominem apprehendimus, uisuri, qua nā ratione, iustus, liber, uereq; Christianus, hoc est, spiritalis, nouus, interior homo, fiat. **Libertas**
Et cōstat, nullam prorsus rerum externarum, quocūq; Christiana ique censeantur nomine, aliquid habere momenti ad quibus non
E 2 iustitiam consistat.

DE LIBERTATE

iustitiam aut libertatem Christianam, sicut nec ad iniustitiam, aut seruitutem parandam, quod inductione facili persuadetur. Quid enim prodesse queat animæ, si corpus bene habeat, liberum & uiuax sit, edat, bibat, agatq; ut libuerit, cum ijs rebus floreant etiam impiissimi, omnium scelerum serui? Rursus, Quid obsuerit animæ, mala ualetudo, aut captiuitas, aut fames, aut sitis, aut quoduis incommodum externum, cum ijs rebus uexentur etiam piissimi, puraq; conscientia libererim? Neutra harum rerum pertingit ad animæ, siue libertatem, siue seruitutem. Ita nihil profuerit, si corpus sacris uestibus, more sacrorum ornatur, aut locis sacris uersetur, aut officijs sacris occupetur, aut oret, ieiunet, abstineat certis cibis, et faciat opus, quodcumq; per corpus et in corpore fieri potest. Longe alia re opus erit ad iustitiã & libertatẽ animæ, cū ea quæ dicta sunt, geri possint à quouis impio, nec ijs studijs alij q̃ hypocritæ euadant. E diuerso, nihil oberit animæ, si corpus uestiatur prophanis, uersetur locis prophanis, edat, bibat communiter, non oret uoce, omittatq; omnia, quæ per hypocritas superius dicta fieri poterunt.

Et ut omnia rejiciamus, etiã speculationes, meditationes, & quicquid per animæ studia geri potest, nihil prodest. Vna re, eaq; sola, opus est ad uitam, *Verbũ dei animæ necessarium.* iustitiam, et libertatem Christianam. Ea est, sacrosanctum uerbum dei, Euangelium Christi, sicut dicit Ioan. u. Ego sum resurrectio & uita, qui credit in me, non morietur in æternum, Item, 8. Si filius uos liberauerit,

uerit, ueri liberi eritis. Et Mathæi. 4. Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit ab ore dei. Certum ergo habeamus ac firmiter positum: Animam posse omnibus rebus carere, excepto uerbo dei, sine quo nullis prorsus rebus est illi consultum. Habens autem uerbum, diues est, nullius e gens, cum sit uerbum uitæ, ueritatis, lucis, pacis, iustitiæ, salutis, gaudij, libertatis, sapientiæ, uirtutis, gratiæ, gloriæ, & omnis boni inæstimabiliter. Hoc est, quod Propheta octonario toto, & multis alijs locis tot gemitibus & uocibus suspirat & inuocat uerbum dei. Rursus, nec seuior plaga iræ dei, dum mittit famem auditus uerbi sui, ut in Amos diat, sicut nec maior est gratia, quàm si emittat uerbū suum, ut psalmo. 104. Misit uerbum suum & sanauit eos, & eripuit eos de internitionibus eorū. Neq; Christus ad aliud officium missus est, quàm uerbi. Et Apostolicus, Episcopalis, uniuersusq; ordo clericorum, nō nisi in uerbi ministerium uocatus & institutus est.

David in octonario.
Seuissima dei plaga.

Quæres autem: Quod nam est uerbū hoc, aut qua arte utendum est eo, cum tam multa sint uerba dei? Respondeo: Apostolus Ro. 1. id explicat, scilicet Euangelium dei de filio suo incarnato, passo, resuscitato, & glorificato per spiritum sancti ficatorum. Prædicasse enim Christum, hoc est, animā pauisse, iustificasse, liberasse, & saluam fecisse, si crediderit prædicatoni, fides enim sola est salutaris & efficax usus uerbi dei. Ro. 10. Si cōfitearis ore tuo, I E S U M esse domi

Verbum dei quod sit.

DE LIBERTATE

num, et corde tuo credideris, qd' deus illū suscitauit & mortuis, saluus eris. Et iterū. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et Ro. 1. Iustus ex fide sua uiuet. Neq; enim uerbum dei, operibus ullis, sed sola fide suscipi & coli potest. Ideo clarū est, ut solo uerbo anima opus habet ad uitam & iustitiam ita sola fide & nullis operibus iustificatur. Si enim alio quo ptam iustificari posset, uerbo nō haberet opus, ac per hoc nec fide. Verum hæc fides subsistere prorsus non potest cum operibus, hoc est, si per opera (quæcunq; sint) simul iustificari præsumas, hoc enim esset in duas partes claudicare, Baal adorare, & manum osculari, quæ est iniquitas maxima, ut Iob ait: Ideo dum credere incipis, simul discis, omnia quæ in te sunt, esse prorsus culpabilia, peccata, damnanda. Iuxta illud Ro. 2. Omnes peccauerūt & egent gloria dei. Et Ro. 3. Non est iustus, nō est, qui faciat bonum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Hoc enim cognito, scies Christum necessarium tibi, qui pro te passus et resuscitatus est, ut in eum credens, alius homo hæc fide fieres, donatis omnibus peccatis tuis, et iustificato te alienis meritis, nempe Christi solius.

Sola fides iustificat.

Credenda.

Nulla exteriori opere iustificatur homo. Cum ergo hæc fides nō nisi in homine interiore re gnare possit. Sicut dicit Ro. 10. Corde creditur ad iustitiam: & sola ipsa iustificet, manifestum est, hominem interiore non prorsus nullo externo opere uel negotio posse iustificari, liberum & saluum fieri, & opera quæcunq; ad eum nihil pertinere: sicut ecōtra,

sola

sola impietate & incredulitate cordis, reus fit & seruus peccati damnandus, nullo externo peccato uel opere. Quare cuiuslibet Christiani, prima cura esse debet, ut positâ operum opinione, solam fidem magis ac magis roboret, & per eandem crescat, in cognitione, non operum, sed Christi IESV, pro se passi & resuscitati, (ut. i. Petrus ultimo docet) cum nullū aliud opus faciat Christianum. Sic Christus Io. 6. cum Iudæi interrogarent, quid facerent, ut operarentur opera dei, operum multitudinē, qua illos uidebat turgere, repulsa, unū eis præscribit, dicēs: Hoc est opus dei, ut credatis in eum, quem misit ille, hunc enim pater signauit deus.

Hinc recta in Christo fides, incōparabilis thesaurus est, secū habens uniuersam salutē, & seruans ab omni malo, sicut Mar. ultimo dicit: Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit: Qui nō crediderit, condemnabitur. Quē thesaurū Esaias intutus prædixit. 10. Verbum abbreviatū & consumans faciet dominus super terram. Et consummato abbreviato inundabit iustitiā, quasi dicat: Fides, quæ est breuis et cōsummata plenitudo legis, tanta iustitia credentes replebit, ut nulla alia re ad iustitiam opus habeant. Sic & Paulus Rom. 1. 10. dicit: Corde enim creditur ad iustitiam.

Queris autem, qua ratione fiat, ut sola fides iustificet, & sine operibus, tantorum bonorum thesaurū præbeat, cum tam multa opera, ceremoniæ, leges in scripturis nobis præscripta sint. Respondeo. Ante oīa,

DE LIBERTATE

Scriptura habet præcepta et promissa.

memor esto eius, quod dictum est, solā fidem, sine operibus, iustificare, liberare & saluare, id quod clarius infra faciemus. Interim signandum, uniuersam scripturā dei, in duo partiri: Præcepta & promissa. Præcepta docent quidē bona, sed non statim fiunt, quæ docta sunt: ostēdunt enim, quid facere nos oporteat, sed uirtutem faciendi non donant, in hoc autem sunt ordinata ut hominem sibi ipsi ostendant, per quæ suā impotentiam ad bonum cognoscat, et de suis uiribus desperet. Quā causa, & uetus testamentum uocatur & sunt. Exempli causa: Non concupisces, præceptum est, quo nos oēs esse peccatores cōuincimur, cū nemo possit non concupiscere, quicquid contra molitus fuerit, ut ergo, non concupiscat & præceptum impleat, cogitur de sese desperare, & alibi ac per alium quære re auxilium, quod in se non inuenit, sicut Osee dicit:

Omnia præcepta nobis æque impossibilia.

Perditio tua Israël, tātum in me auxilium tuū. Quod autem hoc uno præcepto agitur, idem omnibus agitur, æque enim sunt impossibilia nobis omnia.

Legi satisfaciendum.

Vbi uero per præcepta doctus fuerit impotentiam suam, & iam anxius factus, quo studio legi satisfaciat, cum legi satisfieri oporteat, ut ne iota quidem, aut apex prætereat, alioquin sine ulla spe dānabitur, tum uere humiliatus & in nihilum redactus coram oculis suis, non inuenit in seipso, quo iustificatur & saluus fiat. Hic altera scripturæ pars adest, Promissa dei, quæ annūciant gloriam dei, & dicunt: Si uis legē implere, non concupiscere, sicut lex exigit; En tibi crede in Christum,

in Christum, in quo promittuntur tibi, gratia, iustitia, pax, libertas, & omnia, si credis habebis, si non credis carebis. Nam quod tibi impossibile est in uniuersis operibus legis, quæ multa sunt & tamen inutilia, facili compendio implebis per fidem. Quia deus pater, omnia in fide posuit, ut quisquis hanc habuerit, omnia habeat, qui non habuerit, nihil habeat: Concluditur enim omnia sub incredulitate, ut omnium misereatur. Ro. ii. Sic promissa dei hoc donat, quod præcepta exigunt, & implent, quod lex iubet, ut sint omnia solius dei, tam præcepta & plenitudo eorum. Ipse solus præcipit, solus quoque implet, ideo promissa dei pertinent ad nouum testamentum, immo sunt nouum testamentum.

Oïa per fidē
implemus.

Deus solus
& præcipit
& implet.

Cum autem hæc promissa dei, sint uerba sancta, uera, iusta, libera, pacata & uniuersa bonitate plena, fit, ut anima, quæ firma fide illis adhæret, sic eis uniaur, imò penitus absorbeatur, ut nõ modo partiâpet, sed saturetur & inebrietur omni uirtute eorum. Si enim tactus Christi sanabat, quanto magis hic tenerimus in spiritu. imò absorptio uerbi, omnia quæ uerbi sunt, animæ communicat. Hoc igitur modo anima per fidē solâ, sine operibus è uerbo dei iustificatur, sanctificatur, uerificatur, pacificatur, liberatur, & omni bono repletur, uereq; filia dei effiatur, sicut Ioan. i. dicit: Dedit eis potestatem filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius.

Fidei prima
uirtus.

Ex ijs facile est intellectu. Vnde fides tantũ possit,

E S & cur

DE LIBERTATE.

Et cur ulla, nec omnia bona opera, eam possint æquāre, quia nullum opus adhaerere uerbo dei, nec in anima esse potest, sola autem fides et uerbum in ea regnāt, quale est uerbum, talis ab eo fit anima, æu ferrū igniti, candet sicut ignis, propter unionē sui et ignis, ut clarum sit homini Christiano suam fidem sufficere pro omnibus, nec operibus ei opus fore, ut iustificetur, quod si operibus nō habet opus, nec lege opus habet, si lege non habet opus, ærte liber est à lege, uerumq; est: iusto nō est lex posita. Atq; hæc est Christiana illa libertas, fides nostra, quæ facit, nō ut otiosi simus, aut male uiuamus, sed, ne cuiquā opus sit lege aut operibus ad iustitiam et salutem.

Altera fidei uirtus.

Hæc prima fidei uirtus esto. Alteram quoque uideamus. Fidei enim et hoc officiū est, ut eum cui credit, omnium piūssima et summa colat opinione, nempe quod eum ueracem et dignum habeat, cui credendum sit. Neq; enim alius est honor similis ueritatis et iustitiæ opinioni, qua honoramus eum cui credimus.

Summus honor.

Quid possumus tribuere ulli maius, quā ueritatem et iustitiā et absolutam prorsus bonitatem? E diuerso summa contumelia est, opinione mendaciæ et iniquitatis quēquam celebrare aut suspectum habere quod facimus, dum non credimus ei. Sic anima dum firmiter credit promittenti deo, ueracem et iustum eum habet, qua opinione nihil potest deo præstantius tribuere: hic summus cultus dei est, de disse ei ueritatem, et iustitiam, et quicquid tribui debet ei, cui creditur.

Summa contumelia.

Hic

Hic paratum sese præbet in omnes uoluntates eius, hic sanctificat nomen eius, et secum agi patitur, sicut placitum fuerit deo, quia promissis eius inherens, non dubitat eum uerum, iustum, sapientem, omnia optime facturum, dispositurum, curaturum. At nonne talis anima, hac fide sua, per omnia obedientissima deo est? *Obedientia perfecta.*
 Quod ergo præceptum est reliquum, quod talis obedientia non abunde impleuerit? Quæ plenitudo plenior quam omnimoda obedientia: at hanc, non opera sed sola fides præstat.

Contra quæ rebellio? quæ impietas? quæ contumelia *Rebellio.*
 dei maior quam non credere promittenti? Quid enim aliud est quam deum aut mendacem facere, aut dubitare ueracem esse? hoc est, sibi ueritatem tribuere, deo autem mendacium & uanitatem: in qua re nonne deum negat & seipsum sibi Idolum in corde erigit? Quid rogo profunt opera in hac impietate facta, etiã si Angelica & Apostolica forent? Recte ergo deus, non in ira aut libidine, sed in incredulitate, omnia cõclusit, ne qui castis & mansuetis operibus legis fingunt se implere legem (ut sunt politica & humana uirtutes) saluos se futuros præsumant, cum in peccato incredulitatis comprehensi, aut misericordiam querant, aut per iustitiam damnentur.

Vbi autem deus uidet, ueritatem sibi tribui, & fide *Honorat deus*
 cordis nostri se honorari tanto honore, quo ipse dignus est, *in eum;*
 Rursum & ipse nos honorat, tribuens & nobis
 bis ueritatem & iustitiam, propter hanc fidem. *Fides enim*

DE LIBERTATE

enim facit ueritatem et iustitiam, reddens deo suam, ideo rursus, reddit deus iustitiæ nostræ gloriam. Verum est enim & iustum, deum esse ueracem & iustum: & hoc ei tribuere & cōfiteri, hoc est esse ueracem & iustum. Sic. 1. Reg. 5. Quicumq; honorificat me, glorificabo eum. Qui uero contemnunt me erunt ignobiles. Sic Paulus Ro. 4. Abrahamæ dicit suam fidem esse reputatam in iustitiam, quia per eam dedit plenissime gloriam deo, & nobis eadem causa reputandam ad iustitiam, si crediderimus.

Tertia fidei gratia.

Tertia fidei gratia incōparabilis est hæc, quod animam copulat cum Christo, sicut sponsam cum sponso. Quo sacramēto (ut Apost. docet) Christus & anima efficiūtur una caro. Quod si una caro sunt, uerū inter eos matrimonium, imò omnium lōge perfectissimum consummatur (cū humana matrimonia huius unice, figuræ sint tenues) Sequitur & omnia eorum communia fieri, tam bona quam mala, ut quæcunq; Christus habet, de ijs tanquam suis, præsumere & gloriari possit fidelis anima. Et quæcunq; animæ sunt, ea sibi arroget Christus, tanquam sua. Conferamus ista & uidebimus inestimabilia: Christus plenus est, gratia, uita, & salute: Anima plena est peccatis morte & damnatione. Intercedat iā fides, & fiet, ut Christi sint peccata, mors, & infernus. Animæ uero gratia, uita & salus: oportet enim eum si sponsus est, ea simul quæ sponsa habet acceptare, & ea quæ sua sunt, sponse impartire, qui enim corpus suum & seipsum illi donat,

Unio ad spōsum.

Vide inestimabilia.

donat, quomodo non omnia sua donat? Et qui corpus sponse accipit, quomodo non omnia que sponse sunt accipit? Hic iam dulcissimum spectaculum prodit non solum communionis, sed salutaris belli & uictoriæ & salutis & redemptionis.

Cum enim Christus sit deus & homo, eaq; persona que nec peccauit, nec moritur, nec damnatur, sed nec peccare, mori, damnari potest. Eiusq; iustitia, uita, salus insuperabilis, æterna, omnipotens sit. Cum inquam talis persona, peccata, mortem, infernum, sponse, propter annulum fidei, sibi communia, imò propria facit, nec in ijs aliter se habet, quàm si sua esset, ipseq; peccasset, laborans, moriens, & ad infernũ descendens, ut omnia superaret, peccatumq; mors & infernus, eum absorbere non possent, necessario in ipso absorpta sunt, stupendo duello. Nam iustitia eius, omnium peccatis superior, uita eius, omni morte potentior, salus eius, omni inferno inuictior. Ita fit anima fidelis, per arrã fidei suæ in Christo sponso suo, omnibus peccatis libera, à morte secunda, & ab inferno tu-
ta, donata æterna iustitia, uita, salute, sponsi sui Christi. Sic exhibet sibi sponsam, sine macula et ruga, gloriosam, mundans eam lauacro in uerbo uitæ, id est, per fidem uerbi, uitæ, iustitiæ, & salutis. Sic sponsat eam sibi, in fide, in misericordia & miserationibus in iustitia & iudicio, ut Osee. 2. dicit.

Quis ergo has nuptias regales satis æstimet? Quis diuitias gloriæ, gratiæ huius comprehendat? Vbi diues & pius

Duellũ amoris in Christo.

Arra fidei in sponsa Christi.

Regaliũ nuptiarum maiestas, & pius

DE LIBERTATE

et pius hic sponsus Christus duat uxore hanc pauper-
culam, impiam, meretriculam, redimens eam ab omni-
bus illius malis, & ornans omnibus suis bonis. Iam
enim impossibile est, ut peccata sua eam perdant, cum
super Christum posita sint & in ipso absorpta, ha-
beatq; ipsa eam iustitiam in Christo sponso suo, de qua,
ut sua propria praesumat, & aduersus omnia peccata
sua, contra mortem & infernum, possit cum fiducia
illam opponere, & dicere: Si ego peccaui, at Christus
meus, non peccauit, in quem credo, cuius omnia, mea
sunt, & omnia mea illius. Sicut in Canticis: Dilectus
meus mihi, & ego illi. Hoc est, quod Paulus dicit. 1.
Cor. 15. Deo gratias, qui dedit nobis uictoria per IESUM
CHRISTUM dominum nostrum. Victoriā autē
peccati & mortis, sicut illic inducit: Peccatum stimu-
lus mortis est, uirtus uero peccati lex.

*Qua causa
tantū tribua-
tur fidei.*

Ex ijs iterum intelligis, qua causa tantum tribua-
tur fidei: ut sola impleat legē, & sine ullis operibus,
iustificat. Vides enim primū praeceptum, quod dicitur,
vnum deum coles, sola fide impleri. Si enim etiam
ipse aliud non esses à plāta pedis aduerticem, quā
bona opera, non tamen iustus esses, nec deum cole-
res, nec primum praeceptum impleres, cum deus colī
non possit, nisi tribuatur ei ueritatis & uniuersae bo-
nitatis gloria, sicut uere tribuēda est: hoc autem ope-
ra non faciunt, sed sola fides cordis. Non enim ope-
rando, sed credendo deum glorificamus & ueracē cō-
firmur. Hoc nomine fides sola est iustitia Christianē
hominis

*Cultus dei
uerus.*

hominis & omnium præceptorum plenitudo. Qui enim primum implet, cætera omnia facili opera implet. Opera uero, cum sint res insensatæ, non possunt deum glorificare, quamuis ad gloriam dei (si fides assit) fieri possint. Verum nos hoc temporis querimus, non ea quæ fiunt, qualia sunt opera, sed eum qui facit, qui glorificat & opera producit. Hæc est fides cordis, caput et substantia totius iustitiæ nostræ. Vnde cæca & periculosa doctrina est, quæ per opera impleri præcepta docet, cum ante omnia opera oporteat præcepta esse impleta, & plenitudinem sequatur opera, sicuti audiemus.

Fides facit opera.

Vt autem hanc gratiam, quam in Christo habet interior ille homo noster, latius uideamus, sciendū quod deus in ueteri testamento, sibi sanctificabat omne primogenitum masculinum, eratque primogenitura magis prærogatiui præteriti, duplici honore præ cæteris pollens, sacerdos & regno. Erat enim frater primogenitus, sacerdos & dominus omnium aliorum. Quæ figura Christus præmonstratus est, uere et unice primogenitus dei patris et uirginis Mariæ, uereque rex et sacerdos, non secundum carnem & terram. Regnum enim eius non est de hoc mundo: In cælestibus & spiritualibus ipse regnat, & cōsecrat, quæ sunt, iustitia, ueritas, sapientia, pax, salus &c. Non quod non omnia etiam terrena & inferna subiecta sint ei (alioqui quomodo posset nos ab illis tueri & saluare) sed quod non in ijs nec ex ijs regnum eius constet. Ita nec sacerdotium eius cōsistit in uestiū gestuumque

Primogenitura prærogatiui.

Regnum Christi in quibus constet.

DE LIBERTATE

gestuumq; pompa externa, quale fuit humanū illud Aaronis, & nostrum hodie Ecclesiasticum sacerdotium, sed in spiritualibus, per quæ in cœlis inuisibili of-
ficio, pro nobis interpellat apud deum, ipsiq; se ipsum offert, & omnia facit, quæ sacerdotem facere oportet, sicut eum describit Paulus ad Hebræos ex figura Melchisedech. Nec solum pro nobis orat, et interpellat, sed & intus in spiritu nos docet uiuis doctrinis spiritus sui, quæ duo sunt proprie officia sacerdotis, quod in carnalibus sacerdotibus figuratur, precibus & contionibus uisibilibus.

Sacerdotale
officiū.

Quomodo
Christianos
fideles, sacer-
dotes esse in-
telligi debe-
at.
Christiani re-
ges.

Quemadmodum autem Christus primogenitura sua, has duas dignitates obtinuit, ita impartit & communes eas dē facit cuilibet suo fideli, matrimonij prædicti iure, quo sponsæ sunt, quæcunq; spōsi sunt. Hinc omnes in Christo sumus sacerdotes et reges, quicūq; in Christū credimus. Sicut. 1. Pe. 2. dicit: Vos genus electum, populus acquisitionis, sacerdotium regale, & regnum sacerdotale, ut uirtutes enarretis eius, qui uocauit uos de tenebris in admirabile lumen suum. Quæ duo sic se habēt: Primū, quod ad regnū pertinet, quilibet Christianus, per fidem, sic magnificatur super omnia, ut spirituali potentia, prorsus omnium dominus sit, ita, ut nulla omnino rerum possit ei quicquam nocere, imò omnia ei subiecta coguntur seruire ad salutem. Sic Paulus Roma. 8. dicit: Omnia cooperantur in bonū electis. Itē. 1. Corin. 3. Omnia uestra, siue mors, siue uita, siue instantia, siue futura, uos autem Christi.

Non,

Non quod corporali potētia, quisquam Christianorū Nota.
 super omnia constitutus sit possidenda & tractanda,
 quo furore, passim Ecclesiastici quidam insaniunt,
 hoc enim, regum, principum et hominū est in terra,
 quando ipso uitæ usu uidemus, nos omnibus subijci,
 multa pati, atq; adeo mori, immo quo Christianior
 quisq; est hoc pluribus subiectus est malis, passioni-
 bus et mortibus ut in ipso principe primogenito Chri-
 sto & omnibus fratribus suis sanctis uidemus. Potē-
 tia hæc spiritualis est, quæ dominatur in medio inimi Regnum spi-
rituale.
 corum, & potens est in medijs pressuris, quod est ali-
 ud nihil, quàm quod uirtus in infirmitate perficitur:
 & in omnibus possum lucrum facere salutis, adeo ut
 erux & mors cogantur mihi seruire & cooperari ad
 salutem. Hæc est enim ardua & insignis dignitas,
 uerāq; & omnipotens potestas, spirituale imperium,
 in quo nulla res tam bona, nullatam mala, quæ non
 in bonum mihi cooperetur, si modo credidero. Nulla
 tamen mihi opus est (cum sola fides sufficiat ad salu-
 tem) nisi quod fides in ea uirtutem et imperiū liber-
 tatis sue exerceat. Ecce hæc est, Christianorum inæsti-
 mabilis potētia & libertas.

Nec solum reges omniū liberrimi, sed sacerdotes Sacerdotes
sumus in æ-
ternum.
 quoq; sumus in æternum, quod longe regno excellen-
 tius, per sacerdotium enim digni sumus corā deo ap-
 parere, p̄ alijs orare, et nos inuicē ea quæ dei sunt do-
 cere. Hæc enī sacerdotū officia sunt, quæ pr̄sus nulli
 incredulo cōcedi possunt. Ita Christus nobis obtinuit,

DE LIBERTATE

Nō credenti
bus mala oīa

si in eum credimus, ut sicut confratres, coheredes, et corriges, ita & consacerdotes ei simus, audentes cū fiducia, per spiritum fidei corā deo prodire et clamare, Abba pater, et alter pro altero orare & omnia facere: quæ uidemus, uisibili & corporali officio sacerdotum geri & figurari. Qui uero nō crediderit, huic nihil seruit, aut in bonū cooperatur, sed omnium ipse seruus est, et omnia ei adunt in malū, quia omnibus impie utitur in sua cōmoda, non in dei gloriā. Ita nec sacerdos est, sed prophanus, cuius oratio fit in peccatū, nec corā deo unquā apparet, quia deus peccatores non exaudit. Quis ergo comprehendere potest, altitudinem dignitatis Christianæ, quæ per regalem suam potentiam, omnium dominatur, mortis, uitæ, peccati &c. Per sacerdotalem uero gloriam apud deū omnia potest, quia deus facit, quæ ipse petit & optat, sicut scriptum est: Voluntatem uimentium se facit, & deprecationem eorum exaudit, & saluos faciet illos? Ad hanc gloriā certe nullis operibus, sed sola fide, puenit.

Christiano-
rū libertas.

Ex ijs clare uidere potest quilibet, quo modo Christianus homo liber est ab omnibus et super omnia, ita, ut nullis operibus ad hoc indigeat, ut iustus et saluus sit, sed sola fides hæc omnia largitur abūde. Quod si sic desiperet, ut per ullum opus bonum presumeret, iustus, liber, saluus, Christianus fieri, statim amitteret fidē cū omnibus bonis. Quæ stultitia pulchre figurata est in fabula illa, Vbi canis in aqua currens et carnē uerā in ore gestās, deceptus umbra carnis in aqua patentis,

patētis, dum eandē apertō rictu petit, ueram carnem simul cum imagine perdit.

Hic quæres, si omnes qui in Ecclesia sunt, sacerdotes sunt, quo nomine discernuntur ij, quos nunc sacerdotes dicimus, à laicis? Respondeo. Vocabulis istis, sacerdos, clericus, spiritualis, Ecclesiasticus, iniuria facta est, dum à reliquis Christianis omnibus translata sunt & paucos istos, qui nunc usu noxio Ecclesiasticum dicuntur. Scriptura enim sancta nihil discernit inter eos, nisi quod ministros, seruos, œconomos appellat, qui nunc Papæ, Episcopi, dominiq; iactantur, qui cæteris seruiant, ministerio uerbi ad docendam fidem Christi & libertatem fidelium. Nam & si uerum est, nos omnes æqualiter sacerdotes esse, non tamen possumus, nec si possemus, debemus omnes publice seruire & docere. Sic Paulus 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo, sicut ministros Christi & dispensatores ministeriorum dei.

At dispensatio ista nunc in tantam pompam potestatis et terrificam quandam tyrannidem euasit, ut nec gentium, nec ulla mundi imperia queant ei conferri, quasi laici, aliud quiddam quam Christiani sint, qua peruersitate factum est, ut penitus interciderit scientia Christianæ gratiæ, fidei, libertatis & totius Christi: Succedere in locum eius, humanorum operum et legum intolerabili captiuitate, factiq; simus iuxta lamentationes Hieremias serui hominum uilissimorum, qui in terra sunt, qui nostra miseria abutuntur in omnes turpitudines & ignominias

Ministerium
Ecclesiastico-
rum quo per-
uaserit.

DE LIBERTATE

ignominias uoluntatis suæ.

**Christus
quomodo
prædican-
dus.**

Redeundo ad id quod cœpimus, puto per hæc clarum fieri. Non esse satis nec Christianum, si Christi opera uitam & uerba prædicemus historico more, ac res quasdã gestas, quas nosse satis sit ad uitæ formãdæ exemplum, quomodo ij, qui nunc optimi sunt, prædicant. Multominus si penitus taceatur & leges hominum decretãq; patrum uice eius doceantur. Iam sunt non pauci, qui eo studio Christum prædicant & legunt, ut affectus humanos moueant ad condolendum Christo, ad indignandũ Iudeis, & id genus alia puerilia & muliebria deliramenta. Oportet autem, ut eo fine prædicetur, quo fides in eũ promoueatur, ut non tantũ sit Christus, sed tibi & mihi sit Christus & id in nobis operetur, quod de eo dicitur, & quod ipse uocatur. Hæc autem fides nascitur, & seruatur ex hoc, si prædicatur, quare Christus uenerit, quid attulerit, & dederit, quo usu & fructu acceptandus sit. Hoc fit, ubi recte docetur Christiana libertas, quã ex ipso habemus, & qua ratione omnes Christiani, reges et sacerdotes simus, in quo omnium domini sumus, & quicquid egerimus coram deo placitũ & acceptũ esse confidimus, sicut hæctenus dixi.

**Fructus opti-
me prædica-
tionis.**

Cuius enim cor, hæc audiens, nõ totis medullis gaudeat, & tanto solatio accepto non dulcescat in amorem Christi? ad quem amorem, nullis unquam legibus aut operibus peruenire potest. Quis est, qui tali corde nocere possit, aut ipsum pauca faciat? Si irruit cõ
scientia

sciētia peccati, aut horror mortis, paratū est sperare in domino, nec timet ab auditione ista mala, nec commouetur, donec despiciat inimicos suos. Credit enī iustitiā Christi, suā esse, & peccatum suū iam nō suum, sed Christi esse. At à facie iustitiæ Christi, omne peccatū absorbeat necesse est, propter fidem Christi, sicut superius dictum est, discitq; cum Apostolo, morti & peccato insultare & dicere: Vbi est mors uictoria tua? ubi est mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatū est, uirtus uero peccati, lex. Deo autē gratia, qui dedit nobis uictoriā per I E S U M Christum dominiū nostrū. Absorpta enim est mors uictoria non tantum Christi, sed & nostra, quia per fidem nostra fit, & in ipsa & nos uincimus.

Hæc dicta sint de interiore homine, de eius libertate, & de principe iustitiæ fidei, quæ nec legibus, nec operibus bonis indiget, quin noxia ei sunt, si quis per ea præsumat iustificari. Nunc ad alteram partem reuertamur ad extremum hominem. Hic enim respondetur qui Luterus dicitur illis omnibus, qui uerbo fidei de ijs, quæ dicta sunt, offēsi, dicunt: Si fides omnia facit & sola ad iustitiā satis est, cur ergo præcepta sunt bona opera? Quæ nō intelliguntur abimur ergo & nihil operabimur, si de contenti. Respondet. Non sic impij non sic. Vere quidem sic haberet res ista, si penitus et perfecte, interni et spirituales essemus, quod nō fiet, nisi in nouissimo die resurrectionis mortuorū, donec in carne uiuimus, nō nisi incipimus et proficiamus, quod in futura uita perficietur,

DE LIBERTATE

propter quod Apostolus Ro. 8. Apellat primitias spiritus, quod in hac uita habemus, accepturi scilicet de amas & plenitudinē spiritus in futuro. Ad hanc partem pertinet, quod supra positū est: Christianū esse omnium seruū & omnibus subiectum. Quia enim parte liber est, nihil operatur, quia autē seruus est, omnia operatur, quod qua ratione fiat, uideamus.

Quanquam homo (ut dixi) intus secūdum spiritū per fidem abunde satis iustificetur, habens quicquid habere debet, nisi quod hanc ipsam fidem & opulentiam oportet de die in diem augetere, usq; in futurā uitam, tamen manet in hac uita mortali super terram

Vnde opera in qua necesse est, ut corpus suum proprium regat, incipiant. & cum hominibus conuersetur. Hic iam incipiunt

opera, hic non est otiaudum, hic certe curandum, ut corpus, ieiunijs, uigilijs laboribus alijsq; disciplinis moderatis, exerceatur & spiritui subdatur, ut homini interiori & fidei obediat et conformis sit, nec ei rebellet, aut ipsum impediatur, sicut est ingenū eius si coreratus nō fuerit. Interior enim homo conformis deo, & ad imaginem dei creatus per fidem, & gaudet &

Negotiū uni iucundatur, propter Christum, in quo tanta sibi colla- cū hominis ta sunt bona, unde et hoc solū negocij sibi habet, ut cū interioris, gaudio & gratis deo seruiat in libera charitate.

Hoc dum agit, eae in carne propria offendit uolūtatem contrariam, quae mūdo seruire & querere quae sua sunt, nititur. Id quod spiritus fidei ferre non potest neq; ualet, et aggreditur, hilari studio ad opprimēdam &

dam & coercendam eam. Sicut Paulus dicit Rom. 7. Cōdelector legi dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in legem peccati. Et alibi: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte alijs prædicans ipse reprobus efficiar. Et Gal. 5. Qui Christi sum, carnem suā crucifixerūt cum concupiscentijs suis.

Verum ea opera oportet, non ea fieri opinione, quo per ipsa coram deo iustificatur quisquam, hanc enim falsam opinionem fides nō feret, quæ sola est iustitia coram deo, sed solum ea opinione, ut corpus in seruitutē redigatur & purificetur à concupiscentijs suis malis, ita ut oculus non nisi uertat ad cōcupiscentias expurgandas. Cum enim anima per fidem purgata sit, & amans dei facta, uellet omnia pariter purgari, præcipue corpus proprium, ut omnia secum amarent & laudarent deum. Ita fit, ut homo exigente corporis sui causa otīari non possit, cogaturq; ob id, multa bona operari, ut in seruitutem redigat. Hæc tamē opera ipsa, non id sunt, quo iustificatur, corā deo, sed gratuito amore ea faciat in obsequium dei, nihil aliud in tutus quàm diuinum beneplacitum, cui per omnia uellet obsequi officiosissime.

Hac ratione quisq; seipsum erudire facile potest, qua mensura aut discretionē (ut dicūt) corpus suum castigare debeat, tantū enim ieiunabit, uigilabit, laborabit, quantū satis esse uiderit, ad corporis lasciuiam

Qua opinio
ne opera fa-
cienda.

Qua ratione
corpus casti-
gandum.

DE LIBERTATE

Et concupiscentiã premendam. Qui uero præsumunt operibus iustificari, obseruant non mortificationẽ concupiscentiarum, sed ipsa tantum opera, arbitrantes, si modo quam plurima & maxima fecerint, sese bene habere & iustos factos esse, aliquando & cerebrum ledentes & naturam extinguentes, aut saltem inuilem reddentes. Quæ est ingens insipientia & ignorantia Christiane uitæ & fidei, uelle sine fide per opera iustificari & saluari.

Similitudo egregia.

Vt autẽ ea quæ diximus faciãlius capiantur, similitudinibus ea monstremus. Debent opera hominis Christiani per fidem suam ex mera gratuitaq; misericordia dei iustificati & saluati, non alio loco haberi quàm opera fuissent Adæ & Eue in paradiso & omnium filiorum, si non peccassent, de quibus Gen. 2. sic dicitur: Posuit deus hominem, quem formauerat in paradysum, ut operaretur et custodiret illum. At Adam erat iustus & rectus à deo creatus, sineq; peccato, ita, ut per suam operationem & custodiã, non opus habuisset iustificari & rectus fieri, sed ne otiosus iret, dedit ei dominus negocium, ut paradysum coleret & seruaret. Quæ fuissent opera uere liberrima nullius gratia facta, nisi beneplaciti diuini, nõ ad iustitiam obtinendam, quã iam habebat plenẽ, quæ & congenita fuisset nobis omnibus.

Fides reposita in paradysum.

Ita & credẽtis hominis opera, qui per fidem suam denuo repositus est in paradysum & de nouo recreatus, nõ eget operibus ut iustus fiat aut sit, sed ne otiosus sit,

sus sit, & corpus suū operetur & seruet, sunt ei ope-
 ra eiusmodi libertatis, solum intuitu diuini beneplaciti,
 facienda, nisi, quod nondū plenē recreati sumus per/
 secta fide & charitate, quas augeri oportet, nō tamē
 per opera, sed per seipsas. Aliud: Episcopus sacer tē/
 plum consecrans, pueros confirmans, aut aliud quip-
 piam officij sui faciens, non consecratur ijs ipsis operi-
 bus in Episcopū, imò, nisi ante esset consecratus Epi-
 scopus, nullum istorum operum quicquam ualerent,
 essentq; stulta & puerilia et ludicra. Ita Christianus
 per fidem suam consecratus bona facit opera, sed nō
 per hæc magis sacer aut Christianus efficiatur, hoc enī
 solius fidei est immo, nisi ante crederet & Christia-
 nus esset, nihil prorsus ualerent omnia sua opera, es-
 sentq; uere impia & damnabilia peccata.

Aliud simile

Vera itaq; sunt hæc duo uerba: Bona opera non fa-
 ciunt bonū uirum, sed bonus uir facit bona opera: Ma-
 la opera non faciunt malum uirum, sed malus uir fa-
 cit mala opera. Ita, ut semper oporteat ipsam substan-
 tiam seu personam esse bonam ante omnia opera bon-
 na, & opera bona sequi & prouenire ex bona perso-
 na. Sicut & Christus dicit: Mala arbor non facit bo-
 nos fructus, bona arbor non facit malos fructus. Cla-
 rum autem est, quod fructus non ferunt arborem, nec
 arbor crescit in fructibus. Sed ediuerso arbores ferūt
 fructus & fructus crescūt in arboribus. Ut ergo neas-
 se est, arbores esse priores fructibus suis, & fructus
 non faciūt arbores neq; bonas neq; malas, sed ecōtra

Duo uerba
memorāda.

Simile,

DE LIBERTATĒ

arbores tales, faciunt tales fructus. Ita necesse est, primum personam ipsam hominis esse bonam uel malā, antequam faciat bonum, uel malum opus, et opera sua non faciunt eum malum aut bonum, sed ipse facit opera sua aut mala aut bona.

Aliud simile.

Similia uideri licet in omnibus artificijs. Mala domus uel bona non facit malum aut bonum fabricum, sed bonus aut malus faber, facit malam aut bonam domum. Et in uniuersum, nullum opus facit artificem talem, quale est ipsum, sed artifex facit opus tale, qualis est ipse. Ita res se habet & in operibus hominum, qualis est ipse, siue in fide, siue in infidelitate, tale est opus eius, bonum, si in fide, malum, si in infidelitate factum fuerit. Non autem id conuertitur, ut quale sit opus, talis fiat & homo in fide uel in infidelitate. Opera enim, ut non faciunt fidelem, ita nec iustum. At fides, ut faciat fidelem & iustum, ita & bona opera. Cum ergo opera neminem iustificent, & hominem oporteat esse iustum, antequam operetur bonum, manifestissimum est solam fidem esse, quæ ex mera dei misericordia per Christum in uerbo eius, personam digne & sufficienter iustificat & saluet, & nullo opere, nulla lege Christiano homini opus esse ad salutem, cum per fidem liber sit ab omni lege, & ex mera liberalitate omnia gratuito faciat, quæcunque facit, nihil querens aut commodi aut salutis (cum iam satur & saluus sit gratia dei ex fide sua) sed solum beneplacium dei.

Sola fides iustificat.

Sic &

Sic et infideli nullum opus bonum prodest ad iusti-
 tiam & salutē. Ediuerso, nullū malum opus facit eū
 fit malus ex
 malum aut damnatū, sed incredulitas, quæ personam
 operibus.
 & arborem malam facit, mala & damnata faciunt ope-
 ra. Vnde dum bonus aut malus quisquā efficitur, nō
 hoc ab operibus, sed à fide uel incredulitate orditur.
 Sicut Sapiens dicit: Initium peccati, apostatare à deo,
 & id est non credere. Et Paulus Heb. ii. Oportet ac-
 cedere credere. Et Christus idem dicēs: Aut facite ar-
 borem bonam, & fructus eius bonos, aut facite arbo-
 rem malam, & fructus eius malos, ac si dicat: Qui uo-
 let fructus bonos habere, ab arbore incipiet & hanc
 bonā plantabit. Ita qui uult bona operari non ab ope-
 rando, sed à credendo incipiat, quod personam bonā
 facit. Nō enim personam bonam facit, nisi fides, nec
 malam, nisi incredulitas.

Hoc sanè uerum est, operibus fieri hominem bo-
 num aut malum coram hominibus, hoc autem fieri, est
 idem quod ostendi & cognosci quis sit bonus aut ma-
 lus, ut Christus Matth. 7. dicit: Ex fructibus eorum,
 cognoscetis eos. At hoc totum in specie & extra ma-
 net: qua in re, plurimi falluntur, qui scribere & do-
 cere præsumunt bona opera, quibus iustificentur, inte-
 rim fidei ne memorentur quidem, euntes in uis suis,
 falsi & fallētes semper, proficientes in peius, cæcæ
 eorum duces, multis sese operibus fatigantes, et tamen
 nunquam ad ueram iustitiam peruenientes. De quibus
 Paulus .i. Timoth. 3 dicit: Habentes quidem speciem

Opera homi-
 nem bonū fa-
 ciunt, sed cor-
 ram hominū
 bus.

Fons erroris
 quorundam.
 pietatis,

DE LIBERTATE

pietatis, uirtutem autem eius abnegantes, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes.

Qui ergo cum istis cæcis nō uoluerit errare, oportet ut ulterius prospiciat quàm in opera, leges, aut doctrinas operum, imò auerso ab operibus intuitu, personam inspiciet, & qua ratione illa iustificatur: quæ non operibus neq; legibus, sed uerbo dei (id est, promissione gratiæ suæ) & fide, iustificatur & saluatur, ut stet gloria maiestatis diuinæ, quæ nos non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam per uerbū gratiæ suæ saluos fecit credentes.

Regule intelligentiæ doctrinarū multorum.

Facile ex his cognitu est, qua ratione sint opera bona reijcienda aut amplectenda, & qua regula intelligenda sint omnium doctrinæ de operibus datae. Si enim opera comparentur ad iustitiam, et peruerso leuiathan, eaq; falsa persuasiōe fiant, ut per ipsa iustificari præsumas, iam necessitatem imponūt, & libertatem cum fide extinguunt, & hoc ipso additamento bona iam non sunt, uereq; damnabilia: Libera enim non sunt, & gratiam dei blasphemant, cuius solius est per fidē iustificare & saluare, quod opera non potentia præstare, impia tamen præsumptione, per nostram hanc stultitiam affectāt, ac sic in officium gratiæ & gloriæ eius uiolenter irruunt. Nō ergo opera bona reijcimus,

Ratio doctrinæ Lutheri.

imò maxime amplectimur et doæmus, non enim propter ipsa, sed propter impium hoc additamentum, & peruersam opinionem quærendæ iustitiæ, ea damnamus,

mus, qua fit, ut solum in specie appareant bona, cum reuera bona non sint, quibus falluntur & fallunt, & lupi rapaces, sub uestimentis ouium.

Hic autem leuiathan & peruersa opinio in operibus insuperabilis est, ubi deest sincera fides, abesse enim non potest à sanctis illis operarijs, donec fides uastatrix eius ueniat & regnet in corde. Natura per se ipsam non potest eam expellere, imò ne cognoscere quidem, quin eam ducit loco sanctissime uoluntatis, ubi si consuetudo accesserit, & hanc natura prauitate roborauerit (sicuti factum est, per impios magistros) inuicibile malum est, et infinitos irreuerabiliter seducat ac perdit. Quare & si bonum est, de poenitentia, confessione, satisfactione predicare & scribere, si tamē hic sistatur, & non ad fidem usq; docendam procedatur, sine dubio deceptorie & diabolicæ sunt doctrinæ. Sic enim Christus, cum suo Ioanne, non solum dixit, poenitentiam agite, sed addit uerbum fidei, dicens: Appropinquabit regnum cœlorum.

Nō enim alterum tantum, sed utrunq; uerbum de predicandum est, noua & uetera proferenda de thesauro, tam uox legis, quàm uerbum gratiæ. Vocem legis proferri oportet, ut terreantur & in suorum peccatorum notitiam reduantur, & inde ad poenitentiam & meliorem uitæ rationem conuertantur. Sed hic non sistendum, hoc enim esset solum uulnerare & nō alligare, percutere & non sanare, occidere & non uiuificare, deducere ad inferos & non reducere, humiliare & non

Opus leuiathan.

Fides erigenda in predicationibus.

DE LIBERTATE

et non exaltare. Ideo et uerbum gratiae et promissio-
nis remissionis, ad docendam et erigendam fidem, praedi-
cari debet, sine quo, lex, contritio, poenitentia, et
omnia alia frustra fiunt et docentur.

Unde uel poenitentia uel fides.
Super sunt quidem adhuc praedicatores poenitentiae
et gratiae, sed non explicant dei legem et promissio-
nem eo sine et spiritu, ut discedat unde poenitentia
et gratia ueniant. Poenitentia enim ex lege dei, sed
fides seu gratia ex promissione dei puenit, sicut dicit Ro-
ma. 10. Fides ex auditu, auditus autem per uerbum Chri-
sti, quo fit, ut homo per fidem diuinae promissionis
consoletur et exaltetur, qui per minas et timorem le-
gis diuinae, humiliatus et in sui cognitionem perdu-
ctus est. Sic Psal. 29. Ad uesperum demorabitur fletus,
et ad matutinum letitia.

De operibus
ad proximum.

Haec dicta sint de operibus in genere, et simul de
iis, quae Christianus in proprium corpus exercet. Ulti-
mo et de his dicemus, quae erga proximum suum ope-
ratur. Non enim homo sibi uiuit soli in corpore ista
mortali ad operandum in eo, sed et omnibus homini-
bus in terra, imò solū alijs uiuit et nō sibi. In hoc enī
corpus suum subiectum facit, quo syncrius et liberius
queat alijs seruire, sicut Paulus Ro 14. dicit: Nemo
sibi uiuit et nemo sibi moritur. Qui enim uiuit, domi-
no uiuit, et qui moritur, domino moritur. Ideo nō po-
test fieri ut sit otiosus in hac uita et absq; opere, erga
proximos suos: Necessē est enim, ut loquatur, agat, et
cōuersetur cum hominibus. Sicut Christus in similitu-
dinem

linem factus habitu inuentus est ut homo, & conuersatus cum hominibus, ut Baruch. 3. dicit.

Nullo tamen horū opus ei est ad iustitiam & salu
 tem. ideo in omnibus operibus suis, ea debet opinione *Seruiendum omnibus.*
 esse formatus & huc solū spectare, ut alijs seruiat et
 profit in omnibus quæcunq; fecerit, nihil ante oculos
 habens, nisi necessitatem & commoditatem proximi.
 Sic enim Apostolus iubet, ut manibus laboremus, quo
 demus necessitatem habenti, cum potuisset dicere, quo
 nos ipsos alamus, sed det (inquit) necessitatem ha
 benti. Nam & in hoc ipsum, corporis curam habe
 re Christianum est, quo, per eius salutem & cōmo
 ditatem laborare, res quærere, et seruare possimus, in *Corporis a/
 ra quare ha/
 benda.*
 subsidium eorum, qui indigent, ut sic membrum ro
 bustum seruiat membro infirmo, & simus filij dei, al
 ter pro altero sollicitus & laboriosus, inuicem onera
 portantes, & sic legem Christi implentes. Ecce hæc
 est uere Christiana uita, hæc uere fides efficax est per *Christiana
 uita.*
 dilectionem, hoc est, cum gaudio et dilectione prodit
 in opus seruitutis liberimæ, qua alteri gratis et spon
 te seruit, ipsa abunde satur fidei suæ plenitudine &
 opulentia.

Sic Philip. cū Paulus docuisset, quàm diuites facti
 essent per fidē Christi, in qua omnia obtinuissent,
 docet eos deinceps, dicens: Si qua consolatio Christi,
 si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus,
 implete gaudium meum, ut idem sapiatis, & ean
 dem charitatem habentes unanimes id ipsum sentiētis,
 mihi I

DE LIBERTATE

nihil per contentionem, neq; inanem gloriam, sed in humilitate superiores inuicem arbitrantes, non quæ sua sunt, singuli cōsiderantes, sed ea quæ aliorum. Hic clare uidemus, uitam Christianorum ab Apostolo in hanc regulam esse positam, ut omnia opera nostra ad aliorū cōmoditatem ordinentur, cum per fidē quisq; suam sic abundet, ut omnia alia opera tota q; uita ei superfluant, quibus proximo spontanea beneuolentia seruiat & benefaciat.

Ad hoc induat Christum pro exemplo, dicēs: Hoc sentite in uobis, quod & in Christo IESU, qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est, esse se æqualem deo, sed exinaniuit semetipsum, formā serui acāpiens, in similitudinē hominū factus & habitus inuentus ut homo, factus est obediens usq; ad mortē.

*Deprauatores
Apostolice
doctrinæ*

Hoc enim uerbum Apostoli saluberrimum nobis ob-
sacrarunt ijs, qui uocabula Apostolica, formam dei, for-
mam serui, habitum, similitudinem hominum, pro-
sus non intellexerunt, & ad naturas diuinitatis & hu-
manitatis transtulerunt, cum Paulus id uelit: Chri-
stum eū esset plenus forma dei, et omnibus bonis abun-
dans, ita, ut nullo opere, nulla passione indiguerit, ut
iustus & saluus fieret, habebat enī hæc omnia statim
ab initio sui, non tamen ijs inflabatur, nec super nos
eleuabatur, & quandam potentiam super nos sibi ar-
rogabat, licet id iure potuisset. Sed contra, sic egit la-
borans, operans, patiens, moriens, ut similis esset cæte-
ris hominibus, & habitu & gestu non aliud quàm
homo

homo, quasi ijs omnibus egeret & nihil haberet for-
marum dei, quod tamen totum propter nos fecit, ut
nobis seruiret, & nostra fierent omnia, quæ hac for-
ma serui operaretur.

Ita Christianus, quemadmodum caput suum Chri-
stus, per fidem suam plenus & satur, contentus esse se Christo
debet hac forma dei per fidem obtenta (nisi quod, ut cōformet.
dixi, ipsam hanc fidem augere debet donec perficiat-
tur) hæc enim uita, iustitia, & salus eius est, persor-
nā ipsam seruans, et gratiā faciēs, omniaq; tribuens,
quæ Christus habet, ut supra dictum est. Et Paulus
Gal. 2. confirmat dicen: Quod autem in carne uiuo,
in fide filij dei uiuo. Et quanquam sic liber est ab o-
mnibus operibus, debet tamen rursus se exinanire in
hac libertate, formam serui accipere, in similitudinem
hominum fieri, & habitu inueniri ut homo, & serui-
re, adiuuare, & omni modo cum proximo suo agere,
sicut uidet secum actum & agi à deo per Christum,
& hoc ipsum gratis, nullòque respectu, nisi diuini pla-
citi, & ita cogitare.

En mihi indigno damnatoq; homuncioni, citra Fiduā Chri-
omne meritum, mera, gratuitaq; misericordia, dedit stiana.
deus meus in Christo omnes diuitias iustitiæ & salu-
tis, ut amplius nulla re prorsus indigeam, nisi fide,
quæ credat hoc se sic habere, huic ergo tali patri,
qui me suis his inæstimabilibus diuitijs obruit, cur nõ
liberaliter, hilariter, toto corde spontaneoq; studio, o-
mnia faciā, quæcunq; sciero placita & grata coram il-
lo esse!

DE LIBERTATE

lo esse? Dabo itaque me quemdam Christum proximo meo, quemadmodum Christus sese præbuit mihi, nihil facturum in hac uita, nisi quod uidero proximo meo necessarium, commodum & salutare fore, quandoquidem per fidem, omnium bonorum in Christo abundans sum.

Fidei fructus Ecce sic fluit ex fide, charitas & gaudium in domino, & ex charitate, hilaris, libens, liber animus, ad sponte seruiendum proximo, ita ut nullam habeat rationem gratitudinis, ingratiitudinis, laudis ac uituperij, lucri aut damni. Neque enim agit hoc, ut homines sibi demereatur, nec inter amicos inimicosque discernit, nec gratos, nec ingratos suscipiat, sed liberrime libentissimeque dispergit se & sua, siue ea perdat in integras, siue mereatur. Sic enim & pater eius facit, omnibus omnia distribuens abundanter et liberrime faciens solè suum oriri super bonos & malos: ita filius nihil nisi gratuito gaudio, quo in deo per Christum delectatur, tantarum rerum largitore, facit et patitur.

Cognoscendum quàm magna donata nobis Vides ergo, si cognoscamus ea, quæ nobis data sunt maxima & preciosa (ut Petrus ait) mox per spiritum diffundi in cordibus nostris charitatem, quæ liberi, hilares, omnipotentes, operatores, & omnium tribulationum uictores, proximorum serui, nihilominus tamè omnium domini sumus. Qui uero non cognoscunt donata sibi per Christum, ijs Christus frustra natus est, per opera illi incedunt, ad istarum rerum gustum et sensum nunquam peruenturi, igitur sicut proximus noster

noſter neceſſitatem habet, et noſtra abundantia indi-
get, ita & nos coram deo, neceſſitatem habuimus, &
miſericordia eius indiguimus, ideo ſicut pater coele-
ſtis nobis in Chriſto gratis auxiliatus eſt, ita & nos
debemus gratis per corpus & opera eius, proximo no-
ſtro auxiliari, & unusquiſq; alteri Chriſtus quidam
fieri, ut ſimus mutuū Chriſti, & Chriſtus idem in
omnibus, hoc eſt, uere Chriſtiani.

Quis ergo comprehendere queat, diuitias & glo-
riam Chriſtiane uitæ, quæ omnia poteſt & habet, &
nullius indiget, peccati, mortis, inferni, domina, ſimul
tamē omnibus ſerua & obſequioſa, et utilis? Sed quæ
phdolor hodie in toto orbe ignota eſt, nec prædicatur
nec quæritur, adeo ut proſus noſtrum nomē ipſimet
ignoremus, cur Chriſtiani ſimus & uocemur: certe à
Chriſto ſic uocamur, non abſente, ſed inhabitante in
nobis, id eſt, dum credimus in eum & inuicem mutuo
& ſumus alter alterius Chriſtus, facientes proximis,
ſicut Chriſtus nobis facit. At nunc hominum doctri-
nis, non niſi merita, præmia, & ea quæ noſtra ſunt
docemur quærere, & ex Chriſto non niſi exactorem
longe præ Moſe ſeu ueriores fecimus.

Eiuſdem fidei exemplū præ cæteris, præbuit & Diua dei gen-
beata uirgo, dū (ut Luca. 2. ſcribitur) purificabatur ſe nitrix exem-
tundū legē Moſi, more omnium mulierum, cum tamen plar fidei,
lege tali nō teneretur, nec purificari opus illi fuit, ſub
iecit ſe tamen ſponte & libera charitate legi, ſimilis
facta cæteris mulieribus, ne offenderet, aut cōtēneret

Gloria uita
Chriſtiane,

Chriſtiani
quare nomi-
nemur,

DE LIBERTATE

éas. Non ergo iustificata fuit hoc opere, sed iusta féat hoc gratuito et libere: ita & nostra opera fieri debét, non iustificandi gratia, cum prius fide iustificati fáere debeamus omnia libere & hilariter propter alios.

Paulus docet
opera.

Et sanctus Paulus discipulum suum Timotheum circumcidebat, non quod opus esset illi ad iustitiá circuncisione, sed ne offenderet aut contemneret infirmos in fide Iudæos, qui necdum poterát capere fidei libertatem. At contra, ubi contempta libertate fidei, urgebant circunácionem esse necessariam ad iustitiám, restitit & Titum circumcidi non permisit, Galat. 2. Sicut enim nullius infirmitatem in fide offendere aut contemnere uoluit cedens eorum uoluntati ad tempus, ita rursus noluit offendi aut contemni libertatem fidei ab induratis iustitiarijs, incedens media uia, parcens infirmis ad tempus & resistens induratis semper, ut omnes ad fidei libertatem conuerteret. Eodem studio & nostra fieri debent, ut infirmos in fide suscipiamus (ut Ro. 14. docet) Sed magis operum induratis, fortiter resistamus. De quo latius inferius dicemus.

Christi domi
ni exemplū.

Christus etiam, Matthæi .17. ubi à discipulis suis petebatur didrachmū, disputabat cum sancto Petro, an ne filij regis liberi essent à censibus, et Petrus hoc affirmasset, iussit tamē, ut iret ad mare, dicēs: Ne scādalizemus eos, uade & piscem, qui primo ascēderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies statherem, quem tollens, da pro me & pro te. Hoc exemplū pulchre ualet ad propo

ad propositum: In quo Christus se & suos appellat liberos et filios regis, qui nullius egeant, et tamē spē se submittit & soluit censum. Quantū ergo hoc opus Christo necessariū, aut utile fuit ad iustitiā et salutē, tantū valent omnia alia sua, et suorū opera ad iustitiā, cum sint omnia iustitiā posteriora, et libera, tantū ad aliorum obsequium & exemplum facta.

Talia sunt, quæ & Paulus Ro. 13. & Timoth. 3. præcepit, ut potestatibus subditi sint, et ad omne opus bonum parati, non ut per hoc iustificentur, cum iam iusti sint ex fide, sed ut in libertate spiritus, per hæc alijs & potestatibus seruirent, & eorum uolūtati gratuita charitate obsequerentur. Talia oportuit esse omnium collegiorum, monasteriorum, sacerdotumq; opera, ut quisque suæ professionis & status opera solum in hoc faceret, ut per hæc non iustitiā, sed corporis sui subiectionem exerceret, alijs in exemplum, qui & ipsi opus habent corporis sui castigatione. Deinde ut alijs duntaxat obsequerentur ad eorum uoluntatem, gratuita charitate: hoc tamen semper & summa cura obseruato, ne uana fiducia præsumat per ipsa quisquā iustificari, mereri, aut saluus fieri, quod solius fidei est, ut sæpius dixi.

Si quis ergo hæc scientiam haberet, scāle se posset gerere citra periculū, in infinitis illis mādatis et præceptis Papæ, Episcoporum, Monasteriorum, Ecclesiarum, principum & magistratū, quæ aliqui stulti patres, sic urgent, quasi ad iustitiā & salutem sint necessaria,

Capite religio-
si oēs Lu-
therum & si-
nū doctore
uestrum esse

Sæctia Chri-
stiani ueri.

DE LIBERTATE

cessaria, appellantes præcepta Ecclesie, cum sint nihil minus. Christianus enim liber, sic dicit: Ego ieiunabo, orabo, hoc & hoc faciam, quod per homines mandatum est, non quod mihi illo sit opus ad iustitiam aut salutem, sed quod in hoc more geram, Papæ, Episcopo, cõmunitati illi, et illi magistratui, aut proximo meo ad exemplum, faciam & patiar omnia. Sicut Christus mihi multo plura fecit & passus est, quorum ipse nullo prorsus egebat, factus propter me sub lege, cū nõ esset sub lege. Et quamuis tyranni uim aut iniuriã faciunt, hoc exigentes, non tamen nocebit, donec cõtra deum non fuerit.

Pastorum bonorum discrimen à malis. Ex his omnibus quisque poterit certum iudicium & fidele discrimen omnium operum et legum accipere, et scire, quæ sint cæci, stulti, et qui ueri et boni pastores. Nam quodcumque opus non huc solum dirigitur, ut fiat uel ad castigandum corpus, uel ad obsequium proximi (ubi contra deum nihil postulet) non est bonum nec Christianum. Et hinc ergo uehementer metuo, pauca uel nulla collegia, monasteria, altaria, officia Ecclesiastica, esse Christiana hodie, nec nõ & ieiunia & preculas peculiare, de certis sanctis: Metuo inquam, in his omnibus quæri, non nisi ea quæ nostra sunt, dum arbitramur per hæc purgari peccata nostra, salutem inueniri: & sic funditus extinguitur libertas Christiana, quod ex ignorantia fidei Christianæ & liberrimæ, uenit.

Quam ignorantiam & libertatis oppressionem,
plurimè

plurimi cæcissimiq; pastores sedulo confirmant, dum
 populos in ea studia sollicitant & urgent, laudando ea,
 & suis indulgentijs instando, fidem autem nunquam *Consilium.*
 do:endo. Ego autem tibi consultum uolo, si quippiam
 uoles orare, ieiunare, aut in Ecclesijs fundare (ut uo-
 cant) caue facias, eo sine, quo tibi aliquid cōmodi, si
 ue temporalis, siue æterni pares: Iniuriam enim fidei *Fides sola*
 tuæ facies, quæ sola tibi omnia præbet, ideo sola cu-
 randa, ut augeatur, siue operibus, siue passionibus
 exercita: sed da, quod das, libere & gratis, ut alij ex
 te tuâq; bonitate augeant, & bene habeant. Sic enim
 eris uere bonus & Christianus. Quid enim tibi bo-
 na & opera tua, quæ ad corporis castigationem su-
 perabundant, cum abundes pro te per fidem tuam, in
 qua tibi omnia donauit deus?

En ista regula oportet, ut quæ ex deo habemus, bo *Regula ad*
 na fluant ex uno in aliū, & communia fiant, ut unus *fraternā cha*
 quisq; proximum suum induat, et erga eum sic se ge- *ritatem.*
 rat, ac si ipse esset in loco illius. E' Christo fluxerunt
 & fluunt in nos, qui nos sic induit & pro nobis egit,
 ac si ipse esset, quod nos sumus. E' nobis fluunt in eos,
 qui eis opus habent, adeo, ut & fidem & iustitiam
 meam oporteat coram deo poni, pro tegendis & de-
 precandis proximi peccatis, quæ super me accipiam,
 & ita in eis laborem & seruiam, ac si mea propria
 essent, sic enim Christus nobis fecit. Hæc est enim ue-
 ra charitas, sinceraq; Christianæ uitæ regula. Ibi autē
 uera et sincera est, ubi uera et sincera fides est. Hinc

DE LIBERTATE

Apostolus. i. Corinth. 13. Charitati tribuit, quod non querit quæ sua sunt.

Christianus Concludimus itaq; Christianum hominem non uiuit in Chri uere in seipso, sed in Christo & pximo suo, aut Chri sto & proxi stianum esse in Christo per fidem, in proximo per cha ritatem, per fidem sursum rapitur supra se in deum, rursum per charitatem labitur infra se in proximum, manens tamen semper in deo, & charitate eius. Si aut Christus Ioan. i. dicit: Amen dico uobis, deinceps ui debitis cœlum apertum & Angelos dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Et hæc de li bertate satis, quæ ut uides, spiritualis ueraq; est, libera faciens corda nostra ab oibus peccatis, legibus et man datis (Sicut dicit Pau. i. Timo. i. Lex iusto nõ est posi ta) quæ superat omnes alias libertates externas, quan tum cœlum superat terram: quam nos Christus faciat & intelligere & seruare. A M E N.

Contra liber
tatem carnis.

IN FINE, propter eos quibus nihil tam bene di citur, quod non deprauent male intelligēdo, adden dum est, si tamen & idipsum intelligere possint. Sunt quā plurimi, qui hanc libertatem fidei audientes, mox eam in occasione carnis uertunt, omnia sibi statim li cere arbitrātes, nec alia re ulla liberi & Christiani ui deri uolentes, quā contemptu & reprehensione ce rimoniarum, traditionum, legum humanarum: quasi ideo Christiani sint, quia statis diebus non ieiunant, aut alijs ieiunantibus ipsi carnes comedunt, aut præce las usitatas

Las usitatas omittunt, suspenso naso, præcepta hominū illudentes. Cætera uero ad Christianam religionē pertinentia prorsus posthabentes. Quibus pertinacissime resistunt ex altera parte, ij, qui sola obseruantia & reuerentia ærimoniarum nituntur salui fieri, quasi ideo salui sint, quia statis diebus ieiunāt aut à carnibus abstinent aut certas præces orant, iactantes præcepta Ecclesiæ & patrum, nec ipsi pili facientes, ea quæ synœra sunt fidei nostræ. Vtriq; culpabiles planè, quod rebus neglectis grauioribus & ad salutē necessarijs, super rebus ijs leuiculis & non necessarijs tanto tumultu consistantur.

Contra fidem
dam operū.

Quanto rectius Paulus Apostolus, mediâ uia incedere docet, & utrunq; latus damnat, dicens: Qui mâducat, nō manducantē non spernat. Et qui non mâducat, mâducantem non iudicet. Vides hic, quod ij, qui ærimonias non pietate, sed mero contemptu omittunt & uituperant, reprehendātur? cum Apostolus doceat non contēnere, scientia enim eos inflat. Rursum peritines alteros docet, ut nō iudicēt illos: Neutri enim charitatem edificantē inuicem custodiunt. Quare hic audienda est scriptura, quæ docet, ut nec ad dextrā nec ad sinistram declinemus, sed sequamur iustitias domini rectas letificantes corda, ut enim nō iustus est quisquam, quia operibus & ritibus ærimoniarum seruit & addictus est, ita nec iustus ex eo censebitur solo, quod illa omittit & contemnit.

Non enim liberi sumus per fidem Christi ab operibus,

G S ribus,

DE LIBERTATE

ribus, sed ab opinionibus operum, id est, à stulta præsumptione iustificationis per opera quesita. Fides enim conscientias nostras redimit, rectificat, & seruat, quæ cognoscimus iustitiam esse non in operibus, licet opera abesse neque possint, neque debeant. Sicut sine cibo & potu & uniuersa corporis istius mortalis opera esse non possumus, non tamen in eis iustitia nostra sita est, sed in fide, nec tamē illa ob id cōtemnenda sunt aut omittenda. Sic in mundo sumus necessitate uitæ huius corporis coacti, sed non ex hoc iusti sumus. Regnum meum non est hinc, seu de hoc mundo, ait Christus, sed non dixit: Regnum meum nō est hic, seu in hoc mundo. Et Paulus: Licet in carne ambulemus, non tamen secundū carnem militamus. Et Gal. 1. Quod uiuo in carne, in fide uiuo filij dei. Sic, quæ faciāmus, uiuimus, sumus in operibus & cerimonijs, necessitas huius uitæ faciāt, & corporis regendi cura, non tamē in his iusti sumus, sed in fide filij dei. Quare Christiano per medium eundem est, & duo illa genera hominū sibi proponenda: aut enim occurrunt ei pertinaces, obdurati ceremonistæ, qui sicut aspides surdæ nolūt audire ueritatem libertatis, sed suas ceremonias, tanquā iustificationes iactant, imperāt & urgent sine fide: quales erant olim Iudæi, nolentes intelligere ut bene agerent: his oportet resistere, contraria facere, & fortiter scandalizare, ne opinione ista impia, plurimos secum fallant, in horum oculis expedire comedere carnes, soluere ieiunia & alia pro libertate fidei

Quomodo
cum pertina-
cibus agen-
dam.

fidei facere, quæ pro summis peccatis habent, dicendumq; de eis: Sinite eos, cæci sunt & cæcorum duces, hoc enim modo & Paulus Titum noluit circūcidi, cū illi urgeret. Et Christus defendit Apostolos, quod sabbato uellebant spicias, & multa similia.

Aut occurrunt, simplices, idiotæ, ignari et infirmi. *Ad simplices.*
 in fide (sicut Apосто. uocat) qui nondū possunt capere libertatem istam fidei, etiā si uellent: his parcendū est, ne offendantur et deferendum eorum infirmitati, donec plenius erudiantur: Hi enim quia malicia indurata non faciunt nec sentiunt ita, sed sola imbecillitate fidei, propter eorum scandalum uitandum, seruanda sunt ieiunia & alia, quæ ipsi necessaria arbitrantur, hoc enim charitas exigit, quæ neminem lædit, sed omnibus seruit. Non enim sua culpa, sed pastorū suorum, infirmi sunt, qui laqueis & armis traditionum suarum eos captiuauerunt & male percusserunt, à quibus debuerant liberari & sanari fidei libertatisq; doctrina. Sic Apóstolus Ro. 14. Si esca mea scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum. Et iterum: Scio, quod per Christum nihil est commune, nisi illi qui putat commune esse, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.

Quare & si fortiter resistendum est magistris illis traditionum, & leges pontificum acriter uituperanda, quibus in populum dei grassantur, turbæ tamē pauide parcendum est, quam captiuam tenent eisdē legibus impij illi tyranni, donec explicentur. Ita pugna strenue,

*In leges et leges
 gislatores.*

DE LIBERTATE,

strenue, contra lupos, sed pro ouibus, non simul contra oues, quod facies, si in leges & legesatores inueharis, & tamen simul serues eas cum infirmis, ne scandalizentur, donec & ipsi tyrannidem cognoscant, & libertatem suam intelligant. Quod si uti uoles libertate tua, in oculo facto. Sicut Paulus, Ro. 14. Tu fidem, quam habes, penes te ipsum habe coram deo, caue autem, ne coram infirmis utaris. Rursum coram tyrannis et pertinacibus utere eadem in despectum eorum, multo omnium constantissime, ut, & ipsi intelligant, se impios esse & leges suas nihil esse ad iustitiã, quin eis nihil iuris fuisse condendi eas.

*Ad etate ad/
huc rudes.*

Cum ergo hæc uita agi non possit, sine ceremonijs & operibus, imò seruens & rudis etas adolefcētium opus habeat his uinculis aræri & seruari, et unicuiq; corpus suum eisdem studijs castigandum sit, prudentem & fidelem oportet esse ministrum Christi, ut sic regat & doceat populum Christi in his omnibus, ne conscientia & fides eorū offendatur, ne in eis opinio aut radix amaritudinis oriatur, et per illam inquinetur multi (ut Paulus præmonuit Hebræos) hoc est, ne amissa fide, incipiant opinione operū inquinari, quæ si per ipsa iustificandi, quod facile fit, & plurimos inquinat, nisi fides cōstanter simul inculatur: Impossibile uitari autem est, ubi tacita fide, constitutiones hominum solæ docentur, sicut hactenus factum est, per pestilentes, impias, animicidas pōtificum nostrorum traditiones, & Theologistarum opiniones, infinitis animabus

animabus ad inferos his laqueis pertractis, ut Antichristum agnoscere possis.

In summa, sicut paupertas in diuitijs, fidelitas in negotijs, humilitas in honoribus, abstinencia in conuiujs, castitas in delitijs, ita iustitia fidei, in cerimoniajs periclitatur. Nūquid (ait Salomon) ignem quis in sinu gestare potest, ut nō cōburantur uestimenta eius? Et tamen ut in diuitijs, in negotijs, in honoribus, in delitijs, in epulis, ita in cerimoniajs, id est, in periculis uersari oportet. imō, sicut in infantibus pueris, maxime opus est foueri sinu & offiāo puellarum, ne pereant, quibus tamen adultis, periculum salutis est, inter puellas uersari, ita rudibus & seruentis etatis hominibus opus est, ut cerimoniajū claustris etiam ferreis teneantur & castigentur, ne impotens eorum animus per uitia præcips eat, & tamen mors eis fuerit, si in opinione iustificationis in eis perseverauerint, cum docendi potius sint, non ideo se fuisse sic incarceratos, ut per hoc iusti sint aut multa meriti, sed ne mala facerent, & ad iustitiā fidei facilius erudirentur, quod præ impetu etatis, nisi premerentur, non ferrent.

Vnde cerimoniae in uita Christiana alio loco habenda non sunt, quā apud fabros & artifices habentur preparamenta illa, ad edificandum & operandū disposita, quae nō in hoc parantur, ut aliquid sint aut mancant, sed quod sine ijs edificari aut fieri nihil possit, perfecta enim structura deponuntur. Hic uides, nō ipsa contēni, imō maxime quari, opinio autē cōtemnitur, quis

Periculū in
cerimonijs.

Quo loco
habenda cri
monia.

DE LIBERTATE

quia nemo existimat hæc esse ueram & permanentem structuram. Quod si quis tam insigniter desiperet, ut tota uita aliud non curaret, quam ut hæc præparamenta quam sumptuosissime, diligentissime, pertinacissime dissoneret, nunquam autem de ipsa structura cogitaret, sibi placens & iactans suam operam in præparamenti & fulcris istis uanis, nonne oēs eius insaniæ misererentur, et sumpto isto perdito, magnū aliquid edificare potuisse iudicarent: ita non cerimonias nec opera cōtemnimus, immo maxime quærimus, opinionem autem operum cōtemnimus, ne quis existimet illam esse uere iustitiam, sicut faciunt hypocritæ, qui totam uitam in his studijs fingunt & perdunt, & ad id, cuius gratia fiunt, non perueniunt. Seu ut Apostolus ait: Semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Videntur enim uelle edificare sesequ; parant, & tamen non edificant unquam, ita manent in specie pietatis, & uirtutem eius non attingunt.

**In insigniter
supersticiosos.**

Placent tamē interim sibi in his studijs, ausi etiam omnes alios iudicare, quos simili operum pompa nō fulgere uident, cum hoc uano sumptu & abusu donorum dei, si fide essent imbuti, grandia potuissent in suam, & aliorū salutem effuere. Verum cum natura humana & ratio (ut uocant) naturalis, sic naturaliter superstitiosa, & propositis quibusq; legibus & operibus, prompta sit in opinioem iustificationis per ea adipiscenda, his adde, quia usu omnium legislatorum terrenorum.

terrenorum, in eundem sensum est exercita & firma
ta, impossibile est, ut per seipsam se exuat à seruitute
illa operaria, in libertatem fidei cognoscendam, ideo
oratione opus est, ut dominus nos trahat, & theodis
dactos, id est, dociles deo faciat, et ipse in cordibus no
stris (sicut promisit) legem scribat, alioquin actū est
de nobis. Nisi enim ipse doceat intus hanc sapiētiam
in mysterio absconditā natura non potest nisi damna
re eam, & hereticam iudicare, quia scādalizatur in
ea & stulta ei apparet, sicut olī in Prophetis & Apo
stolis uidimus accidisse, sicut & nunc mihi & mei si
milibus faciunt, impij & cæā pontifices cum suis adu
latoribus: quorum aliquando nobiscum miserea
tur deus, & super nos illuminet uultum
suum, ut cognoscamus in terra uiā
eius, in omnibus gentibus sa
lutare eius. Qui est bene
dictus in secula.

AMEN.

BASILEAE APVD THOMAM
VVOLFIVM ANNO
M. D. XXIIII.

962108

THE
 REPORT
 OF
 THE
 COMMISSIONERS
 OF
 THE
 LAND OFFICE
 FOR
 THE
 YEAR
 1881

LONDON:
 PRINTED BY
 HENRY COLWELL,
 10, BARRINGTON STREET, S.W.

